

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 998,180

PRESENTED BY
THE HEIRS OF
ELISHA JONES
ASSOCIATE PROFESSOR
OF LATIN 1881-88

Old number

878

Ben

P38

51. 580-525 A.D.

Boethius, Anicius

**ANICII MANLII SEVERINI BOETHII
PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS**

LIBRI QVINQVE

ACCEDVNT EIVSDEM ATQVE INCERTORVM

OPUSCULA SACRA

RECENSUIT

RVDOLFVS PEIPER

**LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MDCCCLXXI**

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI

RVDOLFO · PEIPERO

PATRI · CARISSIMO

s

I

Ad emendandos consolationis libros his auxiliis usus sum:

T Tegernseensi 765 nunc Monacensi lat. 18765 s. X. ipse contuli. Consolationi praemissa sunt opuscula sacra praeter librum contra Eutychem et Nestorium. primum autem folium et alterum rectum ludicra quaedam arithmetica continet eadem manu scripta. Carmina litteris uncialibus minio exarata sunt: ego ubi in adnotatione eius libri primarii lectiones descripsi, minoribus litteris usus sum. Totus quaternio a II 7 in. ad III 6 med. olim excidit atque suppletus est (f. 33—39) antiqua sed parum exercitata manu saeculo ni fallor undecimo ex uetusto libro eodem ut uidetur unde cetera descripta erant. cuius exemplaris litteras diligentissime imitari studet librarius idem fortasse qui ultimo in folio hanc adicit querellam:

Scribere me cogis dum scribere nescio frater.

huius partis carmina atramento perarata sunt. aliquotiens argumenta maioribus litteris scripta in textum ille recepit qualia haec: REGNO VEL POTENTATV BEATOS NON FIERI ad III 5, uel GLORIA BEATOS FIERI NON POSSE super III 6. item notas **B** et **PH** pro Boetio et Philosophia, pro quibus in aliis libris magis uulgata illa Δ et Σ i. *Διδάσκαλος* et *Μαθητής* apparent*), item artis rhetoricae terminos graecis plerumque litteris expressos, ut f. 33^a ΠΑΡΑΔΙΓΜΑ CYNKΡΙCIC ΦΙCΜΑ ΥΠΟΛΕΙCΜΑ f. 33^b ΕΙΡΩΝΕΙΑ ΛΙΤΙΟΛΟΓΙΑ 34^a ΠΑΡΕΝ-

*) Sic Isidori codex palatinus 1448 s. VIII/X (Reifersch. bibl. pp. II. italica p. 285), cod. Rehdig. S I 4, 6 s. XII qui Boeti geometriam continet.

ΘΕΟΙC 35^a CΑCΕΜΡΗΑΤΟΝ 35^b ΔΗΓ^hΜΛΔΙΚΗC 37
 ΚΥΠΤΟC ΜΕΘΟΔΟC et ΜΕΘΟΔΟC ΡΟΜΑΛΛΟΝ
 39^a ΕΡΩΝΕΙΑ*). Frequenter in libris sacris I—III
 usque ad f. 11^a inter lineas atque utroque in margine
 longiora interpretamenta adiecta; prorsus eis caret epistula
 de fide christiana, breuiora passim in consolatione legun-
 tur, ut f. 15^b Π. et. Θ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΤ ΠΡΑΚΤΙΚΗ
speculatiua et actiua. maximopere doleo quod eorum
 non plura descripsi. theotiscas glossas quae paucae sunt,
 D(ocenus) exscripsisse se in fronte libri dicit.

In orthographia constituenda hunc maxime librum secu-
 tus sum, ut uetustissimum atque minus ceteris cum libra-
 riorum incuria tum interpolatorum leuitate corruptum.
 Recepi igitur quae cum boetiano aeuo conuenire uide-
 bantur; quae ex posterioribus saeculis inreperunt tantum
 non omnia in notis exhibui. at praetermisi leuiora uelut ae
 et ε conmutata (non raro e pro ae alia m. in ε correxit),
 ī cō similia, qua in re cum dubium esset lineola ista
 utrum n an m significaretur, in con nonnisi eis locis
 in textu reposui ubi id omnibus litteris in optimis libris
 extaret, atque hoc ita se habere testimoniis codicum in
 notis adscriptis docui, eandemque rationem in aliis minu-
 tulis rebus orthographicis secutus sum, ut non discre-
 pantiam sed consensum potius librorum infra indicarem.

Correctorum manus quam saepe hic quoque liber
 passus sit, ex notis patebit. Discernere autem, quid sit
 librarii, quid primi correctoris uel posteriorum, ego non
 semper potui nec satis mirari possum doctorum quorun-
 dam hominum acre ingenium acriores oculos, quibus ex
 leuissimis litterarum atramentisque discriminibus satis fiden-
 ter dignouisse sibi persuaserunt uarias uariarum aetatum
 manus. Igitur plerumque satis habui, quid scripserit libra-
 rius hoc signo T¹, quid ex correctura profectum sit T²
 indicare; aliquotiens antiquam esse manum aut recentem

*) quae unde deprompta sint nescio; non enim omnia
 leguntur in editis libris uelut *κνπτός. δωματατος* uocabulum
 occurrit apud Walzium I 602 s. III 599.

(s. XV ni fallor) additis *ant.* et *rec.* significavi. atque idem in ceteris libris secutus sum.

Alterum exemplar Tegernseense a Froumundo scriptum circa a. 1000, est inter libros bibliothecae Wallersteiniensis Mayingae — hanc eius subscriptionem Schmelzerus ad Ruodliebii carmen p. 226 n. dicit esse:

*Hunc ego Froumundus librum ecce Colonie scripsi
Atque huc deuexi sancte Quirine tibi.*

de Froumundo autem et Peringero abbate Tegernseensi uid. Pez Anecd. I Is. p. XV Cod. dipl. ps. I p. 166 s. — Ego neque hoc uidi nec quod est tertium aetate Monacensium n. 19452 s. XI.

D Bonnensis liber n. 175(36) et bonitate et uetustate plerisque eorum quos infra posui antecellit, nam non est s. XII, ut catalogi auctor p. 42 dicit, sed X uel etiam VIII s. In eo quoque carmina uncialibus scripta sunt, sed atramento; XXIII uel XXIII nonnumquam uersus in unaquaque pagina habet. Valde autem dolendum est mutilum esse: nam incipit a libri II c. 5, 63, exciderunt in medio libro quattuor folia singula quae continebant II 7, 15 ad 57, II c. 7 u. 20 ad c. 8 u. 12, III c. 3 u. 3 ad 4, 32, III 10, 37 ad 76, duo folia continua V 3, 105 ad 4, 52, denique quae sequuntur post V 5, 24 ad finem. — Ipse contuli.

E Ratisbonensis Sti Emmerami 324 olim, nunc Monacensis lat. 14324 f. 36—70 s. X—XI. eum ipse contuli. Desinit ille libro V 5, 24, praeterea interierunt quae leguntur III 6, 58 ad 7, 8. membranae hirtae saepe librarium inpediuerunt: ceterum et ipse satis negligens erat qui multas omiserit litteras alio atramento postea suppletas. uitiosam praeterea sequitur orthographiam; interpretamenta quaedam et latina et theotisca (haec pauca) ex alio exemplari tanta incuria descripta sunt, ut monstra prodierint haec: *illutër cer epotit* pro *illucescere poterit*, *anibrasre* pro *ambigere* (quod in margine est correctum), *spallat* et *lamantantes* pro *psallat* et *lamentantes*.

Si minutissimis quoque non raro fides habenda, cum hoc libro cognationem habet Vaticanus antiq. n. 3363

s. VIII — X, ex quo quaedam protulit Reifferscheidius bibl. pp. II. italica p. 463 s.: nam uterque l. III 12, 57 *praecium* uel *precium* habent pro *praecipuum*, atque in subscriptione l. III *patricii* (*patri* E) ubi ceteri plerique, inter quos optimi, contra rationem quidem sed archetypum secuti tertium casum *patricio* posuerunt, atque sic alter Vaticanus antiq. n. 3865 s. X—XI qui desinit l. V medio (Reiffersch. p. 464 s.).

K Bernensis n. 179 s. VIII teste Hageno, VIII—X C. Halmio, X Sinnero. contulit eum H. Hageno intercedente E. Kurzius cum ed. Bernarti Antwerp. a. 1607. Adiecta sunt scholia frequentia s. X. f. 1^a uitas continet easdem quas et liber eiusdem bibliothecae n. 421 eodem saeculo quo scholia scriptas quas olim Sinnerus p. 288 non satis accurate descripsit. Inscriptio et subscriptio plenior extat et emendatior quam in aliis libris. quod interpolatoris est signum, quem et textus satis prodit. alteram quia in fronte primi libri neglegentius exhibui, hoc loco repeto:

ANICH MANLI SEVERINI·BOETH·

VC ET INL EX CONS ORD EX MAG

OFF ATQUE PATRICII

huic titulo subiecta est quinta uita (uid. infra p. XXXIII), folio deinde 1^b sequitur:

INCIP LIB·PRIM' DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIAE

ultimum folium continet *Prisciani grammatici partitiones uersuum duodecim aeneidos principalium* (Grammatici latini ed. Keil. III 457).

β Melioribus libris adnumeranda sunt excerptorum duo fragmenta Bernensia de quibus Sinnerus egit l p. 138, contulit H. Hagenus cum exemplari Callyano.

β¹ = **A** 92 s. VIII—X continet III 2 u. 11 ad finem, 3 u. 1—33 I 3 et 4 II 1. 2. 3 III 6 II 4. 5. 6. 7. 8. III 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9 u. 1—10; sequitur metrici tractatus altera pars.

$\beta^2 = n. 455$ s. VIII fol. D²—D⁷ haec habet: I 2. 5. 7.

II 5 III 2. 4. 5. 6. 8. 10. III 2. 7.

igitur cum in utroque legantur II 5 III 2. 4. 5. 6. 8. III 2, in his alterum β^1 , alterum β^2 , consentientes nuda β littera indicaui.

Saepius carmina Boeti seorsum descripta sunt siue omnia siue pleraque. sic in florilegio Cantabrigensi bibl. publ. n. 1552. s. XI a f. 442^b de quo uid. Pertzii archiuum VII 1003, Ph. Jaffeus in M. Hauptii Z. f. d. A. 1869 p. 453. continet autem I 1—7 II 1 aliaque quorum agmen claudit III 12. Duo carmina Boeti musicis notis comitata ex libro quodam s. X Coussemakerus in historia harmoniae mediū aevi p. 100 sqq. typis descripsit.

G Bernensis n. 421 s. XI in. t. Halmio et Hageno, s. X t. Sinnero. cum glossis praecipue ad l. I s. XI medio scriptis. Cum exemplari Callyano conlatum habeo. maxime est interpolatus.

f. 1^a ad 3^b med. tractatus de metris quem Lupi esse suspicor. 3^b med. incipit uita I a Sinnero p. 287 non tota descripta, secuntur f. 4^a uitae V et III et III, deinde 5^b alia ad uitam auctoris pertinentia s. XIII adiecta, quae Sinnerus p 288 maxima ex parte dedit, cum epitaphiis Boeti atque Helpes. sequitur 5^b ad 6^b. schema quoddam philosophicum. 7^a incipit Consolatio.

Non habui conlationem libri Bernensis n. 181 s. X uel X/XI (t. Halmo): glossae in eo non tam frequentes ss. XI et XV adiectae. desinit V 6, 154 in his verbis: *futura nostra praestare*. quae desunt s. XIII suppleta sunt. f. 1^a uiridibus litteris purpureae membranae indiptum est hoc carmen:

FORTUITO CASU PULSUS DE SEDE PRIORI

MANLIUS HIC RECIPIT SOLANTIS UERBA SOPHIAE.

Statim inscriptione omissa sequitur I c. 1: *Carmina quae quondam* etc.

@ ceteris eiusdem bibliothecae libris nominandi sunt 413 s. XII et 435 s. XII uel s. XI t. Halmio, quorum alteri glossae s. XII/XIII adpersae sunt.

M Einsidlensis n. 302 (p. 65 sqq.) s. X (s. XI Halmius et G. Morellius adscribunt). contulit H. Hagenus cum ed. Bernarti. idem uitam I atque mericum tractatum ex eo descripsit.

Ceteros Einsidlenses libros recensuit P. Gallus Morellius in relationibus academiae Vindobonensis cl. phil. et hist. t. LV (1867) p. 243 sqq.; sunt autem n. 382 s. X n. 149 179 et 322 omnes s. XI.

N Notkeri Sangallensis exemplar ex codice Sancti Galli n. 825 s. XI scripto typis descripsit Hattemerus in libri cui titulus est Denkmale des Mittelalters... 1842—47 III° tomo (ub de hoc codice actum est p. 9 et 376. pleniorum eius notitiam Hardeggeri professoris Sangallensis comitati debeo), postquam E. C. Graffius, neglecto cum uersionem theotiscam describeret textu latino, quamuis ex hoc illa penderet tota, Boeti uerba in edito exemplari (Berol. 1837) ex inpressis libris suppleuit. quare merito ab illo reprehensus est (Denkmale III p. 10 et in Henrici Hoffmanni Fallerslebens uita III p. 341), quamquam ipse non raro errauit. Nam et parum recte dictum est quod legitur p. 10 (*bekanntlich haben sich die Benedictiner diese Schrift des B. auf eigene Weise zugeschnitten*), cum praeter Notkerum quemquam tale quid commisisse prorsus sit inaudium neque quidquam monachus Sancti Galli omiserit uel addiderit uel immutauerit sed tantum, quo melius discipuli Boeti uerba intellegerent, enunciatorum partes ex grammaticae legibus ordinauerit; et saepissime quae per compendia erant scripta, falso interpretatus est Hattemerus: sic *quod* et *quid*, *per* et *pro* et *prae* constanter permutauit, *sedem* legitur *pro* eo quod est *sed est* (III 10, 48), *conuinxerit* *pro* *coniunxerit* (ib. 50) *sunt* *beatudo* *pro* *scilicet beatitudo* (ib. 97) *Tam* *pro* *Iam* (III 11, 65) *contrarie* *pro* *contraire* (III 12, 53) *umquam* *pro* *inquam* (III 4, 48) *Ad uero* *pro* *Id uero* (ib. 75) *nunc* *pro* *ne* (III 7, 1) *quamquam* *pro* *quaquam* (V 4, 4) *eas referre* *pro* *ea* s. *referre* (V 6, 123): sexcenta alia quae uereor, ne non librarius commiserit uel typographus, quamquam

ubi unum alterumue uerbum expressum a Notkero in latino exemplari desideratur, hoc librarii incuriae tribui poterit.

Duo praeterea eadem bibliotheca possidet uetustiores libros n. 844 s. VIII C. Halmio teste (Die älteren Hdss. der lat. Kirchenväter in der Schweiz. in Relationibus acad. Vindob. L (1865) p. 130 sqq.) et 845 s. X. in altero (eundem esse dicunt, quem in libris ab Hartmuto abbate anno 872 comparatis recensuit Ratpertus ap. Pertz. MM. II 72 uid. Weidmanni Gesch. d. Stifts-Bibl. von St. Gallen p. 398) p. 1—3 Hardeggerus praefixum scribit locum „*de translatione imperii Romani*, qui incipit: *Oportet nos memores esse quae de Romano imperio* etc. quare inde fluxisse Notkerianum textum suspicor, ubi eadem praemissa sunt (Hattemer. p. 11 s.); sequitur brevis metrorum expositio p. 6; plenum titulum et hic codex post III^{um} librum habet cum solemnī isto errore *patricio*. Alter in quarto libro deficit; adnexā habet expositionem consolationis, in qua uoces teutonicae cum in contextu tum inter lineas arcana quae uolgaris erat eis temporibus scriptura exaratae sunt. descripsit eas Hattemerus p. 602 s. 653—658. uid. etiam Graffii *Sprachschatz* p. XXV et *Diutiscam* II p. 302. Prologus incipit: *Iste Boetius consul fuit Romanorum Theodorico duce* et q. s.

B Bambergensis I, signatus F. 7 = M IV 2, f. 1—52^b s. XI. ipse contuli. scripturae specimen exhibuit Jaekius Schrifttafeln III 4 n. 8.

duobus ille columnis exaratus est negligentissime. f. 1^a uitae III et I et excerpta quintae extant. I c. 1 sic est scriptus, ut uersibus imparibus numeris signatis subiciantur qui pares numeros habent, unde patet hexametrum cum pentametro unum effecisse uersum in eo libro ex quo hic descriptus est. idem error obuius est in altero primi libri carmine, sic tamen ut uersus 1—21 sequantur 2—22, hos autem excipiant uu. 23 24 25 26 27 iusto ordine: igitur ima in pagina obpositi erant uu. 21 et 22, uu. 23 et 24 sequentis paginae in capite legebantur. ui-

denturque in unaquaque archetypi oblongi uidelicet pagina XI tantum fuisse uersus.

A f. 41^b (V 2, 20) alia manus textum continuauit, quae ad Gothanum librum proxime accedit. metrorum descriptionem graecaue uerba haec omisit. In calce librarius adscripsit carmen quoddam de quo infra dicitur (*Ut gaudere solet — lassus et ipse quidem*).

- C** Bambergensis II, signatus F 21 = M V 12 f. 1—90, s. XI. ipse contuli. diligentissime scriptus est, quod scripturae specimen apud Jaeckium IV 5 n. 1 ostendet. alia sed coeua manus III c. 2 u. 2—20 exarauit. In f. 90^b uix quidquam legi potest.

Ph et B in contextu rubricator posuit in priore parte; idem argumenta quaedam breuia in margine addidit metrorumque nomina ex Lupi tractatu repetita.

Descriptus est hic liber aut ex ipso Bernensi 179 (K), antequam ille correctus est, aut eius simillimo codice.

- A** Gothanus n. 103 et 104 f. 42^b—125 non s. X (ut Obbario uidebatur) sed XI ex. uel XII in. olim Halesbrunnensis, postea monasterii Trium Fontium (ultimo fol. uerso m. s. XII: *Liber scē marię de monasterio halesbrunnenst**), f. 1^a marg.: *Lib' moy III font³*[†] s. XV additum. in Cypriani Gothanorum, Hockerii et Kerleri Heilsbronnensium codicum catalogis non inuenitur). scripturae specimen dedit Jacobsius Beiträge tab. I, cf. I 212 II 94. Post Obbarium, cuius praecipuum erat praesidium (hic quoque A littera insigniuit) ipse denuo contuli nec pauca repperi quae ille uel neglexit (e. g. statim in principio I c. 1 u. 6 *assequerentur*) uel compendiorum non satis peritus errauit:**) uelut si huius libri orthographiam sese in editione sua retinuisse dicit, falsissimum hoc est.

*) de alio libro olim Halesbrunnensi nunc Leidensi qui Prisciani prosodiam continet uid. Keilius Gramm. latt. III 401.

**) *Ne iusto iniquius in Obbarium inuehi uidear, ex uita quam ille p. XXIV sqq. descripsit, aliquot eius errores hic congerere liceat*: 4 neci A et L 7 urbē = urbem L 9 magistratis A 19 eorum A non orum 29 Vñ& (non Vnet) 31 Fe-

f. 4^b — 42^a quinque opuscula christiana continentur, quibus praecedit f. 1^a — 4^a metricus tractatus. Consolationi in margine adscripta sunt longiora aliquot scholia antiqua non prima manu, in quibus citatur *Varro* (idem eiusdem locus ex Augustino in Emmeramensi (E) uitae Boeti subiunctus est) *Ovidius Gregorius Nazazenus* (sic) *Porphyrius*. glossas non raro librarius superscripsit. Quamquam summa diligentia hic liber scriptus est, tamen semel totus uersus ex scholio quodam in contextum inrepsit III 10, 66 (*bona aliud est et hoc bonum et illud bonum unde non hoc bonum et illud non esse alterum*) at hoc librarii est crimen idque leuissimum: grauius peccauit, qui huius recensiois auctor est, quamquam pro illo tempore laudabile eius studium habendum erit. nam non solum quae priores librarii errauerant, iste correxit, sed etiam quae Boetio propria sunt, mutandi studio abreptus tam frequenter inflexit, ut paene nouus sermo boetianus appareat et in consolatione et in sacris scriptis. Quare nullius hic liber pretii in emendandis uerbis auctoris, at maximi si quis boetianorum studiorum qualia et quanta olim fuerint luculentum testimonium desiderat. Attamen saepissime in notis A litteram inuenies: significatur autem, lectionem quae obbarianum exemplum occupat, hoc uno libro niti. Nunc quidem paenitet operae hac in re frustra impensae. Peculiare huius libri additamentum quinque illae uitae sunt seorsim positae in aliis libris, hic quasi consarcinatae. haec quoque res probat praeter contextum huius recensiois auctorem munere, siue ipse sibi inposuerat siue alii, functum esse summa industria atque strenuitate.

cit et comm.] et om. A 38 pitagora et ptolomeo 42 non ciuitatem sed rē publicam A 45 habens cū peritissimus sap. ac cons. A 55 fecit illum librum A 56 mentionem facit solito more adbreuiatum 60 in utroque loco deest 61 iūroq; (tr deletis quidem, sed facili coniectura supplendis) A 69 anici A 71 teoderico A 74 auspicato A 77 praetenderentur A 78 gente A 80 est om. A 81 mallio A 81 est eo quod A 88 uel quod (q) A 89 dign. habens uel A — praeter haec alia plurima in his paucis pagellis ille errauit.

R Rehdigerianus I sign. S I 4, 3 s. XII in., non s. XV ut est in catalogo, foliorum 54, quorum in primo uitae I et II extant. in ultimo uerso recentior manus duo epigrammata adiecit, quae in aliis quoque nec tantum boetianis libris inueniuntur: alterum tribus hexametris constans (*Ut laetus ponti* etc.) alterum duorum distichorum (*Ut gaudere solet* etc.): publicauit ea nuper cum aliis eiusdem argumenti uersiculis in Leutschii indice philologico II fasc. 7 p. 370 sqq. Quae ibi dixi, eis haec nunc addere possum. Alterum enim in cod. Berolinensi lat. theol. F. 178 n. 7 qui continet Petri Rigae Auroram sic scriptum repperi:

*Ut gaudere solet fessus iam nauta labore
Desiderata diu litora tuta uidens,
Haud aliter scriptor huius iam fine libelli
Exultat [uiso] lassus et ipse quidem.*

Similis subscriptio est editionis uetustae (fol. s. a. et l.):

*Hic mea de prora in littus iactetur apertum
Anchora: parua cadant ducentia uela faselum*

Ex Isidori etymologiarum libro Caesenatensi s. VII scripto Fabricius bibl. lat. med. aevi III 190 M. subscriptos hos uersus laudat: **)

*Ut [est] labor agricolis proscindere uomere terras,
Est mihi arundineus calamus sulcare nouales.
Ille etiam tostas congaudet cernere messes:
Sic et ego finem lecto concludere uersu[m].*

Quibus cum manifeste librarius operam dederit, ut decantatam illam cum nauta conparationem uariaret, quam uetusta illa sit, satis proditur.

H Rehdigerianus II sign. S I 4, 4 s. XI/XII (non s. XV) olim monasterii Sancti Michaelis in Hildesheim*) foliorum 77. f. 74^a et ^b duo illa epigrammata inscripta sunt, quibus tractatus de metris boetianis subiunctus est f. 74^b 77^b. hunc et priorem ipse contuli.

*) cuius bibliothecae dudum dispersae libri passim occurrunt, ut Prisciani codex Guelpherbytanus quem Keilius Gramm. III 401 descripsit; alium bibl. capituli Treuerici habet n. 6 s. XII in 8°. **) *uomere proscindere* ap. Fabricium.

L Treuericus saeculo X inferior, quantum et comparatio cum melioribus libris et orthographia docet. de hoc libro P. Langenus professor Monasteriensis egit in Quaestionibus boetianis quae sunt inter Symbolas philologorum Bonnensium in honorem Fr. Ritschelii collectas p. 263—268. quam ille conlationem instituit, liberalissime mecum communicauit.

Extant et singulae perditorum codicum qui superabant s. XII membranae. unam ipse habeo, duo possidet bibl. Berolinensis (lat. 4° 273 = acc. 3709) quarum altera continet III 8 v. 18 ad 9, 23, altera III 12, 11 sqq., mea II 7, 2—14, 22—34. ex eis nil memorabile proferre possum praeter III 9, 12 *sufficerit 4 regni* pr. m. 8 *sed* pr. om. 11 *seperat 12 perfectumque* (in pr. om.) 22 *esse* om. pr. III 12, 12 *Nec nunc 13 ne unquam 14 Mundū* pr. 15 *contrariisque causis*. II 7, 11 *id est* om.: quae partim deteroris familiae propria partim negligentia nata sunt*).

Erlangensis s. XI cum ed. Sitzmanni contulit A. Pfeifferus in libro: Beiträge zur Kenntniss alter Bücher und Handschriften, Ho1783 I p. 139 sqq. II 149 sqq.

V¹ Vindobonensis 271 (Endlicheri 373) s. X. pauca inde descripsit Schenkelius in: Verhandlungen der 18. Philolog.-Vers. zu Wien 1859 p. 89 n. 60 p. 90 n. 68. unde uitam II inesse atque graeca uerba corrupta legi patet. f. 78—80 tractatus de metris a Boetio adhibitis.

V² de altero Vindobonensi 242 (Endl. 374) s. XII uid. Schenkelius p. 90 n. 68 insunt uitae I et II, praeterea Gerberti carmen.

Quamquam hi libri ad textus emendationem sufficere uidebantur, tamen ad eius historiam per sequiora saecula explorandam opus erat recentiorum quoque exemplarium cognitio. enumerabo quae mihi praesto erant omissis tamen

*) Ex amissis libris unum nomino, quem Sigfridus ab a. 1009 ad 1020 abbas Bergensis dioec. Magdeb. postea episcopus Monasteriensis cum bibliotheca sua monasterio suo donauit (Boetium de sancta Trinitate et alium de solatione) uid. Pertzii arch. IX 439.

recentissimis quarum nostra bibliotheca satis largam copiam suppeditabat.

Wratislaviensis bibliothecae regiae membranaceus I F 135 olim liber sancte M. V. et ordinis Cisterciensis in Heinrichow, scriptus a. 1372 per fratrem Nicolaum cognomine Cuius huius coenobii abbatem. Praeter Alani opera continet ab 48^b Boetii uitam auctore Guillelmo de Conchis (uid. Jourdain p. 8), sequitur 49^a—75^a ipsa Consolatio, inde ad 81^b liber de disciplina scholarium, 82^a—139^a lectura siue commentum super librum Boetii de cons. phil., quod non Guillelmi, sed Thomae uidetur quale est in ed. Argentoratensi a. 1491.

Martisburgensis bibl. capituli membr. foll. 82 formae octonariae, scriptus ab Henrico Hopphen, qui etiam Helmstadiensem 332 uergilianorum carminum codicem, qui nunc est Guelpherhytanus, a. 1474 exarauit. descripsit R. Volkmannus Commentariolo critico in Boethii de Cons. phil. libros ed. Iaurauiae 1866, qui ab ipso factam conlationem beneuole mihi concessit utendam. Barthii codex, quem ille describit Aduers. LVI 11 ab eo diuersus est.

Gissensis n. LXXXV^a f. 1—230 s. XV eius libri conlationem cum ed. Londinensi 1823 institutam F. G. Otto exhibuit cum graecorum locorum imagine in Commentariis criticis in codices bibl. acad. Gissensis graecos et latinos (Gissae 1842 fol.) p. 260—267; scholiastae cuiusdam exempla ibidem conguessit 267—269. cf. p. 10—15 — Dedit praeterea locos quosdam primi libri comparatos cum duobus aliis codicibus eiusdem bibliothecae LXXXIV^a et LII^b utroque chartaceo s. XV quorum priorem iam Sitzmannus in ed. Hanou. 1607 passim laudauerat.

Librorum neque ab prioribus neque a me ipso hactenus conlatorum sat magnus numerus extat. Praeter eos quos supra in transcurso recensui Vaticanos Bauaricos Vindobonensem Helueticos hi propter aetatem digni

uidentur qui accuratius inuestigentur, quamquam dubito
utrum magna ex illis possint sperari:

in ipsa Germania:

Amplonianus n. 27 membr. s. XI uel XII — fortasse
idem quo Sitzmannus praeter Rittershusianum usus est.
Pommersfeldensis n. 2786 s. XI (uid. Serapeum
VI 37)

Metensis s. X (Haenel p. 225)

apud Italos: Romanus bibl. angelicae quidam. laudat
Blumius Itineris ital. III 124.

Florentinus XVIII plut. LXXVIII membr. foll. 90
titulos librorum et carmina aliquando maiusculis ex-
hibet characteribus. in fine utrumque epigramma
eodem ordine quo Rehdig. I. Ex alio Florentino
character longobardo s. XII scripto Bandinius (III
166 XIX) uitam Boeti descripsit.

apud Francogallos: Parisini 6639 et 7181 et 8039 s. X,
6400 et 6401 A et 7183 s. XI, praeter hos frag-
mentum s. X n. 10400. Quattuor eorum Vallinus
usus est.

Valéntianensis n. 288 (= F. 3. 5) s. XI ex.
(Mangeart p. 300s.) uel s. X (teste Bethmanno Pertz
Archiu. XI 523). Domini Lupi tractatum de metris
habet atque grandem commentarium uitamque Boeti
quae unum folium complectitur.

Carnotensis n. 91 s. XI uid. Bibl. de l'école des
chartes III 5 p. 268. duo folia notitiam de Boetio
continent.

Laudunensis n. 439 s. X (uid. catalogi p. 232) in-
cipit: *infra infima quaeque*.

Alenconiensis s. VIII t. Haenelio, Ravaissou Bibl.
de l'Ouest 1839 p. 246 (inde Pertz. Archiu. XI 531)
aetatem non indicauit.

Turonensis s. XI (Haenel. p. 482)

apud Hispanos: Escorialensis II E 1 (Haenel. 939).

Quoscumque Consolationis libros aut ipse inuestigauit
aut a prioribus editoribus excussos adhibui, ex uno fonte
deriuatos illos certissimum est: omnibus enim si non nimis

multa, aliquot tamen uitia communia sunt, uelut I 1 v. 7
olim I 3 v. 3 *sidera* I 4 v. 2 *egit* v. 6 *exagitantis*
 v. 11 *saeuos* II 1 v. 8 *suis* III 3 v. 39 *uulnere*.

Idem consensus plerorumque librorum docet qui est in inscriptionibus; nam qui non sunt interpolati, plenum auctoris titulum non in fronte uel in calce operis, sed post quartum librum exhibent eumque uitiose scriptum. Verum ab illo primario fonte sermo boetianus paulatim per medii aevi saecula mirum quantum detortus est non tam librario- rum socordia quam doctorum uirorum opera qui egregio huius operis amore ducti, quod coram discipulos legebant, illorum sphalmata corrigere, obscuriora inlustrare, uerbo- rum ordinem leuare, stilum auctoris emendare studebant, id quod incohatum uides in Bernensi (K), absolutum, ut ita dicam, in Gothano (A). Eligendi igitur erant qui ab utro- que corruptionis genere non quidem liberi at saltem minus infecti ceteris erant. Quos praetulerim, et ex ordine quo recensui codices, et ex uerbis quibus hunc uel illum pro- secutus sum apparet; de aliis nec boni nec mali quidquam dicendum erat, quippe qui nec uirtutibus nec uitiiis adeo ceteros superarent: quamquam magni quisque pretii esset, si destituti essemus melioribus. Quattuor igitur elegi, quo- rum lectiones diligenter perpensas ubique adnotarem: TDKE, ceteros raro aduocaui aut difficilioribus locis aut ubi melio- res deficiebant. Ex his unum T ceteros longe superare ne- minem, qui adcuratius perscrutatus erit, fugiet. ex salis uetusto exemplari descriptus solertissime utrumque uitium egregie deuitauit. Diuersorum ab eo atque cognatione qua- dam inter se coniuكتورum DKE primum obtinet locum D, multo deterior est K, malis utrumque superat E: nec ta- men his duobus carendum erat, ubi scribendi errores in T, lacunae in D erant. Haec interim de crisi in Consolatione adhibita dicta sufficiant.

II

His porro praesidiis emendatio quinque opusculorum chri- stianorum nititur.

- T** Tegernseensis: hic quoque primo loco est nominandus. continet praeter Consolationem opp. I—III.
- E** Einsidlensis n. 235 s. X uel Morellio auctore s. XI (uid. acad. Vindob. relationes LV 249). libellus de fide christiana secundum tenet locum; epistolae ad Ioannem diaconum de trinitate commentarius adiectus est. Hagenus meus contulit cum ed Vallini a. 1656. — Veteris commentarii Einsidlensis specimen infra exhibebo.
- C** Bernensis 618 s. XI ordine recepto quinque opera continet. sequitur liber *Scī Cypriani martiris de XII abusibus* atque alia. Librum contra Eutychen et Nestorium cum ed. Vallini conlatum habui H. Duebii studio.
- B** Bernensis 510, cuius pars posterior 517^d est, s. VIII—X scriptus. Sinnerus priorem partem tantum uidit (p. 291), reliqua repperit Hagenus. opp. I II et III cum ed. basiliensi a. 1570, III et V cum ualliniana adcurate contulit H. Duebii.
- A** Gothanus quinque opusculorum et Consolationis. Rehdigerianus SIV 3 a. 48 f. 30^b ad 38^a s. XII — XIII praeter alia patrum latinorum opera etiam quinque boetiana continet. ex eo tamen nil praeter uitam s. XIII in marg. f. 32^b adscriptam notauit.
- R** Adieci tamen codicum Parisinorum illo tempore regiorum lectiones quotquot olim excrispsit Vallinus. sunt autem R¹ Regius uetustissimus, R² Regius alter, quorum consensum R indicat, *Vict.* Victorinus liber a Vallino inspectus recentior sed bonae notae, ut ille autumat.

Non exhibui in adnotatione lectiones libri quo Hincmarus Remensis usus est: eas ne spissior aequo fieret illa, hunc in locum distuli. In libro igitur quem ille de non trina deitate composuit, hos locos excrispsit ex Boeti libro de trinitate:

	I p. 460s. VI 7. 8.	
	V 46—50 ^a)	
	III	3. 4
	VI	7. 8 iterum
p. 462	III	3. 4 iterum
	III	14. 15

p. 463 III 18. 19.

III 14. 15 iterum

p. 474 s. III 18—29^{b)}

p. 479 III 27—43 (libri inscriptione non addita)^{c)}

p. 519 VI 7. 8. tertio

Ex libro ad Iohannem Romanum diaconum postea autem episcopum:

I p. 460: 11—15, 21—30, 34—47, 53—54, 58—64^{d)}

p. 519: 42—47 (iterum), 53—54 (iterum), 58—64 (iterum)^{e)}

Ex libro contra Eutychen et Nestorium

I p. 521: personae etymologia uel definitio laudatur non additis uerbis.

denique ex libro de consolatione philosophiae citantur

I p. 211: III 8 v. 1. 2 (Eheu quam m. t. deuios a. i.)

II p. 60: III 5 v. 5—10 (a textu meo non differunt)

haec autem sunt, quibus a meo contextu Hincmarus recedit (adposui interrogandi notam ubi nullus ex meis libris adstipulatur):

a) V 48 a deo (*sic E'A*)

b) 20 Velut si (B) 22 haec unitatum (enim *om.*, *sic E*) repetitio iteratio (*sic R*) p. est quam (?) num. 27 patre filio (?) 28 trina numeratio (?)

c) 31 uero ita indifferentia (?) 36 uelut ensis mucro atque gladius unus gladius (?) 37 in eam (?) 40 p. ac f. (A)

d) 24 filius spiritus (A) neque enim eum (EA) iungitur (VE?) 40 *uerba* sicut in d. sicut in ueritate *desunt* (?) 41 sp. quoque sanctus (EA) 42 p. et f. (?) 54 subst. simpl. (Eψ)

e) 42 Intelligamus (? *p. 460 nulla erat differentia.*)

| p. et f. *idem supra p. 460* | 54 *ut supra ex p. 460.*
Vides ad meliorem familiam plerumque accedere Hincmari librum, aliquot lectiones proprias habere quae nescio an ei debeantur qui Hincmari opera exarauit.

Omnium optimus est T cui ubicumque fieri poterat obsecutus sum; in libro contra Eut. et Nest. E sequendus erat, ubi eius lectio accedente uno ex aliis tribus satis confirmata uidebatur. qua in re consensum cum C maximi feci (EC = α), alterius familiae proprias lectiones (BA = ψ) aspernatus sum. utriusque familiae consensum ω litera significauī.

P Raro basiliense Henrici Petri exemplar a. 1570 curatum olim ab H. Glareano laudauī, quod ex deterioris generis codice correctum uidetur. contra ubi

V Vallini exemplar a libris siue meis siue uallinianis recedebat, illius lectionem subscripsi exceptis locis, ubi in sola uerborum conlocatione differentia posita erat.

Consulendi postero editori praeter alios restant

Vaticanus Urbinas 532 s. X foll. 35 (*Anicii. Manlii. Seuerini. Boethii* v. c. et inl. ex consul. ord. patricii. incip̃ liber contra eutychem et nestorium. f. 33^b *Explicit lib̃ boethii. v. c. contra eutychem et nestorium.*) uid. Reifferscheidi Bibl. pp. II. p. 592.

Bernensis 265 foll. 68. s. XI. praetermisit eum Sinnerus.

Sancti Galli n. 768 s. XII (p. 1 Inuestigatam etc. p. 59 Liber quomodo trinitas etc. p. 84 aduersus Nestorium).

Hoc loco paucis monendum est de harum scriptionum auctore uel potius auctoribus. Et *Boetio* quidem uetusti mei libri adscribunt disertis uerbis I et II quorum alterum scripserit *Symmacho socero* (TEBA) alterum Iohanni diacono (TEAR²; inscriptioni spatium relictum in B), Boeti nomen reticetur ante tertium librum, ubi omnes *eiusdem* atque *ad eundem* sc. Iohannem (hoc in E omissum est.)

In fronte quinti operis — quod cum quarto abest ab optimo — libri sic uariant, ut Boeti nomen ab origine libri titulo adiectum fuisse uix tibi persuadeas: *eiusdem* subicitur in E, *Boetii* praefigitur C, auctoris nullum uestigium praefert A, titulo libri omisso *domino sancto ac uenerabili patri Iohanni diacono* inscribitur in B atque hoc:

Iohanni diacono C quoque adiungit. Pleniorum titulum codex Vaticanus solus exhibet quem supra descripsi. cui quare maiorem fidem quam meis habeam, non est causae. Quartus denique liber omni inscriptione caret in TB, *istam epistulam in aliis libris non inueniri* testatur A; hunc quoque librum Boetio, qui omnibus nominibus solitisque honoribus effertur, E attribuit: unde et de quarti libri auctore satis locupletem testem probare uetamur. Hunc autem librum ne auctores quidem Thoma Aquinate maiores nostro adscripserunt, quin beati Augustini esse nulla aetatis ratione habita qui decreti Gratiani titulum P. I D. XI c. 8 scripsit, perhibet.

Hanc autem librorum traditionem ueram esse et contra eos qui omnium auctorem Boetium credant, ut Baurum atque Suttnerum, et qui nullius, uelut Nitzschium et Jordanum, contumaciter contenderim, quorum hic (de l'origine des traditions sur le christianisme de Boèce, Paris 1861 p. 26) a Boetho Africae episcopo qui exul obiit in Sardinia coniectura satis speciosa composita illa suspicatus est, Nitzschius unum ex Sanctis illis Seuerinis quos catholica fides agnoscit auctorem esse. Equidem quin natus fuerit Boetius christianus eamque fidem professus sit nullus dubito: quam rem quare tam multi homines in dubitationem uocauerint, causa patet: nam fide christiana abiudicata a philosopho de auctore operum christiani argumenti nulla opera decisa erat quaestio. Igitur aliam uiam ingressus Schenkelius, ut denuo hanc quaestionem tractans prorsus nulla ratione habita harum commentationum christianum fuisse illum ex rerum publicarum quae tunc erat condicione aliisque de causis redderet probabile, non Fr. Haasio solum qui paucis quidem at grauissimis uerbis Schenkeli orationem prosecutus est (Verhandlungen p. 93), sed et aliis qui aderant paene persuasisse est credendus. Quodsi de ipsis operibus sacris agitur, qui accuratius ea praeter Baurum perscrutatus est Nitzschius, ad discernendam hanc quaestionem utrum sint Boeti necne, grauissimas inde res protulit; at quae protulit, eis in contrariam partem usus est. Nihil mihi cum eo controuersiae est de fidei chri-

stianae expositione, quam potuisse scribi saeculo quinto ille adfirmat (p. 159—170), neque de libro contra Eutychen et Nestorium, quem contra Vallium Baurum Suttnerum non pendere ex illa orientalium episcoporum epistula ad Symmachum papam a. 512 data (Mansi VIII 221—226), sed paulo post chalcedonense concilium a. 451*) scriptum esse euicisse mihi quidem uidetur; ego uero de prioribus tribus libris ab illius arbitrio longissime recedo. Sane quae ille exposuit de primo tractatu p. 109 110 111 113 116 119, de altero p. 126, quae nolo transcribere, uel maxime probant a Boetio, qualem ex Consolatione et ceteris philosophis scriptis experti sumus, minime potuisse scribi, nam quaecumque ibi conguessit Nitzschius ex scribendi ratione atque eruditione et ingenio, immo ex moribus auctoris petita, indicia sunt hominis non solum parum exercitati, uerum adolescentis (talem produnt etiam quae p. 80 auctori obiecit), sed non mediocri ingenio praediti adolescentis atque ex quo maiora et meliora sperari poterant. talem autem qualem auctor in his operibus se prodit, Boetium fuisse olim, cum studiorum primitias emitteret, cui uideatur alienum a uero? et quis miretur adolescentem, qui sumpsisset dignitates senibus negatas, Symmacho atque Iohanne suatoribus ni fallor (hunc autem eundem esse qui postea papa fuit, non inanem rumorem crediderim) ad theologicas res tractandas sese applicasse, quarum cognitio senatori poterat maxime prodesse, abreptum autem breui philosophis studiis haec quibus parum se uidisset aptum prorsus abiecisse? De tertio autem opusculo quod est de bono (quomodo substantiae etc.) ne Nitzschius quidem (p. 24 u. 1) neque Jordanus (p. 11) quidquam habere se fatentur, quare non possit a Boetio scriptum esse.

*) Leonis epistolam ad Flavianum Rota significari suspicatur libro contra Eut. praef. 6. quod negat Nitzschius dissimile uero esse. Atque uerba quae leguntur ibid. 11: *cuius dicti nouitate percussus* non diu post illud concilium scriptum esse librum satis declarant.

III

LUPI DE METRIS BOETI LIBELLUS

Codex Valentianensis n. 288 (F 3. 5) post libros de consolatione habet *Genera metrorum in libro Boetii que Dominus Lupus* etc. atque in Laurentiano (III 166 XIX) s. XII Bandinius ait subici *genera metrorum a Domino Lupo in lucem perducta*. Idem tractatus in meorum librorum plerisque est: MGARH β ¹, sed in his auctoris nomen non inueni neque extare illud uidetur in V' Basil. 844 Valentianensi altero n. 393 (N 5. 1). Ex eo depromptae sunt carminum metricae inscriptiones quae sunt in BCA β ² aliisque, quaeque Papias s. u. *Carminum uarietas apud boetium* conguessit.

Non dubium quin auctor fuerit Seruatus Lupus abbas Ferrariensis inde ab a. 842 + 861 de cuius celebribus studiis ex epistulis editis a Baluzio satis constat. Boetiumque lectitasse illum ep. XCIII ostendit, ubi ex Consol. III 5, 39 proferuntur haec: *quae pestis ad nocendum efficacior esse potest, quam familiaris inimicus?* Topi-
corum mentionem inicit ep. XVI, de arithmetica librorum emendatorum ab Adalgado ep. VIII. Boeti libris in capitula distinctis usum esse eum patet ex ep. V (p. 21. 27. 34 ed. Baluz. a. 1710).

Quo ex fonte metricam doctrinam ille hauserit, lectorem non celat, nam *centimetri* auctoritate tuetur quod tradit de metro XVIII Seruiumque prodit *pin-
darici* nomen, quod metro V (dim. anap.) inposuit: hoc enim non nisi ex centimetro IIII 5 notum est.

Aliorum metrica studia in Boetium conlata ante s. XVI non nota sunt praeter unius Nicolai Perotti (+ 1480) libellum *de generibus metrorum quibus Horatius Flaccus et Seuerinus Boetius usi sunt ad Helium Perottum fratrem* quem et alii libri et Vindobonensis n. 372 s. XV exhibet atque Horatii exemplaribus Aldinis adiunctus est.

„Quinque libros philosophicae consolationis insignis auctor Boetius XXVII uarietatibus carminum respersit, ut opus his gratius fieret qui musicae suauitatis dulcedinem contigissent. De quibus quoniam etiam inter doctos queri solet, non mediocri comperta mihi diligentia studiosis quibusque 5 paucis aperui. *Primum* itaque genus carminis *elegiacum* est quod constat primo uersu heroico, secundo prima pentemimere hertica, secunda dactilica. pentemimeris autem est post duos pedes sillaba de verbo remanens. Vsus est autem hoc duobus tantum locis quorum initia haec sunt: Carmina 10 qui quondam etc. etc. Flebilis heu mestos etc. etc. Rupis achemaeniae scopulis etc. etc. Pectoribus figit spicula pugna fugax.

Secundum dactilicum tetrametrum quod constat spondeo dactilo catalecto item dactilo spondeo ususque est hac 15 metri compositione bis ita: Heu quam praecipiti mersa profundo. Si quis arcturi sidera nescit.

Tertium quod constat primo *heroico* secundo *alcmario* dactilico tetrametro acatalecto id est quattuor pedibus dactilicis nulla remanente sillaba. acatalectus enim uersus est 20 qui legitimo fine clauditur. Metra autem dactilica principaliter dactili constant, recipiunt tamen spondeum et non numquam in fine trocheum. usus est autem tali uarietate semel ita: Tunc me discussae liquerunt nocte tenebrae Luminibusque prior rediit uigor. 25

Quartum ponit *falleutium* constans spondeo dactilo tribus trocheis. quo duobus usus est locis quorum initia haec sunt: Quisquis composito serenus aeno. Huc omnes pariter uenite capti.

Quintum anapesticum pindaricum constans dimetro 30 acatalecto. metra uero anapestica principaliter constant anapesto, recipiunt tamen frequenter spondeum, raro proceleumaticum apud comicos autem etiam dactilum saepiusque ul-

2 uiginti et octo *Bern* 421 XXVIII *A* XXIV *Laur.* 3
gratius legentibus foret qui *Bern* 421 4 queri *idem* 7
secundo pentemimeris prima *idem* 15 *idem M* 24 dis-
cussae *M* 25 redigit *M* 26 constans *om. M* 30 de me-
tro *M*

tima cum superest syllaba in duas soluitur breues. utitur
 35 autem hoc bis ita: O stelliferi conditor orbis. Quantas
 rerum flectit habenas. Quamuis frequentissime in eis da-
 ctilus inuenitur.

Sextum gliconium quod constat spondeo choriambō
 pyrrichio quinquiesque id ponit his uersibus: Cum phebi
 40 radiis graue. Quod mundus stabili fide, Felix qui potuit
 boni. Vela niretii ducis. Quondam porticus attulit.

Septimum dactilicum dimetrum catalecticum cui est
 nomen *adonio*. catalecticis autem uersus dicitur cui una syl-
 laba deest. ponit autem id semel tantum hoc modo: Nubi-
 45 bus atris.

Octauum genus iambicum est hyponactium constans
 trimetro acatalecto claudō. iambica uero metra imparibus
 quidem locis possunt recipere iambum [tribrachum spondeum
 dactilum anapestum. In paribus iambum tantum] uel tribra-
 50 chin et frequenter apud comicos anapestum ita tamen ut
 multarum breuium iunctura uitetur. huiusmodi autem me-
 trum his posuit hoc modo: Haec cum superba uerterit
 uices dextra. Quisquis profunda mente uestigat uerum.

Nonum est asclepiadeum quod fit spondeo duobus
 55 coriambis pyrrichio siue iambo cui et *ferecratium* subiecit
 constans spondeo dactilo spondeo. usus autem tali uarie-
 tate est semel tantum ita: Si quantas rapidis flatibus incitus.
 Pontus uersat harenas.

Decimum est saphicum quod constat trocheo spondeo
 60 dactilo duobus trocheis. miscuit autem huic secundum sem-
 per uersum *gliconium* de quo superius dictum. quod cum
 semel tantum fecisse inuenies sic: Cum polo phoebus ro-
 seis quadrigis. Lucem spargere cepit.

Vndecimum genus iambicum *anacreontium* est quod
 65 constat dimetro catalectico cuius secundum uersum suppo-
 suit *ferecratium* quod paulo ante memoraui talemque ua-
 riationem facit tantum modo semel ita. Quisquis uolet pe-
 rennem Cautus ponere sedem.

34 dua M 36 flectat M dactilis M 41 niretiiis M
 48 s. haec om. M 50 frequentes M 57 quantis M

Duodecimum anapesticum parhemicum est quod constat dimetro catalectico. usus autem hoc genere est bis 70 tantum ita: Felix nimium prior aetas. Qui se uolet esse potentem.

Tertium decimum saphicum continuatum quod bis solum posuit genus ita: Nouimus quantas dederit ruinas. Bella bis quinis operatus annis. quamuis id dimetro *adonio* 75 terminauit ita: Sidera donat.

Quartum decimum iambicum archilochium quod constat trimetro acatalecto habetque subiectum iambicum archilochium constans dimetro acatalecto qua uarietate semel utitur tantum ita. Quicumque solam mente praecipiti petit. 80 Summamque credit gloriam.

Quintum decimum faliscum constans tribus dactilis et pyrrichio quod in uno tantum fecit loco cuius est initium hoc: Qui serere ingenuum uolet agrum.

Sextum decimum iambicum archilochium quod constat, ut supra memorauimus, trimetro acatalecto cui mixtum est *elegiacum* ita ut supra exposui constans. fecit autem talem uarietatem semel tantum hoc modo: Quamuis fluente diues auri gurgite. Non expleturas cogat auarus opes. 85

Septimum decimum et falleucium posuit subiecitque 90 illi *dactilicum archilochium* tetrametrum catalecticum eamque uarietatem semel executus est ita: Quamuis se tyrio superbus ostro Comeret et niueis lapillis. In quo tamen pro spondeo siue dactilo imparibus locis trocheum reperies.

Duodeuicesimum dactilicum alcmanium constans trimetro ypercatalecto. ypercatalectus uero est uersus cui una syllaba superest habetque subiectum sibi *ferecratium* quod, ut supra memorauimus, spondeo constat et dactilo et spondeo. Sed in hoc loco pro primo spondeo est ubi anapestum contra regulam in *centimetro* traditam inuenimus. posuit uero 100

70 est om. *M* 75 Sella *M* operatur *M* 79 trimetro *M* 80 sola *M* peto β 82 iambicum faliscum *M* 83 fecit tantum loco ita Qui serere β 84 ingenuum etiam β 85 archiloicum β

hoc genus semel tantum: Omne hominum genus in terris
Simili gurgit ab ortu.

Vndeicesimum iambicum *anacreontium* constans di-
105 metro catalectico eodem semper repetito ususque eo est uno
tantum loco ita: Habet hoc uoluptas omnis.

Vicesimum asclepiadeum cuius supra regulam posui
habetque subiunctum sibi *iambicum archilochium* dimetrum
acatalectum. quam uarietatem semel tantum in hoc opere in-
110 uenire licet ita: Eheu quae miseros tramite deuos Abducit
ignorantia.

Primum et uicesimum est *heroicum exametrum* qui
locis omnibus aliis dactilum siue spondeum, quinto solum
modo dactilum recipit, sexto spondeum siue trocheum.
115 Vsus autem eo est semel tantum ita: O qui perpetua mun-
dum ratione gubernas.

Secundum et uicesimum dactilicum alcmanium con-
stans tetrametro acatalecto subpositumque sibi habet *iambicum archilochium* de quo paulo ante dixi. talem uero
120 uarietatem uno tantum executus est loco cuius initium
est: Sunt etenim penne uolucres mihi Quae celsa conscen-
dant poli.

Tertium et uicesimum trochaicum alcmanium con-
stans dimetro acatalecto. Sane metra trochaica locis impa-
125 ribus trocheum tribrachin et nonnumquam dactilum paribus
uero cum supradictos, tum etiam spondeum et anapestum
recipiunt. huic autem generi subdidit Boetius de quo supra
dictum est *ferecratium* quod pro spondeo interdum reci-
piunt anapestum. hac quoque uarietate usus est semel tan-
130 tum ita: Quos uides sedere [celsos] Solii culmine
reges.

Quartum et uicesimum falleutium habens subiectum
elegiacum quod semel in hoc opere inuenies ita: Quid
tantos iuuat excitare motus Et propria fatum sollicitare
135 manu.

114 spondeom M
M 124 metro M
135 manum M

117 alcmانيam M
130 celsos om. MA

118 acatalecte^o
134 solcitare M

Quintum et uicesimum genus est *mixtum uariis pedibus* quod incertum quo potissimum debeat censi uocabulo. Aut enim dactilicum *adonium* erit quod pro dactilo siue pro spondeo anapestum recipiat aut dactilicum *archilochium* tetrametrum quod idem pro spondeo siue dactilo 140 anapestum indifferenter admittat. Nam anapesticum sentire ratio dissuadet quando spondeo uel dactilo quam anapesto compositum sit. usus autem est hoc genere Boetius duobus tantum locis quorum primordia subnotaui: Si uis celsi iura tonantis. Quatenam discors federa rerum. 145

Sextum et uicesimum dactilicum archilochium quod constat tetrametro catalectico quod semel posuit solum hoc modo: Puro clarum lumine phoebum.

Septimum et uicesimum archilochium constans tetrametro bucolico et tribus trocheis. tetrametrum uero bucolicum 150 est, cum quartus pes dactilus est qui partem finiat orationis quod apud Boetium genus ultimum inuenitur eiusque initium est: Quam uariis [terras] animalia permeant figuris."

IIII

VITAE BOETI

Eis prorsus caret Tegernseensis; uitas quas infra descripsi totas eodem ordine atque una manu scriptas solus Gothanus habet parum recte descriptas ab Obbario p. XXIV—XXVII. partes I V III (III?) Bernenses GK inter se discrepantes, quas Sinnerus nec totas nec sine mendis edidit p. 287. EM nil praeter primam, RV² atque ut uidetur etiam V¹ primam et alteram, B et Laurentius alter primam et tertiam. Et in hoc prologus inscriptus est sic: *Quintus Fabius fecit hunc prologum. VR Boethius iste uel quidam Scotigena.* — Quis iste Fabius? an amicus Boeti quocum conloquitur in prooemio dialogi porphyriani a

141 indifferenter M 144 subnataui M 148 phoebum
M 149 archiloichum M 153 terras om. M

Victorino translati? similiter codex Guelpherbytanus n. 131 astronomiam Boeti continere dicitur: at est sine dubio Hygini liber [M.] Fabio inscriptus, cuius aliud exemplar est in bibl. regia Wratislaviensi IV 8° 11. — sed in Laurentiano alia quoque uidentur inesse, qualia in quinta uita leguntur: nam hunc esse in eo uitae finem perhibet Bandinius: *qui iam a consulatu exierint seu discesserint peracto uicis suae anno. et sequuntur genera metrorum*, atque post illa tertia uita, cui inscriptum est *Ioannis Scoti uerba*: cuius nominis quamquam plures fuerunt, solus Erigena, quem et Scotigenam dixerunt, intellegendus uidetur (Fabric. IIII p. 136—142 Mansi). Sed transeo ad ceteros codices: alterius partis quaedam protulit Vallinus ex Victorino libro ad Cons. I 4, 60 (p. 20 ed. Vall.) eaque pars etiam in S. Gallensi 845 s. X legitur. tertiae Jordanus (Ch. Jourdain Des Commentaires inédits de Guillaume de Conches et de Nicolas Treveth sur la Cons. de la phil. de Boèce. Paris 1861 4° p. 16 s.) ex Parisino antiq. 6640 Victorinis 200 et 751*) quartam idem ex Victorino 751 descripsit (p. 9 not. 1): quos libros J littera indicaui. Praeter has uitas quarum nulla superior esse potest carolina aetate, commemoranda sunt quae Notkerus uersioni suae praefatus est *de translatione imperii romani* (ea ex libris S. Galli 825 et 844 edidit Hattemerus) et quae rex Alfredus praemisit ad ipsum Boetium non pertinentia.

- I , Tempore theodorici regis insignis auctor boetius claruit qui uirtute sua consul in urbe fuit. Cum uero theodoricus rex uoluit tyrannidem exercere in urbe ac bonos quosque ex senatu neci dare, boetius uero eius
5 dolos effugere gestiens, quippe qui bonis omnibus

*) idem ex alio Parisino (Sorbonnensi n. 355) haec communicat quae ad Cons. I 4, 126 pertinent: *Cum accusaretur quasi nichromanitiae operator et quasi idolorum cultor multisque aliis criminibus infalsaretur, apud Ticinum exilio relegatus est. eadem sunt in Victorini 200.*

I libri: *EBGRA V² Laur.* 1 et 2 theoterici *E* theotrici *B* teotrici *Laur.* theodorici *M* teodorici *G* theodrici *R* dicoderici *Bern.* 179 deoderici *A* 1 Boethius *Laur.* 4 ex fen. *om. B* in f. *Laur.* uero *om. Laur. B* 5 effugere *om. R*

necem parabat, uidelicet clam litteris ad grecos missis nitebatur urbem et senatum ex eius impiis manibus eruere et eorum subdere defensionem. Sed postquam a rege reus maiestatis conuictus iussus est retrudi in carcerem. In quo repositus hos libros per satiram edidit imitatus uidelicet mar-
 10 cianum felicem capellam qui prius libros de nuptiis philologiae et mercurii eadem specie poematis conscripserat, sed iste longe nobiliore materia et facundia [ei] praecellit quippe qui nec tullio in prosa nec uirgilio in metro inferior floruit.

15

Iste boetius consul fuit romanorum theodorico duce. II eo tempore inuaserunt gothi romam et abstulerunt libertatem eorum. Postea dum iste noluit fauere eis, missus est exilio. dum erat in ergastulo adhibuit sibi consolationem uidelicet philosophiam, ne nimio dolore aut tristitia uel ira
 5 quandoque laberetur in desperationem, quia perniciosum erat apud ueteres, si quis [de sapientibus] facile irasceretur. Duo tamen filii eius in consulatu permanserunt sub regia pote-

6 nec comparauit *B* | litteris clam *R* literis *G* 7 fene-
 ctum *B* | ex ipsius imp. *B* 8 defensione *M*¹ fensionem *B*
 | magestatis *MRA* 9 conu. est *Laur.* esse¹ conu. *M* | de-
 trudi *A* | positus *A* 10 satyram *ER* ferculum uel discus
ss. *G*² martianum *MB* 11 primus *A* 12 specie *A* 13
 longe] multum *al. ss.* *E* | nobiliori *Vict.* | ei *MG* eum *Vict.*
a celeris abest praecellauit *B* | quippe *om. R* 14 improba
ER impar fit *Laur.* | neque *MR* 15 fuit *M* floruit uel fuit
G | EXPLI/C *M* in *E* prima *m.* haec addidit: Si peritus fuero
 adorum me faciam omnibus. Si imperitus seorus efficiar.
 timens me tradere conuentibus peritorum. adorus dicitur
 qui ad omnium ora se ostendit; Seorus qui ab hominum
 confortio se separat. unde seorsum. singillatim a singillo sin-
 gillas. ut ciō non mediocris ingenii est singillare a bono .i.
 seperare. subicitur locus quidam *Varronis ex Augustino sublatus.*

II libri: *AB V*¹ *V*² *S. Gall.* 845 *Victorinus Vallini* 1
 Ratio eius. exilii eiusque libri *V*² | fuit consul *R* | sub th.
*V*² | theodorico *S. Gall.* theoderico *V*² theodrico *R* deoderico
A 2 hauserunt *R* | omnem lib. *R* 3 uoluit *V*¹ | eis
om. R 4 dum esset *R* 5 philosophiam *AR* | ire *R* 6
 aliquando *V*¹ *V*² | perniciosum *R* 7 de sap. *R* ex sap. *V*¹
 sapientium *V*² *om. A* 8 consolatu *R* | sub r. p. *om. R* 9
 perfectus impertorio *R*

state, boetius uero in pretorio amicis eius circumstantibus
10 gladiis interemptus est.

III Boetius iste de familia fuit manlii torquati nobilissimi
uiri. qui etiam peritissimus fuit utriusque linguae graecae
et latinae. Vnde et fultus auctoritate graecae scientiae mul-
tos libros de graeco in latinum transtulit. Fecit [et] com-
5 mentum super ysagogas .i. introductiones aristotelis. edidit
et aliud super porphyrii periermenias .i. interpretationes
quod diuisit in duo uolumina. Quorum alterum analitica
.i. resolutoria appellauit ubi omnes syllogismi rethoricae ar-
tis resoluuntur. Composuit musicam quam transtulit de
10 pithagora et ptolomeo graecis nec non etiam arithmeticam
cuius partes sumpsit de nicomacho. Fecit et alios [libros]
perplures. Nouissime autem iam senex edidit hunc libellum
in exilio positus hac de causa. Theodericus rex gothorum
cum per tyrannidem rem publicam inuasisset et omnes con-
15 sules nobilesque romanorum alios occidisset alios in exilium
misisset, hic iam consul factus et filios iam consules fa-
ctos habens cum peritissimus sapientia ac consilio R.
P. ad libertatem reuocare uolebat. Qua de re insimulatus
apud theodericum regem in exilio est relegatus ubi hunc

10 est *om.* R EXPLICIT R — paulo aliter Vindobonen-
ses: Duobus tamen filiis eius in consulatu permanentibus
sub regia potestate ad exilium missus in Bobium ciuitatem
non longe a Rauenna etc. (*subiungitur carmen illud a Gerberto
compositum*) V² potestate. Ad exilium autem in Bobium
missus est ciuitatem non longe a Rauenna. V¹

III libri: AB praeterea G Laur. J (ordani codices) 1 Boe-
thius Laur. (?) mallii AB malli Laur. manlii GJ torqua-
B inuerso ordine t. m. AJ 2 fuit] pro eo littera R in Laur. est
| uiri qui a torque aureo torquatus uocabatur G 3 et *om.*
BJ 4 et J *om.* AB 5 aristotilif (ss. l'porphirii) A In-
tductio n̄por phyii B introductiones porphyrii J 6 por-
phirii (ss. l'aristotilif) A aristotelis BJ 6 perierminias A
7 quod d. in d. uolumina *om.* B 7 alterum uotiū anale-
tica (= uocauit) B 8 resolutar // A | appellauit *om.* B |
artis rhetorice J 9 transtulit *om.* A 10 pitag. A | tolemeo J
antheamicam B 11 libros J *om.* AB 12 librum J
13 haec A | Teod. A 16 facof B 17 R. P A r. p. B
18 causa A re B 19 est rel. A religatur B

librum edidit. In quo conqueritur de instabilitate et mu-²⁰
tabilitate fortunae.

Quaeritur a nonnullis quo tempore fuerit iste boetius.^{III}
Dicunt enim quidam quod fuerit tempore marci-
toris colligentes hoc ex quatuor synodis quarum una nicena
fuit altera constantinopolitana tertia ariminensis quarta calce-
donensis. Dicunt autem quod fecit illum librum de sta tri-⁵
nitate contra nestorium et euticen ubi mentionem facit cal-
cedonensis synodi. Potest uero fieri ut adhuc inuenis sub
marciano fuerit et iam senex sub theodorico rege hunc li-
brum composuerit. Imitatus est autem marcianum partim
prosa partim metro eum componens: adeoque in utroque¹⁰
ualuit ut nec tullio in prosa nec homero in metro inferior
uideatur.

Hic liber componitur quinque partibus .i. de genere. V
specie. differentia de proprio et accidenti. Anic. M. Multi
dicunt ista praenomina esse multi cognomina sed uerior ratio
demonstrat quod precipuorum aniciorum sibi boetius prepo-
suerit nomina. uelut aurelius. augustinus. fuerunt etenim⁵
anicus et manlius et seuerinus consules romanorum. Tem-
pore quidem consulatus boetii capta roma a duce theoderico
et ipso boetio nihil ei fauente ablata est lex romanorum
eiusque libertas. Boetius uero retrusus est in exilium, ubi

20 de inf. ... fortunae om. A immutabilitate B corr.
Laur.

III libri: AGJ (K) | 1 Queritur GJ om. A | iste boetius
om. A 2 enim om. J 3—4 collig...calced. om. J 3 III^{or}
G | nicea A 4 calc. concilii G 6 mnestorium A 7 con-
cilii J 8 teodorico G teoderico A? | rege // hunc A
rege composuerit librum philosophicę consolationis in quo
imitatur martianum felicem capellam G (quae in textu sunt,
A habet) 10—12 om. G. 12 uideretur K

V libri: AGK | u. 1 et 2 om. K. 1 Hic G Iste A | de
om. A 2 de om. A | p/////////ccidente A corr. in G (ex Por-
phyrii Isagoges c. 4 corr. Obbarius) vv. 2—10 (anic... Ali-
ter) om. G Multi itaque praenomina multi cognomina di-
cunt ista sed uerior K 3 ratio est quod K 4 ami-
corum A K atauorum ci. Obb., correxi 5 aug K
| etenim isti uidelicet anicius K 6 manlius K mallius A
7 teoderico A

Boetii cons. ed. Peiper.

c

- 10 suam et romanorum defendit libertatem. Aliter. Nobiles
romani auspicato nomina et prenomena suis filiis impone-
bant ut in ipsis nominibus origo eorum agnosceretur et
quales futuri essent in ipsis nominibus praetenderetur. Boe-
tius ergo nominatus est anicius eo quod fuerit de gente
15 aniciorum. anicii autem dicti sunt fabii quasi inuicti. an-
icos namque graece dicitur inuictus. dictus est autem man-
lius a manlio torquato qui torquatus dictus est eo quod
singulari certamine quendam gallum uicerit et torquem au-
reum ei abstulerit et sibi imposuerit. Seuerinus a seueri-
20 tate iudiciaria. Boetius dicitur a graeco ΒΩΙΘΗC .i. adiu-
tor. eo quod fuerit adiutor multorum maxime symachi qui
fuit gener eius. Ordinarius dicebatur quia in dignitate con-
sulari erat ordinatus uel quia alios ordinabat uel super or-
dinem dignitatem habens etiam qua gradatim ad summum
25 gradum perueniebat.

13 ptenderentur A 14 nominatur G | annius G (annicius
idem teste Sinnero) | genere G 15 Anniciorum G | Annicii
G | annicos G 16 est om. A | etiam A autem G | mallius
A 17 mallio A 18 callum A | auream A | cf Ci-
cero de fin. II 22, 73 epigramma ap. Meyerum n. 714 20
dicitur om. A | boites G 21 multorum fuerit adiutor A
| qui G 1a A 22 gener G focer A | qui A 23 quod
A | hof G | ordines A 24 uel etiam quia gradatim A 25
perue // // // A | haec sic habentur in B: Boetius adiutor. Ma-
nilius prosper. Seuerinus consequens. Anicius ab anno eo
quod optarent eius eum anno scē fieri. Manilius eo quod
erat de familia manili torquati. Ex conclusibus. qui ele-
ctus fuerit de ex consolatu. Anicii trecenti fabii uocati sunt.
A crebris uictoriis. Ni/che dicitur uictoria. Anichus dicitur
inuictus Seuerinus eo quod perseuerauerit in studio artium.
Boetos gr l. adiutor. Ordinarius qui per gradum ascendit.
Patritius quia more patrum faciebat // // // quia quinquies
consul fui // // // len dario quo natus fuerit. Aurelius Ab
auro et splendore dictus; mem nimirum. A familia mester quae
dicta est familia mem niorum. Simmachus compugnans. Sin.
con. Machia. pugna. | Similia de nominibus Boeti atque Sym-
machi extant in cod. Bambergensi I (B) post caput primum, sed
prorsus lacera illa; atque inter glossas magistri Guillelmi quas
continet liber Lipsiensis optimus (unde quaedam descripsit Ob-
barius praef. p. XXVII uid. p. L) et in commento quod uolgo

Anno dominice incarnationis quadringentesimo quinto VI odaacer quidam rex barbarus inuasit ytaliam. contra quem seno imperator constantinopolitanus misit theodoricum regem gotorum commendans ei precipue senatum romanum et populū. at ille contra occiso odaacro et inuasa ytaliam 5 omnem pene nobilitatem romanam disperdidit. Denique simachum socerum Boecii ferro interfecit. ad quem idem boetius tum alios tum librum de trinitate transcripsit. Nec minus fame necauit iohannem papam. ad quem idem boetius adhuc dyaconum librum contra nestorium et quedam alia 10 edidit. postremo et ipsum boetium insimulatum apud se quod literas imperatori de libertate romana misisset apud papiam carcere clausit. Deinde post scriptos ibidem de consolatione libros eductum quasi ut se de obiectis purgaret circumsedentibus amicis interfecit. Sequenti anno theodoricus rauenne subita 15 defecit morte. Boetius autem honorifice tumulatus est papie in cripta ecclesie. et uocatur sanctus seuerinus. a prouintialibus. quod ei prenomen fuit.

V

ELOGIA BOETI

Hic iacet interpretes et alumpnus philosophie I
emeritus famam super astra Boetius ille
quo Latium gaudet, dolet olim Grecia uicta.
Nil agis immitis uiolenta cede tyranne.
corpus terra tegit, nomen per secula uiuit. 5

dicatur Thomae editionis Hagenau. M.CCCC.LXXXXI (ibidem p. XXVII).

VI *In libro Rehdigeriano S IV 3 a. 48 f. 32^b margini addita m. s. XIII.*

EL. I Boetius honorifice est tumulatus Papie in Cripta ecclesiae et uocatur Sanctus Seuerinus a prouincialibus quod ei praenomen fuit. Epitaphium eius hoc est: Hic iacet etc. haec in G s. XIII adscripta.

1 Hic iacet uel Hoc iacet .. tumulo solemne epitaphiorum exordium uid. *Meyeri Anth. indicem p. 185s.* 3 Grecia] gr̃a G 4 uiolentia G

II Helpis dicta fui sicalae regionis alumna
 quam procul a patria coniugis egit amor,
 quo sine maesta dies, nox anxia, flebilis hora;
 nec solum una caro, spiritus unus erat.
 5 Lux mea non clausa est tali remanente marito
 maiorique animae parte superstes ero.
 Porticibus sacris iam non peregrina quiesco
 Iudicis aeterni testificata thronum.

II G Bernensis: Epitaphium uxoris eius que ibidem iacet: Helpe etc.

V Jacobus de Voragine in *Legenda aurea* (ed. Graessi p. 832 cap. CLXXXI) citat u. 1. 2. 7. 8. et sic alii quos recenset Burmannus.

Gr. Gruterus *Inscr. II MCLXVI*, 6 „ex libro membranaceo bibl. palatinae qui uidebatur descriptus centum aliquot retro annos e templis fere urbis Romae [Mediolani Ticini] maxime uero e Basilica DD. Petri ac Pauli.“ In portic. S. Petri inscribitur, sc. non romanae sed papiensis ecclesiae S. Petri quae dicitur in caelo aureo.*) qua in re multi post Gruterum errarunt, ut auctores descriptionis urbis Romae II 1, 69, A. de Reumont *Gesch. d. St. Rom II* 1178.

Gyr. Gyraldus de poetarum historia dial. V (ed. Basil. 1545 p. 651) principium tantum (u. 1—3) adfert.

T Tiraboschus III 56 ex Mongitore (bibliotheca sicala I 173) paulo inmutatum descripsit. plerumque consentit cum eis

F Ferretus. neque horum libri nec Bonifacii (B) Torremuzzae et Parutae (qui ex codice Messanensi descripsisse dicitur) praesto erant.

P liber Perotti manu exaratus, quo Burmannus utebatur, hunc titulum habebat: EPITAPHIUM UXORIS BOETII SIMACHI. V. c. F. Extat in cod. Laurentiano III 347 LXXXVII f. 1^a (uxoris boetii uersus pataphii), commemoratur cod. Trecensis n. 1381 s. XIII.
 ceterum uid. Burmannus II 138 Meyer 824.

1 Helpis PF Gyr. Elpis T Elpes V Helves Gr. Helves Laur.
 Helpe G | dicta] tca G | sicalae G Siciliae V | alumpna G
 2 quam Gr. V Me G 3—12 om. G 4 Nec solum caro
 sed sp. Gr. nec solumque caro P Nec solum una caro sp. B
 cumque uiro solum sp. TF 6 Maiorisque animi F 7
 Porticibus] Boethius V (ed. princ.) Porticibusque F | iam non
 Gr. iam nunc VTF Vall. 8 thorum P

*) Similem Palatini Gruteriani errorem Riesius Anthol. II praef. XXI notauit.

Nulla manus bustum uiolet, nisi forte iugali
 Haec iterum cupiat iungere membra suo,
 Ut thalami tumulique comes nec morte reuellar
 Et socios uitae nectat uterque cinis.

10

Hoc in sarcophago iacet ecce Boetius arto
 Magnus et omnimodo magnificandus homo.
 Qui Theodorico regi delatus iniquo
 Papiam senium duxit in exilium.
 In quo se maestum solans dedit inde libellum.
 Post ictus gladio exiit e medio.

III

5

9—12 om. Bert. 9 Ne qua manus Gr. Neue manus
 TF Nulla manus B | nifi f. Gr. ne forte TF | iugalis Gr.
 iugali B 10 suis Gr. suo B cinis F 11 et 12 om. TF
 11 Et th. B | reuellar Gr. Par. corr. PB 12 iungat Laur.
 | utrumque lapis P

III *Anonymus Ticinensis de laudibus Papiæ c. IV* (*Mura-
 tori rerum itall. ss. XI, 13*) ... et in hac urbe ipsa Boetius
 trucidatus occubuit sicut patet in uersibus in eius tumulo
 scriptis, qui sic dicunt: Hoc in s. — homo. In fine uero
 sic scriptum est: Qui — medio. *ex eo coniuncturis tempta-
 tum exhibuit Tiraboschus III 55. genuina haec epitaphii formæ*
*(cf. Meyeri Anth. 1487: Hoc in sarcophago genitrix duo cor-
 pora nati Condidit etc.) et sic legitur in Laurentiano libro su-
 pra ad c. II citato Helpis epitaphio subiunctum* (Boetii uersus
 pataphii). *Aliter Iul. Martianus Rota in epist. nuncupatoria*
(ed. Basil. MDLXX fol. a 6 unde descripsit Baronius Ann. VII
115 ad a. 526): Circumfertur et aliud elogium [praeter c.
VIII] quo sepulchrum eius exornabatur antea quam illic a
Luithprando Longobardo rege collocaretur:

Ecce Boethus adest in caelo magnus, et omni
 perspectus mundo, mirus habendus homo.

Qui Theodorico regi delatus iniquo

Ticini senium duxit in exilio.

In qua se maestum solans dedit urbe libellum,

Post ictus gladio, exiit e medio.

1 sarcophago Tir. et infra V 3 arcto Tir. arco Mur. Laur.
 corr. V 3 2 M. et omnimodo orando magnificandus h. Mur.
 omnimodo mirificandus h. Tir. 4 Papiæ Mur. Papiæ Tir.
 at uid. V 16 5 quo Mur. qua Tir. | inde Mur. urbe Tir.
 6 Et post Laur.

- III Heu malus ille sopor quo uenit mortis amator!
 omne quod est genitum, tendit ad interitum.
 Hoc in sarcophago iacet ecce Boecius arto
 magnus et omnimodo magnificandus homo,
 5 Quem sophia suis pre cunctis compsit alumpnis,
 Quem sibi grande decus contulit ipse deus.
 Nam factus consul cum natis ipse duobus
 Rome conspicuum est habitus speculum.
 Sparsa per Europam uulgant sua dogmata totam,
 10 qua fuit et merito clarus et ingenio.
 Nam nobis logicen de greco transtulit artem,
 Conmenti gemino quam reserat radio.
 Catholice uerum fidei dedit et documentum
 et nos informat musica queque sonat.
 15 Qui Theodorico delatus ab indice ficto
 Papiam senium duxit in exilium,
 In qua se mestum solans dedit inde libellum,
 post ictus gladio exiit e medio.
 Ergo sui frater memor esto, tui sit ut alter,
 20 et prece posce sibi, quod cupis esse tibi.

A. M. S. Boethius Exconsul et Patricius

- V Inuictus constans Anicius, ortus ex urbe,
 Torquati genus, exconsul famosus et exul
 Patriciusque bonus mage ciuibus atque BOHΘOC,
 Usque caput iugulis genero comitante seruauit.

III *tertium carmen amplificatum ad XX uersus liber Tre-*
censis n. 1381 s. XIII habet descripsi ex catalogo (Catalogue
des Mss. des bibl. publ. des départements II p. 572).

19 tui, sit ut alter *Catalogi auctor, quod correxi.*

V *hoc carmen ex codice Leidensi n. 466 s. XI (Compen-*
dium logicae ex Boethio et Appuleio Grammatico conflatum
duobus libris) descripsit Geelius recepit Riesius Anthologiae uol.
II n. 764. ego uix credam saeculum X illud superare, nam
et u. 4 iugulis pro gladiis (cf. Cangius) posuit auctor et genero
pro focero (pro agnato, affini positum agnoscit Cangius); sic
supra V 24 qui fuit gener eius in codice G, quia f. focer
eius in A legitur. ad haec u. 8 artificale pro artificiale, nec

Gnauiter exaegit furiis monimenta uetustis 5
 Plebilibus scribendo modis tot carmina felix
 Et, quod libertas multo sermone bilingui
 Artificale tulit, dum post interprete lingua
 Quicquid Aristoteles docuit transferre satagit:
 Pandens conditionis opes hinc inde coactas, 10
 Quas ab athenensis rapuit bibliopola gazis,
 Ne romana famas epulas inesceret achiuas.

Rabani

Cruz Christi sequitur de summo stemmate natum: VII
 Exsiliū meruit, dum tibi Gothe placet.
 At Christo placuit, cum non tibi Gothe placeret,
 Et meruit uitam perpetuamque sophus.
 Instruit in terris . . uirtute latina, 5
 In caelum sequitur crux pia

satis metri rationem habuit u. 4 ubi seruauit genuinum uidetur
 5 Gnauiter Buecheler, Grauitur codex, Exegit grauiter Riesius. furias uetustas Theodorici regis dixit, quarum in memoriam et consolationem Boetius composuit (uid. I 4, 79) quasque reuocant in animos legentium cetera quoque opera libertatis graecae romanaeque monimenta. 7 En quod aliquando conieceram. 10 cognitionis ci. Buecheler.

VI uid. infra p. 146. Ex C. Barthi aduers. LVI, 11 p. 2652 (ed. a. 1624) hoc Symmachi epigramma receperunt Burm. II 137 Meyer n. 265 Ries. 933. ille ex Martisburgensi suo Consolationis codice chartaceo cum carmine quod sequitur edidit.

Auctorem esse coniecit Meyer Boeti alterum filium qui a. DXXII consulatum tenuit cum fratre. ceterum Symmachius in codice legebat Barthius.

3 tandem Barth. 4 sophos i. e. σοφῶς Martiali Sidonio Fortunato usitatum uid. Cangius. at ipse Barthius cum Rabano suo, quod mireris, pro substantiuo habuit.

VII In fine codicis barthiani Rabani de Boethio carmen descriptum erat eadem manu licet alio atramento. Id inter Rabani opera edita frustra quaesiui.

5 Barthius post latina lacunam posuit.

VIII Maeonia et latia lingua clarissimus et qui
 consul eram, hic perii missus in exilium.
 Ecquid mors rapuit? probitas me uexit ad auras
 Et nunc fama uiget maxima, usuit opus.

Gerberti

VIII Roma potens dum iura suo declarat in orbe,
 Tu pater et patriae lumen Seuerine Boeti
 Consulis officio rerum disponis habenas,
 Infundis lumen studiis et cedere nescis
 Graecorum ingeniis, sed mens diuina coerces
 Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
 Libertas romana perit: tu consul et exul
 Insignes titulos praeclara morte relinquis.

VIII *Epitaphium hoc sine dubio recens Boeti monumento insculptum olim legebatur Ticini in templo B. Petri sub caelo aureo, sacello B. Augustini (Dantis Parad. X 124 Mabillon. Mus. ital. I 218 Bertius Schenkelius p. 77 adn. 2.) non in aede B. Augustini, ut uit Rota. ubi nunc sit nescitur. Primus hoc carmen Martianus Rota in epist. nuncup. exhibuit (ex eo Baroni Ann. VII 115 et Vallinus), nescio unde habuerit Bertius in uita Boeti, ex ipso lapide ni f. Mabillonius l. l. qui a Balthasare Tachono compositum dicit, Tiraboschus III 55 et Millinus Voyage dans le Milanais II 22). cf. Burmann. II 135 Meyer 848.*

1 maeoniae et latiae linguae Bert. solus 3 Et quia
 Rota Et quid Vall. coni. Ecquid Tir. Mab. Sed quem Bert.
 Sed quid Heinsius | pietas Tir. probitas Rota Mab. Bert. |
 euexit (me om.) Bert. | ad astra Schrader (Add. II 724) 4
 En nunc Rota | uiuit] uiget Bert.

VIII Hoc Gerberti elogium ex Baroni Annal. X 690 transcripserunt Pithoeus II 65 Burm. II 136 Meyer 394 Olleris opp. Gerberti p. 294*). Non autem de sepulcro Boeti honoris causa in ecclesia Ticinensi extracto sed de monumento in aedibus imperatoriis sc. in bibliotheca Ottonis posito intellegendum esse recte monuit Meyer nuperque Schenkelius p. 77 adn. 2.

*) desiderantur in hac operum conlectione tria Gerberti carmina ad arithmetica Boeti pertinentia quae ex codice Bambergensi descripsit W. Giesebrecht Geschichte der deutschen Kaiserzeit I 881—883 iterumque G. Friedlein in Fleckeiseni Annalibus 1867 p. 708—10. eorumque primum antea C. F. Weber programmatis Cassellani a. 1847 p. 48 ex membrana s. XI bibliothecae gymnasi Cassellani ediderat.

Nunc decus imperii, summas qui praeграuat artes,
 Tertius Otto sua dignum te iudicat aula
 Aeternumque tui statuit monumenta laboris
 Et bene promeritum meritis exornat honestis.

10

VI

DE COMMENTATORIBUS CONSOLATIONIS

De Asserio Alfredi regis praeceptore inde ab a. 884 Guillelmus Malmesburiensis p. 45 haec memoriae prodidit: *Hic sensum librorum Boethii de Consolatione philosophiae planioribus uerbis enodauit, quos ipse rex in anglicam linguam conuertit.* Quae uerba quamquam paraphrasin potius significare uidentur, lucidis tamen commentariolis Consolationem inlustrasse illum auctor est Lelandus de scriptoribus britannicis c. 118s. ex eoque Fabricius I 145 M.

Commentarium ad aliquot boetiani operis carmina Bononi antiſtiti miſſum a B. quodam in codice s. X inuenit atque quae pertinent ad c. III 9 edidit Angelus Maius Class. auctt. III 331—45, praeclarum sane si tempus spectas scriptum, ut recte iudicat G. Baurus p. 15 n. 27. Auctor nonnulla fidei catholicae contraria in consolatione reperit, Boetium tamen defendere studet. Brunonem Nouae Corbeiae monachum B. littera indicari editor suspicatus est.

Ab hoc commentario diuersus uidetur esse quem habet cod. Vindobonensis n. 388 s. XIII „*Opusculum Adalboldi episcopi Traiectini* [+ 1027] *super illud Boethii: „O qui perpetua mundum ratione gubernas“ quod nec Hermes nec Plato dissoluere quiuit, qui nimium philosophi erant*“ ex cod. Parisino Collb. 7361 s. XII—XIII a Bethmanno descriptum possidet G. Waitz. De Adalboldo autem praeter hunc in Pertzii SS VI 679 adeas

9 summa qui prorogat arte Schraderus . at auctor horatianum illud (Ep. II 1, 13) *ufurpauit*: Urit enim fulgore suo qui praeграuat artes infra se positas, neque obstat sententia. 11 sui Pithoeus in *Addendis Burmannianis* t. I p. 735.

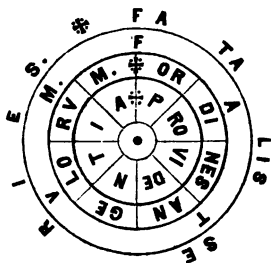
Historiam litt. Franciae VII 257 sqq. Multis libris traditae sunt eius *de crassitudine sphaerae* litterae datae ad Gerbertum praeceptorem cum huius responso: noui Rehdigerianum S I 4, 6 f. 76^b — 79^b Wratisl. regium IV 8 11 f. 43^b. uterque est s. XII; editae sunt a Pezio Anecd. III 2 p. 85 87 atque ab Olleris. p. 470 476.

De scholiis atque glossis quae uetustiores libros*) occupant paulo adcuratior cognitio ad hoc tempus desiderabatur. neque ego hanc prouinciam conferendis consolationis uerbis intentus qua par erat industria administraui. Ne tamen prorsus silentio haec praetermittam, exempli gratia atque comodo eorum ut prospiciam, qui quod ego refugium onus suscipere uolent, ex Gothano libro, qui adscripta in margine quaedam habet eadem quam quae contextum scripsit manu, ampliorem commentariolum quibus inlustratur II 5, 72 subiciam:

„Sed mente consimiles ut dictum est ad imaginem et similitudinem. nostra anima quippe ad similitudinem dei est facta. haec autem duo ita distinctae sunt accipienda ut imago intellegatur immortalitate animae. Similitudo uero in morum sanctitate, ad imaginem dei quippe facta est anima quae inmortalem creauit animam. Ad similitudinem uero suam, quia sanctam & iustam eam creauit, sicut et ipse est sanctus et iustus. haec ergo duo, scilicet imago et similitudo, ita sunt accipienda, ut in omni anima uere intellegatur esse imago, in sola autem sancta anima similitudo. Idem additum est masculum et feminam non nisi in corpore factum recte intellegatur(?). non ergo audiendi sunt qui putant animam partem dei esse. Idem si esset pars dei, nec a se ipsa nec aliqua decipi potuisset nec ad aliquid malefaciendum siue paciendum ulla necessitate compelli, nec in melius nec deterius mutari potuisset. Flatus autem ille dei qui hominem animauit, factus est ab ipso, non de ipso. quod nec hominis flatus hominis pars est nec homo eum fecit de se ipso, sed ex aërio halitu sumit, sine quo uiuere non uallet. Ergo de nihilo factam dubitare fas non est.“

*) etiam in libro Sti Galli 845 s. X commentarius esse uidetur.

Longiora haec scholia rara sunt in Gothano: quotquot sunt enumerabo: ad II 7 v. 16 de Bruto atque catione agitur. ad III c. 9 sic incipit: *Mundus iste corporeus ex .IIII. elementis constat ut unus alteri propriam prohiberet naturam. Mediam animam solem dicit . . . quia medietatem uidetur possidere.* III 10, 52: *Varro .IIII. affirmat esse gradus animae . . . oppinio tantum philosophorum non ueritas: locus ex Augustino descriptus quem etiam E in fronte libri exhibet.* III c. 3 *Ulixes post actum bellum . . . Narius [sic] dicebatur et permaxime ab ouidio a naricia regione grece de qua fuit. de qua et uirgĭ. naricieque duces [Ge. II 438?] dicta a flumine Nare. Vocatur autem nar quod ad similitudinem narium ab uno meatu incipiat et in duo flumina se diuidat.* V 2 in. *Sciendum itaque quod soli angeli et homines . . . liberum arbitrium perderunt* V 4, 52: *Verbi gratia splendorem solis . . . intellegimus esse animal quod est genus eius.* V c. 4 porticus, stoeae, achademiae definitio. laudantur Plato Gregorius nazzenus. explicit: *appellabatur peripathetica.* ib. v. 22: *Hic figuram tangit quae nobis in libro porphyrii proposita est ac sic nobis dixisse uidetur: nunc inserit caput substantiae, nunc indiuiduis.* ad III v. 6, 61—72 haec figura adscripta est:..

Posteriorum temporum longe celeberrimus interpret est Willelmus de Conchis praeceptor Joannis Saresberiensis (uid. Metalog. I 3), Abailardi aequalis, † c. 1150.

Fabric. I 408 III 144 Bulaeus hist. uniu. Paris. III 173 et 742 Hist. litt. Franc. XII 454 Hauréau in „Nouvelle biographie générale“ t. XXVIII Charma Notice biographique etc. Paris 1857. De huius uiri doctissimi commentario quem expilauerunt inferioris aetatis plerique primus ampliorem notitiam dedit Carolus Jordanus (Des Commentaires inédits de G. de Conches et de N. Triveth sur la Cons. de la Ph. Paris 1861) p. 3—19 Quas ex Lipsiensi libro Paul. n. 1345 s. XIII Obbarius p. LXI et n. 21 descripsit *glosas Magistri Guillelmi*, excerptae sunt ex illius opere quod per saecula celebratum erat in scholis. Ego inspexi codicem Henrichouiensem a. 1372.

Gislebertum de Porreta consolationem quoque esse interpretatum Suttneri est coniectura p. 39 adn. 60.

Nicolaus Treuethus Anglus (1258—1328) praeter multos alios ut Senecam patrem et tragicum Boetium quoque interpretatus est. uid. Oudinum III 694 atque prae ceteris qui de illo scripserunt Jordanum p. 19—32. Sequitur autem Willelmi de Conchis uestigia; laudat Alfredi versionem (Jordan. p. 21.) Ex libro de disciplina scholarium Athenis fuisse auctorem refert (ib. p. 24), ex Freculpho narrationem de eius morte repetit (p. 21).

Ant. Posseuinus suspicatus est Treuethum laboris socium in commentandis Augustini de ciuitate dei libris adsumpsisse sibi Thomam Walleys s. Anglicum qui claruit ab a. 1332. eius olim lectitabantur Moralitates in Ouidium, uid. Balaeus V 35 p. 406 Oudinus III 906. eiusdem autem (non Maldonensis illius ab Obbario laudati de quo Balaeus VII 569s., obiit autem 1404) in Consolationem quoque extat commentarius uolgo Thomae Aquinati († 1274) adscriptus. huius nomine ueteres Consolationis editiones plurimae ab a. 1470 ad 1503 hoc commentum habent quod etiam post Ascensianum atque una cum hoc aliquotiens emissum est neque exclusum ab Sancti Thomae operibus quorum in ed. Antverpiensi legitur t. XVIII n. 6, hoc tamen uiro indignum censuerunt Oudinus (III 327) Labbaeus Quetifius alii, aetate inferiorem ex adlato loco Alani (de planctu naturae) iniuria coniecerunt Vallinus ad

Cons. III 9 v. 14 (p. 60) Obbarius p. L n. 21: nam non 1294 sed 1202 mortuus est Alanus.

Jordanum Nemorarium de Alemannia mathematicum celebrem (c. 1235) nescio unde et quo iure Suttnerus p. 42 adn. in glossatorum numero recenset. Fabricius enim III 176 M. et Tiraboschus III 162 mathematica tantum eius opera laudant.

Roberti Capitonis (Groshead) Lincolnensis († 1253) commentarium commemorat Lelandus c. 269 Balaeus III 18 p. 306, omisit Fabric. VI 104 M.

Guillelmus Whetley, Boetianus dictus a Lelando in Consolationis libros (incip.: *Philosophiae seruias, ut idem contingat etc.*) atque in diuisiones librumque de disciplina scholarium commentatus est sub XIII saeculi initia. Balaeus III 88 p. 367, Pitseus p. 400 ad a. 1300.

Ptolomaei (Tholomaei) de Asinariis Astensis legum professoris commentarius legitur in codice Vindobonensi n. 376 s. XIII Parisino n. 6410 a. 1307 scripto. exordium libri descripsit Endlicherus.

Petri de Alliaco (d'Ailly) qui obiit 1425 extat *tractatus super B. de Cons. phil.* (Cod. Paris. 3122) cuius sic incipit praefatio: *Reuerendissimi patres magistri ac domini carissimi. Mihi ardua scandere uolenti etc.* vid. Jordanus p. 3 adn., Joh. Launoius Hist. Acad. Nauarr. II 479, Fabricius V 239 sub n. XIII.

Guillelmi de Cortumelia commentum est in Parisino n. 6773 s. XV.

Dionysius de Leuuis Carthusianus, doctor ecstasticus dictus, qui obiit 1471, Consolationem quoque suo more interpretatus est; quod opus editum est inter eius opera minora Colon. 1540 t. III.

Nescio cuius sit commentarius quem exhibet liber S. Galli n. 859 s. XV in quo citatur Petrarcha.

Saeculi denique huius ad exitum labentis commentariisunt:

Jodoci Badi Ascensi primum impressus 1495? uel 1498

Murmelli primum Coloniae 1511 postea Dauentriae apud Alb. Pafraet s. a. (1514) editus cum epistula Nico-

lai Cresci, Jacobi Bononiensis praelectione, Augustini Dathi et Rudolphi Agricolae enarrationibus. uid. HAErhard III 134s.

VII

DE SACRORUM OPERUM CONMEN- TATORIBUS

Praemitto eorum nomina qui his scriptis usi esse profitentur. Eorum primus est

Alcuinus qui librum *de unitate substantiae* (Quomodo trinitas etc.) laudavit Opp. ed. Froben. II 265 ex libris ad Johannem diaconum c. 1 de trinitate c. 4 hausisse illum quod in suo de fid. trinitatis opere l. I c. 6 et 4 dicit, Suttnerus p. 29 suspicatur.

De Hincmaro Remensi supra dictum est. Fredigisius Alcuini aequalis (Fabric. II 203) in libro de nihilo et tenebris (ed. Baluzius Miscell. I 403 sqq.) librum de persona et natura ante oculos habuit: uid. Suttnerus p. 29. magis etiam nostrum sequi Paschasium Rapertum idem contendit ibidem. Commentarii ab A. Maio editi auctor libros de trinitate atque contra Eutychen laudat, alterum de sancta trinitate etiam Aimoinus de gestis Francorum II 1. Notkerus in epistula ad Hugonem episcopum Sedunensem data partem libri eiusdem a se uersam dicit. A Sigeberto Anonymo Mellicensi (de scriptoribus eccles.) Abaelardo Vincentio Bellouacensi beato Thoma Honorio Augustodunensi aliisque sub Boeti nomine laudantur libri tres priores atque quintus, quin etiam de fide christiana libellum Aquinas (Opp. ed. Paris. 1660 XX p. 64) eidem tribuit quem Augustini perhiberi in decreto Gratiani supra memorauimus.

Inter eos qui haec scripta interpretati sunt primo loco recensendus est incertus auctor cuius commentarios in opera I II III et V complectitur liber Bernensis 300 s. X scriptus una cum scholis Remigii ad Martianum Capellam. Sinnerus

eum praetermisit. Non diuersus ab eo uidetur interpret
Einsidlensis (cod. 235 s. X—XI, ex cuius libro parti-
culam meum in usum descripsit H Hagenus . quae cum
doceat qualis illo tempore optinuerit interpretandi ratio, non
eam supprimendam duxi. Haec igitur a f. 96 ad 99 med.
in Einsidlensi leguntur:

Inuestigatam diptissime questionem s̄ de s̄a tri-
nitate. Igniculum ingeniolum. — Igniculum dignata est
id est dignum habuit. Hoc enim uerbum accusatio iungitur.
Et suum meritum extenuando . dicit igniculum mentis. —
formatam subnixam. — Rationibus argumentis. — Man-
datam scriptam. — Vobis offerendam . ut uobis offer-
rem. — Communicandam participandam. — Iudicii
examinis. — Nostri inuenti . nostrae inuentionis. — Quid
mihi sit animi . Cuius uoluntatis sim . scilicet quod fauo-
rem populi non re(liquo).quiro — Stilo scripturae per . effi-
cientem id quod efficitur. — Tum partim. — Difficultate
quia uidelicet si uulgi plausu delectarer utique non tam dif-
ficulter sed potius uulgariter scriberem. — Raris datius
pluralis est. — Famae iactatione opinionis extensione et
inanibus clamoribus sicut quidam comici et poetae. —
Excitatur prouocatur ad scribendum. — Sed si quis
est f. c. t. e . si qua est exterius remuneratio uel laus.
Nec (corr. Non) potest aliam nisi materiae similem
spectare sententiam. Vnaquaeque res secundum materiae
qualitatem eget iudicio examinatoris, uerbi gratia qui pro-
scriptionem faciunt fabularum populi fauore delectantur ut
poetae et comici qui in theatri et scenis poemata sua recitan-
tes laudibus populi tantummodo gloriabantur. Dicit ergo:
Ideo uestrum iudicium requiro ô symache quia diuinum est
hoc opus quod feci et subtilissimum. necesse est itaque ut
prudentissimus auctor hoc excellentissimum . opus examinet
et quia tibi illud offe(re)ndum disposui ideo magis studiosus
extiti ne quid forte incorrectum tibi sapientissimo displi-
ceret. — Similem sententiam prudens iudicium. Qua-
cumque in quamcumque partem. — Deieci declinaui. —
Quocumque igitur a uobis deieci oculos partim
ignaua segnicies partim callidus liuor occurrit

id est nullum alium praeter uos inuenio qui huius libelli munusculum digne ad legendum et corrigendum accipiat. quoniam omnes sunt ignaui et inertes . aut sunt docti sed callidi et inuidi. — Ignaua segnities ignauus et segnis. — Callidus liuor . callidi et inuidi homines. — Contumeliam iniuriam. — Irrogare inferre. — Talibus hominum monstris . monstra hominum eos appellat quos supra ignauos et callidos dixit . auctoritatem imitatur euangelii quae dicitur . Nolite mittere margaritas ante porcos. — Stilum puitate (*corr.* breu —) contraho materiam obscuritate quoniam omne breue obscurum. Intimis profundis et archanis et ex intimis philosophiae disciplinis. Notandum est quod dicit: idcirco scilicet difficillimis questionibus addo uerba incognita ut difficilius indocti accedant. — Velo pallio et obscuritate operio. — Siquando ad ea conuertitis oculos id est si quando placuerit uobis talia legere. — Mihi tantum uobisque colloquantur. Sibi loqui dicitur qui solus quod loquitur intellegit. Vnde et beatus Augustinus de sancto Ambrosio praedicante ait: sibi et deo loquitur. — Summouimus separauimus. — Capere s̄b ea — Sane tantum a nobis quaeri .o. Contra illos hoc loquitur qui nesciunt modum ponere (in) interrogatione et inquisitione. ita enim omnia sunt tractanda ut semper ratio infra se consistat nec umquam uires ingenii sui quis debet excedere. Idque solummodo decet memorie commendare quod certissime fuerit repertum et probatum. quod autem ambiguum uel incognitum fuerit a nullo est umquam sumendum quoniam ideo plures fuerunt heretici quia altiora se quaesierunt et quae ignorabant proferre conati sunt. — Nam ceteris quoque artibus sc̄f liberalibus. Verbi gratia si quis doctor discipulum minus perspicacem instruat et ille sensus hebitudine non intellexerit culpa magistri docentis non erit sed discipuli audientis. — Neque medicina semper affert egris salutem ac si dicat: sic etiam talis disputatio non equaliter omnibus prodest. — Sed nulla erit m. c. Se ipsum quodam modo medenti comparat. Sicut ergo inquit medici culpa non est quod infirmus adhibito medendi studio sanitatem non recipit ita etiam mea culpa non erit si incipiens

quilibet ad hanc leccionem accedere non quierit. — Idem in ceteris s. artibus liberalibus. — Haec quaestio .s. trinitatis. — Tantum facilius debet esse ad ueniam siquid forte omissum est. et hoc dicit: si aliquid perperam incautus dixero facile debes indulgere quia res difficillima est. nam et in facili materia sepe delinquitur nedum in diffi(c)llima. — Extulerint protulerint. — Questionem s̄ sancte trinitatis. — Hinc ab hoc loco. — Plures usurpant sicut heretici qui se ipsos appellant cristianos cum non sint. de quibus dominus in euangelio: Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum celorum. Bene autem dicit usurpant quasi abusive abutentes usu (proprio) uel ui illum arripientes. — Solitarie singulariter unice. — Cum primo. — Vniuersalium praecepta regularum. Vniuersale praeceptum est: pater deus filius deus spiritus Sanctus, deus et hii tres unus deus, et hoc uniuersaliter ab omnibus ort(h)odoxis confiteri praecipitur. — Tum Secundo. — Eius s̄. fidei. Cuius religio — per omnes penē (mundi) terminos ostendit paucos hereticos dum totum mundum dicit occupatum cultu christianę religionis. — emanauit autem effluxit. — Catholica. ca(tho)licon dicunt graeci uniuersale. — Cuius s̄ Catholicę fidei. — Inquiunt .s. catholici. Pater deus filius deus spiritus sanctus deus, quia tercio dicitur deus, non tamen idem tres sunt dii. — Coniunc(t)ionis cuius .i. unitatis quia unum dico deum. — Indifferentia sine uel absque differentia et est una pars. — eos differentia c. in uobis nulla differentia est quia nullam differentiam dicimus esse in unitate. — Qui uel augment uel minuunt dicentes patrem maximum filium minimum spiritum sanctum iam minimum. — Distrahunt discernunt. — Diducunt diuidunt tres deos esse dicentes. Auferentes enim unitatem diducunt ipsum in quandam diuersitatem. Ideo nolunt recipere unam substantiam. Ariani enim tres substantias affirmabant et cupientes quosque simplices decipere adinuenerunt OM(O)YCION quasi aliud [sit substantia] sit substantia latine et aliud OMOYCION graece. — .i. binarius. — Preter alteritatem .i. Sine alteritate a qua binarius incipit.

Longe celeberrima fuerunt post ea Gisleberti Porretani episcopi Pictauiensis qui Johannis Parui praeceptor erat (Metalog. I 3), commenta *super libros Boetii de trinitate atque de duabus naturis*, quae impressa sunt in ed. basilienſi a. 1570 p. 1128—1202 1219—1273, neque rari uidentur esse libri manuscripti (e. g. unum affero Valentianensem theol. n. 189). in quibus atque *in scriptis discipulorum* Gisleberti *cum inuenirentur plura digna ut sapientibus uidebatur reprehensione, uel quia non consonabant regulis, uel quia ex nouitate uerborum absona uidebantur* (uerba sunt historiae pontificalis scriptae 1161—63 ap. Pertz. SS. XX 522) coram Bernardo Claraeuallensis monasterii abbate defendere se adactus est. uid. Godefredus ap. Mansium XXI p. 728. Hac occasione permotus Magister Clarembaldus Atrebatensis diaconus, de quo uid. Fabricius I 384 M. Hist. litt. Franc. XII 445, *tractatum suum super Boetium de trinitate* scripsit qui est in libro Valentianensi theol. n. 185, ubi de quibusdam Gilbertum arguit, Petrum Abaelardum eius aduersarium condemnauit, Bernardum abbatem qui Boetium contra Gislebertum tuebatur, comprobauit. Gilberti commentarios condemnatos esse in concilio Remensi a. 1148 ab Eugenio III papa Baronius narrat ad illum annum.

Nescio utrum Clarembaldi an alius sit tractatus super B. de trinitate qui est in codice S. Omeri n. 142, 2 s. XII qui sic incipit: *Cum regimini scholarum accitus ab episcopo Laudunensi* etc.

Godofredi Antissiodorensis, qui obiit 1180, suspicantur esse commentarium libri de trinitate qui receptus est inter Bedae opera t. VIII 1088—1120; Eadmundum Albanum (uel Albion) qui uixit c. 1340 (uid. Balaeus V 64 Fabric. II 72) alii auctorem esse coniecerunt, ut narrant Jo. Lelandus p. 316 Fabricius I 192. Post Remense concilium uiuo adhuc Gilberto compositum eum ait Suttnerus p. 37 adn. 50; ipsi Gilberto olim tribuebat Vasquesius (Fabric. bibl. lat. III cap. 15). Denique

Inter Thomae Aquinatis opera ed. Romae 1572 Venetiis 1592 t. XVII, n. 69 et 70 recepta est *Expositio*

in librum B. de hebdomadibus et Quaestiones super librum B. de trinitate. Alterum scriptum graece uersum extare in bibl. Vaticana Fabricius VI 242 M. dicit, quod non mirum possit uideri, cum et Planudes et Demetrius Cydonius alia quaedam beati Thomae opera graece conuertierint, quae recenset C. F. Weber progr. Darmstadiensi a. 1852 p. 36 et 40.

VIII

DE INTERPRETIBUS

Consolationem anglosaxonice uertit Alfredus rex (+ 906) iuuante Asserio praeceptore de quo supra commemorauimus. eius uersionis libros Bodleianum et Cottonianum descripsit Wanleyus (*Catalogue of Anglo-Saxon Manuscripts* p. 64 et 217. ediderunt Rawlinsonus Oxonii 1698 J. S. Cardalus 1820 carmina sola S. Foxius 1835 *Works of King Alfred* Oxford 1852. cf. Th. Wrightius *Biographia britannica* I 100 J B Weiss *Gesch. Alfreds* d. Gr. 1852 p. 265 sqq. Pauli König *Alfred* (Berlin 1851) p. 220—25. In Cardali exemplari librum I Boeti complectuntur capita sex priora, omissa sunt carmina 3 et 4, librum alterum c. 7—21, tertium 22—35, quartum 36—40, 1—4 quintum (omissis carminibus 1 et 3 et 4) c. 40, 5—42.

theotisca uersio extat Notkeri Sangallensis monachi, de quo supra satis dictum. De auctore uersionis quae erat dubitatio, sublata est ipsius Notkeri epistula quam edidit Jacobus Grimmus *Göttinger Gel. Anz.* 1835 p. 911 sqq. et Hattemerus III 3 s. qua et alia boetiana opuscula interpretatum se dicit*) coulata cum eis quae auctor ad *Consol.* II 7 (p. 86^a) adscripsit: *Taz mag man*

*) sunt autem *Categoriae Aristotelis* et libri *pergermenias* quae ex libris Sancti Galli 818 et 825 ed. Graffius et Hattemerus. Ex Boeti operibus petita uidentur *principia arithmeticae* et *noua rhetorica*. De *excerptis rhetoricae* uid. Plewius in Pfeifferi *Germania* II p. 48 sqq. — Specimen scripturae Notkerianae ex Cod. S. Galli 877 Hattemerus dedit t. III

d*

uuola sehen an dero spera . diu in cella Sancti Galli nouiter gemachôt ist sub Purchardo Abbate. Citatur ab auctore Liuius 110^a Suetonius 83^b 110^a 111^a Orosius 38^b Terentius 193^a comici latini 52^b, ibidem etiam Sophocles ex Isidoro. tragicos latinos se nouisse negat. Ouidius 210^a atque ut uidetur 53^b (de Acheloo). Nescio unde sumptum sit quod Climacem Ciliciae montem cum Aetna et Veseuo componit 76^b. Non raro expositioni boetiani sermonis longiores excursus interposuit ad rhetoricam artem pertinentes atque res romanas uelut de tropheo et triumpho atque de comitiis neque deest labyrinthi imago (Hatt. III 155) qua Boet. III 12, 77 inlustratur. — Carminis quod est III 9 etiam in Turicensi quodam libro legitur, primi I 1 uersus in S. Gallensi 877 (Hatt. p. 530 et 15).

Post Notkerum in Germania fuisse ante s. XV qui consolationem interpretati sint non comperi. Ex anno demum 1401 magistri Petri de Kastl mentionem facit Pezsius Anecd. p. XXIII qui eundem suspicatur esse, cuius uersio Norimbergae 1472 (1473? ap. Antonium Koburgerum in Fol.) typis sit excussa. De posterioribus uid. Degen. I 16 s. *) Schweiger II 1, 35 qui etiam inferioris Germaniae interpretationem a. 1485 inpressam recenset p. 37.

Frequentius apud Francogallos quam apud Germanos consolationis libri in linguam uolgarem translati sunt. Statim antiquissimum linguae romanae monumentum, Notkero atque etiam Alfredo superius ut uidetur, carmen est de captiuitate et morte Boeti quod pendet ex ipsa Boeti narratione (Cons. I et II) Eius reliquias 250 uersus comprehendentes reperit olim Leboeuf, edidit ex libro Floriacensi s. X ex. (ego s. VIII ex scripturae specimine dederim) qui nunc est Aurelianensis, Raynouardus (Choix des poésies originales des troubadours II p. 5—39 cf. praef. p. CXXVII ad CXXXVI).

Inter hoc et primam quae superest uersionem quinque

*) De trinitate librum germanice factum ex cod. Palatino 641 s. XIII edidit Monius Anzeiger VII 85—93.

interiacent saecula. eam enim Jean de Meung dictus Clopine I primis annis Philippi III ante a. 1300 instituit. multi eius libri et scripti et inpressi sunt. ex illis memorandi codd. Parisini 7071 et 7201 in quo carmina pedestri oratione translata sunt. de eis uid. Paulin-Paris V 36 VI 242. Ex libro S. Omeri 661 s. XV prologi partem catalogi editor descripsit. Cod. Jenensem picturis celebrem Obbarius p. XLVIII adn. 14 commemorat. princeps editio est Lugdunensis a. 1483.

Jean de Sy (Cis) metricae uersionis priore s. XIII parte factae auctorem suspicatur Paulin-Paris V 43 quam continet cod. Paris. 7071² a. 1382 scriptus. Hunc enim laudat qui sequitur

Frère Renaud de Louens (Louhans nunc uocatur) ordinis praedicatorum, qui scripsit 1336 uel 1337. De Parisinis eius libris 7072^{3,3} et 7209³ uid. Paulin-Paris V 55 VI 349. adde burgundicae bibliothecae librum 10474.

Charles d'Orléans captus a. 1414 in pugna ad Azincourt commissa in Anglia quinque milibus uersuum transtulit Consolationem atque a. 1422 Carolo VII misit De Parisinis libris 7072 et 7204 retulit Paulin-Paris V 51 VI 275 277. impressa est haec uersio a. 1480.

Anonymi Itali hominis qui antea Consolationem italice expresserat uersio gallica soluta oratione facta. Auctorem esse Albertum della Piagentina (de quo infra) Paulin-Paris VI 343 (de codice Paris. 7209) suspicatur. Denique hic liber afferendus uidetur:

Le livre de Boèce . . compile par Maistre Regnier de saint Trudon docteur en sainte Theologie et naigaire translaté de latin en francois par un honneste Clerc desole . . inpressum per Colard Mansion Brugis (1477) et 1481.

Hinc factum est, ut non raro apud poetas gallicos Boeti fiat mentio, qui auctoritate non multo inferior erat Aristotele. sic in Guillelmi de Lorris (+ c. 1260) *roman de la Rose**), in incertorum auctorum speculo mulierum

*) ed. Méon t. II p. 50 196 221

s. XIII (*le myroir des dammes**) et tractatu de amore composito c. 1450**) qui sic incipit: *Amour est, dist Boece de consolation en la fin de son second livre, excellentement précieuse chose entre les autres, pour la conservation du monde.* — Ex cantu de natiuitate Christi, qui originis gallicae est, haec leguntur quae nescio ex quo libro Boeti poeta hauserit (Du Méril *Poésies populaires* 1847 p. 45):

*In hoc fallit quod docuit
Boetius qui retulit,
Quod mulier, si peperit,
Necessitas hoc arguit,
Quod cum uiro concubuit.*

Italorum primus Brunettus Latinus † 1294 in uolgarem linguam uertit et Ouidium et Boetium. (cf. Voigt *Wiederbelebung* d. Kl. Alterthum p. 10) Laudibus extulerunt Boetium Brunetti alumnus Dantes *Parad.* X 124 *Boccacius* De casibus uirorum illustrium VIII 18 *Geneal. deorum* XIII 20***) quare quod post hoc tempus in Italia ubi antea boetiana studia parum uiguisse uidentur, plures extiterunt interpretes, non est mirum. De istis autem exposuerunt Ph. Argelatus ad bibliothecam italicorum interpretum, quod opus non est typis excusum, Mehusius in uita Ambr. Trauersari I 187s. Antonius Bency *Antolog. de Florence* n. 54 Bart. Gamba di Bassano *Serie di testi di lingua Toscana, Venezia* 1828 n. 202. Nominandi igitur sunt

Albertus della Piagentina Florentinus qui a. 1332 Venetiae carcere inclusus huic operi se dedit quod

*) Cod. Valentianensis s. XIII F 2. 20 praef.: *selonc la sentence de platon. le bien commun et les royaumes sy aroient grant prosperite et grant boneurete se les princes qui les gouvernent estoient apris et entumine de la charete de sapience.* cf. Boet. I 4, 15

**) Cod. Valentian. F. 2. 7. Parisinus apud Paulin-Paris VII 303.

***) idem ad consolationis exemplum *Nymphale* suum *Fiesolanum* dicitur scripsisse: at neque ex forma neque ex argumento hoc carmen cum consolatione ullam habet similitudinem.

primum editum est Florentiae a. 1735. Sequuntur s. XVI eiusdem aetatis tres illi:

Benedictus Varchi

Cosmus Bartolus

Ludouicus Domenichinus

qui Cosmo I Medice iubente Consolationem certatim uerterunt. eorum uersiones autem primum editae Florentiae apud L. Torrentinum 1550 et 1551 8°. Ipse Laurentius olim Cosmi filius italice expressisse dicitur carmen III 9 Boeti cuius auctoritatem Laurenti Vallae iniuriae (elegant. VI 451 dialect. II 36s.) quibus respondebat Poggius (inuct. in L. Vallam opp. ed. basil. 1513 I p. 72s.), non potuerant infringere*)

In Hispania saeculo XV ex. solus fuit Fr. Antonius Ginebreda, cuius interpretatio primum edita est Seuillae 1497.

In Anglia post Alfredum, ut in Germania post Notkerum, per quinque saecula nemo est, qui Consolationem transtulerit. Galfredus demum Chaucerius nobilis poeta soluta oratione ante a. 1382 eum uertit (edita autem est haec uersio Westmonasterii ap. W. Caxton ante a. 1480) ex eoque in sua carmina quaedam transcripsit. (W. Hertzberg G.Ch.'s Canterbury-Geschichten, Hildburghausen 1866 p. 61, R. Peiper in Fleckeiseni Annal. 1868 p. 65)

Secutus est non multo post John Lydgate monachus, hic quoque poeticis studiis celebris, mortuus a. 1440 de quo uid. Balaeus VIII 7 Oudinus III 2426 Fabric. III 95 Graessius II 2, 1038. Haud scio num ab eo diuersus sit John Waltown quem canonicum Osneiensem dicit Schweigerus cuius interpretatio anglicis uersibus facta a. 1410 impressa est a. 1525 in monasterio Tavestock per Th. Rycharдум.

Post typographicam artem inuentam plures in Anglia quoque interpretes extiterunt, quos inter fuit regina Elisabeth, (uid. Vossium in praef. ad Aristarchum, Cambde-

*) Notum de eo Scaligeri iudicium poetices VI 5: *Valla Boetium docet latine loqui, at Vallam Boetius bene sapere.*

num et Walpolium ap. Schweiger. II 1 p. 37). Quis ergo miretur quod in Shaksperio quoque leguntur quae cum boetianis sentiis quam maxime conveniunt? unum hoc commemoro boetianum II 4, 58: *Adeo nihil est miserum nisi cum pules.*

Graece uertit Maximus Planudes s. XIII med. carmina inde ed. C. F. Weber Darmstadii 1832 ex cod. Vindob. n. 251 ex multis uno. uid. eundem in dissertationis de latine scriptis quae Graeci ueteres in linguam suam transtulerunt part. IV (Cassel 1852) p. 34s. Iam Vallinus hoc opus norat. Planudes aliud quoque Boeti opus de differentiis topicis graece interpretatus erat, cuius uersionis libros scriptos Weber recensuit p. 33, Manuel Calecas uero librum de trinitate (Weber p. 37).

hebraice quoque expressa esse dicitur a R. Samuel Benbenaste. Banastum dicit Bartoloccus bibl. rabbin. I 503 Hottinger bibl. orient. p. 28. eius operis exemplar extat inter libros Vaticanos.

VIII

DE IMITATORIBUS PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

Multi Consolationis librorum formam imitati sunt, ipse Boetius Martianum Capellam, quod recte animaduertit auctor uitae I: sic Mart. I 1 v. 7 *elementa ligas* et I 92 v. 31 *quaeque elementa liget dissona nexio* transierunt in Boeti III 9 v. 10, cum quo carmine Martiani hymnus II 185—193 totus conferendus, nec minus illud alterum Martiani II 907s. cum nostri carmine III 12, quamquam quae leguntur v. 9s. (cf. Boet. v. 10—12)

Impune accubuit rictibus agna lupi

Et lepus inimiti contulit ora cani.

similia apud multos poetas, Ouidium Senecam Claudianum inueniuntur.

Extant uersus Platonis ab quodam Tiberiano de

*greco in latinum translati**) Eorum magnam cum Boeti c. III 9, quod ueluti quandam Platonis Timaei ἐπιτομήν dixit Vallinus, Hauptius agnouit similitudinem. At ne quis Boeti carmen poetam imitatum esse suspicetur, prohibet Martiani**) comparatio, ad quem etiam u. 28 propius accedit quam ad nostrum:

Tiberiani est v. 28: *Da pater augustas ut possim
noscere causas*

Martiani II 193 *Da pater aethérios mentem
conscendere coetus*

Boeti III, 9, 22 *Da pater augustam menti con-
scendere sedem*

Nec magis mihi de Eucleri cuiusdam imitatione constat***).

Isidorus num Boeti opere admonitus *soliloquia* sua scripserit, quod doctus quidam uir est suspicatus, incertissimum est. neque ante saeculum decimum quemquam noui qui ad nostri exemplum se accinxerit. Primus igitur est

Liudprandus episcopus Cremonensis († 972) de cuius studiis commentatus est R. A. Koepkius Berol. 1842. *Antapodoseos seu rerum per Europam gestarum libri VI* ed. ap. Pertz. MM III 264—339: praeter formam operis non raro etiam uerba uersusque ex Boetio reddidit e. g. II 4 (B I 7) II 22 (B II 1.) III 15 v. 3 (B. II 6 v. 1) III 5 v. 18 (B. III 5. v. 3) V 11 (B. I 6) metris boetia-

*) ex Vindobonensi libro a M Hauptio editi (post Ouidii Halieutica Lips. 1838 p. 65s.) ex Parisiensi 2772 a Quicheratio (in bibliotheca scholae chartarum IIII 1842 et 43 p. 267sqq.) nouissime a Riesio ex eodem atque altero Paris. 4883 A, cui nimis ille confidit Quicheratii nescius, in Anthol. n. 490.

**) Tiberianus Martiani popularis uidetur esse. unde explicatur et similitudo quam illi inter se et cum Apuleio habent, qua de re exposuit Quicheratius, et cur Fulgentius alia quaedam Tiberiani carmina laudet, de quibus accuratius Quicheratio egit Riesius II praef. p. X.

***) Riesi Anth. n. 789 ad cuius v. 2: *o terrae pelagique sator qui* etc. cf. Boet. III 9 v. 2: *Terrarum caelique sator qui* etc.

nis usus est II 26 (B. I 2) ubi contra boetianos libros uersus diuisit, si fides edito exemplari; porro II 65 (B. I 5 III 5) II 71 (B. I 6 II 8) III 15 (B. II 6 III 7) III 18 (B. I 3) V 11 (B. III 6): citatur *eruditi uiri sententia Boetii* I 1 (B. I 1, 22).

Dudo decanus Viromandensis c. 1000 historiae Normannorum scriptor (Pertz. MM. VI 93—101 Duchesnius Hist. Norm. SS. p. 51 sqq.) Boeti metra habes p. 100 101 104 (paroemiacos) ibidemque Boeti tertiam stropham (III 1)

Hildebertus Cenomanensis (n. 1055) librum quendam in carcere scripsisse dicitur Boetium secutus: scilicet librum *de exilio suo uel de fortuna* bis impressum (uid. Hist. litt. Franc. XI 250—412 n. XXXVI 8).

Bernardus Siluester, *perfectissimus inter Platonicos saeculi nostri* dictus Johanni Saresberiensis, *de uniuersitate mundi* uel *de Megacosmo et Microcosmo* diuerso carminum genere prosa intermixta scripsit. Fabricius I 219 et 234 M. C. Barthius Adu. LVI 10 p. 2652. eius aliquot uersus leguntur in Florilegio inscripto: *Egregie sententiae siue locundi flores doctorum poetarum etc.* (s. l. et a. 4°).

Eccardus abbas S. Laurentii Vraugiensis (dioec. Herbipolensis) c. 1130 *Consolationem s. laternam monachorum* V libris conscripsit. uid. Gesneri Bibl. uniu. Tiguri MDXLV f. 218^b.

Petrum de Vineis libellum de consolatione nostri exemplo scripsisse Volaterrano auctore Fabricius V 285 M. dicit, at neminem adhuc in lucem illum protulisse.

Notissimus est Alani de Insulis († 1202) liber quem inscripsit *de planctu naturae*. carmina inde deprompta Leyserus exhibet quorum unum adfero sextum: Heu quam praecipitem passa ruinam cf. B. I 2 v. 1.

Heinrici Septimellensis est *elegia de diuersitate fortunae et philosophiae consolatione* quam post alios edidit Leyser. aemulatus in ea est Seuerinum (cuius mors commemoratur III 49) ut recte dixit Mehusius Vita Ambr. Trauersari I p. 146. Auctor post Alanum uixit cuius Anticlaudianus laudatur.

Nescio an huc pertineat Albertani Brixienſis *liber consolationis et conſilii* a. 1246 ſcriptus. Fabric. I 39.

Iam ſequantur Conſolationis theologiae auctores tres: quorum primus

Johannes de Tambaco profeſſor Pragendiſ in exilio a. 1366 *libros XV de conſolatione theologiae* ſcripſit aliquotiens inpreſſos. Fabric. III 149 M. Alter eſt

Mattheus de Crakouia (Krokow) epiſcopus Wormatiendiſ † 1410 cuius *liber de conſolationibus theologiae* eſt in cod. Valentianenſi theol. n. 228. Fabric. V 48 M.

Johannes Charlerius de Gerson celeberrimus huius triumviratus † 1429 *de conſolatione theologiae libros IIII* conpoſuit editos Coloniae ap. Joh. Koelhoff 1488 una cum Boeti Cons. atque in operum ed. du Pin Antw. 1706 t. I p. 130—183 Fabric. III 49 M. ſeptem decim carmina interpoſuit plerumque boetianis metris uſus, quae etiam in poematis t. III p. 786 790 791 adhibuit.

Eodem tempore uixit Theodoricus Urie Saxo Eremita ord. S. Auguſtini, qui tempore Conſtantiendiſ concilii *de conſolatione eccleſiae libros VIII* ſcripſit tam uerſa quam ſoluta oratione. Oudinus III 2259 quod opus editum eſt in Conſtant. Concilii I 1 p. 1—221

Alphonſi de la Torre Spani qui claruit c. 1437 pedestri oratione ſcriptum opus eſt: *Vision deleytable de la philoſophia y artes liberales metaphyſica y philoſophia moral* quod Conſolationis exemplum prodere dicit Clarus die ſpaniſche Litteratur II 173 (cf. 174—185 et Graeſſium II 2, 1167).

Quin etiam *de conſolatione medicinarum* liber proſa oratione conpoſitus ab Johanne filio meſ; (i. e. Meſſuae) filii hamech filii helii filii abdela regis damasci inuenitur in codice Wratiſlaviendiſ regio III F 2 f. 360^a c. a. 1469 ſcripto.

Postea quoque fuiſſe qui Boeti ad exemplum uariae doctrinae libros carminum dulcedine adſpergerent, quo magis gratos redderent lectoribus, Laurenti Coruini Novoforendiſ, qui Cracouiae fuit Conradis Celtis amicus, *Cosmographia* oſtendit.

BOETI QUAE OLIM FUERIT AUCTORITAS ALIIS DOCUMENTIS CONPROBATUR

Magnam fuisse per mediae quam dicunt aetatis saecula Boeti auctoritatem et philosophiae historia docet et quae per quattuor quae praecedunt capita quam breuissime exposuimus testantur: quanta fuerit demonstrare huius praefactionis spatium non permittit. At hoc saltem concedatur, ut quorundam uirorum institutionumque memoriam attingamus quibus boetianorum studiorum augmentum potissimum debeatur. Nam licet in ipsius operum praestantia atque in fama, qua ille et uiuus et post mortem floruit, eorum nitebatur celebritas, tamen non ubique ea lectitata esse eodem modo constat: cuius rei explicatio inde petenda erit, quod quibusdam in regionibus uelut in Italia desiderabantur uiri uel satis docti uel illorum studiorum curiosi. Caroli Magni autem amplissimo in regno atque in Britannia scholas occupauerunt boetiani libri, quod Alcuini carmen quo Eboracensis ecclesiae bibliothecam describit docet eandemque auctoritatem posteriora saecula tribuisse ex Eberardi Betuniensis Laborintho apparet ubi inter ceteros auctores qui legendi commendantur scholaribus, recensetur Boetius (III 85 Leyser. p. 830) his uerbis:

Eximia ratione boat Boetius, ut det

Solamen misero philosophya uiro.

atque inter libros qui legebantur Papias in scholis Boetium quoque nominat Mehusius in Vita Ambrosi Trauersari I p. 211 cf. p. 146.

Fauebant autem his studiis Fuldae Hrabanus*) et

*) Hrabanus in librum de computo quem edidit Baluzius in miscell. ex Boeti arithmetica conplures locos transtulit p. 7sqq.

Poppo¹⁾, Ferrariæ Lupus²⁾; Paterbrunnæ Meinwerkus 1009—39 sociis exposuit Boetium³⁾, Tegernseense monasterium Frouimundum⁴⁾ habuit qui de Consolatione et musica libros descripsit. Laubaci Rothardus⁵⁾ arithmeticam exarauit s. XI, Marquardus magister Epernacensis⁶⁾ in libros de musica conscripsit commentarium atque Ludouico III Transmarino (936—954) misit. Sub Ulrico VI abbate Sancti Galli ab a. 1204 *spiritualis sic effloruit disciplina, ut non solum Benedicti regulam, uerum etiam philosophiam totamque ad unguem inuestigarint theoriâ Platonis Socratis Aristotelis Ypocratis . . Boetii omnes inuestigauerunt riuulos adeo, ut in suis metris philosophos non solum sed et poetriam fuerint [assecuti]⁷⁾. At hæc studia non recentia fuisse illic Hartmutum et Not-*

1) Trithemi Chronicon Hirsaugiense I, p. 113 ad a. DCCCCLXX: *Claruit his etiam temporibus in Monasterio Fuldensi post Wernherum Poppo uenerabilis monachus magister scholarum consensu omnium constitutus . . . Hic ut Meginfridus testatur, libros Boetii de Consolatione primus inter omnes suis commentariis explanauit.* Huius igitur nomen p. XXXXIII inter Asserium et Guillelmum de Conchis reponendum. Obiit autem Poppo a. 986 (l. l. p. 128).

2) cf. p. XXIII.

3) Vita Meinwerki episcopi, Pertz. MM. XI.

4) Frouimundi subscriptionem quam supra p. VII dedi, uitiöse scriptam exhibet Pezsius l. l. (*Atque huc deuexi tibi Sancte Quirine decreui*). in fine codicis leguntur duo epigrammata, quæ supra p. XIII in Rehdigeriano I esse dixi, eodem quo ille habet ordine (Rehd. II inuerso ordine ea exhibet) atque isdem uerbis; nam per errorem factum puto quod omisit Pezsius prioris u. 1 et 2, et scripsit u. 3: *Hic sacros.* Alterius u. 3 *obtato* legitur. De musica libris hos Froumundus sub-scripsit uersus:

Hunc librum froumund scripsi et scribere feci.

Qui legis hæc memorare mei rogo cum prece frater.

Tubalcain Pithagoram David Boecium musicorum instrumentorum inuentores Froumundus recenset Ruodlieb. p. 198.

5) Cod. Viridunensis n. 87.

6) Trithemius chron. Hirs. ad a. DCCCCXXXII.

7) Verba sunt Conradi de Fabaria (Causa Sti Galli ed. Pertz. MM II 165, 39).

kerum testes habemus*) de quibus supra p. XI et XXXXVI et LI dictum est.

Nominaudi sunt inter episcopos praeter Meinwerkum primus Ratherius Veronensis († 974), qui Boeti *sui* aliquotiens laudat locos**); celeberrimus horum studiorum propagator Gerbertus papa ab a. 999, de quo haecarrant annales Virdunenses***): *Girbertus Aquitanicus monachus studio et sapientia claruit in tantum, ut ab Otone archiepiscopo Rauennatium et postea papa Romanus daretur, et multa studia ueterum philosophorum renouauit, post Boetium apud Latinos insignis habitus.*

Quam laudem praeter cetera studia ipsa boetiana illi comparauerunt quae et ipsius epistolae ad Adalberonem aliosque datae et libelli†) produnt et Richeri††) discipuli et amici narratio. Quanti autem Gerbertus fecerit Anicium in geometriae suae prologo testatur ubi *doctissimum* illum et *disertissimum liberalium artium tractatorem* praedicat atque in epigrammatis quae supra p. XXXX citauimus. Eundem autem illi honorem coram auditoribus tribuit quibus praeter Topica et librum de diuisionibus et Periermenias et Porphyrii isagogen non dubium quin mathematica quoque exposuerit opera. quae disciplina et ipsi quam maxime cordi erat et ad quam persequendam discipulos uelut Adalboldum excitauit, uid. supra p. XXXXI. Consolationis quidem memoriam in Gerberti scriptis non inuenimus factam neque

*) uid. etiam Anonymi Casuum S. Galli continuatio scripta c. a. 1190 Udalrico IIII abbate quod dicit II c. 3: *Cur autem cum impio Nerone iustus Cato rempublicam suscepisset regendam et quare pessimi iustis praeponantur, cum Boetius hanc causam multis argumentis perscripsisset, ex probatione in maximam uenit admirationem.*

**) p. 223^a *O imitatores seruum, ait quidam nec mentiens, pecus, [carpsisse quos noster nec omisit Boetius. Consolationis locos habes p. 21^a 28f 31^a 183^d 226^d, de arithmeticae praefatione iudicium 227^b cf. 639^d.*

**) ap. Pertz. MM. VI, 8 ad a. 992 (1014).

†) opera ed. Olleris p. 44 45 87 306 401 403 413 416 425.

††) apud Pertz. MM. V 617 620 621.

uidetur huius operis exemplar in Bobiensium bibliotheca fuisse, at in Francia frequens erat neque poterat eum latere cuius familiaris in illud conscripserat conmentarium.

Otto Frisingensis bis tantum prouocat ad Boetium*).

De Johannis Saresberiensis studiis boetianis uid. Schaarschmidtus p. 119—121, 136, 305—307. De consolatione iudicium ille tulit in Polycratico VII 15 (p. 139 Giles) quod inter testimonia receptum est quae olim solebant praefigi exemplaribus. locos aliquot ex eo Obbarius ad III c. 7 et c. 9, Sitzmannus ad II 8, 1 attulerunt: nihil illi ad rem criticam faciunt.

Si qui sunt, qui illis saeculis boetiani nominis auctoritati refragantur, ipsi illi quantopere stabilita fuerit illa testantur, ut Othlonus S. Emmerami monachus**) c. a. 1067 qui: *Maiores, ait, cura mihi est legendo uel scribendo sequi sanctorum dicta quam Platonis uel Aristotelis ipsiusque etiam Boetii dogmata*, quem quod Lucanum gentilem familiarem suum dixerat reprehendit; contra *uir scholasticissimus et in definiendis rebus prudentissimus* dicitur noster in chronico S. Michaelis in pago Virdunensi***) scripto ante a. 1037.

Quae post horum uirorum tempora conditae sunt universitates litterarum ea studia non neglexerunt: Vindobonae de Boeti libris collegia habebantur atque Pragae†), atque exeunte s. XV Hermannus Buschius inter christianos poetas praeter Prudentium Sedulium Venantium praecipue Boetium in scholis quas Wittenbergae habuit, legebat. Horum studiorum documenta sunt praeter inmensam codicum copiam atque excerpta, quae etiam in Florilegia frequentia

*) ap. Pertz. XX p. 117: *Cum iuxta Boetium in omnibus philosophiae disciplinis ediscendis atque tractandis summum uitae positum solamen existimem.* p. 355: *Boetius ait: „tropus nullius est proprietatis“.*

**) ap. Pertz. MM. VI 521 n. 12.

***) ibid. VI 84.

†) Aschbach Gesch. der Wiener Univ. p. 86sq. *Monumenta Pragensia* I 1 p. 76

istis saeculis transcripta sunt, *tabulae istae super Boetium de consol. phil.*, quales multis huius libri codicibus adiunctae sunt, e. g. Domini J. de Fayt Abbatis sancti Bavonis Gandensis in codice Valentianensi n. 393, incerti auctoris in cod. Wratisl. chart. IV Q. 62. quae res non satis digna esset memoratu nisi erroris ansam uiris doctis dedisset. Nam inter commentatores Consolationis olim iniuria relatus est Vitalis de Fontibus – orbis monachus ord. praedic. ex subscriptione codicis Laudunensis scripti a. 1332*) quae pertinere credebatur ad commentarium operi adiectum, pertinet autem ad solam tabulam; et uereor ne forte inter eos quos supra p. XXXV recensui, alterum huius erroris extet exemplum. quod damnum quamlibet leue ut compensem, addo quem supra neglexi Alfredum Morlanensem cuius in *Boetium de consolatione philosophiae* librum Pitsius commemorat; uixisse autem hunc auctorem non post a. 1270 sed saeculo XII Jordanus**) suspicatur. Addo etiam ad p. LVIII quartum qui s. XVI *de Consolatione ecclesiae* scripsit *libros VI* Augustinum Valerium, quod opus editum est Romae 1795.

Ita factum ut cum Vergilio Horatio Lucano atque Statio Boetius penetraret in consuetudinem hominum nec quisquam illorum saeculorum esset auctor siue pedestris orationis siue carminum, quin boetiano sermone inbutum se praestaret. Quam multa ex nostro hauserit auctor cantici in Annonem nuper in Pfeifferi Germania II (XIV) p. 77 sqq. O. Caruthus exposuit. Waltari manu fortis auctor u. 864 ex Cons. II 2 u. 18 repetiuit: *Quanto plus retinent, tanto sitis ardet habendi*. Malchus uel quisquis scripsit carmen de ecchasi captiui ex Cons. I 1 v. 11 transtulit u. 474: *Iam tempestiui funduntur uertice cani*. Hrotsuit in comoediarum praefatione (p. 138, 8 Barack) *stili officio designauit****) ex I 1, 2, Petrus Riga in Aurorae

*) Montefalconius Bibl. bibl. mss. p. 1296.

**) Gesch. der aristotelischen Schriften im M.-A. übers. von A. Stahr, Halle 1831 p. 110.

***) sic meorum codicum E² et B.

prologo *scenicas meretriculas* ex I 1, 28, Reinerus in libello de ineptiis cuiusdam idiotae:*) *Carmina composui gratoque labore peregi* ex I 1 v. 1, ex eiusdem carminis v. 11 comoediae Lydiae auctor u. 321: *Intempestiui fallunt tua tempora cani*. Gualterus denique de Castellione qui inter praeceptores sui saeculi laudat Boetium in Goliae apocalypsi**), ex I 2 v. 20 descripsit Alex. III 146: *Quis dedit autumnu maturis cingier uuis*, iterumque C. VIII 65, aliosque boetianos locos usurpauit C. VII 9 s. (B. III 9), VI 44 (B. I 1 v. 21).

Sicut gallici poetae quorum exempla aliquot supra p. LIII exhibui, sic et germanici Boeti mentionem faciunt; unum afferam exemplum Wernheri de Elmendorf***), qui sic ait:

Danaue sprichit alsus
Der wise man Boetius
„man kumit nicht zû der wisheide,
daz man sich darna bereide,
daz nu gescaffin ist,
man sal daz ende prûuin mit rehtir list.“

Praetermitto exempla ex pedestris orationis auctoribus petita duobus exceptis, quorum alterum confirmat lectionem uno Tegernseensi libro traditam: Conradus enim de Mure qui s. XIII medio scripsit *summam de arte prosandi*†) haec transumpsit ex Cons. I 1, 38: *quasi syrenes usque in exitum dulces* atque ex I 7 v. 25: *gaudia pelle, pelle . . .*, alterum incerti auctoris angli s. XIII prioris qui *de imaginibus in ecclesia pingendis* librum confecit, *fabulosa uulpis et galli diludia, simias tibicines et onos liras*, quae ex Cons. I 4, 2 prompta esse editor doctissimus††) non uidit. Petri Damiani uerba in

*) ap. Pertz. MM. XX 598. auctor obiit a. 1182.

**) c. III 41 *tractat Boetius numerabilia*.

***) Haupti et Hoffmanni Altdutsche Blätter II 207.

†) edidit Rockinger in Quellen und Erörterungen zur bayrischen Geschichte IX, ibique uid. p. 426 et 462.

††) Pitra Spicilegi Solesmensis t. III p. LXXIV

Boetii cons. ed. Peiper.

uita S. Odilonis*): *loca eructantia flammaram incendia* num petita sint ex Cons. II 6, 4 nescio.

Addenda uel corrigenda perpauca habeo: in ipso contextu Consolationis I 3, 39 *lymphante* legendum 4, 17 an *pudicitiae flore?* 6, 14 *Papae* 6, 26 ad 36 et II 10, 133 tolle notas *P* et *B* 6, 61 *redarguntur* legendum III 7 u. 30 collo V 6, 133 codicum lectio *ipsa* retinenda uidetur.

In libro de trinitate III 21 adde: *cf. de interpretatione ed. secunda (ed. Basil. I) p. 309 med.*

In libro contra Eutychen III 10: *cf. Gellius V 7.*

Praefationis p. XIII libri Caesenatensis subscriptionem etiam exhibuit Mucciolus bibl. Malatestina I p. 140; ex eo libro descriptus sine dubio est Venetus anni 1270 quo de egit Valentinellus II 47 ubi legitur u. 1 *ut est et proscindere uomere* u. 2 *Sic mihi et solcare* u. 4 *uersum.*

p. XXVIII Laurentiani libri uitam etiam Mabillonius Musei italici I (Iter ital.) p. 219 publici iuris fecit. apud quem legitur: *Quintus Fabius consul fecit h. p. uel Boetius ipse uel quidam Scottigena, id est discipulus Boetii. Teotrici* etc.

p. XXXI Vita II 6 leg. *peruitiosum.*

p. XXXVIII s. Gerberti elogium ante oculos sine dubio habuit auctor Leidensis carminis, multo aetate inferius eis est octauum. ordo igitur alius instituendus fuit.

Denique ad p. 228 haec Fabrici uerba (bibl. lat. III c. 15) addo: *Nullum fere esse uersum in Boetio qui non e Seneca desumptus uideatur, Sitzmannus in epistola ad Putschium testatur.*

Magnus est numerus eorum qui in adornanda hac editione et consilio me et opera adiuerunt, quos suo quemque loco in librorum recensu indicaui. Eis cum omnibus summas agam gratias, non possum quin singularem pro meritis in me conlatis honorem habeam Hermanno Ha-

*) ap. Pertz. archiu. VI 814.

geno Bernensi cuius amicitiae sex helueticos libros et quod supra est conlatos debeam. Praeter eos gratia me deuinctum profiteor et regii ministerii beniuolentia qua ut mihi bauarici libri transmitterentur effectum est, et doctissimorum uirorum quibus codicum a me excussorum custodia est conmissa, ex quorum numero est Carolus Halmius Monacensis et Gallus Morellius Einsidlensis et Fridericus Pfeiffer Wratislaviensis.

Qui omnes utinam recte me usum esse tam amplis muneribus iudicent.

SIGLORVM TABVLA

- T* Tegernseensis
- D* Bonnensis
- E* Ratisbonensis S. Emmerami
- K* Bernensis n. 179
- β* Fragmenta Bernensia
- Deteriores:
- G* Bernensis n. 421
- M* Einsidlensis
- N* Notkeri exemplar
- B* Bambergensis I
- C* Bambergensis II
- A* Gothanus
- R* Rehdigerianus I
- H* Rehdigerianus II
- L* Treuericus

ANICII MANLI SEVERINI BOETHII
PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS
LIBRI QVINQVE

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONS. ORD. EXMAG. OFF. ATQVE PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

LIBER I

I Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis heu maestos cogor inire modos.
Ecce mihi lacerae dictant scribenda camenae
Et ueris elegi fletibus ora rigant.
Has saltem nullus potuit pervincere terror, 5
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
Gloria felicitis *quondam* uiridisque iuuentae
Solantur maesti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus
Et dolor aetatem iussit inesse suam. 10
Intempestiui funduntur uertice cani
Et tremit effeto corpore laxa cutis.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII EX CONS. ORD. | PATRICII *TEX*
PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS | INCIPIT LIBER I. FELICITER
sic T: BOETHII al. c. T BOECII K | UC ET INL. interpositum K |
EX CONS *E* | PATR *E* PATRICII *K* | PHILOSOPHIAE *pr. c sscr.*
E | DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE *K* | FELICITER *om. EK*
plenum titulum exhibet subscriptio libri IIII

I C. I] 1 qu/1 (a er.) *T* 4 eligi *E* elegis *ci. Leyser.*
5 saltem *ω* | potuit nullus *K¹* 6 Ni *E²A* 7 olim *ω* quon-
dam *scripsi* | u. 8 marg. *E* 8 solatur *K* | fa/ta *T* 9 in-
opia *T* 12 trem//it *K*

Mors hominum felix quae se nec dulcibus annis
Inserit et maestis saepe uocata uenit.

15 Eheu quam surda miseros auertitur aure
Et flentes oculos claudere saeua negat.

Dum leuibus male fida bonis fortuna faueret,
Paene caput tristis meraserat hora meum.

20 Nunc quia fallacem mutauit nubila uultum,
Protrahit ingratas impia uita moras.

Quid me felicem totiens iactastis amici?

Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

I Haec dum mecum tacitus ipse reputarem querimoniamque lacrimabilem stili officio signarem, adstitisse mihi supra uerticem uisa est mulier reuerendi admodum uultus oculis ardentibus et ultra communem
5 hominum ualentiam perspicacibus colore uiuido atque inexhausti uigoris, quamuis ita aevi plena foret, ut nullo modo nostrae crederetur aetatis, statura discretionis ambiguae. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat, nunc uero pulsare
10 caelum summi uerticis cacumine uidebatur: quae cum altius caput extulisset, ipsum etiam caelum penetrabat respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis subtili artificio indissolubili materia perfectae quas, uti post eadem prodente cognoui, suis manibus ipsa texuerat. Quarum speciem, ueluti fumosas imagines solet, caligo quaedam neglectae uetustatis obduxerat. Harum in extrema margine
15 ·Π· graecum in supremo uero Θ legebatur intextum. Atque in utrasque litteras in scalarum modum gradus

13 anⁿ E 18 ōra T 21 toties Tⁿ E¹ 22 stabili
///non E

P. I] 2 signarem TE¹ designarem K | afftitisse E adst.
TK 4 a^dmodum K 5 colere E¹ 12 ^{le}hominum K

13 indefolubili T¹ 17 obdū^{xs}rat T | extrema T¹ uid. Neuius
Formenlehre I 181 extremo KE 18 ·Π· graecum ω 19 in
utr. TK inter utr. E

quidam insigniti uidebantur quibus ab inferiore ad ²⁰
superius elementum esset ascensus. Eandem tamen
uestem uiolentorum quorundam sciderant manus et par-
ticulas quas quisque potuit abstulerant. Et dextera
quidem eius libellos sceptrum uero sinistra gestabat.
Quae ubi poeticas Musas uidit nostro adstantes, toro ²⁵
fletibusque meis uerba dictantes, commota paulisper
ac toruis inflammata luminibus: quis, inquit, has sce-
nicas meretriculas ad hunc aegrum permisit accedere
quae dolores eius non modo nullis remediis fouerent,
uerum dulcibus insuper alerent uenenis? Hae sunt ³⁰
enim quae infructuosis affectum spinis uberem fructi-
bus rationis segetem necant hominumque mentes as-
suefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum,
uti uulgo solitum uobis, blanditiae uestrae detraherent,
minus moleste ferendum putarem. nihil quippe in eo ³⁵
nostrae operae laederentur. hunc uero eleaticis at-
que academicis studiis innutritum? Sed abite potius
Sirenes usque in exitum dulces meisque eum Musis
curandum sanandumque relinquite. His ille chorus in-
crepitus deiecit humi maestior uultum confessusque ru- ⁴⁰
bore uerecundiam limen tristis excessit. At ego cuius
acies lacrimis mersa caligaret nec dinoscere possem,
quaenam haec esset mulier tam imperiosae auctoritatis,
obstupui uisusque in terram defixo quidnam deinceps
esset actura, exspectare tacitus coepi. Tum illa pro- ⁴⁵
pius accedens in extrema lectuli mei parte consedit

22 sciderunt *T* 23 dextra *K* 25 ibi *T*¹ | adfist. *TK*
affist. *E* | thoro *K* 27 schenical *E* 28 mere triculaf (*e*
ex c.) *T* me^{re},triculaf q; (q; *euanido*) *K* 31 affectu *rec. c. T*
affectu^u *K* affectuū *E* uid. *Neuius I 371* 34 nobis *A*
35 ferendam *T* 37 achademitif *K* 38 sirene/ (f *er.*) *T*
syrene *C* | exitum *T*¹ exitium *KE* 40 mestior *T*
42 caligaret nec *TEK* (uid. *infra 2 14*: lumina caligantia)
caligarat *K*² caligauerat ne *A* | possim *E*¹ 43 imporiose
pr. c. T 44 obstupui *T* obstupui *KE* 45 exsp. *TE*
exp. *K*

meumque intuens uultum luctu grauem atque in humum
maerore deiectum his uersibus de nostrae mentis per-
turbatione conquesta est.

II Heu quam praecipiti mersa profundo

Mens hebet et propria luce relictā

Tendit in externas ire tenebras,

Terrenis quotiens flatibus aucta

5 Crescit in inmensum noxia cura.

Hic quondam caelo liber aperto

Suetus in aetherios ire meatus

Cernebat rosei lumina solis,

Visebat gelidae sidera lunae

10 Et quaecumque uagos stella recursus

Exercet uarios flexa per orbes,

Comprensam numeris uictor habebat.

Quin etiam causas unde sonora

Flamina sollicitent aequora ponti,

15 Quis uoluat stabilem spiritus orbem

Vel cur hesperias sidus in undas

Casurum rutilo surgat ab ortu,

Quid ueris placidas temperet horas,

Vt terram roseis floribus ornet?

20 Quis dedit ut pleno fertilis anno

Autumnus grauidis influat uuis?

Rimari solitus atque latentis

Naturae uarias reddere causas:

Nunc iacet effeto lumine mentis

25 Et pressus grauibz colla catenis

Decliuemque gerens pondere uultum

Cogitur heu stolidam cernere terram.

48 deictum *E*

C. II] 4 ac//ta (u er.) *K* 5 inm. *T* 9 gelide *T* 10 quēc.
T 12 conpr. ω comp̄hensa β | in numeris β *A* | habebant β

13 cauſ/f *K* 15 qui^s (s pr. add.) *T* 16 Mel (u in ras.) *K*
18 Quid ω Quis libri recentes | temperat *E* 19 ornent

*K*¹β 20 ded¹/t *K* | u. 21 mg. al. *E* 24 effe/to *E*
26 que] *Q. ss. pr. T*

II Sed medicinae, inquit, tempus est quam quere-
relae. Tum uero totis in me intenta luminibus: Tune
ille es, ait, qui nostro quondam lacte nutritus nostris
educatus alimentis in uirilis animi robur euaseras? At-
qui talia contuleramus arma quae nisi prior abiecisses, 5
inuicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? quid
taces? pudore an stupore siluisti? mallem pudore, sed
te ut uideo stupor oppressit. Cumque me non modo
tacitum sed elinguem prorsus mutumque uidisset, am-
mouit pectori meo leniter manum et: Nihil, inquit, 10
pericli est, lethargum patitur communem inlusarum
mentium morbum. Sui paulisper oblitus est, recorda-
bitur facile, si quidem nos ante cognouerit. Quod ut
possit, paulisper lumina eius mortalium rerum nube
caligantia tergamus. Haec dixit oculosque meos fletibus 15
undantes contracta in rugam ueste siccauit.

III Tunc me discussa liquerunt nocte tenebrae

Luminibusque prior rediit uigor.

Vt, cum praecipiti glomerantur *nubila* coro

Nimbosisque polus stetit imbribus,

Sol latet ac nondum caelo uenientibus astris.

Desuper in terram nox funditur:

Hanc si threicio boreas emissus ab antro

Verberet et clausum reseret diem,

P. II] 1 quam ω non A | querellę C^1 4 ^a alimentif E
6 Agnoscesne T 7 malem K^1 8 cunque E 9 elingem T |
adm. $T^2 E$ amouit K 11 pricli T^1 pericli EK | loet har-
gum (loet h al. in ras. n. f.) T laeth. E leth. K | inl. TK
12—14 est *usque ad alterum* paulisper om. E 16 rugū K

C. III] 1 tenebre *T*¹ 2 p/rrior *T* 3 fidera ω nu-
bila ci. *R. Volkmannus quod confirmatur Senecae Phaed. 745* ocior
nubes glomerante coro. | choro ω 4 fleti/timbribus (t al.)
T 5 uenitibus *E* 7 Nanc *K*¹ | SIT^R HEICIVS^O al. c. *T*
fit hreicio *K* | boreuf *K* | emisuf *T* 8 uerberet (b al.) *T* |
clarum ci. *Wakefieldius ad Lucret. VI 114*

Emicat ut subito uibratus lumine Phoebus.

10 Mirantes oculos radiis ferit.

III Haud aliter tristitiae nebulis dissolutis hausi
caelum et ad cognoscendam medicantis faciem mentem
recepit. Itaque ubi in eam deduxi oculos intuitumque
defixi, respicio nutricem meam cuius ab adulescentia
5 laribus obuersatus fueram Philosophiam. Et quid, in-
quam, tu in has exilii nostri solitudines o omnium
magistra uirtutum supero eardine delapsa uenisti? an
ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris?
An, inquit illa, te alumne desererem nec sarcinam
10 quam mei nominis inuidia sustulisti, communicato te-
cum labore partirer? Atqui Philosophiae fas non erat
incomitatum relinquere iter innocentis, meam scilicet
criminationem uererer et quasi nouum aliquid acciderit,
perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud in-
15 probos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne
apud ueteres quoque ante nostri Platonis aetatem ma-
gnum saepe certamen cum stultitiae temeritate certa-
uimus? eodemque superstite praeceptor eius Socrates
iniustae uictoriam mortis me adstante promeruit? Cuius
20 hereditatem cum deinceps epicureum uulgus ac stoi-
cum ceterique pro sua quisque parte raptum ire moli-
rentur meque reclamantem renitentemque uelut in par-
tem praedae traherent, uestem quam meis texueram
manibus, disciderunt abreptisque ab ea panniculis totam
25 me sibi cessisse credentes abihere. In quibus quoniam
quaedam nostri habitus uestigia uidebantur, meos esse

9 ut KET^1 et T^2A ac β | foebus T^{fo} p, hebus K

P. III] 4 adulesc. T adulisc. E^1K^1 5 obseruatus K

9 alumn//^e (ae er. al. c.) T 11 12 haec uerba Atqui — in-
nocentis spuria iudicat $PLangenus$ | philosophiae pr. c. T 12
scilicet om. E 13 accideret T^1 14 improbos] im in ras.
al. T in p. EK 17 certamen saepe A 18 preceptor T

19 adst. ω 20 ac Q^i K 23 detraherent A 25 cre-
dentes om. s. add. E | abire E

familiares imprudentia rata nonnullos eorum profanae multitudinis errore peruerit. Quod si nec Anaxagorae fugam nec Socratis uenenum nec Zenonis tormenta quoniam sunt peregrina nouisti, at Canios at Senecas ³⁰ at Soranos quorum nec peruetusta nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit nisi quod nostris moribus instituti studiis improborum dissimillimi uidebantur. Itaque nihil est quod ammirere, si in hoc uitae salo circumflantibus agite- ³⁵ mur procellis, quibus hoc maxime propositum est pessimis displicere. Quorum quidem tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est, quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere ac passim lymphante raptatur. Qui si quando contra nos aciem struens ua- ⁴⁰ lentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit, illi uero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper inridemus uilissima rerum quaeque rapientes securi totius furiosi tumultus eoque uallo muniti quo grassanti stultitiae adspirare ⁴⁵ fas non sit.

III Quisquis composito serenus aeuo
Fatum sub pedibus dedit superbum
Fortunamque tuens utramque rectus
Inuictum potuit tenere uultum:

27 inpr. *TK* | profane// *K* 28 errore *om.* *K*¹ 29 fugam] *u. Diog. Laert. II 12* | tormenta] *uid. Diog. Laert. VIII 26 sqq. Cicero de nat. deor. III 82 Val. Max. III 3 Ext. 2* 30 perigrina *E* pgrina *K* | Canios] *infra I 487 Canii. de Iulio Kano cf. Seneca de tranq. XIII 4-9 | Senecas] Tac. A. XV 60 ss.* 31 Soranos] *Tac. A. XVI 23 ss.* | incelebris *E* 33 inpr. *K* 34 quo^d *E* 34 35 quodam miseris *K* ammirare *T* 37-39 quidem tam duce regitur (*s. add. ant. m.: et si est num. usque ad nullo*) *E* 37 numerosus est *A* 39 lymph. *TE* lipare (*ante s. add.*) *K* 43 inr. *T* 45 adsp. *TK* aspirari/ *E*

C. III] 1 comp. *TK* 2 egit *ωβ* dedit *ci. R. Agricola*

- 5 Non illum rabies minaeque ponti
Versum funditus excitantis aestum
Nec ruptis quotiens uagus caminis
Torquet fumificos Veseus ignes
Aut celsas soliti ferire turres
10 Ardentis uia fulminis mouebit.
Quid tantum miseri *feros* tyrannos
Mirantur sine uiribus furentes?
Nec speres aliquid nec extimescas,
Exarmaueris impotentis iram:
15 At quisquis trepidus pauet uel optat,
Quod non sit stabilis suique iuris,
Abiecit clipeum locoque motus
Nectit qua ualeat trahi catenam.

III Sentisne, inquit, haec atque animo inlabuntur tuo? an ΟΝΟC ΑΥΡΑC? Quid fles, quid lacrimis manas? ΕΞΑΥΔΑ, ΜΗ ΚΕΥΘΕ ΝΟΩΙ. Si operam medicantis expectas, oportet uulnus detegas. Tum ego collecto in uires animo: Anne adhuc eget ammonitione nec per se satis eminet fortunae in nos saeuientis asperitas? Nihilne te ipsa loci facies mouet? Haecine est byblio-

6 exagitantis ω excitantis ci. R. Langius *exigentis* Obb.

7 caminis (i al.) T 8 fumicuf in fumicof c. K | uesefuuf TE ue saeuuf K 11 saeuof TK seuof E feros ci. R. Langius, fort. suos | tirannof K 14 impotentif (m in ras. al.) K 15 quidquif K¹ 17 Locoq: dimidia lit. o et q al. T

P. III] 1 inl. T 2 ΔΝ *graecis litteris* ω | ΩΝΩC K | ΑΥΡΑC, λ in ras. K (de hoc proverbio cf. Diogenian. VII 33 Apostol. XII 82 Varro 178, 5 179, 6 229, 2 ed. Ries.) 3 Homeri A 363 | ΕΞΔΥΔ K ΕΞΔΙΔ T² mg. ΗΕΩΚΩΔΩΡΩ ss. K² | ΜΗ T² ΜΝ K ΜΕ T¹E me T³ mg. ΗΜΗΝ ss. K² | ΚΕΥ mg. et ΘΕ in ras. T² (T¹ non liquet) Keuthe mg. T³ ΚΕΩΥΘΕ K ΚΕΥΘΕ EC | ΝΟΩΙ C ΝΟΙΗΝ E ΝΙΗΝ in ras. T² nien mg. T³ (T¹ n. l.) ΝΩΥΗΝ K 4 deteg af TVMEg (af — eg in ras., antea fuit: detegasf tuum. Ego) K 5 amminitione T¹ 6 eminet (e in ras. plurium lit. al.) T | fortunae T¹ 7 ipfa///// loci K | h/e/cine (a et c er.) K haecine TE |
biblyotheca T biliotheca E bibliotheca K

theca, quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum saepe residens de humanarum diuinarumque rerum scientia disserebas? Talis ¹⁰ habitus talisque uultus erat, cum tecum naturae secreta rimarer, cum mihi siderum uias radio describeres, cum mores nostros totiusque uitae rationem ad caelestis ordinis exempla formares. Haecine praemia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc sententiam Platonis ore ¹⁵ sanxisti: „Beatas fore res publicas, si eas uel studiosi sapientiae regerent uel earum rectores studere sapientiae contigisset.“ Tu eiusdem uiri ore hanc sapientibus capessendae rei .P. necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque ciuibus urbium relictis ²⁰ gubernacula pestem bonis ac perniciem ferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus quod a te inter secreta otia didiceram transferre in actum publicae administrationis optauit. Tu mihi et qui te sapientium mentibus inse-

rui deus conscii nullum me ad magistratum nisi com- ²⁵ mune bonorum omnium studium detulisse. Inde cum improbis graues inexorabilesque discordiae et quod conscientiae libertas habet, pro tuendo iure sprete potentiorum semper offensio. Quotiens ego Conigastum in inbecilli cuiusque fortunas impetum facientem obuius ³⁰ excepi, quotiens Trigguillam regiae praepositum domus

8 quem *T*¹ | in laribus nostris *K* 10 diuinarum] q; om.
*K*¹ 12 describeras *E* 14 exempla ω exempla/ *A* | H/e/cine
K 15 Platonis] *de rep. V* 473 *DE* 16 publica *E*
18 Tu eiusdem in *ras. pr. T* | *de rep. VI* 487 19 capessenda
*K*¹ | rei .P. *E* rei .P. *T* 20 inpr. *K*¹ 21 ferrent
ω in *s. add. T*² *C* inferrent *A*? | perniciem *T*¹ *E* pernetiem
*T*² 23 didicerem *T*¹ | publica *E* | adm. ω 25 magi-
steriatum *ci. Valltus* 26 omnium bonorum *E* 27 in-
prouis *T*¹ improbus *K*¹ | //// discordiae (dis in *ras.*?) *K* | et ex
teque *c. K* 28 potentiorum ω potentium *N* potentum *A*?
29 quoties *K*¹ congastum (e *er.*) *K* 30 inbecilli *T*¹
inbecilli *E*¹ inbecillis *K* 31 trigguillam *ECB* trigguillam
al. c. T triguillam *K*? cf. nomen Triggua *Ennodius ep. VIII* 21
Sirmond. | propositum *K*²

ab incepta perpetrata iam prorsus iniuria deieci, quotiens miseros quos infinitis calumniis impunita barbarorum semper auaritia uexabat, obiecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab iure ad iniuriam quisquam detraxit. Prouincialium fortunas tum priuatis rapinis tum publicis uectigalibus pessumdari non aliter quam qui patiebantur indolui. Cum acerbae famis tempore grauis atque inexplicabilis indicta coemptio pro-

40 ligatura inopia Campaniam prouinciam uideretur, certamen aduersum praefectum praetorii communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendere et ne coemptio exigeretur, euici. Paulinum consularem uirum cuius opes palatinae canes iam spe atque ambitione

45 deuorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem uirum praeiudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas uideor exaceruasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui qui mihi amore iustitiae nihil

50 apud aulicos quo magis essem tutior reseruau. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilus olim regio ministerio depulsus in delationem nostri nominis alieni aeris necessitate compulsus est. Opilionem uero atque Gaudentium cum ob innumeras multiplicesque fraudes ire in exilium regia censura decreuisset cumque illi parere nolentes sacrarum sese aedium

55 defensione tuerentur compertumque id regi foret, edixit:

32 prorsus] introrsus *ci. ASObbarius.* 33 inp. *T*

35 ⁱⁿ iuriam *E* 36 prouintialium *T*¹ 37 puplicif *E* 38 patiebatur *E* 39 *de coemptionibus uid. Cassiodori Var. V 13 VII 22 X 18* 40 prouintiam *ω* 41 praef *T* pfectum *K*¹ | praetorii *E* 43 exiegeretur *E* | consolare (v in ras.) *T* 44 palatini uel palatine (i et e saepe parum inter se differunt) *E* 46 consolare *T*¹ | praeiudicate *T* | accusationis *K* 47 cipriani *E* 48 exaceruasse *ω* exacerbasse *M*¹ *R*¹ *L* 51 aut *K* 53 comp. *ω* 55 fraudes *om. E*¹ 56 cunque *E* 57 comp. *K* | edixit (*al. c.?*) *T*

uti ni intra praescriptum diem Rauenna urbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur. Quid huic seueritati posse astrui uidetur? Atqui in eo die deferentibus eisdem nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostraene artes ita meruerunt? an illos accusatores iustos fecit praemissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit si minus accusatae innocentiae at accusantium uilitatis? At cuius criminis arguimur summam quaeris? senatum dicimur saluum esse uoluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret quibus senatum maiestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur o magistra censes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At uolui nec umquam uelle desistam. Fatebimur? sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas uocabo? ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. sed sibi semper mentiens imprudentia rerum merita non potest inmutare nec mihi socratico decreto fas esse arbitror uel oculuisse ueritatem uel concessisse mendacium. Verum id quoquo modo sit, tuo sapientiumque iudicio aestimandum relinquo. Cuius rei seriem atque ueritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam memoriaeque mandaui. Nam de compositis falso litteris quibus libertatem arguor sperasse romanam quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delato-

58 uti *KE* ut *T*? | ni *ET* nisi *K* | ⁱⁿ intra *K* tra *T*
 60 uideatur *K*¹ | adstrui *K* | in eo die (eo di in ras.) *K* in eodem die *A* 62 an//illof *K* 63 acufatores *K* 64 a//t (u er.) *KC* 65 a//t cuius (u er.) *K* | uilitas & uilitatis ci. *Gla-reanus*, *Petri Fabri codex apud CBarth. Adu.* 49, 3 66 quae-
 ref *T* | se/natum *T* 68 inp. *K* 69 infitiab. *E* 70 pudor
K 71 inped. *EK* 72 cessauit *TE* cessabit *KA* | an om.
*T*¹ 74 mentiens semper *E* | imprud. *EK* 75 inm. *TK*
 76 *Plato de rep. VI 485 C* oculuisse *T*¹ 77 concessisse *TE*
 concensisse *K*¹ | mendacio (o ex ū?) *K* 80 que (e in ras.
 rec.) *T* 81 comp. *K* 83 delatorem *E*

rum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet,
 85 uti licuisset. Nam quae sperari reliqua libertas potest?
 Atque utinam posset ulla! Respondissem Canii uerbo,
 qui cum a Gaio Caesare Germanici filio conscius contra
 se factae coniurationis fuisse diceretur: „Si ego, inquit,
 scissem, tu nescisses“. Qua in re non ita sensus nostros
 90 maeror hebetauit, ut impios scelerata contra uirtutem
 querar molitos, sed quae sperauerint effecisse uehe-
 menter ammiror. Nam deteriora uelle nostri fuerit
 fortasse defectus, posse contra innocentiam, quae sce-
 leratus quisque conceperit inspectante deo, monstri
 95 simile est. Vnde haud iniuria tuorum quidam familia-
 rium quaesiuit: „Si quidem deus, inquit, est, unde mala?
 bona uero unde, si non est?“ Sed fas fuerit nefarios
 homines qui bonorum omnium totiusque senatus san-
 guinem petunt, nos etiam quos propugnare bonis se-
 100 natuique uiderant, perditum ire uoluisse. Sed num
 idem de patribus quoque merebamus? Meministi, ut
 opinor, quoniam me dicturum quid facturumue prae-
 sens semper ipsa dirigebas, meministi, inquam, Vero-
 nae cum rex audius exitii communis maiestatis crimen
 105 in Albinum delatae ad cunctum senatus ordinem trans-
 ferre moliretur, uniuersi innocentiam senatus quanta
 mei periculi securitate defenderim. Scis me haec et
 uera proferre et in nulla umquam mei laude iactasse.
 Minuit enim quodam modo se probantis conscientiae
 110 secretum, quotiens ostentando quis factum recipit fa-

85 nam quae] namq; T¹K 86 respond. E respondisse
 (ē in ras.) T. | Canii] u. supra III 30 87 ago a 88 in-
 quid E 89 necesse E 90 meror T | hebitauit T¹

91 sed om. E 93 defectus K 95 aud al. c. K | quidam]
Epicurus. uid. Stizmannus 96 inquit E 97 uero a om.
 A 104 maiestatis E 105 delatum E delatū (v̄ in ras.)
 T² delate K delatae CB | uerba ordinem usque ad senatus

s. add. pr. K 106 107 quanta^m mei securitate periculi K
 107 mei periculi TE periculi mei A 110 osten-
 dando K¹

mae pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit
 euentus uides. pro uerae uirtutis praemiis falsi sce-
 ris poenas subimus et cuius umquam facinoris mani-
 festa confessio ita iudices habuit in seueritate concor-
 des, ut non aliquos uel ipse ingenii error humani uel ¹¹⁵
 fortunae condicio cunctis mortalibus incerta summitter-
 ret? Si inflammare sacras aedes uoluisse, si sacerdotes
 impio iugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse
 diceremur, praesentem tamen sententia confessum con-
 uictumue punisset. Nunc quingentis fere passuum mi- ¹²⁰
 libus procul muti atque indefensi ob studium propen-
 sius in senatum morti proscriptionique damnamur: o
 meritos de simili crimine neminem posse conuinci. cuius
 dignitatem reatus ipsi etiam qui detulere uiderunt: quam
 uti alicuius sceleris ammixtione fuscarent, ob ambitum ¹²⁵
 dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti
 sunt. Atqui et tu insita nobis omnem rerum mortali-
 um cupidinem de nostri animi sede pellebas et sub
 tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas
 enim auribus cogitationibusque cotidie meis pythago- ¹³⁰
 ricum illud ΕΠΟΥ ΘΕΟΝ. Nec conueniebat uilissimo-
 rum me spirituum praesidia captare quem tu in hanc
 excellentiam componebas, ut consimilem deo faceres.

111 precium *T*¹ 112 premiis *T* 113-et] *hęc* (*h*
postea praefixa) *T* 116 condi/tio (*c er.*) *E* conditio *TK* |
sumiteret *K*¹ 117 uoluissē? *K*¹ 119 conuinctum ue *K* |
 confessum conuictumue (*spatio uacuo relicto*) *T* confessum
 tamen conuictumue (*uoce ἤν quae est inter praef. et senten-*
tiam lineola deleta) *E* 121 moti *KCANL* alii muti *T*¹ *E*¹ *B*
cf. Tac. A. II 77 „inauditus et indefensus“ 123 meritos
*T*¹ *KC*¹ merito *EB* | diffimili *T*¹ 125 ut¹ *pr. c. T* 126
 conscientiam me *K* 130 meis cottidie *A* | cotidie *ω* | *py-*
tag. E phitag. K 131 *ἑπὺς θεῶν* *Sosiades in septem sapien-*
tium praeceptis ap. Stob. Floril. III 80 (*Mullachi fragmenta*
philoss. graecorum I 216) *Seneca de uita beata XV 5: illud*
uetus praeceptum: deum sequere. *ἈΕΠΟ,Υ* *al. c. T* *ΕΠ* (*ΟΥ*
om.) *K* *ΘΕΟΝ ω ΘΕΩΝ A* 133 confimilem] *et hoc pytha-*
goricum euicit Vallinus

Praeterea penetral innocens domus honestissimorum
 135 coetus amicorum socer etiam sanctus et aequae actu ipso
 reuerendus ab omni nos huius criminis suspitione de-
 fendunt. Sed o nefas illi uero de te tanti criminis
 fidem capiunt atque hoc ipso uidebimur affines fuisse
 maleficio, quod tuis inbuti disciplinis tuis instituti mo-
 140 ribus sumus. Ita non est satis nihil mihi tuam pro-
 fuisse reuerentiam, nisi ultro tu mea potius offensione
 lacereris. At uero hic etiam nostris malis cumulus
 accedit, quod existimatio plurimorum non rerum me-
 rita sed fortunae spectat euentum eaque tantum iudicat
 145 esse prouisa quae felicitas commendauerit. Quo fit, ut
 existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui
 nunc populi rumores, quam dissonae multiplicesque
 sententiae, piget reminisci. Hoc tantum dixerim ulti-
 mam esse aduersae fortunae sarcinam, quod dum miseris
 150 aliquod crimen affingitur, quae perferunt meruisse cre-
 duntur. et ego quidem bonis omnibus pulsus digni-
 tatibus exutus existimatione foedatus ob beneficium sup-
 plicium tuli. Videre autem uideor nefarias scelerato-
 rum officinas gaudio laetitiaque fluitantes perditissimum
 155 quemque nouis delationum fraudibus imminemem, iacere
 bonos nostri discriminis terrore prostratos, flagitiosum
 quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad
 efficiendum uero praemiis incitari, insontes autem non
 modo securitate, uerum ipsa etiam defensione priuatos.
 160 Itaque libet exclamare:

V O stelliferi conditor orbis
 Qui perpetuo nixus solio

135 aequae *T* | ipse *S* ac tu ipsa *ci.* *Sitzmannus, probat*
Schenkelius p. 88 136 suspitione *TE* 139 inb. *T* 142 no-
 stris] nil *T* 144 expectat *K* 146 estimatio *E* 147 di-
 sonae *E* | que] e in *ras. al.* *T* 150 affingitur *TK* aff/ingi-
 tur (r er.) *E* affigitur *A* 152 supplicium *K* 155 inm. *K*

156 prostratos *K* 157 audiendum *T'K* | inp. *E* 158
 insontes (e in *ras. al.*) *T* 159 defensione (f ex c.) *K*

C. V] 2 perpetuo *K*

Rapido caelum turbine uersas
 Legemque pati sidera cogis,
 Vt nunc pleno lucida cornu
 5 Fratr^{is} totis obuia flammis
 Condat stellas luna minores,
 Nunc obscuro pallida cornu
 Phoebo propior lumina perdat.
 Et qui primae tempore noctis
 10 Agit argentes hesperos ortus,
 Solitas iterum mutet habenas
 Phoebi pallens lucifer ortu.
 Tu frondifluae frigore brumae
 Stringis lucem breuiore mora:
 15 Tu, cum feruida uenerit aestas,
 Agiles nocti diuidis horas.
 Tua uis uarium temperat annum,
 Vt quas boreae spiritus aufert,
 Reuehat mites zephyrus frondes:
 20 Quaeque arcturus semina uidit,
 Sirius altis urat segetes.
 Nihil antiqua lege solutum
 Linquit propriae stationis opus.
 Omnia certo fine gubernans
 25 Hominum solos respuit actus
 Merito rector cohibere modo.
 Nam cur tantas lubrica uersat
 Fortuna uices? premit insontes
 Demta sceleri noxia poena,
 30 At peruersi resident celso
 Mores solio sanctaque calcant
 Iniusta uice colla nocentes.

6 Totif fratris ω Fratr^{is} totis scripsi | flammis T 11 he-
 speros TK¹ hesperus E β 14 brume T 15 stringis pr. c.
 T | breuiore] littera v ex B al. c. T 17 nocti ω noctis A | craf
 T¹ 20 Reneat E | mites K mi/tes T mitis E? 22 uret
 T 26 omnium T¹ 30 Debita ω Sceleri debita ci. LMueller
 de r. m. 147 Demta scripsi 32 scanctaq; ET¹

Boetii cons. ed. Peiper.

35 Latet obscuris condita uirtus
 Clara tenebris iustusque tulit
 Crimen iniqui.
 Nil periuria, nil nocet ipsis
 Fraus mendaci compta colore.
 40 Sed cum libuit uiribus uti,
 Quos innumeri metuunt populi
 Summos gaudent subdere reges.
 O iam miseras respice terras
 Quisquis rerum foedera nectis.
 Operis tanti pars non uilis
 45 Homines quatimur fortunae sale.
 Rapidos rector comprime fluctus
 Et quo caelum regis immensum
 Firma stabiles foedere terras.

V Haec ubi continuato dolore delatraui, illa uultu
 placido nihilque meis questibus mota: Cum te, inquit,
 maestum lacrimantemque uidissem, ilico miserum exsu-
 lemque cognoui. Sed quam id longinquum esset exi-
 5 lium, nisi tua prodidisset oratio nesciebam. Sed tu
 quam procul a patria non quidem pulsus es sed aber-
 rastisti, ac si te pulsum existimari mauis, te potius ipse
 pepulisti. nam id quidem de te numquam cuiquam fas
 fuisset. Si enim cuius oriundo sis patriae reminiscare,
 10 non uti Atheniensium quondam multitudinis imperio re-
 gitur, sed ΕΙC ΚΟΙΠΑΝΟC ΕCΤΙΝ ΕΙC ΒΑCΙΑΕΥC qui

36 *adonius om. E¹C¹* 37 periurat *K¹* | nihil *bis K*
 38 mendatii *T¹* mendacii *β* mendaci *KE* | colere *K* 41
 gaudet *K* 45 *falo ω* *fale scripsi* 47 tegif *K¹* | inm. *ω*
 48 *stabili ci. Wakefieldius ad Lucret. V 1001* | foedera *T¹*

P. V] 1 delatraui *ω* deblateraui *ci. Callys delacrimaui*
RVolkmannus, sed latrandi uerbum de curis usurpauit Statius Silu.
II 1 13 Theb. II 338 alii 3 exfulemque *T* exul. *KE*
 5 nec sciebam *K* 9 oriundo *T¹B¹R* oriundus *KE* | remi-
 niscare *TE* reminiscaris *K* 10 aten. *E* 11 *Homeri A¹ 204*
 ΚΟΙΠΑΝΟC *T¹* ΚΟΥΠΑΝΟC *T²* ΚΥΠΑΝΟC *E* ΚΙΠΑΝΟC *K* |
 ΕΙCΤΙΝ *E* | ΒΑCΙΑ ΕΙC *K*

frequentia ciuium non depulsione laetetur: cuius agi
 frenis atque obtemperare iustitiae summa libertas est.
 An ignoras illam tuae ciuitatis antiquissimam legem,
 qua sanctum est ei ius exulare non esse quisquis in ¹⁵
 ea sedem fundare maluerit? Nam qui uallo eius ac
 munimine continetur, nullus metus est, ne exul esse
 mereatur. at quisquis eam inhabitare uelle desierit,
 pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci
 huius quam tua facies mouet nec bybliothecae potius ²⁰
 comptos ebore ac uitro parietes quam tuae mentis se-
 dem requiro, in qua non libros, sed id quod libris
 pretium facit, librorum quondam meorum sententias
 collocaui. Et tu quidem de tuis in commune bonum
 meritis uera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi ²⁵
 pauca dixisti. de obiectorum tibi uel honestate uel
 falsitate cunctis nota memorasti. de sceleribus fraudi-
 busque delatorum recte tu quidem strictim attingendum
 putasti, quod ea melius uberiusque recognoscentis omnia
 uulgi ore celebrentur. Increpuisti etiam uehementer ³⁰
 iniusti factum senatus. de nostra etiam criminatione
 doluisti, laesae quoque opinionis damna fleuisti. Po-
 stremus aduersum fortunam dolor incanduit conquestus-
 que non aequa meritis praemia pensari. In extremo
 Musae saeuientis, uti quae caelum terras quoque pax ³⁵
 regeret, uota posuisti. Sed quoniam plurimus tibi af-
 fectum tumultus incubuit diuersumque te dolor ira mae-
 ror distrahunt, uti nunc mentis es, nondum te uali-
 diora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulisper

12 laetetur ω laetatur $N?L^2$ 13 obtēpperare E
 15 f/ancitum (i al. intrusum) T sancitum (i al.) E sancitum
 KC | \div /iuf K est eius C 17 exsul E 18 qui^{quif} K |
 eam inhabitare T inh. eam EK 20 bibly.theceq T biblio-
 thece K piliotheceq E 21 comtos E 23 quōdam E
 26 tibi///honestate (uel er.) T 32 dampna K 33 aduer-
 sum TE aduerfus K 34 non] n^2 K 35 uti quae] utiq; K
 36 affectum T^1 cf. supra p. I 31 affectuum KE 38 de-
 trahunt E | mentis es] et ex se al. c. T

40 utemur, ut quae in tumorem perturbationibus influen-
tibus induruerunt, ad acrioris uim medicaminis reci-
piendam tactu blandiore mollescant.

VI Cum Phoebi radiis graue
Cancris sidus inaestuât,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
5 Elusus Cereris fide
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus uiolas petas,
Cum saeuis aquilonibus
10 Stridens campus inhorruit,
Nec quaeras auida manu
Vernos stringere palmites,
Vuis si libeat frui:
Autumno potius sua
15 Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis deus
Nec, quas ipse coercuit,
Misceri patitur uices.
20 Sic quod praecipiti uia
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

VI Primum igitur paterisne me pauculis rogatio-
nibus statum tuae mentis attingere atque temptare, ut
qui modus sit tuae curationis intellegam? Tu uero ar-

40 ut quae] utq. $T^1 K^1$ 42 blandiore T blandiori E
blandiora $K^1 C$ | molefcant $K^1 E^1$

C. VI] 5 elusus/cereris K 11 Nequeras E 14 autumnno
//potius T 15 Bacchus $T^1 E$ Bachus K 17 Abtant E

P. VI] 2 atque temptare *om.* KC (*in K in ras. ss.* I qua-
liñ (e hañ mñ tua) 3 fit *om.* E | Et tu ù K

bitratu, inquam, tuo quae uoles ut responsurum rogato.
 Tum illa: Huncine, inquit, mundum temerariis agi 5
 fortuitisque casibus putas, an ullum credis ei regimen
 inesse rationis? Atqui, inquam, nullo existimauerim
 modo, ut fortuita temeritate tam certa moueantur, uerum
 operi suo conditorem praesidere deum scio nec umquam
 fuerit dies qui me ab hac sententiae ueritate depellat. 10
 Ita est, inquit. nam id etiam paulo ante cecinisti,
 hominesque tantum diuinae exortes curae esse deplorasti.
 nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil moue-
 bare. Pape autem uehementer ammiror, cur in tam
 salubri sententia locatus aegrotas. Verum altius per- 15
 scrutemur: nescio quid abesse coniecto. Sed dic mihi,
 quoniam deo mundum regi non ambigis, quibus etiam
 gubernaculis regatur aduertis? Vix, inquam, rogationis
 tuae sententiam nosco, nedum ad inquisita respondere
 queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per 20
 quod, uelut hiantem ualli robore, in animum tuum per-
 turbationum morbus inrepserit? Sed dic mihi, memi-
 nistine, quis sit rerum finis, quae totius naturae ten-
 dat intentio? Audieram, inquam, sed memoriam maeror
 hebetauit. At qui scis, unde cuncta processerint? 25
 Noui, inquam, deumque esse respondi. P. Et qui fieri
 potest, ut principio cognito quis sit rerum finis igno-
 res? Verum hi perturbationum mores, ea ualentia est,
 ut mouere quidem loco hominem possint, conuellere
 autem sibi quae totum extirpare non possint. Sed hoc 30
 quoque respondeas uelim, hominemne te esse memi-
 nisti? Quidni, inquam, meminerim? P. Quid igitur
 homo sit, poteris proferre? B. Hocine interrogas, an

5 huncine *KC* 6 an nullum *K* 7 Et Atqui *K*
 12 hominesque — deplorasti *om. K* | exortes *ω* 14 Pape *ω* |
 quur *T* 15 sententia *E* 17 deo] adō *K*¹ 18 auertis *E*
 21 uelud *K* | hianti *K* | robore *K*¹ 22 inr. *ω* 24 Au-
 dieram *ω* Audiueram *BC* 27 principio *E* 28 his (f in ras.)
K | perturbationibus *K*¹ *A* | morbis *K*² (*K*¹ n. l.) 29 homi-
 nem loco *K* 30 extirpare *K* 31 nescire *K* 33 hocine *ω*.

esse me sciam rationale animal atque mortale? Scio et
 35 id me esse confiteor. Et illa: Nihilne aliud te esse no-
 uisti? *B.* Nihil. *P.* Iam scio, inquit, morbi tui, aliam
 uel maximam causam: quid ipse sis, nosse desisti, quare
 plenissime uel aegritudinis tuae rationem uel aditum
 40 reconciliandae sospitatis inueni. Nam quoniam tui obli-
 uione confunderis, et exulem te et expoliatum propriis
 bonis esse doluisti. quoniam uero quis sit rerum finis
 ignoras, nequam homines atque nefarios potentes feli-
 cesque arbitraris. quoniam uero quibus gubernaculis
 mundus regatur oblitus es, has fortunarum uices aesti-
 45 mas sine rectore fluitare: magnae non ad morbum
 modo, uerum ad interitum quoque causae; sed sospi-
 tatis auctori grates, quod te nondum totum natura de-
 stituit. Habemus maximum tuae fomitem salutis ueram
 de mundi gubernatione sententiam, quod eam non ca-
 50 sum temeritati, sed diuinae rationi subditam credis.
 Nihil igitur pertimescas. iam tibi ex hac minima scin-
 tillula uitalis calor inluxerit. Sed quoniam firmioribus
 remediis nondum tempus est et eam mentium constat
 esse naturam, ut quotiens abiecerint ueras, falsis opi-
 55 nionibus induantur, ex quibus orta perturbationum
 caligo uerum illum confundit intuitum, hanc paulisper
 lenibus mediocribusque fomentis attenuare temptabo,
 ut dimotis fallacium affectionum tenebris splendorem
 uerae lucis possis agnoscere.

VII Nubibus atris
 Condita nullum
 Fundere possunt

35 aliud te *TE* te aliud *K* 39 reſ/liandę (*ſ in ras.*) *K*
 40 ex/ulem *T* exulem *EK* | expol. ω 41 qm̄ quif *K* 42 homi-
 nis *T*¹ 44 aestimaſ ω 47 n̄/dum *al. c. T* 47 de tuit (*e ex*
i, al. c.) *T* 49 caſum *T* caſuum *EK* 52 inl. *T* 53 non dū
K 54 abiecirint *E* | uera *E* 57 fo/mentis *T* 58 fal-
 latiā *K* 59 uere *T*¹ | annoſcere *E*

Sidera lumen.	
Si mare uoluens	5
Turbidus auster	
Misceat aestum,	
Vitrea dudum	
Parque serenis	
Vnda diebus	10
Mox resolutio	
Sordida caeno	
Visibus obstat.	
Quique uagatur	
Montibus altis	15
Defluus amnis,	
Saepe resistit	
Rupe soluti	
Obice saxi.	
Tu quoque si uis	20
Lumine claro	
Cernere uerum,	
Tramite recto	
Carpere callem:	
Gaudia pelle,	25
Pelle timorem	
Spemque fugato	
Nec dolor adsit.	
Nubila mens est	
Vinctaque frenis,	30
Haec ubi regnant.	

C. VII] 6 turpidus *T*¹ 10 Vna^d al. c. *T* Vunda *E*
 16 Deffluus *E* 22 ueru β 28 nec timor adsit (*add. in-*
terpres: „in dolor peditis“) *T* | adsit ω affit β 31 rec-
 nant *T*¹

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONS. ORD. EXMAQ. OFF. ATQVE PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

LIBER PRIMVS EXPLICIT INCIPIT

LIBER II

I Post haec paulisper optinuit atque ubi attentionem meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est: Si penitus aegritudinis tuae causas habitumque cognovi, fortunae prioris affectu desiderioque tabescis. ea tantum animi tui sicuti tu tibi fingis mutata peruertit. Intellego multiformes illius prodigii fucos et eo usque cum his quos eludere nititur blandissimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat quos insperata reliquerit. Cuius si naturam mores ac meritum remissare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid nec amisisse cognosces, sed ut arbitror haud multum tibi haec in memoriam reuocare laborauerim. Solebas enim praesentem quoque, blandientem quoque uirilibus incessere uerbis eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verum omnis subita mutatio rerum

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII EXCONS. | ORD. PATR. PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS EXPL. LIB. I. | INCIPIT LIB. SECUNDVS FELICITER sic T MANILII E | BOECII K | EXCONSULIS K | ORDINARII K | PATRICII K PATRI E | PHILOSOPHIAE E PHILOSOPICE K | EXPLICIT LIB. PRIM' ante ANICII positum K | EXPLICIT E INCIPIT E INCIPIT K | II. E

P. I] opt. T | adtent. K 2 modesta// (ta er.) K | colligit T¹ | exorsa ω orsa A 4 tabescit E¹ 45 tantum animi tui recte contunxit N statum animi G | tantum animi tui statum] statum om. ω ss. LM affectum (1 statum ss.) A 7 familiaritatem habere uidetur K 9 reliquerit (re pr. postea intrusum) T 10 pulchrum E 12 laboraberim E | Solabas K 13 blandientem quoque T¹ blandientemque EK 14 adyto T adito E adyto (o in r.) K aditu A

non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. sic factum est, ut tu quoque paulisper a tua tranquillitate descisceres. Sed tempus est haurire te aliquid ac degustare molle atque iucundum quod ad interiora transmissum ualidioribus haustibus uiam fecerit. Adsit igitur rhetoricae suadela dulcedinis quae tum tantum recto calle procedit, cum nostra instituta non deserit cumque hac musica laris nostri uernacula nunc leuiore nunc grauiore modos succinat. Quid est igitur o homo quod te in maestitiam luctumque deiecit? nouum credo aliquid inusitatumque uidisti. Tu fortunam putas erga te esse mutatum: erras. Hi semper eius mores sunt ista natura. Seruauit circa te propriam potius in ipsa sui mutabilitate constantiam. Talis erat, cum blandiebatur, cum tibi falsae inlecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti caeci numinis ambiguos uultus. Quae sese adhuc uelat aliis, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorrescis, sperne atque abice perniciose ludentem: nam quae nunc tibi est tanti causa maeroris, haec eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. An uero tu pretiosam aestimas abituram felicitatem? et cara tibi est fortuna praesens nec manendi fida et cum discesserit allatura maerorem. Quod si nec ex arbitrio retineri potest et calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax quam futurae quoddam calamitatis indi-

18 descisceris *T* de//isceres (*sc er.*) *E* discefferis *K* disce-
deref *A* | aliquid *E*¹ 19 iuc. *T*¹ ioc *T*² *E* *K* 20 adfit
TK affit *E* 21 rhet. *E* reth. *TK* | quaecum *T*¹ | recta
sed pr. c. E 23 hanc *T*¹ | musica (*u ss. m. ant., ca in ras.*)
T | uernacula *ω* 24 Quid igitur est *K* 25 mest. *T*
28 seruabit *T* | ipsa ex ipsi *T* 29 motabilitate *E*¹ 30
inl. *TK* 31 ceci *T* | nominis *T* 32 probis *E* 33 quae-
raris *T*¹ | perfidiam *TK* perfidiam *E*? *A* | perorrescis *E*
34 spernae *T*¹ | pernitiose *E* pernitio/aludente (*osa in r.*) *K*
35 causa tanti *A* 36 Reliquid *E* 37 an tu uero *A*
38 aestimes *K* | habituram *T*

cium? Neque enim quod ante oculos situm est, suffecerit intueri: rerum exitus prudentia metitur eademque
 45 in alterutro mutabilitas nec formidandas fortunae minas
 nec exoptandas facit esse blanditias. Postremo aequo
 animo tolere oportet quidquid intra fortunae aream
 geritur, cum semel iugo eius colla summiseris. Quod
 si manendi abeundique scribere legem uelis ei quam
 50 tu tibi dominam sponte legisti, nonne iniurius fueris
 et impatientia sortem exacerbare quam permutare non
 possis? Si uentis uela committeres, non quo uoluntas
 peteret, sed quo flatus impellerent, promoueres: si ar-
 uis semina crederes, feraces inter se annos sterilesque
 55 pensares. Fortunae te regendum dedisti, dominae mor-
 ribus oportet obtemperes. Tu uero uoluentis rotae
 impetum retinere conaris? At omnium mortalium sto-
 lidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

I Haec cum superba uerterit uices dextra,
 Exaestuantis more fertur Euripi.

Dudum tremendos saeua proterit reges
 Humilemque uicti subleuat fallax uultum.

5 Non illa miseros audit aut curat fletus
 Vltroque gemitus, dura quos fecit, ridet.

- Sic illa ludit, sic suas probat uires
 Magnumque * suis monstrat ostentum, si quis
 Visatur una stratus ac felix hora.

II Vellem autem pauca tecum fortunae ipsius uer-
 bis agitare. Tu igitur an ius postulet, animaduerte.

43 sufficerit ω suffecerit *N* 47 tolleres *T* | quidquid *T*¹
 quicq. *EK* 48 subm. *K* 49 si *om.* *E* 50 legisti ω ele-
 gifti *A* 51 et in inp. *K* | inp. *TK* | exacerbef *TK* exacerbaf
E exacerbabif *A* 53 inp. *K* 58 difistit *T*¹

C. I] 2 Et aest. ω Exest. β ? *B*? *GN* euripi *ex* eurapi *K*
 6 Ultroque *K*¹ 7 ludum β 8 Magnumque suis ω
 Suique magnum *ci.* *Vallinus* Suisque magnum *Obbarius* Di-
 numque risu *CBarthius* Magnumque saeculis *Askewius*, fort.
 uifu pro suis leg. uerba si quis u. 9 praefixa *T*¹ β

9 Visator *E* | ora *K*

„Quid tu homo ream me cotidianis agis querelis: quam tibi fecimus iniuriam? quae tua tibi detraximus bona? quouis iudice de opum dignitatumque mecum possessione 5 contende. Et si cuiusquam mortalium proprium quid horum esse monstraueris, ego iam tua fuisse quae repetis, sponte concedam. Cum te matris utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque suscepi, meis opibus foui et quod te nunc inpatientem nostri 10 facit, fauore prona indulgentius educaui, omnium quae mei iuris sunt, affluentia et splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet: habes gratiam uelut usus alienis, non habes ius querelae tamquam prorsus tua perdideris. Quid igitur ingemescis? nulla tibi a nobis 15 est allata uiolentia. Opes honores ceteraque talium mei sunt iuris. dominam famulae cognoscunt, mecum ueniunt, me abeunte discedunt. Audacter adfirmem, si tua forent quae amissa conquereris nullo modo perdidisses. An ego sola meum ius exercere prohibeor? 20 Licet caelo proferre lucidos dies eosdemque tenebrosis noctibus condere, licet anno terrae uultum nunc floribus frugibusque redimire nunc nimbis frigoribusque confundere. Ius est mari nunc strato aequore blandiri nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad con- 25 stantiam nostris moribus alienam inexplata hominum cupiditas alligabit? Haec nostra uis est, hunc continuum ludum ludimus: rotam uolubili orbe uersamus, infima summis summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege, ne uti cum ludicri mei ratio 30 poscet, descendere iniuriam putes. An tu mores igno-

P. II] 3 cotidianis *ω* | quaerelis *T* 4 tibi tua *K* 5 quod-
 uis *K*¹ 10 inp. *ω* 11 et omnium *A* 12 iuris sunt *ω* |
 affluentia *T* | splendore *E* 14 quaerelę *T* 15 ingemescis
ω 18 adfirmem (em *al. c.*) *T* affirmem *E* affirmarem *A*
 19 conquaereris *T* 21 tenebris *K* 22 notibus *T* noctis
K 23 redimere *T* redimere *in ras.* *K* 25 inhorrescere *K*
 27 allegauit *T* alligauit *E* | hunc cont.] *litt.* hunc co *in ras.*?
T 28 ludimur *T* 29 summis *om.* *E* sumis *K* 30 ne
 uti *ω* uti ne *Vallinus* 31 posset *K*

rabas meos? Nesciebas Croesum regem Lydorum Cyropaulo ante formidabilem mox deinde miserandum rogi flammis traditum misso caelitus imbre defensum? Num
 35 te praeterit Paulum Persi regis a se capti calamitatibus
 pias inpendisse lacrimas? Quid tragoediarum clamor
 aliud deflet nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna
 uertentem? Nonne adulescentulus ΔΟΙΟΥΣ ΠΙΘΟΥΣ
 ΤΟΝ ΜΕΝ ΕΝΑ ΚΑΚΩΝ ΤΟΝ ΔΕ ΕΤΕΡΟΝ ΕΑΩΝ
 40 in Iopis limine iacere didicisti? Quid si uberius de
 bonorum parte sumpsisti? quid si a te non tota dis-
 cessi? quid si haec ipsa mei mutabilitas iusta tibi causa
 est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas et
 intra commune omnibus regnum locatus proprio uiuere
 45 iure desideres:

II Si quantas rapidis flatibus incitus

Pontus uersat harenas

Aut quot stelliferis edita noctibus

Caelo sidera fulgent,

5 Tantas fundat opes nec retrahat manum

Pleno copia cornu,

32 lidorum *TE* 33 „miserandum!“ *Burmannus ad Anth. lat. I p. 196* 34 flammis *T* 35 a se] *f in ras. E | Liuius XLV 7. 8. Victor de uiris illustr. LVI* 36 inp. *TK* trago ediarum *T* 37 regna *om. K* 38 adulescentulus *T* (*pr. c.*) | „nonne adulescentulus duas urnas ex altera iustificatus. ex altera male contempnatulus duo dolea siq̃ aduersitatem et prosperitatem a fortuna esse inlata. Ideo dixit: esse malum alterum bonum ΔΥΟΥΣ“ *et q. s. E | ΔΥΟΥΣ ω δύο τοὺς in nullo libro extat. scripsi δοιούς | ΠΙΘΟΥΣ K* 39 ΤΟΝ ΜΕΝ ΕΝΑ · ΚΟΝ · ΕΜΑ · ΤΟΝ ΔΕ · & ΕΡΟΝ *K | ΚΑΚΟΝ E | ΤΟΝ // ΔΕ (ΔΕ mg. al., post ΤΟΝ rasura) T | ΕΑΩΝ T* ΚΑΛΩΝ *K* ΚΑΛΩΝ *E | Homeri Ω 527 528 δοιοι γάρ τε πίθοι κατακείται ἐν Διὸς οὐδὲι δῶρων οἷα δίδωσι, κακῶν ἑτερον δὲ ἑάων.* 42 tibi *om. K¹* 44 proprio uiuere

iure
 iure desideres *T* pr. iure def. uiuere *E* proprio uiuere desideres *K*

C. II] 1 rabidis *E* 3 aedita *T*

Humanum miseras haud ideo genus
 Cesset flere querellas.
 Quamuis uota libens excipiat deus
 Multi prodigus auri 10
 Et claris auidos ornet honoribus,
 Nil iam parta uidentur:
 Sed quaesita uorans saeua rapacitas
 Alios pandit hiatus.
 Quae iam praecipitem frena cupidinem 15
 Certo fine retentent,
 Largus cum potius muneribus fluens
 Sitis ardescit habendi?
 Numquam diues agit qui trepidus gemens
 Sese credit egentem.“ 20

III His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur,
 quid profecto contra hisceres non haberes, aut si quid
 est quo querelam tuam iure tuearis, proferas oportet.
 dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem 5
 ista sunt inquam oblitaque rhetoricae ac musicae melle
 dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. sed
 miseris malorum altior sensus est. itaque cum haec
 auribus insonare desierint, insitus animum maeror prae-
 grauat. Et illa: Ita est, inquit. haec enim nondum
 morbi tui remedia sed adhuc contumacis aduersum 10
 curationem doloris fomenta quaedam sunt. Nam quae
 in profundum sese penetrent, cum tempestium fuerit,

7 haud//ideo *al. c. ex haudi deo T* 8 cesse^t *pr. c.*
T | querellas *T* querelas *K* querelas *E* 12 parte^a *pr. c. T*
 14 Aliof ωβ 17 Larguf *TK*¹β *pr. Largif E?*
 18 Sitif¹ *K* 19 diue /,agit (f, a in ras.) *K* | qui, tr. *al. c.*
T 20 credite gentem *T*¹

P. III] 3 querelam *T* 4 ego om. *E* 5 rethor. ω |
 mificae *T*¹ | mellea dulcedine *ci. Wakefieldius ad Lucr. III*
 948 7 artior *E* | contumacif^e *al. c. T* 11 curationum *T* cu-
 rationem (em in ras.) *K* | dolorif^e *al. c. T* dolorif (if in ras.) *K*

ammouebo. Verumtamen ne te existimari miserum uelis, an numerum modumque tuae felicitatis oblitus es?
 15 **Taceo** quod desolatum parente summorum te uirorum cura suscepit delectusque in affinitatem principum ciuitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus quam proximus esse coepisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum
 20 coniugis pudore, cum masculae quoque prolis oportunitate praedicauit? Praetereo, libet enim praeterire communia, sumptas in adulescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuae cumulum uenire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum
 25 beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter consules liberos tuos domo prouehi sub frequentia patrum sub plebis alacritate uidisti, cum eisdem in curia curules insidentibus tu regiae laudis
 30 orator ingenii gloriam facundiaeque meruisti, cum in circo duorum medius consulum circumfusae multitudinis expectationem triumphali largitione satiasti. Dedisti ut opinor uerba fortunae, dum te illa demulcet, dum te ut delicias suas fouet. Munus quod nulli umquam
 35 priuato commodauerat, abstulisti. Visne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liuenti oculo praestrinxit. Si numerum modumque laetorum tristitumue consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quod si idcirco te fortunatum esse non aestimas, quoniam
 40 niam quae tunc laeta uidebantur abierunt, non est quod

13 amouebo *T* admouebo (ad in ras.) *K* adincipiam aliquid medicinae tibi subministrare mouebo *E* 16 dilectusque

(i in ras.) *K* | afinitate *K* 18 Quis non *T* Quis non te *EK*?
 te

20 tum] cum *E* | oport. ω 22 adulisc. *K* 24 Si quis enim rerum *A* 26 quanta ingr. (libet ss.) *K* 29 in curia///curulef (post curia er. in, les in ras., ss. consul) *K* | infid/entib; (i er.) *K* 30 facundia equae *T*¹ 31 consulū

K confī *TE* 33 tum te *T*¹ 36 Nunc ^{le}primum *T* | libenti *T*¹*K*¹ 37 praestrixit *K* 39 aestimas *TK* estimes *E*

te miserum putes, quoniam quae nunc creduntur maesta praetereunt. An tu in hanc uitae scaenam nunc primum subitus hospesque uenisti? ullamne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum saepe hominem uelox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis ma- 45 nendi fides, ultimus tamen uitae dies mors quaedam fortunae est etiam manentis. Quid igitur referre putas, tunc illam moriendo deseras an te illa fugiendo?

III Cum polo Phoebus roseis quadrigis

Lucem spargere coeperit,

Pallet albentes hebetata uultus

Flammis stella prementibus.

Cum nemus flatu zephyri tepentis

5

Vernis inrubit rosis,

Spiret insanum nebulosus auster:

Iam spinis abeat decus.

Saepe tranquillo radiat sereno

Immotis mare fluctibus,

10

Saepe feruentes aquilo procellas

Verso concitat aequore.

Rara si constat sua forma mundo,

Si tantas uariat uices,

Crede fortunis hominum caducis,

15

Bonis crede fugacibus.

Constat aeterna positumque lege est,

Vt constet genitum nihil.

III Tum ego: Vera, inquam, commemoras o uirtutum omnium nutrix nec infitiri possum prosperitatis

41 ^N nūcreduntur (^N ex ū) K 42 scaenam E 43 subi-
 tof K 45 dissolua//t (n er.) T 47 putef T¹
 C. III] 1 poli ci. Wakefeldius ad Lucret. II 143
 2 cepert β 4 prementib; m. pr. in ras. E 6 inr. TK
 8 //abeat T u. 11 12 imo in mg. postea add. K
 11 Sape T 15 for//tūf T 16 Bonif ω β? Donif T²A |
 fugatibuf (t ex c) K 18 constat E
 P. III] 2 infit. TE

meae uelocissimum cursum. Sed hoc est quod recolentem uehementius coquit. Nam in omni aduersitate
 5 fortunae infelicissimum est genus infortunii fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsae opinionis supplicium luas, id rebus iure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitae felicitatis mouet, quam pluribus maximisque habundes tecum reputes licet. Igitur si
 10 quod in omni fortunae tuae censu pretiosissimum possidebas, id tibi diuinitus inlaesum adhuc inuiolatumque seruatur, poterisne meliora quaeque retinens de infortunio iure causari? Atqui uiget incolumis illud pretiosissimum generis humani decus Symmachus socer et
 15 quod uitae pretio non segnis emeris, uir totus ex sapientia uirtutibusque factus suarum securus tuis ingemescit iniuriis. Viuit uxor ingenio modesta pudicitia pudore praecellens et ut omnes eius dotes breuiter includam patri similis. uiuit inquam tibiue tantum
 20 uitae huius exosa spiritum seruat quoque uno felicitatem minui tuam uel ipsa concesserim, tui desiderio lacrimis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares quorum iam ut in id aetatis pueris uel paterni uel auiti specimen elucet ingenii? Cum igitur prae-
 25 cipua sit mortalibus uitae cura retinendae, o te si tua bona cognoscas felicem cui suppetunt etiam nunc quae uita nemo dubitat esse cariora. Quare sicca iam lacrimas. nondum est ad unum omnes exosa fortuna nec tibi nimium ualida tempestas incubuit, quando te-
 30 naces haerent ancorae quae nec praesentis solamen nec

5 genuit est A | felicem fuisse E 6 inquit K 7 luif
 A | inp. K | nam om. K¹ 8 pluribus TK plurimis E 9 que
 (e in ras.) T | habundes T 11 inl. TK | adue E 13 in-
 colomis K 14 symmachus T symmacus K | et quod] quod
 et ci. CBarthius 15 uir/totus T | ex ω 16 -quae T | in-
 gemescit ω 17 pudicitiae ω delere studet RVolkmannus pu-
 dicitia scripsi cum R cf. Cic. in Catil. II 11, 25 18 ut om.
 E | dotes eius A * 19 tibiue T 20 una ex uno K | Et
 fortuna mg. in ras. add. K | felicitatem/// (m er.) K 23 ut id
 K | patni uel postea add. E 30 herent T | anchore KE |
 praesentis T

futuri spem temporis abesse patiantur. Et haereant inquam precor. illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed quantum ornamentis nostris decesserit, uides. Et illa: Promouimus, inquit, aliquantum, si te nondum totius tuae sortis piget. sed ³⁵ delicias tuas ferre non possum qui abesse aliquid tuae beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositae felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum condicio bonorum et quae uel num- ⁴⁰ quam tota proueniat uel numquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus esse mallet. ignotus. Ille utroque circumfluus uitam caelibem deflet. ille nuptiis felix orbus liberis ⁴⁵ alieno censum nutrit heredi. Alius prole laetatus filii filiaeue delictis maestus inlacrimat. Ideirco nemo facile cum fortunae suae condicione concordat. inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod felicissimi cuiusque delicatissimus ⁵⁰ sensus est et nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis aduersitatis insolens minimis quibusque prosternitur. adeo perexigua sunt quae fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quam multos esse coniectas qui sese caelo proximos arbitrentur, si de fortunae tuae ⁵⁵ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus quem tu exilium uocas, incolentibus patria est. adeo nihil est miserum nisi cum putes contraque beata sors omnis est aequanimitate tolerantis. Quis est ille tam

31 hereant *T*¹ 32 utcumque *E* 34 inquit *K* 35 aliquantum *ω* aliquantulum *nescio quis* | totius///tuae *E* 36 delicias *T*¹ 37 atque *s. add. ant. T* 38 comp. *T* 40 condicio *T* 41 pp//etua *K* 42 43 exuberat sed angustia, (*uerba sed est usque ad facit mg. al.*) *E* 43 familiari// (*in ras.*) *T* 45 nuptis *K* 46 latus *T* 47 pro delictis *K* dilectis *T* | inl. *ω* 49 ignoret et expertas *EKA* et om. *T* alii 57 Adeo] Meo *ni f. K* 58 nisi tu cum putas *E* putas *in ras. K* 59 equan. *T*¹

60 felix qui cum dederit impatientiae manus, statum suum
mutare non optet? Quam multis amaritudinibus hu-
mana felicitatis dulcedo respersa est. quae si etiam
fruenti iucunda esse uideatur, tamen quo minus cum
uelit abeat, retineri non possit. Liquet igitur quam
65 sit mortalium rerum misera beatitudo quae nec apud
aequanimos perpetua perdurat nec anxios tota delectat.
Quid igitur o mortales extra petitis intra uos positam
felicitatem? error uos inscitiaeque confundit. Osten-
dam breuiter tibi summae cardinem felicitatis. Estne
70 aliquid tibi te ipso pretiosius? Nihil inquires. Igitur
si tui compos fueris, possidebis quod nec tu amittere
umquam uelis nec fortuna possit auferre. atque ut co-
gnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare
non posse, sic collige. Si beatitudo est summum na-
75 turae bonum ratione degentis nec est summum bonum
quod eripi ullo modo potest, quoniam praecellit id
quod nequeat auferri: manifestum est, quin ad beati-
tudinem percipiendam fortunae instabilitas adspirare non
possit. Ad haec quem caduca ista felicitas uehit, uel
80 scit eam uel nescit esse mutabilem. Si nescit, quae-
nam beata sors esse potest ignorantiae caecitate? si
scit, metuat necesse est, ne amittat quod amitti posse
non dubitat. quare continuus timor non sinit esse fe-
licem. An uel si amiserit, neglegendum putat? sic
85 quoque perexile bonum est quod aequo animo feratur
amissum. et quoniam tu idem es cui persuasum at-
que insitum permultis demonstrationibus scio mentes
hominum nullo modo esse mortales cumque clarum sit
fortuitam felicitatem corporis morte finire: dubitari ne-

60 in p. ω 63 iuc. T ioc. EK 64 //abeat T | reti-
nere T¹ 66 delectet K 68 insciaque K inscitiae/que (t er.)
T 69 summe T¹ 71 amittere K amittere T¹E 72 un-
quam E | auferre E | cognoscat T agnoscat EK 76 pre-
celit E¹ 78 adsp. TK asp. E 78 79 non possit ω non del.
Obbarius 79 adhuc T¹ 81 potest esse E 84 an uel si
T¹K an uel (om. si) E uel si G an si A 86 persua//sum
(su er.) K

quit, si haec afferre beatitudinem potest, quin omne 90
mortalium genus in miseriam mortis fine labatur. Quod
si multos scimus beatitudinis fructum non morte solum
uerum etiam doloribus supplicisque quaesisse, quonam
modo praesens facere beatos potest quae miseros trans-
acta non efficit? 95

III Quisquis uolet perennem
Cautus ponere sedem
Stabilisque nec sonori
Sterni flatibus euri
Et fluctibus minantem 5
Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti,
Bibulas uitet harenas.
Illud proteruus auster
Totis uiribus urget, 10
Hae pendulum solutae
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amoenae
Humili domum memento 15
Certus figere saxo.
Quamuis tonet ruinis
Miscens aequora uentus,
Tu conditus quieti
Felix robore ualli, 20
Duces serenus aeuum
Ridens aetheris iras.

V Sed quoniam rationum iam in te mearum fo-
menta descendunt, paulo ualidioribus utendum puto.

90 afferre *TEA* auferre *K*? 91 miseram *E* 94 prae-
fens uita *KC* (praeiens fortuna *A*) uita *om.* *TE*

C. III] 5 Fluctus atq; minantem *K*¹ 8 uitat *T*¹
12 ferreculant *T*¹ 13 per riculofam *E* 14 amene *K*
amone *β* 17 thonet *K*

Age enim si iam caduca et momentaria fortunæ dona non essent, quid in eis est, quod aut uestrum umquam
 5 fieri queat aut non perspectum consideratumque uilescat? Diuitiaene uel uestra uel sui natura pretiosae sunt? quid earum potius aurumne ac uis congesta pecuniae? atqui haec effundendo magis quam coaceruando melius nitent: si quidem auaritia semper odio-
 10 sos claros largitas facit. Quod si manere apud quemque non potest quod transfertur in alterum, tunc est pretiosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desinit possideri. At eadem si apud unum quanta est ubique gentium congeratur, ceteros sui inopes fecerit:
 15 et uox quidem tota pariter multorum replet auditum, uestrae uero diuitiae nisi comminutae in plures transire non possunt. quod cum factum est, pauperes necesse est faciant quos relinquunt. O igitur angustæ inopesque diuitias quas nec habere totas pluribus licet
 20 et ad quemlibet sine ceterorum paupertate non ueniunt. An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore praecipui, gemmarum est lux illa non hominum: quas quidem mirari homines uehementer ammiror. quid est enim carens animae motu atque
 25 compage quod animatae rationabilique naturae pulchrum esse iure uideatur? quae tametsi conditoris opera suisque distinctione postremo aliquid pulchritudinis trahunt, infra uestram tamen excellentiam conlocatae admirationem uestram nullo modo merebantur. An uos agro-

5 per fectum *E* (spe ss. al.) 6 uestrae *T*¹ uestra *EK*
 7 ac his *TM* ac his *EC*¹ (h in u corr. al.) an his *B*
 aut uis *AT* rec. m. an uis *K*? | congesta *TE* congestae *K*? |
 pecuniae *E*¹ 10 fecit *K* | quæmq, *T* quemq; *EA* quæ//
K quemquam *C*? 15 pariter c. ex partes uel partem *K*
 16 implures *E* | transire *E* 18 quof//rel. (f fort. non pr. m.)
T 22 præcipi//iō (i v mg. al.) *T* præcipuum *A* 25 con-
 page *K* 26 su/q. (1 rec., f er.) *T* 27 postremo *T*¹ po-
 postreme (e ex c.) *K* postrem/e (o er.?) *B* postremq *CE*?
 28 collocatae (1 in ras. al.) *T*² conl. *K*

rum pulchritudo delectat — quidni? est enim pul-
 cherrimi operis pulchra portio. sic quondam sereni
 maris facie gaudemus: sic caelum sidera lunam solem-
 que miramur — num te horum aliquid attingit, num
 audes alicuius talium splendore gloriari? an uernis
 floribus ipse distingueris aut tua in aestiuos fructus 35
 intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis?
 quid externa bona pro tuis amplexaris? numquam tua
 faciet esse fortuna quae a te natura rerum fecit aliena.
 Terrarum quidem fructus animantium procul dubio de-
 bentur alimentis. sed si, quod naturae satis est, re-
 plere indigentiam uelis, nihil est quod fortunae affluen-
 tiam petas. paucis enim minimisque natura contenta
 est: cuius satietatem si superfluis urgere uelis, aut in-
 iucundum quod infuderis fiet aut noxium. Iam uero
 pulchrum uariis fulgere uestibus putas: quarum si grata 45
 intuitu species est, aut materiae naturam aut ingenium
 mirabor artificis. An uero te longus ordo famulorum
 facit esse felicem? qui si uitiosi moribus sint, per-
 nicioſa domus sarcina et ipsi domino uehementer ini-
 mica: sin uero probi, quonam modo in tuis opibus 50
 aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil
 horum quae tu in tuis computas bonis tuum esse bo-
 num liquido monstratur. Quibus si nihil inest appeten-
 dae pulchritudinis, quid est quod uel amissis doleas uel
 laeteris retentis? quod si natura pulchra sunt, quid id 55
 tua refert? nam haec per se a tuis quoque opibus
 sequeſtrata placuiſſent. Neque enim idcirco sunt pre-
 tiosa, quod in tuas uenere diuitias, sed quoniam pre-
 tiosa uidebantur, tuis ea diuitiis annumerare maluisti.
 Quid autem tanto fortunae strepitu desideratis? Fugare 60

33 adtingit *K* 36 uber/taſ (τ al., a er.) *T* 41
 affluentiam *T* 43 faciet. *T* | arguere *E* | iniuc. *T* inioc.
EK 46 ſpecies aut (eſt om.) *K* 47 longos *T*¹ 48 per-
 nitioſa ω 49 ſartina *E* 52 comp. *T* 53 ineſt] in om,
E 57 Nq; & enim *E* 60 deſiderataſ *K*

credo indigentiam copia quaeritis. atqui hoc uobis in contrarium cedit. pluribus quippe amminiculis opus est ad tuendam pretiosae supellectilis uarietatem: uerumque illud est permultis eos indigere qui permulta possideant contraque minimum qui abundantiam suam naturae necessitate non ambitus superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium uobis atque insitum bonum, ut in externis ac sepositis rebus bona uestra quaeratis? sic rerum uersa condicio est, ut diuinum
 70 merito rationis animal non aliter sibi splendere nisi inanimatae supellectilis possessione uideatur? Et alia quidem suis contenta sunt, uos autem deo mente con-
 75 similes ab rebus infimis excellentis naturae ornamenta captatis nec intellegitis quantam conditori uestro faciat iniuriam. ille genus humanum terrenis omnibus praestare uoluit, uos dignitatem uestram infra infima quaeque detruditis. Nam si omne cuiusque bonum eo cuius est constat esse pretiosius, cum uilissima rerum uestra bona esse iudicatis, eisdem uosmet ipsos uestra
 80 existimatione summittitis, quod quidem haud inmerito cadit. Humanae quippe naturae ista condicio est, ut tum tantum ceteris rebus, cum se cognoscit, excellat, eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. nam ceteris animantibus sese ignorare naturae
 85 est, hominibus uitio uenit. Quam uero late patet uester hic error qui ornari posse aliquid ornamentis

D 62 admin. *E* 62 63 opuf est] hinc *D* initium capit.
 63 sup^{pel}lectilis (ant. c.) *T* superlectilis *D*¹ subpellectilis *K* supell.
E 65 mimum *D* | suam om. *E*¹ 69 condicio *DK* 71
 suppell. *K* 73 ab *TEK* a *D*? 74 nec *ω* 75 humanum
 terrenis bis scriptum erat *D* 77 omne quod cuiusque *DEA*
 omne cuiusque (om. quod) *TK* 77 78 bonum eo cuius *TK*
 bonum ideo cuius *D* bonum//eo cuius *C* bonum qd eo cuius *A*
 bonum quod eo cuius *Obbarius* bonum est.//eo cuius *E* bonum
 est eo c. *M* bonum est eo (in *mg.* id *al.* *add.*) *L* 80 sum-
 mititil *K* | inm. *TEK* 81 condicio *D* 81 82 ut tum t//
 (aⁿ aut a^m er.) *E* 82 cum *pr.* *ss.* *D* 83 si sese *E*
 84 85 naturae est *TDC* natura est *EK*?

existimatis alienis? At id fieri nequit. nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quae sunt apposita laudantur, illud uero his tectum atque uelatum in sua nihilo minus foeditate perdurat. Ego uero nego ullum⁹⁰ esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minime inquis. Atqui diuitiae possidentibus persaepe nocuerunt, cum pessimus quisque eoque alieni magis audius quidquid usquam auri gemmarumque est se solum qui habeat dignissimum putat. Tu igitur qui⁹⁵ nunc contum gladiumque sollicitus pertimescis, si uitae huius callem uacuis uiator intrasses, coram latrone cantares. O praeclara opum mortalium beatitudo quam cum adeptus fueris securus esse desistis.

V Felix nimium prior aetas
Contenta fidelibus aruis
Nec inerti perdita luxu,
Facili quae sera solebat
Ieiunia soluere glande.
Non bacchica munera norant
Liquido confundere melle
Nec lucida uellera Serum
Tyrio miscere ueneno.
Somnos dabat herba salubres
Potum quoque lubricus amnis
Vmbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat

5

10

87 si quis T^1 89 tecum^T ant. c. T 90 nihil hominuf
 KE^1 93 pessimif (pr. c.?) D 94 quidquid T^1D quicq.
 EK | -quae T^1 96 sollicitum^f (pr. c.?) T 97 hui^v (pr. c.) D

C. V] 1 prio^r E | etas T | post u. 3 al. u. 18 intrusit β^2
4 quae^{fe}.ra (pr. c.) D | quae] q; K que β^2 5 clande K grande
 T^1 g/ande E 6 bachica $E\beta$ | noran^s/ E (er. τ) norunt D
8 uellere D^1 9 tirio T 12 umbrif β^1 umbra β^2
13 alta/sec. T | secabat ω

15 Nec mercibus undique lectis
 Noua litora uiderat hospes.
 Tunc classica saeua tacebant
 Odiis neque fusus acerbis
 Cruor horrida tinxerat arua.
 20 Quid enim furor hosticus ulla
 Vellet prior arma mouere,
 Cum uulnera saeua uiderent
 Nec praemia sanguinis ulla?
 Vtinam modo nostra redirent
 In mores tempora priscos.
 25 Sed saeuior ignibus Aetnae
 Feruens amor ardet habendi.
 Heu primus quis fuit ille
 Auri qui pondera tecti
 Gemmasque latere uolentes
 30 Pretiosa pericula fodit?

VI Quid autem de dignitatibus potentiaque disse-
 ram qua uos uerae dignitatis ac potestatis inscii caelo
 exaequatis? quae si in improbissimum quemque ceci-
 derunt, quae flammis Aetnae eructuantibus, quod dilu-
 5 uium tantas strages dederint? Certe, uti meminisse
 te arbitror, consulare imperium, quod libertatis prin-
 cipium fuerat, ob superbiam consulum uestri ueteres
 abolere cupiuerunt qui ob eandem superbiam prius
 regium de ciuitate nomen abstulerant. At si quando,

15 littera β^1 16 tun^c D | classica E classica D¹K β^2 |
 seu^v T 17 fesus E 18 tinxerat T^v 19 enim om. E¹
 21 uiderent ω 23 riderent β^1 24 Immores T hof in mo-
 res K β^1 25 aethnae EK β 27 qui fuit T¹ quis om. D
 30 pericla β^1

P. VI] 2 qua TE quae (sed e ex c.) K qual D?
 3 ceciderunt T¹D¹ cecider K ceciderint E 4 quae incen-
 dia flammis AN incendia om. ω | Aetnae T aetna/ (e er.) D
 aethnae E ethnae K Aetna Vallinus ci. | eructuantibus T¹DK
 eructantibus E | diluui (ultimum 1 in ras.) K

quod perrarum est, probis deferantur, quid in eis aliud 10
 quam probitas utentium placet? ita fit, ut non uir-
 tutibus ex dignitate sed ex uirtute dignitatibus honor
 accedat. Quae uero est ista uestra expetibilis ac prae-
 clara potentia? nonne o terrena animalia consideratis,
 quibus qui praesidere uideamini? Nunc si inter mures 15
 uideres unum aliquem ius sibi ac potestatem prae ce-
 teris uindicantem, quanto mouereris cachinno? quid
 uero, si corpus spectes, inbecillius homine repperire
 queas quos saepe muscularum quoque uel morsus uel
 in secreta quaeque reptantium necat introitus? Quo 20
 uero quisquam ius aliquod in quempiam nisi in solum
 corpus et quod infra corpus est, fortunam loquor, pos-
 sit exserere? num quidquam libero imperabis animo?
 num mentem firma sibi ratione cohaerentem de statu
 propriae quietis amoueas? Cum liberum quendam 25
 uirum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, ut ad-
 uersum se factae coniurationis conscios proderet, lin-
 guam ille momordit atque abscidit et in os tyranni
 saeuientis abiicit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus
 materiam crudelitatis, uir sapiens fecit esse uirtutis. 30
 Quid autem est quod in alium facere quisque possit,
 quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem ac-
 cipimus necare hospites solitum ab Hercule hospite
 fuisse mactatum. Regulus plures Poenorum bello ca-
 ptos in uincla coniecerat, sed mox ipse uictorum ca- 35
 tenis manus praebuit. Vllamne igitur eius hominis

13 est om. D¹ 14 considerat¹ D 15 Num si D Nun
 si E nunc si TK 16 uideris T¹ | aliquam D¹ | /ac (h er.) T

17 uindic. ω cachinno (pr. c.) E 18 inuecilius TD¹
 Impecillius E | homini E | repperire TDE rep. K 20 in-
 troitus K 23 exserere TDK exercere E | quidquam
 DT¹E quicq. K 24 choerentē TK 25 amoue¹ K

26 uirum] Zenonem: uid. Diog. Laert. § 27 | tyrann¹ D | pa-
 taret D 31 facere quisque ω quisquam nouit¹ 32 Bus.]
 Seneca Herc. I 488 | accipimus T¹DK accepimus E 33 er-
 cule K 34 regulos T¹ | captos (pr. c.) D 35 uincla
 TDKA uincla E

potentiam putas, qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter ualeat, efficere non possit? Ad haec si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac
 40 proprii boni, numquam pessimis prouenirent. neque enim sibi solent aduersa sociari. natura respuit, ut contraria quaeque iungantur. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet natura sui bona non esse quae se pessimis haere
 45 rere patiantur. quod quidem de cunctis fortunae muneribus dignius existimari potest, quae ad improbiissimum quemque uberiora perueniunt. De quibus illud etiam considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit. et cuicumque uelocitas adest manifestum est esse uelocem. Sic musica quidem musicos medicina medicos rhetorice rhetores facit. agit enim cuiusque rei natura quod proprium est nec contrariarum rerum miscetur effectibus et ultro quae sunt auersa depellit. Atqui nec opes inexpletam
 55 restinguere auaritiam queunt nec potestas sui compotem fecerit quem uitiosae libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis: et collata improbis dignitas non modo non efficit dignos, sed prodit potius et ostendit indignos. Cur ita prouenit? gaudetis enim res sese aliter
 60 habentes falsis compellare nominibus quae facile ipsarum rerum redarguuntur effectum: itaque nec illae diuitiae nec illa potentia nec haec dignitas iure appellari potest. Postremo idem de tota concludere fortuna licet

37 in alium *KC* 39 40 ac potestatibus *om. E* 41 sibi *om. K* 42 iungant' *D* 43 non dubium sit *K* 46 impr. *D*¹ inpr. *D*²*EK* 47 quemque & quemquam *nescio quis* | proueniunt *K? A?* perueniunt *DEC* et *T* in *mg. ant. fort. pr.*, nam in contextu uox deest | etiam illud *A* 49 cuicumque *E* 51 musicos *T* | rhetorica *om. E*¹ rethoricę *TK* rhetoricae *D*¹ unde rhetorice ego | rhetores *DEK* reth. *T* 53 et & sed *A* 53 54 ultroq; sunt *K* 54 aduersa *om. K* 55 restringere *BC* 56 libidinif (*pr. c.*) *T* | adstr. *TDK* astr. *E* 57 inpr. ex imp. *D*² 59 Quur *K* 61 redarguntur *T* | ille *T*

in qua nihil expetendum nihil natiuae bonitatis inesse manifestum est, quae nec se bonis semper adiungit et 65 bonos quibus fuerit adiuncta non efficit.

VI Nouimus quantas dederit ruinas
 Vrbe flammata patribusque caesis
 Fratre qui quondam ferus interempto
 Matris effuso maduit cruore
 Corpus et uisu gelidum pererrans 5
 Ora non tinxit lacrimis, sed esse
 Censor extincti potuit decoris.
 Hic tamen sceptro populos regebat
 Quos uidet condens radios sub undas
 Phoebus extremo ueniens ab ortu, 10
 Quos premunt septem gelidi triones,
 Quos notus sicco uiolentus aestu
 Torret ardentes recoquens harenas.
 Celsa num tandem ualuit potestas
 Vertere ignaui rabiem Neronis? 15
 Heu grauem sortem quotiens iniquus
 Additur saeuo gladius ueneno.

VII Tum ego: Scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam. sed materiam gerendis rebus optauimus, quo ne uirtus ta-

66 efficit (pr. c.) D

C. VI] 2 uid. Sueton. VI 38 Tac. A. XV 38 39 XVI
 28 sqq. Dio LXII 16 3 Tac. A. XIII 15—17 Suet. VI 33
 Octaviae auctor u. 247 | interemto DE¹β 4 c/cruore (a er.
 uidetur) D 5 Sueton. VI 34 Tac. A. XIII 1—9 Dio LXI
 13 Octavia 377 sqq. 8 populuf E¹ 9 su^uundās (pr. c.) D
 10 phoebuf in extremo T Phoebuf//extremo DC 11 pre-
 munt] p̄ (munt om. in mg. pr. add.) E | gaelidi D 12 non-
 tul T¹ nothus Eβ 13 rocoquenf T¹ | arenas Kβ pr.
 14 uqlut (pr. c.) D 15 prauī ωβ ignaui scripsi infani Pul-
 mannus 16 quotiens om. E¹ | iniqu^vf E 17 seuo T

nulla umquam poterit esse collatio. ita fit, ut quam-
 libet prolixi temporis fama, si cum inexhausta aeter-
 nitate cogitetur, non parua sed plane nulla esse uidea-
 60 tur. Vos autem nisi ad populares auras inanesque
 rumores recte facere nescitis et relictā conscientiae
 uirtutisque praestantia de alienis praemia sermunculis
 postulatis. Accipe in huiusmodi arrogantiae leuitate
 quam festiue aliquis inluserit. nam cum quidam ador-
 65 sus esset hominem contumeliis qui non ad uerae uir-
 tutis usum sed ad superbam gloriam falsum sibi phi-
 losophi nomen induerat adiecissetque iam se sciturum,
 an ille philosophus esset, si quidem illatas iniurias
 leniter patienterque tolerasset: ille patientiam paulis-
 70 per adsumpsit acceptaque contumelia uelut insultans:
 Iam tandem, inquit, intellegis me esse philosophum?
 Tum ille nimium mordaciter: Intellexeram, inquit, si
 tacuisses. Quid autem est quod ad praecipuos uiros,
 de his enim sermo est, qui uirtute gloriam petunt,
 75 quid inquam est quod ad hos de fama post resolutum
 morte suprema corpus attineat? nam si, quod nostrae
 rationes credi uetant, toti moriuntur homines, nulla
 est omnino gloria: cum is cuius ea esse dicitur non
 extet omnino. sin uero bene sibi mens conscia ter-
 80 reno carcere soluta caelum libera petit, nonne omne
 terrenum negotium spernat quae se caelo fruens ter-
 renis gaudet exemptam?

VII Quicumque solam mente praecipiti petit

Summumque credit gloriam,

D 57 conlatio *K* 62 prest. *T* 64 inl. *DTK* | adorfuf
T adortuf *D?EK* 68 inl. *K* 70 adsumfit *D* adsum-
 pfif *K* aff. *TE* | uelud *K* 71 72 inquit intellegis usque ad
 mordaciter Intellexeram bis scripta *D* 72 inquit *K*
 73 p̄tipuof *K* 76 supprema *TE* | adtineat *K* 78 cūf ex
 cunif *c. K* | effe *om. E* 79 mens sibi *A* | conscia *om. E*¹
 80 soluta *TD*¹ resoluta *K?E* 81 spernat *EDK* spernit
T?C?A | caelū (*pr. c.*) *T* 82 exemptam *D*
 C. VII] 1 quicumque *E* 2 summamque *EK* summum-
 que *T?C?*

Late patentes aetheris cernat plagas
 Artumque terrarum situm.
 Breuem replere non ualentis ambitum 5
 Pudebit aucti nominis.
 Quid o superbi colla mortali iugo
 Frustra leuare gestiunt?
 Licet remotos fama per populos means
 Diffusa linguas explicet 10
 Et magna titulis fulgeat claris domus:
 Mors spernit altam gloriam,
 Inuoluit humile pariter et celsum caput
 Aequatque summis infima.
 Vbi nunc fidelis ossa Fabricii manent, 15
 Quid Brutus aut rigidus Cato?
 Signat superstes fama tenuis pauculis
 Inane nomen litteris.
 Sed quod decora nouimus uocabula,
 Num scire consumptos datur? 20
 Iacetis ergo prorsus ignorabiles
 Nec fama notos efficit.
 Quod si putatis longius uitam trahi
 Mortalis aura nominis,
 Cum sera uobis rapiet hoc etiam dies, 25
 Iam uos secunda mors manet.

VIII Sed ne me inexorable contra fortunam ge-
 rere bellum putes, est aliquando cum de hominibus,
 fallax illa nihil, bene mereatur: tum scilicet cum se
 aperit, cum frontem detegit moresque profitetur. Non-
 dum forte quid loquar intellegis. mirum est quod 5
 dicere gestio, eoque sententiam uerbis explicare uix

3 etheris *T* 5 ualen^{ti}/f (*al. c.*) *E* 12 alt/ã (*er er.*)
K 17 sup^{te}f *K* | a u. 20 (Num scire) *usque ad c. VIII u. 12 (D)*
 (terminof) *excidit unum folium D* 20 consumptis *K* 23
 uiam *K* 25 hoc iam (et om.) *T*

P. VIII] 2 omnibus *K* 3 non nihil recentiores non
om. ω 6 eo qd *K*

queo. Etenim plus hominibus reor aduersam quam prosperam prodesse fortunam. illa enim semper specie felicitatis, cum uidetur blanda, mentitur: haec
 10 semper uera est, cum se instabilem mutatione demonstrat. illa fallit, haec instruit, illa mendacium specie bonorum mentes fruuentium ligat, haec cognitione fragilis felicitatis absoluit. itaque illam uideas uentosam fluentem suique semper ignaram, hanc sobriam succinctamque et ipsius aduersitatis exercitatione prudentem.
 15 postremo felix a uero bono deuos blanditiis trahit, aduersa plerumque ad uera bona reduces unco retrahit. An hoc inter minima aestimandum putas quod amicorum tibi fidelium mentes haec aspera haec horribilis fortuna detexit, haec tibi certos sodalium uultus ambiguosque secreuit, discedens suos abstulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, uti uidebaris tibi fortunatus, emissus? desine amissas opes quaerere, quod pretiosissimum diuitiarum genus est amicos inuenisti.

VIII Quod mundus stabili fide
 Concordes uariat uices,
 Quod pugnantia semina
 Foedus perpetuum tenent,
 5 Quod Phoebus roseum diem
 Curru prouehit aureo,
 Vt quas duxerit Hesperos
 Phoebe noctibus imperet,

9 planda *T* | hec *T* 11 mendatium *T* 16 auro *K* |
 blandiciis *T* 17 reducef *om. E* (reducef *interpres ss.*)
 20 uultuf (*v in ras. al.*) *T* 21 reliquid *E*¹ 22 integer et
E et om. TKC | uti/// (*altero uti er.*) *T* ut *KE* ut *om. A*

^{Nunc}
 23 Define//nunc & amissaf *K* Define & amissaf (*al. Nunc ss.*) *E*
 Define amissaf (*nunc om.*) *T* Define *in ras.* (*nunc om.*) *C* |
 querere ω | querere opes *E* 24 preciof. *T* pretiosumü///di-
 uitiarum (*al. c.*) *E* diu. genuf est ω est diu. genuf *A*

C. VIII] 1 stabili^{fide} *K* 5 foebuf *Kß* 7 hesperof
TEß helperuf *K?*

Vt fluctus audium mare
 Certo fine coerceat, 10
 Ne terris liceat uagis
 Latos tendere terminos:
 Hanc rerum seriem ligat
 Terras ac pelagus regens
 Et caelo imperitans amor. 15
 Hic si frena remiserit,
 Quidquid nunc amat inuicem
 Bellum continuo geret
 Et quam nunc socia fide
 Pulchris motibus incitant, 20
 Certent soluere machinam.
 Hic sancto populos quoque
 Iunctos foedere continet,
 Hic et coniugii sacrum
 Cāstis nectit amoribus, 25
 Hic fidis etiam sua
 Dictat iura sodalibus.
 O felix hominum genus,
 Si uestros animos amor
 Quo caelum regitur regat. 30

10 coerc. *TE* coherc. *Kβ* 11 Nec *β* 14 pelagof *β D*
 16 *H^c D* 17 quidquid *D* Quicq. *TEK* 20 pulchris
 (hr in ras.) *D* pulerif *E* 21 certant *K* 23 fodere *K*
 25 /moribus (a er.) *D* 26 fidif ex fidel c. *K* 27 dictat
 (c in ras.) *K* 29 n̄rof *T* | amicof (t animof ss.) *K*

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONSL. ORD. EXMAG. OFF. ATQVE PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

LIBER SECVNDVS EXPLICIT INCIPIT

LIBER III

I Iam cantum illa finiuerat, cum me audiendi auidum stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulo post: O, inquam, summum lassorum solamen animorum quantum me uel sententiarum pondere uel canendi etiam iucunditate refo-
 5 uisti. adeo ut iam me posthac inparem fortunae ictibus esse non arbitrer. Itaque remedia quae paulo acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi auidus uehementer efflagito. Tum illa: Sensi, inquit,
 10 cum uerba nostra tacitus attentusque rapiebas, eumque tuae mentis habitum uel expectaui uel, quod est uerius, ipsa perfeci: talia sunt quippe quae restant, ut degustata quidem mordeant, interius autem recepta dulcescant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis,

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII EXCONS ORD PATRIC PHI-
 LOSOPHIAE CONSOLATIONIS LIBER SECVNDVS EXPLICIT INCIPIT
 LIBER TERTIVS FELICITER *sic libri* Subscr. *tota deest in T* |
 BOETHII D BOECII K | EXCONSVLIS K VIRI CONSVL C | PATRI-
 CII K om. C qui eius loco interposuit: „ET ILLVSTRI“ | PHILO-
 SOPHICE K | EXPLICIT K | CONSOLATIONIS om. E | LIBER om.
 ante TERTIVS E | FELICITER om. K

P. I] 2 arrectis///adhuc D arectif K 3 o inquam ss.
 K 4 quantum me TEK? quam tu me D quantum tu
 me ci. Obbartus 5 iucund. D ioc. TEK 6 posthac T
 posthaec DKE | inp. DTK 7 arbitror E 9 inquit K
 11 exsp. DTE exp. K 12 perfec/i E 13 autem] aũ T

quanto ardore flagrares, si quonam te ducere aggrediamur agnosceres? Quonam, inquam? Ad ueram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus, sed occupato ad imagines uisu ipsam illam non potest intueri. Tum ego: Fac obsecro et quae illa uera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui causa libenter. sed quae tibi causa notior est, eam prius designare uerbis atque informare conabor, ut ea perspecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, uerae beatitudinis speciem possis agnoscere.

I Qui serere ingenuum uolet agrum,

Liberat arua prius fruticibus,

Falce rubos filicemque resecat,

Vt noua fruge grauis Ceres eat.

Dulcior est apium mage labor,

Si malus ora prius sapor edat.

Gratius astra nitent ubi notus

Desinit imbriferos dare sonos.

Lucifer ut tenebras pepulerit,

Pulchra dies roseos agit equos.

Tu quoque falsa tuens bona prius

Incipe colla iugo retrahere.

Vera dehinc animum subierint.

II Tum defixo paululum uisu et uelut in augustam suae mentis sedem recepta sic coepit: Omnis mortalium cura quam multiplicium studiorum labor exercet, di-

15 fraglaref *D* | te *om.* *E* | ducere (re in ras.) *E* | aggrediamur ω (aggredimur *D*?) 16 Ad] at *D*¹ 17 inquit *D*¹ 18 potest ω 20 demonstra *om.* *T* 21 quae tibi (e in ras. al.) *D* quō tibi *E* q̃/// tibi *C* quae *T*?*K*? 24 beatitudinis speciem *T* specimen beat. *D*?*KE*

C. I] 1 ingenium *D*¹*T*¹ β 5 ap¹um *K* 7 notus *TEK* β notus *D* 8 ymbrief. *T* | daræ *T* | sonus *T* 10 pulcra *E* | equos *T*

P. II] 1 augustam *D* (cf. III c. 9, 22) angustam *T*¹*E*¹*K*

4*

uerso quidem calle procedit, sed ad unum tamen bea-
 5 titudinis finem nititur peruenire. Id autem est bonum
 quo quis adepto nihil ulterius desiderare queat. Quod
 quidem est omnium summum bonorum cunctaque intra
 se bona continens, cui si quid aforet, summum esse
 non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus, quod
 10 posset optari. Liquet igitur esse beatitudinem statum
 bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti
 diximus, diuerso tramite mortales omnes conantur adi-
 pisci. est enim mentibus hominum ueri boni natura-
 liter inserta cupiditas, sed ad falsa deuius error abdu-
 15 cit. Quorum quidem alii summum bonum esse nihilo
 indigere credentes ut diuitiis affluant elaborant: alii
 uero bonum quod sit dignissimum ueneratione iudican-
 tes adeptis honoribus reuerendi ciuibus suis esse ni-
 tuntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia
 20 esse constituent: hi uel regnare ipsi uolunt uel regnan-
 tibus adhaerere conantur. At quibus optimum quiddam
 claritas uidetur, hi uel belli uel pacis artibus glorio-
 sum nomen propagare festinant. Plurimi uero boni
 fructum gaudio laetitiaque metiuntur: hi felicissimum
 25 putant uoluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines
 causasque alterutro permutent: ut qui diuitias ob po-
 tentiam uoluptatesque desiderant uel qui potentiam seu
 pecuniae causa seu proferendi nominis appetunt. In his
 igitur ceterisque talibus humanorum actuum uotorum-
 30 que uersatur intentio ueluti nobilitas fauorque popularis
 quae uidentur quandam claritudinem comparare, uxor
 ac liberi quae iucunditatis gratia petuntur, amicorum

4 procedit *mg. add. correctoris m. E* | bonum] beatum *ci.*
PLangenus 8 aforet *ω* 14 deuius *EKD ex c. pr. diuius*
*T*¹ deuius *D*¹ | error *om. E*¹ 15 quidem] //dem *K* 18
 reuerendi *K* | nituntur *ex mittuntur K* 20 hi] .hii. *T*
 21 adher. *T* | optimum *K* 24 letit. *T* 25 finet] species
T 26 permutent *ex permutent al. E* 27 desiderant *T*
 28 paecuniae *D* peccuniae *T* | proferendi *K* | appetunt *TC*
 petunt *ED? K* 31 comp. *T* 32 quae *om. A* | iuc. *D* ioc.
TEK

uero quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna sed in uirtute numerantur, reliquum uero uel potentiae causa uel delectationis assumitur. Iam uero 35 corporis bona promptum est ut ad superiora referantur. robur enim magnitudoque uidetur praestare ualentiam pulchritudo atque uelocitas celebritatem salubritas uoluptatem: quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. nam quod quisque prae ceteris petit, 40 id summum esse iudicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem esse definiuimus. quare beatum esse iudicat statum, quem prae ceteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam fere formam felicitatis humanae opes honores potentiam gloriam uoluptatem. quae quidem sola considerans Epicurus consequenter sibi summum bonum uoluptatem esse constituit, quod cetera omnia iucunditatem animo uideantur afferre. Sed ad hominum studia reuertor, quorum animus etsi caligante memoria tamen bonum suum re- 50 petit, sed ueluti ebrius domum quo tramite reuertatur ignorat. Num enim uidentur errare hi qui nihilo indigere nituntur? atqui non est aliud quod aequae perficere beatitudinem possit quam copiosus bonorum omnium status nec alieni egens sed sibi ipse sufficiens. 55 Num uero labuntur hi qui quod sit optimum, id etiam reuerentiae cultu dignissimum putant? minime. neque enim uile quiddam contemnendumque est quod adipisci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? num in- 60

33 quidem *om.* \bar{T} 34 *sein* E | numerantur TE^1 numeratur $D?$ *numera tur* (ra tur in ras.) K 36 promptum DE
 37 uidetur ω 40 desiderare T 41 42 *uerba* iudicat bonum *usque ad beatum esse bis scripta* D 45 uoluptatem T uoluptates $D?EK?$ 48 iuc. C ioc. ω 50 bonum suum ω summum bonum A 51 ueluti T uelut $D?E$ uelud K
 53 perficere E^1 54 copiosius T^1 57 putant TE putent DK 58 contemn. TK contemn. DE | adip¹// al. c. D
 59 fere *om.* K 60 Num quid inbec. K | inb. TEK imb. D

becillum ac sine uiribus aestimandum est, quod omnibus rebus constat esse praestantius? An claritudo nihili pendenda est? sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum est, id etiam uideatur esse clarissimum.

65 Nam non esse anxiam tristemque beatitudinem nec doloribus molestiisque subiectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere fruique delectet? Atqui haec sunt quae adipisci homines uolunt eaque de causa diuitias dignitates regna

70 gloriam uoluptatesque desiderant, quod per haec sibi sufficientiam reuerentiam potèntiam celebritatem laetitiam credunt esse uenturam. Bonum est igitur quod tam diuersis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturae uis facile monstratur, cum licet uariae dissidentesque sententiae tamen in diligendo boni fine consentiunt.

II Quantas rerum flectat habenas
 Natura potens, quibus imensum
 Legibus orbem prouida seruet
 Stringatque ligans inresoluto
 5 Singula nexu, placet arguto
 Fidibus lentis promere cantu.
 Quamuis poeni pulchra leones
 Vincula gestent manibusque datas
 Captent escas metuantque truce[m]
 10 Soliti uerbera ferre magistrum:
 Si cruor horrida tinxerit ora,
 Resides olim redeunt animi

63 Sed om. A 64 est T sit DEK | \tilde{e} ss. E 66 uerba quid att. dic. bis scripta D 67 habre K¹ haberi K²
 68 delectat E | homines] om̄s K 71 leticiamque K 74 nature T 75 diligendo ω | consentiunt T

C. II] 1 flectit β^2 2 inm. $\omega\beta^1$ 4 inref. $\omega\beta$
 7 pulchra E 8 gestant E | datif E¹ 9 aefcaf T | metuentemque D¹ | truces T 11 orrida K¹ | tinxerat T | hora T

- Fremituque graui meminere sui:
 Laxant nodis colla solutis
 Primusque lacer dente cruento 15
 Domitor rabidas imbuit iras.
 Quae canit altis garrula ramis
 Ales, caueae clauditur antro:
 Huic licet inlita pocula melle
 Largasque dapes dulci studio 20
 Ludens hominum cura ministret,
 Si tamen arto saliens texto
 Nemorum gratas ulderit umbras,
 Sparsas pedibus proterit escas, •
 Siluas tantum maesta requirit, 25
 Siluas dulci uoce susurrat.
 Validis quondam uiribus acta
 Pronum flectit uirga cacumen:
 Hanc si curuans dextra remisit,
 Recto spectat uertice caelum. 30
 Cadit hesperias Phoebus in undas,
 Sed secreto tramite rursus
 Currum solitos uertit ad ortus.
 Repetunt proprios quaeque recursus
 Redituque suo singula gaudent: 35
 Nec manet ulli traditus ordo,
 Nisi quod fini iunxerit ortum
 Stabilemque sui fecerit orbem.

III Vos quoque o terrena animalia tenui licet imagine uestrum tamen principium somniatis uerumque

- 14 laxant *D*¹ 16 do/mitor *E* 18 clauditur *E*^u
 19 inl. *DT* 21 ministrant *D*¹ 22 arto *E*^v | texto *TD* β^2
 tecto *EK*? u. 22 bis scriptus *D* 24 aescas *T* 25 me-
 sta *T* | requirit *E*¹ 26 susurrant β^2 28 cacumen *D*¹
 29 hunc *D*¹ 31 hesperios *D*¹ | undans *D* 32 secreto *E*¹ |
 ramite β^1 33 hortus *K* 34 Repetunt *K* | recurrus *D*¹
 35 gaudent *T*¹ | suos ungula *E*¹ 37 ortu^s *T*

illum beatitudinis finem licet minime perspicaci quali-
 cumque tamen cogitatione prospicitis eoque uos et ad
 5 uerum bonum naturalis ducit intentio et ab eodem
 multiplex error abducit. Considera namque, an per
 ea quibus se homines adepturos beatitudinem putant,
 ad destinatum finem ualeant peruenire. Si enim uel
 pecuniae uel honores ceteraque tale quid afferunt, cui
 10 nihil honorum abesse uideatur, nos quoque fateamur
 fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neque
 id ualent efficere quod promittunt bonisque pluribus
 carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species
 prehenditur? Primum igitur te ipsum qui paulo
 15 ante diuitiis affluebas, interrogo: inter illas abundan-
 tissimas opes numquamne animum tuum concepta ex
 qualibet iniuria confudit anxietas? Atqui, inquam, li-
 bero me fuisse animo, quin aliquid semper angerer,
 reminisci nequeo. — Nonne quia uel aberat quod ab-
 20 esse non uelles uel aderat quod adesse noluisses? —
 Ita est, inquam. — Illius igitur praesentiam huius
 absentiam [desiderabas]? Confiteor, inquam. Eget
 uero, inquit, eo quod quisque desiderat? — Eget,
 inquam. — Qui uero eget aliquo, non est usquequa-
 25 que sibi ipse sufficiens. — Minime, inquam. — Tu
 itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus su-
 stinebas? Quidni? inquam. — Opes igitur nihilo in-
 digentem sufficientemque sibi facere nequeunt et hoc
 erat quod promittere uidebantur. Atqui hoc quoque
 30 maxime considerandum puto, quod nihil habeat suapte

P. III] 4 qualicumque *E* | prospicitis *TDE* persp. *K*? *M*¹ |
 eoq *K* eo q *A* 8 uel om. *K*¹ 9 peccunię *T* pecunię *K*
 (sed , er.) pecunia/ (e er.) *D* pecunia *E* | afferunt *D*¹ 10
 pfateamur *K*¹ 11 horum ω honorum *N* | adeptione *T*
 15 affuebas *D*¹ | habund. *T* 16 numquamne] ne om. *DE*
 19 non queo *DEK* nequeo *T*? 20 uelles aderat (uel om.)
K 22 desiderabas om. *T* (.f. dolebas *mg. pr. ni f. T*)
 23 inquit *K* 24 aliquo] aliiquo *K* | non est ω 25 Mi-
 nime Ne inquam *D*¹ 26 inquit *K* | ^{fu}stinebas (*pr. c.*) *D*

natura pecunia, ut his a quibus possidetur inuitis ne-
 queat auferri. Fateor, inquam. — Quidni fateare, cum
 eam cottidie ualentior aliquis eripiat inuito? unde
 enim forenses querimoniae nisi quod uel ui uel fraude
 nolentibus pecuniae repetuntur ereptae? Ita est, in- 35
 quam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito prae-
 sidio quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis id,
 inquam, neget? — Atqui non egeret eo, nisi possi-
 deret pecuniam quam possit amittere. Dubitari, in-
 quam, nequit. — In contrarium igitur relapsa res 40
 est: nam quae sufficientes sibi facere putabantur opes,
 alieno potius praesidio faciunt indigentes. Quis autem
 modus est quo pellatur diuitiis indigentia? num enim
 diuites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num
 frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? 45
 Sed adest, inquires, opulentis, quo famem satient, quo
 sitim frigusque depellant. Sed hoc modo consolari
 quidem diuitiis indigentia potest, auferri penitus non
 potest. nam si haec hians semper atque aliquid po-
 scens opibus expletur, maneat necesse est quae possit 50
 expleri. taceo quod naturae minimum, quod auari-
 tiae nihil satis est. Quare si opes nec summouere pos-
 sunt indigentiam et ipsae suam faciunt, quid est quod
 eas sufficientiam praestare credatis?

III Quamuis fluente diues auri gurgite

Non expleturas cogat auarus opes

32 Quinni *T* 33 cottidie *TD* cotidie *EK* | Unde *T*
 34 enim *om. E* | forenses *T* 35 pecuniae *D* pecu-
 niae *T* | ereptae *T* 36 inquod *K¹* inquit *K²* 37 pec-
 uniam *T* 37 38 Quis id inquam *DTK* id *om. E* 38 ⁿeget
 (*al. c.*) *D* 39 possit *ω* posset *AN?* | amittere *K* | dubitare
T 41 Namq; *K¹* Namq; *K²* 42 praesidio *D* 45 pec-
 cun. *T* | hibernum *K¹* 46 facient *T* 48 paenitus
T poen. *E* 49 si haec *om. T¹* | posset ⁿ*K* 50 opibus
 non expletur *ci. Vallinus* 53 possunt indigentiam *T* ind.
 poss. *EKD?* | ipse *D*

C. III] 2 cog//at (it *er.*) *E*

- Oneretque bacis colla rubri litoris
 Ruraque centeno scindat opima boue:
 5 Nec cura mordax deserit superstitem,
 Defunctumque leues non comitantur opes.

III Sed dignitates honorabilem reuerendumque cui
 prouenerint reddunt. Num uis ea est magistratibus, ut
 utentium mentibus uirtutes inserant uitia depellant?
 Atqui non fugare sed illustrare potius nequitiam so-
 5 lent: quo fit, ut indignemur eas saepe nequissimis
 hominibus contigisse. unde Catullus licet in curuli
 Nonium sedentem strumam tamen appellat. Videsne
 quantum malis dedecus adiciant dignitates? atqui mi-
 nus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus incla-
 10 rescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci
 potuisti, ut cum Decorato gerere magistratum putares,
 cum in eo mentem nequissimi scurrae delatorisque re-
 spiceres? Non enim possumus ob honores reuerentia
 dignos iudicare quos ipsis honoribus iudicamus indi-
 15 gnos. at si quem sapientia praeditum uideres, num
 posses eum uel reuerentia uel ea qua est praeditus
 sapientia non dignum putare? — Minime. — Inest
 enim dignitas propria uirtuti, quam protinus in eos
 quibus fuerit adiuncta transfundit. quod quia popu-
 20 lares facere nequeunt honores, liquet eos propriam di-

(D) 8 oneret (que om.) E | litoris T | unum folium continens
 u. 3 usque ad pr. IIII 32 excidit in D 5 Haec K¹ Naec
 K² | deferit T deferet EKβ

P. IIII] 1 DE DIGNITATIBUS minio mg. add. E 4 in-
 laust. K ill. TE 6 conti/giffe (n er.) E | catuluf K | Catulli
 c. LII 2 sella in curuli struma Nonius sedet. 7 Nonum
 K | sedentem om. mg. pr. add. E 8 dignitatis T 10 ad-
 duci T¹ abduci KT² 11 gerre T¹ 12 in eo mentem (eo
 m̃ in ras.) K | nequissimi (i in ras. o litt.) K | scurre (urre
 in ras.) K | delatoresq; K¹ | ñ respiceres K¹ 15 quem] que
 m (tota uox in ras.) K | non (ss. i num) K 19 quod quia]
 q q K

gnitatis pulchritudinem non habere. In quo illud est animaduertendum magis: nam si eo abiectior est, quo magis a pluribus quisque contemnitur, cum reuerendos facere nequeat, quos pluribus ostentat despectiores potius improbos dignitas facit. uerum non inpune: red-²⁵ dunt namque improbi parem dignitatibus uicem quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas ueram illam reuerentiam per has umbrabiles dignitates non posse contingere, sic collige: Si qui multiplici consulatu functus in barbaras nationes forte deuenit, uenerandumne barbaris honor faciet? Atqui si hoc natu-³⁰ rale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent, sicut ignis ubique terrarum numquam tamen calere desistit. sed quoniam id eis non propria uis sed hominum fallax adnectit³⁵ opinio, uanescent ilico, cum ad eos uenerint qui dignitates eas esse non aestimant. Sed hoc apud exteras nationes. inter eos uero apud quos ortae sunt, num perpetuo perdurant? atqui praefectura magna olim potestas nunc inane nomen et senatorii census grauis⁴⁰ sarcina: si quis populi quondam curasset annonam, magnus habebatur, nunc ea praefectura quid abiectius? Vt enim paulo ante diximus, quod nihil habet proprii

21 pulcr. *E* 22 eo om. *K* 23 contempnitur *TK*
 contemn. *E* 24 ostendat *K* | dispectiores *EK* 25 inpr.
K | impune *E* 26 nanque *E* | inpr. *K* | par/ē (eraso pun-
 cto?) *K* 28 umbrabiles *TKC* umbratiles *E*? 29 sic col-
 lige *T* (cf. II 4, 74) om. *EKC* | si qui *TE*¹*K* | consolatu *EK*
 30 barbareas *K* | uenerandum (ne om. ss. pr.) *T* 32
 denuo his litteris off]icio suo *D* incipit | quoq; *D*¹*E*² quoquo *D*
*TED*³*K* 34 callere *D*¹ 35 id eis (f m. sec.) *K* | sed de.
 hominum *K*¹ | adnectit *DTK* ann. *E* 36 illico *K*? | quid
 dign. *K*¹ 39 Atqui // // // // p]tura (vox iudicia er.) *K* | prae-
 fectura *TACLM* praetura *DEKN* (sed al. m. in *D* et *E* ss.
 fec) quod defendunt *Sitzmannus Vallinus alii.* 40 nomen est
 et *CAK* (in quo nom; esse traditur) est om. *TED* 41 populi
 quondam *T* quond. pop. *DEK* 42 magnus] significat Magnum
 Pompeium ad eius praefecturae formulam respiciens quae est
 apud *Cassiodorum VI 18*

decoris, opinione utentium nunc splendorem accipit
 45 nunc amittit. Si igitur reuerendos facere nequeunt
 dignitates, si ultro improborum contagione sordescunt,
 si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium
 aestimatione uilescunt, quid est quod in se expetendae
 pulchritudinis habeant, nedum aliis praestent?

III Quamuis se tyrio superbus ostro

Comeret et niueis lapillis,

Inuisus tamen omnibus uigebat

Luxuriae Nero saeuientis.

5 Sed quondam dabat improbus uerendis

Patribus indecores curules.

Quis illos igitur putet beatos

Quos miseri tribuunt honores?

V An uero regna regumque familiaritas efficere
 potentem ualet? Quidni, quando eorum felicitas per-
 petuo perdurat? atqui plena est exemplorum uetustas,
 plena etiam praesens aetas, qui reges felicitatem cala-
 5 mitate mutauerint. O praeclara potentia quae nec ad
 conseruationem quidem sui satis efficax inuenitur. Quod
 si haec regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne
 si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam in-
 portet? Sed quamuis late humana tendantur imperia,
 10 plures necesse est gentes relinqui quibus non imperet
 regum quisque. Qua uero parte beatos faciens de-
 sinit potestas, hac inpotentia subintrat quae miseros

44 opinio *K*¹ 46 inpr. *K* 49 pulcr. *E* | prae-
 stant *E*

C. III] 1 cf. *Sueton. VI 32* 2 comerat *E* 4 feu.
T | *Sueton. VI 26* 5 turpius *Caligula Sueton. 55 Dio LVIIII*
 14 | inpr. *EK* | uer/endis *K* 6 curuleſ *T* 8 tribunt *β*²

P. V] 1 regum (que om.) *T* 2 quinni *T* | perpetuum
K 3 uetustaſ (af in ras.) *K* 5 mutauuerint *K* | exempla
 illa recensuit *Vallinus* | nec *T* ne *KED*? 6 conuersationem
*D*¹*E* 8 felicitatem *D* | inpr. *ω* 10 quibus non imperet regum
 quisque *T* quibus r. q. n. imp. *DEK* 12 hanc *K*¹ | inpr. *DK*

facit: hoc igitur modo maiorem regibus inesse necesse est miseriae portionem. expertus sortis suae periculorum tyrannus regni metus pendentis supra uerticem 15 gladii terrore simulauit. Quae est igitur haec potestas quae sollicitudinum morsus expellere, quae formidinum aculeos uitare nequit? atqui uellent ipsi uixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes quem uideas uelle quod non possit efficere? potentem censes qui satellite latus ambit, qui quos terret ipse plus metuit: qui ut potens esse uideatur, in seruiuentium manu situm est? Nam quid ego de regum familiaribus disseram, cum regna ipsa tantae inbecillitatis plena demonstrum? quos quidem 25 regia potestas saepe incolumis saepe autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem praeceptoremque suum ad eligendae mortis coegit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem militum gladiis Antoninus obiecit. atqui uterque potentiae suae renuntiare 30 uoluerunt, quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni seque in otium conferre conatus est: sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter quod uoluit effecit. Quae est igitur ista potentia quam pertimescunt habentes, quam nec cum habere uelis tutus sis et cum 35 deponere cupias, uitare non possis? An praesidio sunt amici, quos non uirtus sed fortuna conciliat? sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum.

14 fortis suae TEK suae fortis D? A | peric. D pericul//um
(or er.) K 15 tyrannus] *Dionysius u. Cic. Tusc. disp. V*
21 26 Horat. C. III 1 17 | metum ci. RVolkmannus | pendentef D¹ 17 sollicitudinem DKT¹ sollicitudinum T² EBCA |
morsus ss. f. tas L 23 seruiuentium K | situs ē K 25
inb. TEK 26 sepe T | incolumis DE incolomis TK | sepe
T 28 eligendae E eligendae K | coegit D | Papinianum]
Spartianus in Antonini Caracalli vita 4 et 8. S. Aurel. Victor
de Caesaribus XX 33 29 gladiis] immo securi uid. Vallinus |
antonius EA 30 atqui] at E | re//untiare E 31 uoluit
K | uid. Senecae oratio Tac. A. XIII 54 36 cupies K
37 conciliat (at al. m.) E 38 facit K¹

quae uero pestis efficacior est ad nocendum quam fami-
 40 liaris inimicus?

V Qui se uolet esse potentem,
 Animos domet ille feroces
 Nec uicta libidine colla
 Foedis summittat habenis.
 5 Etenim licet indica longe
 Tellus tua iura tremescat
 Et seruiat ultima Thyle,
 Tamen atras pellere curas
 Miserasque fugare querelas
 10 Non posse potentia non est.

VI Gloria uero quam fallax saepe quam turpis
 est. Vnde non iniuria tragicus exclamat: Ω ΔΟΞΑ
 ΔΟΞΑ ΜΥΡΙΟΙCΙ ΔΗ ΒΡΟΤΩΝ ΟΥΔΕΝ ΓΕΓΩCΙΝ
 ΟΓΚΟΝ ΩΓΚΩCΑC ΜΕΓΑΝ. Plures enim magnum saepe
 5 nomen falsis uulgi opinionibus abstulerunt, quo quid
 turpius excogitari potest? nam qui falso praedicantur,
 suis ipsi necesse est laudibus erubescant. quae si etiam
 meritis conquisitae sint, quid tamen sapientis adiece-

39 efficacior TE | eff. est ad TC est om. DK? E?

C. V] 1 Quis euolet K 2 domet ///// feroces β²

3 Ne/ T | uita pr. c. β² 4 subm. β¹ 6 tremiscat Tβ²
 ea c. tremescat KEDβ 7 thyle TEDβ tile K 8 Tamem
 E 9 querellas DK querelas TE

P. VI] 1 quam om. D¹ | sepe T 2 noniuria K | Euripidis
 Androm. 319 320 2 3 ΩΔΩΞΑ ΔΩΞΑ T ΩΔΟΞΑ (semel) K
 recte DECA 3 ΜΟΙΡΙΗCΟΙ T ΔΙΡΙΟCΙ K recte DEA | ΛΗ
 ΚC ΔΕ T recte DEA | ΒΡΟΤΟΝ T recte DAECK | ΟΙΔΕΝ
 T A recte DEC | ΟΥ ενfes ΩCΙ K | ΓΕΓΩCΙ DC ΓΕΓΩCΗΝ E
 ΤΕΓΩCΙΝ A gagen N uox om. in T in quo haec interposita
 leguntur: ΔΛΛΟΝ·ΠΟΙΔ·ΘΙΜΗ· 4 ΕΤΟ·ΤΩΝ·K ΟΤΕΤΟΝ
 T ΕΙΟΤΟΝ DC ei oton N ΕΙΟΤΩΝ A ΕΙCΤΟΝ E βροτον
 libri euripidei ὄγκον scripsi | ΙΟΓΚΩCΑC C ΩΚΩ (cac om.) T
 ΩΙΝΟCΑC K recte DEA | ΩΕCΑΝ K recte TDEAN | sepe T
 6 excogitare T 7 Quē (ta ss.) E 8 conquisita DK con-
 quēsitē T conquēsitē E | sit D sint E sit K s̄. T sit A

rīnt conscientiae qui bonum suum non populari rumore,
sed conscientiae ueritate metitur? Quod si hoc ipsum 10
propagasse nomen pulchrum uidetur, consequens est,
ut foedum non extendisse iudicetur. sed cum, uti paulo
ante disserui, plures esse gentes necesse sit ad quas
unius fama hominis nequeat peruenire, fit, ut quem
tu aestimas esse gloriosum, proxima parte terrarum 15
uideatur inglorius. Inter haec uero popularem gratiam
ne commemoratione quidem dignam puto, quae nec
iudicio prouenit nec umquam firma perdurat. Iam uero
quam sit inane quam futtile nobilitatis nomen, quis
non uideat? quae si ad claritudinem refertur, aliena 20
est. uidetur namque esse nobilitas quaedam de meritis
ueniens laus parentum. Quod si claritudinem praedi-
catio facit, illi sint clari necesse est qui praedicantur.
quare splendidum te, si tuam non habes, aliena clari-
tudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, 25
id esse arbitror solum, ut inposita nobilibus necessi-
tudo uideatur, ne a maiorum uirtute degeneret.

VI Omne hominum genus in terris simili surgit ab ortu:
Vnus enim rerum pater est, unus cuncta ministrat.
Ille dedit Phoebo radios dedit et cornua lunae,
Ille homines etiam terris dedit ut sidera caelo:
Hic clausit membris animos celsa sede petitos. 5
Mortales igitur cunctos edit nobile germen.

9 non^{po} puli rōmōre (pr. c.) D 10 11 Quodfi usque ad
uidetur mg. pr. add. D 13 diserui E | esse gentef T' gentef esse
DK? E 14 15 tua estimas K 15 esse om. T¹ | pro maxima
DKC¹ proxima TE 1 maxima al. ss. E 16 ingloriosus E inglo-
rius (ul in ras.) K 16 17 gratiam nec omnino relatu quidem
dignam puto K 17 ne] ne^o D 18 iudicio] denuo prisca ma-
nus apparet T 19 futtile DTK futile E 21 nouilitat E
22 parentum] puentum K 25 quid ē in ex quidem c.
K | nouilitate E¹ 26 inp. T 27 degeneret T¹ C dene-
geret K degenerent DE

C. VI] 1 interis E 3 cornu^a (pr. c.) T 4 ut TD
et EK? β? 6 e//dit K edidit A | carmen T

Quid genus et proavos strepitis? si primordia uestra
Auctoremque deum spectes, nullus degener extat,
Ni uitii peiora fouens proprium deserat ortum.

VII Quid autem de corporis uoluptatibus loquar,
quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas
uero poenitentiae? quantos illae morbos quam intole-
rabiles dolores quasi quendam fructum nequitiae fruen-
5 tium solent referre corporibus. Quarum motus quid
habeat iucunditatis, ignoro. tristes uero esse uolupta-
tum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum uolet,
intelleget. quae si beatos explicare possunt, nihil
causae est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur
10 quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festi-
nat intentio. Honestissima quidem coniugis foret libero-
rumque iucunditas, sed nimis e natura dictum est
nescio quē filios inuenisse tortores: quorum quam sit
mordax quaecumque condicio, neque alias expertum te
15 neque nunc anxium, necesse est ammonere. in quo
Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis
infortunio dixit esse felicem.

VII Habet omnis hoc uoluptas,
Stimulis agit fruentes
Apiumque par uolantum,
Vbi grata mella fudit,
5 Fugit et nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

7 strepitif $D^1 E^1$ 8 degener β^1
P. VII] 2 ab₁ /// ientia (t ante i er.) K appetentia T
abp. D^1 3 paenit. D penit. T | illo T^1 ille T^2 | intollera-
bilef K 6 iucund. D ioc. TEK | tritef K^1 9 causa est
D | beate T 12 inc. D ioc. TEK 13 tortorem DKCR
tortoref B tortoref (f in ras.) E tortoref TANM inueniss& or-
tores T 14 quaecumque E | condicio D | te \tilde{e} K 15
amonere K 16 mg. pr. add. euripidef T Eurip. Androm.
420 | mei/ (f er.) D

C. VII] 1 Habet hoc uoluptas omnis $\omega \beta$ c. Pulmannus |
mg. pr. add. anacreon T 2 furentef β f furen ss. al. T

VIII Nihil igitur dubium est, quin hae ad beatitudinem uiae deuia quaedam sint, nec perducere quemquam eo ualeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis uero implicitae malis sint, breuissime monstrabo. quid enim? pecuniamne congregare conabar^{is}? sed eripies habenti: dignitatibus fulgere uelis? danti supplicabis et qui praeire ceteros honore cupis, poscendi humilitate uilesces: potentiamne desideras? subiectorum insidiis obnoxius periculis subiacebis: gloriam petas? sed per aspera quaeque distractus securus¹⁰ esse desistis: uoluptariam uitam degas? sed quis non spernat atque abiciat uilissimae fragilissimaeque rei corporis seruum? Iam uero qui bona prae se corporis ferunt, quam exigua quam fragili possessione nituntur! num enim elephantos mole tauros robore superare¹⁵ poteritis, num tigres uelocitate praeibitis? Respicite caeli spatium firmitudinem celeritatem et aliquando desinite uilia mirari. quod quidem caelum non his potius est quam sua qua regitur ratione mirandum. Formae uero nitor ut rapidus est ut uelox et uernalium²⁰ florum mutabilitate fugacior? Quod si, ut Aristoteles ait, Lyncei oculis homines uterentur, ut eorum uisus obstantia penetraret, nonne introspectis uisceribus illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus turpissimum

P. VIII] 2 deuia ω 4 implicate *T* impl. *K* | breuissimae *E*¹ 5 conabar^{is} *T*¹*DK* conaber^{is} *T*²*A* conauer^{is} *E* 6 eripias *K* 8 uilescet *T*¹*DEK* uilescit *T*²*B* | desideret *E*

10 petas *DT*¹*E*¹*K* petis *NT*²*E*² | peras, queq; (*al. c.*) *E* 11 degas *DET*¹ de//gas *K* † deligas *ss.* *A* deligis *NT*²

13 p/se (*† er.*) *K* 15 elefantos *K* | robore *D* 16 poteris *K* | ti/gef (*pr. c.*) *T* | p̄hibitif *T* 18 if (*h al.*) *D* 21 fugacior *T* | fi *om.* *K* | aristotelis *TDE* aris tolif *K* aristotilef *BNA* | in Aristotelis libris qui ad nos uenerunt hic locus desideratur 22 lincei (*al. ss.*) *T* lynceif *B* lynceif *D?KE* Lyncei reposui coll. *Horat. S. I 2 90 (Ep. I 1 28)* 23 obstantia quaeque *A* quaeque *om.* ω | intro *om.* *E* 24 pulcher-

rima (*pr. c.*) *D*

Roetii cons. ed. Peiper.

25 uideretur? igitur te pulchrum uideri non tua natura
 sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed aesti-
 mate quam uultis nimio corporis bona, dum sciatis
 hoc quodcumque miramini triduanæ febris igniculo
 posse dissolui. Ex quibus omnibus illud redigere in
 30 summam licet, quod hæc quæ nec præstare quæ polli-
 centur bona possunt nec omnium bonorum congrega-
 tione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem quasi qui-
 dam calles ferunt nec beatos ipsa perficiunt.

VIII Eheu quæ miseros tramite deuos

Abducit ignorantia.

Non aurum in uiridi quaeritis arbore

Nec uite gemmas carpitis,

5 Non altis laqueos montibus abditis,

Vt pisce ditetis dapes

Nec uobis capreas si libeat sequi,

Tyrrhena captatis uada.

Ipsos quin etiam fluctibus abditos

10 Norunt recessus aequoris,

Quæ gemmis niueis unda feracior

Vel quæ rubentis purpuræ

Nec non quæ tenero pisce uel asperis

Praestent echinis litora.

15 Sed quonam lateat quod cupiunt bonum,

Nescire caeci sustinent,

Et quod stelliferum trans abiit polum,

Tellure demersi petunt.

27 dum *om. al. ss. T* 28 quodcumque *E* | triduanæ *T* |
 febref *T*¹ 30 hæc] hoc *T*¹ hoc *T*² 31 bona sunt *T*¹

C. VIII] 1 Eheu *T* Eleu *E* | deuos *DβK?* et *f* eras. in *his*
TEBC deuio *AN* 2 adducit *T*¹ *β*¹ 6 didetis *BC*

7 Nec *DTK* Non *ECβ*¹ | ca//paf (*m* *er.*) *K* 8 tyrrena *β*

42 *ne ē K* | gemis *T* | feratior *TE* 13 te^{ne}reno (*r* *er.*) *K* |
f (*er.*) *K* 14 prestant *T* | echinis (*ec in ras.*) *K* | lit-
m cora *D*¹ 15 quon/ā (*d* *er.*?) *K* | late/at *K* | donum *T*¹

16 nescire *T* | ce^{ci} (*pr. c.*) *E* 17 transibit *K*

Quid dignum stolidis mentibus inprecer?

Opes honores ambiant

20

Et cum falsa graui mole parauerint,

Tum uera cognoscant bona.

VIII Hactenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit, quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps quae sit uera monstrare. — Atqui uideo, inquam, nec opibus sufficientiam nec regnis potentiam nec reuerentiam dignitatibus nec celebritatem gloria nec laetitiam uoluptatibus posse contingere. — An etiam causas, cur id ita sit,prehendisti? — Tenui quidem ueluti rimula mihi uideor intueri, sed ex te apertius cognoscere malim. — Atqui promptissima ratio est. quod enim simplex est indiuisumque natura, id error humanus separat, et a uero atque perfecto ad falsum imperfectumque traducit. an tu arbitraris quod nihilo indigeat egere potentia? — Minime, inquam. — Recte tu quidem: nam si quid est quod in ulla re inbecillioris ualentiae sit, in hac praesidio necesse est egeat alieno. — Ita est, inquam. — Igitur sufficientiae potentiaeque una est eademque natura. — Sic uidetur. — Quod uero huiusmodi sit, spernendumne esse censes an contra rerum omnium ueneratione dignissimum? — At hoc, inquam, ne dubitari quidem

19 Quod (o in ras.) K | inp. DTK 20 amb/ant ex ambigunt K 21 Vt C Et B Vt A | falsi T¹ 22 uero c. bono T¹ | cognoscat E cognoscent Cβ¹

P. VIII] 2 sufficerit DE¹K¹ | si om. D¹ 5 gloriae ex gloria E glq C 6 letit. T 8 9 ex te apertius D¹TKE ap. ex te deteriores 9 malim' T mali/ K | promptissima K promptissima DE prompt. T 12 inp. DTK 13 indigeat (a in ras., i ex e) D 14 Recte (e in ras.) D | tu om. K 15 inbec. TK | pref. T 17 18 Sic uidetur in qua K 18 uero om. K 19 censet esse CA | reum K 20 ad T¹KA at DE

potest. — Addamus igitur sufficientiae potentiaeque reuerentiam, ut haec tria unum esse iudicemus. — Addamus, si quidem uera uolumus confiteri. — Quid uero, inquit, obscurumne hoc atque ignobile censes
 25 esse an omni celebritate clarissimum? Considera uero, ne quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine quam sibi praestare non possit atque ob id aliqua ex parte uideatur abiectius. — Non possum, in-
 30 quam, quin hoc uti est ita etiam celeberrimum esse confitear. — Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. — Consequitur, inquam. — Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta uiribus possit, quod sit clarum atque
 35 reuerendum, nonne hoc etiam constat esse laetissimum? — Sed unde huic, inquam, tali maeror ullus obrepit ne cogitare quidem possum, quare plenum esse laetitiae, si quidem superiora manebunt, necesse est confiteri. — Atqui illud quoque per eadem necessarium
 40 est sufficientiae potentiae claritudinis reuerentiae iucunditatis nomina quidem esse diuersa, nullo modo uero discrepare substantiam. — Necesse est, inquam. — Hoc igitur quod est unum simplexque natura, prauitas humana dispergit et dum rei quae partibus caret par-
 45 tem conatur adipisci, nec portionem quae nulla est nec ipsam quam minime affectat assequitur. — Quonam, inquam, modo? — Qui diuitias, inquit, petit penuriae fuga, de potentia nihil laborat, uilis obscurusque esse mauult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit
 50 uoluptates, ne pecuniam quam parauit amittat. sed

22 hec *T* | esse] .e.ẽ. *T* | iudicem *D* 24 censur *D*¹
 25 celebra|tate *E* 28 prest. *T* | ob id] hoc id *K* 30
 qu/in *T* 31 confiteor *T*¹ 32 supirubuf *K* 36 unde
 om. *K* | oprebat *K* 39 ea//dem (n er.) *K* 40 iocund. *ω*
 47 diuiti/ẽ (pr. c.) *T* | inquit *T* | paenuriae *D* 48 fuga/
 (t er.) *K* f//ga (a er.) *D* | deponẽtia (al. c.) *T* | nihiil *K*
 50 nec *T*¹ ne *DEK*

hoc modo nec sufficientia quidem contingit ei quem ualentia deserit, quem molestia pungit, quem uilitas abicit, quem recondit obscuritas. Qui uero solum posse desiderat, profligat opes, despicit uoluptates honoremque potentia carentem gloriam quoque nihili pendit. ⁵⁵ sed hunc quoque quam multa deficiant uides. fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur cumque haec depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat potens esse desistat. Similiter ratiocinari de honoribus gloria uoluptatibus licet. nam ⁶⁰ cum unumquodque horum idem quod cetera sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem quod desiderat apprehendit. — Quid igitur? inquam. — Si qui cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatudinis uelit: sed num in his eam repperiet, quae demonstrauius id quod pollicentur non posse conferre? — Minime, inquam. — In his igitur quae singula quaedam expetendorum praestare creduntur, beatitudo nullo modo uestiganda est. — Fateor, inquam, et hoc nihil dici uerius potest. — Habes igitur, ⁷⁰ inquit, et formam falsae felicitatis et causas: deflecte nunc in aduersum mentis intuitum, ibi enim ueram quam promisimus statim uidebis. — Atqui haec, inquam, uel caeco perspicua est eamque tu paulo ante monstrasti, dum falsae causas aperire conaris. Nam ⁷⁵ nisi fallor ea uera est et perfecta felicitas quae sufficientem potentem reuerendum celebrem laetumque per-

51 nec T¹K ne DE | contigit KC 53 obicit T 54
dispicit T¹ displicit K 58 neq^{at} (pr. c.) D 59 rationari
T 61 id/ẽ ex id.ẽ. K 62 Ne (e in ras.) K 64 Si qui
ω 65 in illif T | repperiet ω praeter K? 68 preft. DT
71 inquit T¹ | formam (pr. ss.?) D | false T 72 nunc//
in adu. (ad er.) T | enim om. K | ueram om. C 73 Post
Atqui haec inquam *librarius in priorem uersum* ibi enim *usque*
ad uidebis recidit quo deleta denuo Atqui *etqf. reposuit E* | At-
qui// (n er.) K 75 montrari K | conarif TDC conabarif
K? conarif E 76 uer/a (f er.) D 77 caelebr. D | le-
tumque T

ficiat. Atque ut me interius animaduertisse cognoscās,
 quae unum horum, quoniam idem cuncta sunt, uera-
 80 citer praestare potest hanc esse plenam beatitudinem
 sine ambiguitate cognosco. — O te alumnae hac opi-
 nione felicem, si quidem hoc, inquit, adieceris . . .
 Quidnam? inquam. — Essene aliquid in his mortalibus
 caducisque rebus putas quod huiusmodi statum possit
 85 afferre? — Minime, inquam, puto idque a te, nihil
 ut amplius desideretur, ostensum est. — Haec igitur
 uel imagines ueri boni uel imperfecta quaedam bona
 dare mortalibus uidentur: uerum autem atque perfe-
 ctum bonum conferre non possunt. — Assentior, in-
 90 quam. — Quoniam igitur agnouisti quae uera illa sit,
 quae autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut
 unde ueram hanc petere possis agnoscas. — Id qui-
 dem, inquam, iam dudum uehementer expecto. — Sed
 cum, uti Timaeo Platoni, inquit, nostro placet, in mi-
 95 nimis quoque rebus diuinum praesidium debeat im-
 plorari: quid nunc faciendum censes, ut illius summi
 boni sedem repperire mereamur? — Inuocandum, in-
 quam, rerum omnium patrem, quo praetermisso nullum
 rite fundatur exordium. — Recte, inquit, ac simul ita
 100 modulata est:

VIII O qui perpetua mundum ratione gubernas
 Terrarum caelique sator qui tempus ab aeuo
 Ire iubes stabilisque manens das cuncta moueri,

78 interi,if (inter u rasura) K 80 preft. T 81 ha^c
 (pr. c.) D 82 inquit K 83 quinnam T 85 id^q. T |
 a//te (n er.) K 87 inp. ω 87 88 dare bona/// (m er.) D
 dare bona KC bona dare TE 92 quidæm T 93 exp.
 E 94 uti timaeo D uti timeo TEK uti in t. A | Plato Tim.
 27C 97 repperire ω praster K? 98 preterm. T
 99 inquit T¹

C. VIII] hi uersus „sunt ueluti quaedam ἐπιτομή primae
 partis Timaei“ Vallinus. 1 perphetua K 3 stabilique β |
 manef D

Quem non externae pepulerunt fingere causae
 Materiae fluitantis opus, uerum insita summi 5
 Forma boni liuore carens, tu cuncta superno
 Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipse
 Mundum mente gerens similique in imagine formans
 Perfectasque iubens perfectum absolvere partes.
 Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis 10
 Arida conueniant liquidis: ne purior ignis
 Euolet aut mersas deducant pondera terras.
 Tu triplicis mediam naturae cuncta mouentem
 Conectens animam per consona membra resoluis. -
 Quae cum secta duos motum glomerauit in orbes, 15
 In semet reditura meat mentemque profundam
 Circuit et simili conuertit imagine caelum.
 Tu causis animas paribus uitasque minores
 Prouehis et leuibus sublimes curribus aptans
 In caelum terramque seris quas lege benigna 20
 Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.
 Da pater augustam menti conscendere sedem,
 Da fontem lustrare boni, da luce reperta
 In te conspicuos animi defigere uisus.
 Dissice terrenae nebulas et pondera molis 25
 Atque tuo splendore mica: tu namque serenum
 Tu requies tranquilla piis, te cernere finis
 Principium uector dux semita terminus idem.

X Quoniam igitur quae sit imperfecti, quae etiam perfecti boni forma uidisti, nunc demonstrandum reor

4 externe *D* 6 formabolibore (*mg. boni add. pr.?*) *E*
 8 mundu *T*¹ | in *om. EN* 9 iube//f (*n er.*) *K* 10 ne-
 meris *K* 11 Harida *K* | ne *om. D*¹ 12 pondere *T*¹
 13 cuncta (*pr. c.*) *T* 14 conectens *ω* 15 orbis *K*¹ 16
 femer *K*¹ 24 uisus] uultus *K*¹ 25 Diffice *ω* 26 moca
*E*¹ micantem *K* micat unamque *TC*¹ | nanque *E*
 P. X] 1 imperfectus *D*¹ in *p. K*

quonam haec felicitatis perfectio constituta sit. In quo
 illud primum arbitror inquirendum, an aliquod huius
 5 modi bonum, quale paulo ante definisti, in rerum na-
 tura possit existere, ne nos praeter rei subiectae ueri-
 tatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin
 existat sitque hoc ueluti quidam omnium fons bonorum
 negari nequit. omne enim quod imperfectum esse dici-
 10 tur, id inminutione perfecti imperfectum esse perhibetur.
 quo fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse
 uideatur, in eo perfectum quoque aliquid esse necesse
 sit. etenim perfectione sublata, unde illud quod in-
 perfectum perhibetur extiterit ne fingi quidem potest.
 15 neque enim ab deminutis inconsummatisque natura re-
 rum coepit exordium, sed ab integris absolutisque pro-
 cedens in haec extrema atque effeta dilabitur: quod
 si, uti paulo ante monstrauius, est quaedam boni
 fragilis imperfecta felicitas, esse aliquam solidam per-
 20 fectamque non potest dubitari. — Firmissime, inquam,
 uerissimeque conclusum est. — Quo uero, inquit, ha-
 bitet, ita considera. Deum rerum omnium principem
 bonum esse communis humanorum conceptio probat
 animorum. nam cum nihil deo melius excogitari queat,
 25 id quo melius nihil est bonum esse quis dubitet? Ita
 uero bonum esse deum ratio demonstrat, ut perfectum
 quoque in eo bonum esse conuincat. nam ni tale sit,
 rerum omnium princeps esse non poterit: erit enim eo
 praestantius aliquid perfectum possidens bonum, quod
 30 hoc prius atque antiquius esse uideatur: omnia namque
 perfecta minus integris priora esse claruerunt. Quare

5 definisti K 6 existere D | preter T | praeterei D¹
 9 nequid T | inp. DTK 10 in. DTK | perfecti/ (1 er.) D |
 inp. DEK | pibetur K 11 in om. D¹ | quo/libet (d er.) D |
 inp. ω 15 deminutis TDE diminutis K | inconsumatisque
 K 16 coepit TDE cepit KCA 17 in extrema haec K |
 at^q. (al. c.) T 19 inp. TK 21 inquit T¹ 22 confi-
 derandūrerum (dñ ss. pr.) T 24 nihil de omnibus exc. K
 26 imperfectum (ut om.) T¹ 27 nitile E¹ 30 quod
 de prius K

ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum deum summi perfectique boni esse plenissimum: sed perfectum bonum ueram esse beatitudinem constituimus: ueram igitur beatitudinem in summo deo sitam esse 35 necesse est. — Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. — Sed quaeso, inquit, te uide quam id sancte atque inuiolabiliter probes quod boni summi summum deum diximus esse plenissimum. — Quonam, inquam, modo? — Ne hunc rerum omnium 40 patrem illud summum bonum quo plenus esse perhibetur uel extrinsecus accepisse uel ita naturaliter habere praesumas, quasi habentis dei habitaeque beatitudinis diuersam cogites esse substantiam. nam si extrinsecus acceptum putes, praestantius id quod dederit 45 ab eo quod acceperit existimare possis. sed hunc esse rerum omnium praecellentissimum dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed est ratione diuersum, cum de rerum principe loquamur deo, fingat qui potest: quis haec diuersa coniunxerit? Postremo quod a qua- 50 libet re diuersum est, id non est illud a quo intelligitur esse diuersum. quare quod a summo bono diuersum est sui natura, id summum bonum non est, quod nefas est de eo cogitare quo nihil constat esse praestantius. omnino enim nullius rei natura suo 55 principio melior poterit existere, quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum uerissima ratione concluderim. — Rectissime, inquam. — Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. — Ita est, inquam. — Igitur, inquit, 60

32 prodeat *ω* procedat *A* 35 igitur *om. K* 37 unum (*D*)
folium a uoce ullo usque ad u. 76 (super) perit D | queso T |
inquit T¹ 39 esse plenissimum *mg. correctoris m. add. E*
41 quod plenissimum *K¹* 42 accipisse *K* 43 praesumas
K praesumas *T* 46 ab eo *ω* 47 precell. *T* 50 coniunxe-
rat *T¹* 52 Quare — diuersum *om. E¹* 53 bonum *om.*
E¹ 54 de^eo *T* .1. dōss. *K* 55 preft. *T* 58 Rectissima
K¹ 59 sumum *K* 60 concessum *E* | inquat *T¹*

deum esse ipsam beatitudinem necesse est confiteri. — Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo et illis hoc inlatum consequens esse perspicio. — Respice, inquit, an hinc quoque idem firmitus approbetur, quod duo summa bona quae a se diuersa sint esse non possunt. Etenim quae discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest, sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quae summa sunt bona ea possunt esse diuersa. Atqui et beatitudinem et deum summum bonum esse collegimus, quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem quae sit summa diuinitas. — Nihil, inquam, nec re ipsa uerius nec ratione firmitus nec deo dignius concludi potest. — Super haec, inquit, igitur ueluti geometrae solent demonstratis propositis aliquid inferre quae porismata ipsi uocant, ita ego quoque tibi ueluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo uero est ipsa diuinitas, diuinitatis adeptione beatos fieri manifestum est: sed uti iustitiae adeptione iusti sapientiae sapientes fiunt, ita diuinitatem adeptos deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus deus, sed natura quidem unus: participatione uero nihil prohibet esse quam plurimos. — Et pulchrum, inquam, hoc atque pretiosum, siue porisma siue corollarium uocari mauis. — Atqui hoc quoque pulchrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. — Quid? inquam. — Cum multa, inquit, beatitudo continere uideatur, utrumne haec omnia unum ueluti corpus beatitudinis quadam partium uarietate coniun-

63 incl. TK 65 sint & sunt CA 67 sit. om. E | lique/t
 (a er.) T 72 sumum K 74 re hac uerius CN re ab//
 D uerius (le uel re er.) K 76 haec] hinc D pergit. 77 po-
 rismata & 78 ipsi om. K 80 diuinitatis D¹ 83 ne-
 cesse T 85 plurimus E¹ 86 porisma & 88 adnect. K
 89 inquit T¹ 90 uidetur D 91 coniungant E¹

gant an sit eorum aliquid quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc uero cetera referantur? — Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. — Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse censemus? — Ac summum quidem, inquam. — Ad-
 das, inquit, hoc omnibus licet. nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia reuerentia quoque claritas ac uoluptas beatitudo esse iudicatur. — Quid igitur? — Haecine omnia bonum sufficientia potentia
 ceteraque ueluti quaedam beatitudinis membra sunt an ad bonum ueluti ad uerticem cuncta referuntur? — Intellego, inquam, quid inuestigandum proponas, sed quid constituas audire desidero. — Cuius discretionem rei sic accipe. Si haec omnia beatitudinis membra
 forent, a se quoque inuicem discreparent. haec est enim partium natura, ut unum corpus diuersa componant. Atqui haec omnia idem esse monstrata sunt, minime igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo uidebitur esse coniuncta, quod fieri nequit.
 — Id quidem, inquam, dubium non est, sed id quod restat expecto. — Ad bonum uero cetera referri palam est. Idcirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse iudicatur, idcirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum: idem de reuerentia claritudine iucunditate coniectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atque causa bonum est. quod enim neque re neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam quae natura bona non sunt, tamen si esse uideantur,

92 aliquid *D* | inter beatitudinis et substantiam haec reperiuntur: quadam partium uarietate coniurgant (sic) *K* 93 compleat (n. er.) *D* compl. *K* | uelle *D* 94 commemorationem *K* 97 inquit *D* 100 haecine *ω* | bona *A* 107 comp. *EK* 110 nequid *T*¹ 113 petitur om. *D*¹ 114 iudicator *D*¹ | poten.^{ti} *a* *E* 116 iuditate *D* iuc. *K* ioc. *TE* | conectare *T* 117 118 quod enim om. *D*¹ 118 119 infer&bonum (ss. r&in&) *T*

quasi uere bona sint appetuntur. Quo fit, uti summa,
cardo atque causa expetendorum omnium bonitas esse
iure credatur. Cuius uero causa quid expetitur, id
maxime uidetur optari. ueluti si salutis causa quis-
125 piam uelit equitare, non tam equitandi motum deside-
rat quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni
gratia petantur, non illa potius quam bonum ipsum
desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optan-
tur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque
130 sola quaeritur beatitudo. Ex quo liquido apparet ipsius
boni et beatitudinis unam atque eandem esse substan-
tiam. — Nihil uideo cur dissentire quispiam possit.
P. Sed deum ueramque beatitudinem unum atque idem
esse monstrauius. — Ita, inquam. — Securo igitur
135 concludere licet dei quoque in ipso bono nec usquam
alio sitam esse substantiam.

X Huc omnes pariter uenite capti
Quos ligat fallax roseis catenis
Terrenas habitans libido mentes,
Haec erit uobis requies laborum,
5 Hic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asyllum.
Non quidquid Tagus aureis harenis
Donat aut Hermus rutilante ripa
Aut Indus calido propinquus orbi
10 Candidis miscens uirides lapillos,
Inlustrent aciem magisque caecos

121 uere TDC uera E¹K?BA | quod fit K¹ | ut A
122 123 esse credatur iure K 125 noⁿ tam E | aequit. T
131 eadem E 133 unum om. E¹ unam T 134 fe-
curo ω 136 substantia D

C. X] 2 Quos¹ ligat¹ fallax improbis catenis D Quos fal-
lax ligat improbis catenis ceteri (inpr. EK) roseis reposui
7 quidquid D quicq. TEKβ | arenis T har. DEK 8 her/mus
K eremus A | rutilante T¹ 11 Inlustrent ωβ (inl. TEK)
Illustrant N

In suas condunt animos tenebras.
 Hoc quidquid placet excitatque mentes,
 Infimis tellus aluit cauernis:
 Splendor quo regitur uigetque caelum, 15
 Vitat obscuras animae ruinas:
 Hanc quisquis poterit notare lucem,
 Candidos Phoebi radios negabit.

XI Assentior, inquam: cuncta enim firmissimis
 nexa rationibus constant. Tum illa, quanti, inquit,
 aestimabis, si bonum ipsum quid sit agnoueris? — In-
 finito, inquam: si quidem mihi pariter deum quoque 5
 qui bonum est continget agnoscere. — Atqui hoc ue-
 rissima, inquit, ratione patefaciam, maneant modo quae
 paulo ante conclusa sunt. — Manebunt. — Nonne,
 inquit, monstrauius ea quae appetuntur pluribus id-
 circo uera perfectaue bona non esse, quoniam a se
 inuicem discrepant cumque alteri abesset alterum, 10
 plenum absolutumque bonum afferre non posse? tum
 autem uerum bonum fieri, cum in unam ueluti formam
 atque efficientiam colliguntur, ut quae sufficientia est,
 eadem sit potentia reuerentia claritas atque iucunditas,
 nisi uero unum atque idem omnia sint, nihil habere 15
 quo inter expetenda numerentur. — Demonstratum,
 inquam, nec dubitari ullo modo potest. — Quae igitur,
 cum discrepant, minime bona sunt, cum uero
 unum esse coeperint, bona fiunt: nonne haec ut bona
 sint, unitatis fieri adeptione contingit? — Ita, in- 20
 quam, uidetur. — Sed omne quod bonum est boni
 participatione bonum esse concedis an minime? — Ita

13 quidquid *DT* quicq. *EKβ* 14 In finis *K* | alluit *K*
 15 que *T*¹ 16 uitet *T*¹ | tenebrae *N ss. in T* 17 Anc
*T*¹ 18 negauit *T*¹ *DEK* negabit *BCAβ*?

P. XI] 5 contingit *T*¹ 7 manebunt *om. E*¹ 8 ape-
 tuntur *K*¹ 12 autem *om. K* | fieri] *ss. ant. m. consensimus*
T 14 iuc. *DTK* ioc. *E* 16 inter *om. D*¹ 17 di////ari
 (*VI uel VII litt. erasis*) *K*

est. — Oportet igitur idem esse unum atque bonum simili ratione concedas: eadem namque substantia est
 25 eorum, quorum naturaliter non est diuersus effectus. — Negare, inquam, nequeo. — Nostine igitur, inquit, omne quod est tam diu manere atque subsistere quam diu sit unum, sed interire atque dissolui pariter atque unum esse destiterit? — Quonam modo? — Vt in
 30 animalibus, inquit: cum in unum coeunt ac permanent anima corpusque, id animal uocatur. cum uero haec unitas utriusque separatione dissoluitur, interire nec iam esse animal liquet. Ipsum quoque corpus cum in una forma membrorum coniunctione permanet, humana ui-
 35 situr species. at si distributae segregataeque partes corporis distraxerint unitatem, desinit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera procul dubio patebit subsistere unumquodque, dum unum est, cum uero unum esse desinit, interire. — Consideranti, inquam,
 40 mihi plura minime aliud uidetur. — Estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat relictia subsistendi appetentia uenire ad interitum corruptionemque desideret? — Si animalia, inquam, considerem quae habent aliquam uolendi nolendique naturam, nihil in-
 45 uenio, quod nullis extra cogentibus abiciant manendi intentionem et ad interitum sponte festinent. omne namque animal tueri salutem laborat, mortem uero perniciemque deuittat. Sed quid de herbis arboribusque, quid de inanimatis omnino consentiam rebus prorsus
 50 dubito. — Atqui non est, quod de hoc quoque possis

24 nanque E 26 Nostine^{an} (tine et an in ras.) T
 27 ac subsistere K 28 utque unum K 29 distiterit T¹ DK
 dest. E 31 id (1 in ras.) T 35 ac si K | (segregataeque]
 q. om. T¹ 36 distraxeritⁿ pr. c. D 39 post interire al.
 add. patebit E 41 agat om. T¹ l' uiuat l' agit l' degat mg.
 E 43 confiderent D¹ 44 hab& T¹ | aliquem T¹ 45
 abicient T¹ abiciant (a in ras.) D abicient K abi/ciant E
 47 perniciemque T¹ pernet. T² 48 diuitat E 49 con-
 t/entiam (ci er.) T

ambigere, cum herbas atque arbores intuearis primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat cito exarescere atque interire non possint. nam aliae quidem campis aliae montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliae saxis haerent, aliarum fecundae sunt steriles harenae, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod conuenit et ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. quid quod omnes uelut in terras ore demerso trahunt alimenta radicibus ac per medullas robur corticemque diffundunt? quid quod mollissimum quidque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra uero quadam ligni firmitate, ultimus autem cortex aduersum caeli intemperiem quasi mali patiens defensor opponitur? iam uero quanta est naturae diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur. quae omnia non modo ad tempus manendi uerum generatim quoque quasi in perpetuum permanendi ueluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quae inanimata esse creduntur nonne quod suum est quaeque simili ratione desiderant? cur enim flammam quidem sursum leuitas uehit, terras uero deorsum pondus deprimit, nisi quod haec singulis loca motionesque conueniunt? Porro autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conseruat: sicuti ea quae sunt inimica corrumpunt. Iam uero quae dura sunt ut lapides, adhaerent tenacissime partibus suis et ne facile dissoluantur resistunt. quae uero liquentia ut aer atque aqua, facile quidem diuidentibus cedunt, sed cito in ea rursus

51 arborib. (es ss. al.) T 55 paludes D | alias T | haerent T | fecundae T foec. E 56 harenae T 57 conetur (e rec. ex a factum uidetur) D 58 ne dum] nidum K
59 uelut K 60 rubor T¹ 61 quidque] quidque/ ex quidquod (e in ras., d er.) T quidque DC quidque B quid^q. (al. c.) E quodque K? A 62 seenti T¹ | interioris D¹ 63 extraque K | firmitate tegitur ci. Pulmannus tegitur om. ω | ultima T¹
64 aduersum] ad summam K 65 opponitur K obpon. T 76 adherent T

80 a quibus sunt abscisa relabuntur, ignis uero omnem
 refugit sectionem. Neque nunc nos de uoluntariis ani-
 mae cognoscentis motibus, sed de naturali intentione
 tractamus. sicuti est, quod acceptas escas sine cogi-
 tatione transigimus, quod in somno spiritum ducimus
 85 nescientes: nam ne in animalibus quidem manendi amor
 ex animae uoluntatibus, uerum ex naturae principiis
 uenit. Nam saepe mortem cogentibus causis, quam
 natura reformidat, uoluntas amplectitur, contraque illud
 quo solo mortalium rerum durat diuturnitas gignendi
 90 opus, quod natura semper appetit, interdum coercescit
 uoluntas. Adeo haec sui caritas non ex animali mo-
 tione, sed ex naturali intentione procedit. dedit enim
 prouidentia creatis a se rebus hanc uel maximam ma-
 nendi causam, ut quoad possunt naturaliter manere
 95 desiderant: quare nihil est quod ullo modo queas du-
 bitare cuncta quae sunt appetere naturaliter constantiam
 permanendi, deuitare perniciem. — Confiteor, inquam,
 nunc me indubitato cernere quae dudum incerta uide-
 bantur. — Quod autem, inquit, subsistere ac perma-
 100 nere petit, id unum esse desiderat: hoc enim sublato
 ne esse quidem cuiquam permanebit. — Verum est,
 inquam. — Omnia igitur, inquit, unum desiderant.
 — Consensi. — Sed unum id ipsum monstrauius esse
 quod bonum. — Ita quidem. — Cuncta igitur bonum
 105 petunt, quod quidem ita describas licet ipsum bonum
 esse quod desideretur ab omnibus. — Nihil, inquam,
 uerius excogitari potest. nam uel ad nihil unum cuncta

80 abscisa ω (abscissa K ?) 82 montibus T^1 85 ne
 inan.] necnanim. E^1 | animabus T | manens K 86 natura
 D 90 coercescit TK 92 procredit E^1 94 ut quo pos-
 sint K | abscissa K ? 95 quaeas T | dubitare $om.$ D^1
 96 constatiat E^1 97 pernic. in pernecc. $c.$ T 100 petit
 TDK appetit E 101 nec esse K | permanebit ex permane-
 bun $statim$ $pr.$ $c.$ T | est $om.$ T 104 bonum est A 106
 desideratur A desideretur ω (desideretur E) 107 ad nihi-
 lum KCA ad nihilum E ad nihilum (u in $ras.$) DR ad ni-
 hilū///cuncta T ad nihilū///unum B

referuntur et uno ueluti uertice destituta sine rectore
fluitabunt aut si quid est ad quod universa festinant,
id erit omnium summum bonorum. — Et illa: Nimium, 110
inquit, o alumne laetor, ipsam enim mediae ueritatis
notam mente fixisti. sed in hoc patuit tibi quod igno-
rare te paulo ante dicebas. — Quid? inquam. — Quis
esset, inquit, rerum omnium finis. is est enim pro-
fecto, quod desideratur ab omnibus, quod quia bonum 115
esse collegimus, oportet rerum omnium finem bonum
esse fateamur.

XI Quisquis profunda mente uestigat uerum
Cupitque nullis ille deuiis falli,
In se reuoluat intimi lucem uisus
Longosque in orbem cogat inflectens motus 5
Animumque doceat quidquid extra molitur
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phoebus.
Non omne namque mente depulit lumen 10
Obliuiosam corpus inuehens molem.
Haeret, profecto semen introrsum ueri
Quod excitatur uentilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto uiueret fomes corde?
Quod si Platonis musa personat uerum, 15
Quod quisque discit immemor recordatur.

XII Tum ego: Platoni, inquam, uehementer as-
sentior, nam me horum iam secundo commemoras,

108 et uno] ut uno *K* 109 festinant *TE* festinent *DK*?
111 la&/or *T* 113 ante/////dicebas *T* 114 If enim (est
om.) *T* 116 colligimus *EK* | finem] *ss.* .1. xpm *T*

C. XI] 1 Quisquis (*pr. c.*) *T* | fatigat († uestigat *ss.*) *K*
4 inflectant *K* 5 quidquid *DT* quicq. *EK* 6 retrusum
K 8 perspicacius *T* 12 excitatur *K* 15 Platonis] *Phae-*
done XX 76 A 16 immemor *K*

P. XII] 2 me] ¹m *K*

Boetii cons. ed. Peiper.

primum quod memoriam corporea contagione, dehinc cum maeroris mole pressus amisi. — Tum illa: Si
 5 priora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis quod te dudum nescire confessus es. — Quid? inquam. — Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. — Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum, sed quid afferas, licet
 10 iam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. — Mundum, inquit, hunc, deo regi paulo ante minime dubitandum putabas. — Ne nunc quidem arbitror, inquam, nec umquam dubitandum putabo quibusque in hoc rationibus accedam breuiter exponam. Mundus hic
 15 ex tam diuersis contrariisque partibus in unam formam minime conuenisset, nisi unus esset qui tam diuersa coniungeret. coniuncta uero naturarum ipsa diuersitas inuicem discors dissociaret atque diuelleret, nisi unus esset qui quod nexuit contineret. Non tam uero
 20 certus naturae ordo procederet nec tam dispositos motus locis temporibus efficientia spatiis qualitatibus explicarent, nisi unus esset qui has mutationum uarietates manens ipse disponderet. Hoc quidquid est quo condita manent atque agitantur, usitato cunctis uocabulo deum
 25 nomino. — Tum illa: Cum haec, inquit, ita sentias, paruam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos patriam sospes reuisas. sed quae proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numera-

3 quod meror hebetauit memoriam corporea contagione
(haec lineola subducta, in mg. autem add. haec: memoriam corporea contagione. dehinc cum meroris mole pressus amisi) dehinc cum merores quod sit obliuiosa mole pressus animus *K*

4 meroris *T* 5 respiciet *K* 9 10 licet//iam (*t in ras.*) *T* licet etiam *B* licet iam *DEK* 10 iam/prosp. (*f er.*)

D 11 minime] l'nemini *al. ss. TE* 12 putabo^{as} *K* 13 unquam *E* 16—19 qui tam — unus efflet *om. K*¹ 18 dis-

sociare^T (*pr. c.*) *D* 20 certus (*pr. c.*) *D* | praecederet *T*

21 explicarent *TDK* explicaret *E* 23 quidquid *D* quicq.

TEK 27 28 hunc uersum intueamur — numerauimus *om. K*

uimus deumque beatitudinem ipsam esse consensimus?
 — Ita quidem. — Et ad mundum igitur, inquit, re- 30
 gendum nullis extrinsecus amminiculis indigebit. alioquin
 si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. — Id,
 inquam, ita est necessarium. — Per se igitur solum
 cuncta disponit. — Negari, inquam, nequit. — At-
 qui deus ipsum bonum esse monstratus est. — Memini, 35
 inquam. — Per bonum igitur cuncta disponit, si qui-
 dem per se regit omnia, quem bonum esse consensi-
 mus et hic est ueluti quidam clauus atque gubernaculum
 quo mundana machina stabilis atque incorrupta serua-
 tur. — Vehementer assentior, inquam, et id te paulo 40
 ante dicturam tenui licet suspitione prospexi. — Credo,
 inquit, iam enim ut arbitror uigilantius ad cernenda
 uera oculos deducis, sed quod dicam non minus ad
 contuendum patet. — Quid? inquam. — Cum deus,
 inquit, omnia bonitatis clauo gubernare iure credatur 45
 eademque omnia sicuti docui ad bonum naturali inten-
 tione festinent, num dubitari potest, quin uoluntaria
 regantur seque ad disponentis nutum ueluti conuenientia
 contemperataque rectori sponte conuertant? — Ita,
 inquam, necesse est: nec beatum regimen esse uide- 50
 retur, si quidem detrectantium iugum foret, non ob-
 temperantium salus. — Nihil est igitur quod naturam
 seruans deo contraire conetur. — Nihil, inquam. —
 Quod si conetur, ait, num tandem proficiet quidquam

29 consensimus *ω* concessimus *al. ss. TE et sic C* censui-
 mus *A* 31 amminiculis *K* | indigebat *T*ⁱⁿ digebit *D* 34 ne-
 quid *T*¹ 36 per bonum ipsum igitur *EN* ipsum bonum igi-
 tur (per *om.*) *A* 37 concessimus *E* *idem ss. in T* consensimus
TDK 39 corrupta *T* 41 suspitione *TE* 42 iam *ex*
tam c. D 44 contuendum (*l er.?*) *T* 45 inquit *T*¹
 47 festinant *K* | Non (*† num ss.*) *E* | uoluntaria *ω l'e ss.*
T uoluntarie *A* 49 contemperata/que (*t er.*) *T* | rectoris
K 51 detrect. *DTA* detraectantium *K* detractantium *E* |
 50temperantium (*al. c.*) *E* 53 conatur *T*¹ 54 Quod si
*TKE*¹ Quid si *D? CA* | num] non *K* | quidquam *DT*¹ quicq. *EK*

simplicitatis orbem complicas? Etenim paulo ante beatitudi- 80
tudine incipiens eam summum bonum esse dicebas,
quam in summo deo sitam loquebare. ipsum quoque
deum summum esse bonum plenamque beatitudinem
disserebas: ex quo ueminem beatum fore nisi qui pa-
riter deus esset quasi munusculum dabas. rursus ipsam 85
boni formam dei ac beatitudinis loquebaris esse sub-
stantiam ipsumque unum id ipsum esse bonum docebas
quod ab omni rerum natura peteretur. deum quoque
bonitatis gubernaculis uniuersitatem regere disputabas
uolentiaque cuncta parere nec ullam mali esse naturam. 90
atque haec nullis extrinsecus sumptis sed ex altero
fidem trahente insitis domesticisque probationibus ex-
plicabas. — Tum illa: Minime, inquit, ludimus rem-
que omnium maximam dei munere quem dudum de-
precabamur exegimus. Ea est enim diuinae forma 95
substantiae, ut neque in externa dilabatur nec in se
externum aliquid ipsa suscipiat, sed, sicut de ea Parme-
nides ait ΠΑΝΤΟΘΕΝ ΕΥΚΥΚΛΟΥ ΦΑΙΡΗC ΕΝΑ-
ΛΙΓΚΙΟΝ ΟΓΚΩΙ, rerum orbem mobilem rotat, dum se
immobilem ipsa conseruat. Quod si rationes quoque 100
non extra petitas sed intra rei quam tractabamus am-
bitum collocatas agitauius, nihil est quod ammirere,
cum Platone sanciente didiceris cognatos de quibus
loquuntur rebus oportere esse sermones.

80 81 ante beat. (om. a) TDEC ante a beat. K? BA
81 beatitudine// (m uel in er.) D | infipient K 81—83 in-
cipiens — beatitudinem om. mg. pr. add. D 82 sita K |
loqu, bare K 85 effec] eē D¹ 86 beatitudines D¹ 88 na-
turt^apeteretur E | pateretur T¹ 91 sumtis DT¹ | altero ex altero
A alterum ex altero B 93 lud^m..muf (sic) D 96 dilab^atur D
98 inter ait et παντοθεν leguntur haec: omnis enim circulus fer-
tur In unum circulum E | ευκυκλους. φερης ω cφαιρης Vict. 1
Vallini (?) Parmenidis rell. u. 103 (uid. Mullacht Fragmenta phi-
losophorum graecorum I 124 HSteini ed. in Symbolis philoll. Bonn.
p. 803 sqq. u. 106) | ΕΝΔ ΑΙΓΚΙΟΝ K 100 inmob. K 102 col-
locata^{pe} T coll. ataf (pr. c.) D 103 Platone] in Timaeo p. 29 B |
sanctiente D constituyente K | didiceris D 104 locuntur K

XII Felix qui potuit boni
 Fontem uisere lucidum,
 Felix qui potuit grauis
 Terrae soluere uincula.
 5 Quondam funera coniugis
 Vates threicius gemens
 Postquam flebilibus modis
 Siluas currere mobiles
 Amnes stare coegerat
 10 Iunxitque intrepidum latus
 Saeuis cerua leonibus
 Nec uisum timuit lepos
 Iam cantu placidum canem,
 Cum flagrantior intima
 15 Feruor pectoris ureret
 Nec qui cuncta subegerant
 Mulcerent dominum modi,
 Inmites superos querens
 Infernas adiit domos.
 20 Illic blanda sonantibus
 Chordis carmina temperans
 Quidquid praecipuis deae
 Matris fontibus hauserat,
 Quod luctus dabat impotens,
 25 Quod luctum geminans amor,
 Deflet Taenara commouens
 Et dulci ueniam prece
 Vmbrarum dominos rogat.
 Stupet tergeminus nouo
 30 Captus carmine ianitor,

C. XII] 5 funere^a D 6 treicius^a K 9 st^are D
 10 iunxitque T | latum^r D 12 lepos^r TDK lepus^r E 13
 placidam^u D 15 feruor/ (f er.) D 18 imites^r T inm. D |
 querens T 22 quidquid DT quicq. EK 23 hauserit E
 25 germinans^{ra} K¹C 26 tenara D tenera K trenara T
 trena// al. c. E trenera A

Quae sontes agitant metu
 Vltrices scelerum deae
 Iam maestae lacrimis madent.
 Non ixionium caput
 Velox praecipitat rota 35
 Et longa site perditus
 Spernit flumina Tantalus.
 Vultur dum satur est modis,
 Non traxit Tityi iecur.
 Tandem „uincimur“ arbiter 40
 Vmbrarum miserans ait:
 „Donamus comitem uiro
 Emptam carmine coniugem.
 Sed lex dona coerceat,
 Ne, dum Tartara liquerit, 45
 Fas sit lumina flectere.“
 Quis legem det amantibus?
 Maior lex amor est sibi.
 Heu noctis prope terminos
 Orpheus Eurydicen suam 50
 Vidit perdidit occidit.
 Vos haec fabula respicit
 Quicumque in superum diem
 Mentem ducere quaeritis.
 Nam qui tartareum in specus 55
 Victus lumina flexerit,
 Quidquid praecipuum trahit
 Perdit, dum uidet inferos.

33 maeste *T* 35 rota/ *E* 36 sit eperditus *T* site *DK*
 siti *E* 37 fulmina *E* 39 tytygi *K* 40 uincitur *K*
 42 committem *K* 43 emtam *DT* emptam *EK* 49 haeu
K 50 euridycen *K* eurydicem *E* 53 quicumque *E*
 55 tar.reum (*al. c.*) *E* | spectus *K*¹ 57 quidquid *DT* quicq.
EK | præci.um *E* praecium *Vaticanus I*

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONS. ORD. EXMAG. OFF. ATQVE PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

LIBER TERTIVS EXPLICIT INCIPIT

LIBER IIII

I Haec cum Philosophia dignitate uultus et oris
 grauitate seruata leniter suauiterque cecinisset, tum
 ego nondum penitus insiti maeroris oblitus intentionem
 dicere adhuc aliquid parantis abrui. Et: O, inquam,
 5 ueri praeuia luminis quae usque adhuc tua fudit oratio,
 cum sui speculatione diuina tum tuis rationibus inuicta
 patuerunt eaque mihi, etsi ob iniuriae dolorem nuper
 oblita non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed
 ea ipsa est uel maxima nostri causa maeroris, quod,
 10 cum rerum bonus rector existat, uel esse omnino mala
 possint uel impunita praetereant: quod solum quanta
 dignum sit ammiratione profecto consideras. At huic
 aliud maius adiungitur. nam imperante florenteque ne-
 quitia uirtus non solum praemiis caret, uerum etiam
 15 sceleratorum pedibus subiecta calcatur et in locum fa-

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII EXCONS. ORD. PATRICII
 PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS LIBER TERTIVS EXPLICIT INCIPIT
 LIBER QVARTVS *sic libri* BOECII *K* BOETHII *TD* | EXCONSULIS
K EXCONSO^L *T* | ED (o om.) *T* ORDINARII *K* | PHILOSOPICE *K* |
 EXPLICIT LIBER TERTIVS *K* | INCIPIT QVARTVS *E* (om. LIBER) |
 INCIPIT LIBER SECVNDVS (sic) *K* | FELICITER add. *K*

P. I] 5 fu//dit (n er.) *D* 6 dinin/atum *K* 7 eaque
T | iuriae (in om.) *T* 9 meroris *T* 11 inpun. *K* 12
 fit om. *T*¹ | animatione *T*¹ amiratione *E* 13 maius *DE*
 ma/iuf (ex magiuf uel magnuf) *K* magif *TC* 14 † uicio
mg. E 15 in locum ω in loco *A*

cinorum supplicia luit. Quae fieri in regno scientis omnia potentis omnia sed bona tantummodo uolentis dei nemo satis potest nec ammirari nec conqueri. — Tum illa: Et esset, inquit, infiniti stuporis omnibusque horribilius monstris, si, uti tu aestimas, in tanti uelut 20 patrisfamilias dispositissima domo uilia uasa colerentur pretiosa sordescerent. sed non ita est. Nam si ea quae paulo ante conclusa sunt inconuulsa seruantur, ipso de cuius nunc regno loquimur auctore cognosces semper quidem potentes esse bonos malos uero abiectos semper 25 atque inbecillos nec sine poena umquam esse uitia nec sine praemio uirtutes, bonis felicia malis semper infortunata contingere multaque id genus quae sopitis querelis firma te soliditate corroborent. Et quoniam uerae formam beatitudinis me dudum monstrante ui- 30 disti, quo etiam sita sit agnouisti, decursis omnibus quae praemittere necessarium puto, uiam tibi quae te domum reuehat ostendam. pinnae etiam tuae menti quibus se in altum tollere possit adfigam, ut perturbatione depulsa sospes in patriam meo ductu mea se- 35 mita meis etiam uehiculis reuertaris.

I Sunt etenim pinnae uolucres mihi

Quae celsa consendant poli.

Quas sibi cum uelox mens induit,

Terras perosa despicit,

Aeris inmensi superat globum,

Nubesque postergum uidet,

5

16 que *T* 19 et est *K* 20 monstris *om. K* | ficuti *E* | ueluti *K* 21 colerentur *T* 23 conclausa *E* 24 nunc *om. K* | loquimur regno *K* 26 atque a inb. *K* | inbecillof *TDN* imbecillef *EG* inbicillef *K* 27 nec sine *om. E* 29 querellis *D* querel/if *K* quaerelis *T* | firm//ate (it *er.*) *K* | soliditateque *K* solidate *E*¹ | conrob. *DK* corr. *TE* 32 quae] q. *T*¹ | praemittere *TD* praemittere *K* premittere *E* praeterm. *BA* 33 pinnae *T*¹ *D* pennae *K*? *E* 34 quibus etiam se *T*¹ | adfigam *ω* 35 dictu *T*¹

C. I] 1 pinnae *TD* pennae *KE* 3 tibi *K* 5 inm. *TD* imenfi *K* 6 postergum *ω* posttergum *A*

Quique agili motu calet aetheris,
 Transcendit ignis uerticem,
 Donec in astriferas surgat domos
 10 Phoeboque coniungat uias
 Aut comitetur iter gelidi senis
 Miles corusci sideris,
 Vel quocumque micans nox pingitur,
 Recurrat astri circulum
 15 Atque ubi iam exhausti fuerit satis,
 Polum relinquat extimum
 Dorsaque uelocis premat aetheris
 Compos uerendi luminis.
 Hic regum sceptrum dominus tenet
 20 Orbisque habenas temperat
 Et uolucrum currum stabilis regit
 Rerum coruscus arbiter.
 Huc te si reducem referat uia,
 Quam nunc requiris immemor:
 25 Haec, dices, memini, patria est mihi,
 Hinc ortus, hic sistam gradum.
 Quod si terrarum placeat tibi
 Noctem relictam uisere,
 Quos miseri toruos populi timent
 30 Cernes tyrannos exules.

II Tum ego: Papae, inquam, ut magna promittis.
 nec dubito quin possis efficere, tu modo quem excita-
 ueris ne moreris. — Primum igitur, inquit, bonis
 semper adesse potentiam, malos cunctis uiribus esse
 5 desertos agnoscas licebit, quorum quidem alterum de-

7 aetheris *T* 10 coniungant *D*¹ 11 saturni *mg. add.*
E 12 chorufci *K* 13 quocumque *E* 14 aſtur *E*¹
 15 exhausti (x ex c.) *D* 16 //polum (o ex u et po er.) *D*
 17 praemat *T* 21 ferat (re rec. add.) *D* 24 inm. *K*
 27 tibi/ *K*

P. II] 1 papae *DK?* pape *TE* 3 ne mor.] memor
 eris *T*

monstratur ex altero. nam cum bonum malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet inbecillitas mali, at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. sed uti nostrae sententiae fides abundantior sit, alterutro calle procedam nunc hinc nunc 10 inde proposita confirmaus. Duo sunt quibus omnis humanorum actuum constat effectus, uoluntas scilicet ac potestas, quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. deficiente etenim uoluntate ne aggreditur quidem quisque quod non uult, at si potestas 15 absit, uoluntas frustra sit. Quo fit, ut si quem uideas adipisci uelle quod minime adipiscatur, huic obtinendi quod uoluerit defuisse ualentiam dubitare non possis. — Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. — Quem uero effecisse quod uoluerit uideas, num etiam 20 potuisse dubitabis? — Minime. — Quod uero quisque potest, in eo ualidus, quod uero non potest, in hoc inbecillis esse censendus est. — Fateor, inquam. — Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum intentionem omnem uoluntatis humanae quae 25 diuersis studiis agitur ad beatitudinem festinare? — Memini, inquam, illud quoque esse demonstratum. — Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum eoque modo, cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum? — Minime, inquam, recordor, quoniam id 30 memoriae fixum teneo. — Omnes igitur homines boni pariter ac mali indiscreta intentione ad bonum peruenire nituntur? — Ita, inquam, consequens est. — Sed

7 confiterit *om.* *D*¹ | inb. *TK* 8 & si *T*¹ 9 sententiae
*D*¹ sen///tentiae (ten *er.*) *E* | habundantior *TK* abund. *DE*
 10 alterutro/calle *K* 12 actuum *om.* *K* | uoluptas *K* | filii-
 cet *K* 13 alterutrum *ω* alterum *BA* 14 agreditur *K*
 15 quisquam *ci.* *Kinderlingius* | ac si *EK* 16 ut quem (si
om.) *T* 17 adipisci uelle quod minime *bis scripta K* | optin.
DE obtin. *TK* 18—20 defuisse — uideat *mg.* add. *K* 18
 dubitari *T*¹ 20 nunc *T*¹ 21 22 quod uero — ualidus
om. *D*¹ 22 ualidius *D*² 23 inb. *TEK* | censendus *T*¹
 24 in quid *D* 26 in hoc *om.* *K* 27 illud *ω*

certum est adeptione boni bonos fieri. — Certum.
 35 — Adipiscuntur igitur boni quod appetunt? — Sic
 uidetur. — Mali uero si adipiscerentur quod appetunt
 bonum, mali esse non possent. — Ita est. — Cum
 igitur utrique bonum petant, sed hi quidem adipiscan-
 tur, illi uero minime, num dubium est bonos quidem
 40 potentes esse, qui uero mali sunt inbecillos? — Quis-
 quis, inquam, dubitat, nec rerum naturam nec conse-
 quentiam potest considerare rationum. — Rursus, in-
 quit, si duo sint quibus idem secundum naturam pro-
 positum sit eorumque unus naturali officio id ipsum
 45 agat atque perficiat, alter uero naturale illud officium
 minime administrare queat, alio uero modo quam na-
 turae conuenit non quidem impleat propositum suum
 sed imitetur implentem: quemnam horum ualentiorum
 esse decernis? — Etsi coniecto, inquam, quid uelis,
 50 planius tamen audire desidero. — Ambulandi, inquit,
 motum secundum naturam esse hominibus num nega-
 bis? — Minime, inquam. — Eiusque rei pedum offi-
 cium esse naturale num dubitas? — Ne hoc quidem,
 inquam. — Si quis igitur pedibus incedere ualens am-
 55 bulet aliusque cui hoc naturale pedum desit officium,
 manibus nitens ambulare conetur, quis horum iure ua-
 lentior existimari potest? — Contexe, inquam, cetera:
 nam quin naturalis officii potens eo qui idem nequeat
 ualentior sit, nullus ambigat. — Sed summum bonum,
 60 quod aequè malis bonisque propositum, boni quidem
 naturali officio uirtutum petunt, mali uero uariam per
 cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium

34 Certum ω Certum est A 35 36 Sic uidetur — ap-
 petunt *mg. add. K* 40 sint K | inbecillos T inbecillos D
 inbecillos KE 41 consequentiam E 46 ammin. E adm.
 DTK | nature T 49 discernis K 50 plenius T^1 plenius
 DKE 52 eius (*q; al. ss.*) E 53 non dub. K 57 exe-
 stimari D 58 quin] qui $T^1 K^1 C^1$ quin ED | qui idem] qui-
 dem D 59 ambigat TDK ambigat E 60 prop. est E est
 om. TDK 61 uirtutem K^1 | per uariam A uariam per ω |
^a
 uerã K

non est, idem ipsum conantur adipisci. an tu aliter existimas? — Minime, inquam, nam etiam quod est consequens patet. ex his enim quae concesserim, bonos quidem potentes, malos uero esse necesse est imbecillos. — Recte, inquit, praecurris idque, uti medici sperare solent, indicium est erectae iam resistentisque naturae. sed quoniam te ad intellegendum promptissimum esse conspicio, crebras coaceruabo rationes. Vide enim quanta uitiosorum hominum pateat infirmitas qui ne ad hoc quidem peruenire queunt ad quod eos naturalis ducit ac paene compellit intentio. et quid si hoc tam magno ac paene inuicto praeceuntis naturae desererentur auxilio? Considera uero quanta sceleratos homines habeat in potentia. neque enim leuia aut ludicra praemia petunt, quae consequi atque obtinere non possunt, sed circa ipsam rerum summam uerticemque deficiunt nec in eo miseris contingit effectus quod solum dies noctesque moliuntur: in qua re bonorum uires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens ad eum locum usque peruenire potuisset, quo nihil ulterius peruium iaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeris: ita eum, qui expetendorum finem quo nihil ultra est apprehendit, potentissimum necesse est iudices. Ex quo fit quod huic obiacet, ut idem scelesti idem uiribus omnibus uideantur esse deserti. cur enim relictia uirtute uitia sectantur? inscitiane bonorum? sed quid eneruatiis ignorantiae caecitate? an

63 idem ω id *RA?* 64 extimal *D* 65 concesserim
TDE concesseram *K?A* 66 esse *om.* *T¹K* adest *ED?* | in-
 becillos *TK* imbecillos *D* imbecillos *E* 67 percurris *K*
 68 resistentique *T¹* 69 promptissimum *K* prompt. *T* prompt.
DE 70 coaceruabo *DK* 72 eos *om.* *T¹* 73 pone *K*
 paene *D* pene *TE* 74 poene *K* paene *D* pene *TE* 76 in-
TK | ludicra *E* 77 optinere *D* obt. *TEK* 80 in qua
K¹ 81 eum qui ω eum *om.* *A* 83 incessu/ *K* 84 con-
 feret *E¹* 84 85 esse conferet — potentissimum *om.* *D¹*
 85 est *om.* *T¹* | adpr. *EK* 86 alterum idem *om.* *E¹A*
 87 88 deserti — sectantur *om.* *E¹* 88 relecta *D¹*

90 sectanda nouerunt? sed transuersos eos libido praeci-
 pitat: sic quoque intemperantia fragiles qui obluctari
 uitio nequeunt. an scientes uolentesque bonum dese-
 runt, ad uitia deflectunt? sed hoc modo non solum
 potentes esse sed omnino esse desinunt. nam qui
 95 communem omnium quae sunt finem relinquunt, pariter
 quoque esse desistunt. Quod quidem cuiquam mirum
 forte uideatur, ut malos, qui plures hominum sunt,
 eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. nam
 qui mali sunt eos malos esse non abnuo: sed eosdem
 100 esse pure atque simpliciter nego. nam uti cadauer
 hominem mortuum dixeris, simpliciter uero hominem
 appellare non possis, ita uitiosos malos quidem esse
 concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri. est
 enim quod ordinem retinet seruatque naturam: quod
 105 uero ab hac deficit, esse etiam quod in sua natura
 situm est derelinquit. Sed possunt, inquires, mali. ne
 ego quidem negauerim, sed haec eorum potentia non
 a uiribus sed ab imbecillitate descendit. possunt enim
 mala, quae minime ualerent, si in bonorum efficientia
 110 manere potuissent. quae possibilitas eos euidentius
 nihil posse demonstrat. nam si, uti paulo ante colle-
 gimus, malum nihil est, cum mala tantummodo pos-
 sint, nihil posse improbos liquet. — Perspicuum est.
 — Atque ut intellegas quaenam sit huius potentiae uis,
 115 summo bono nihil potentius esse paulo ante definiui-
 mus. — Ita est, inquam. — Sed idem, inquit, fa-
 cere malum nequit. — Minime. — Est igitur, inquit,

91 intemperantia *E*¹

92 93 an scientes — deflectunt

om. *E*¹ | scientes *T* 95 relinquunt *D* relinquunt *EK* 97 ui-
 deantur *T*¹ 101 omnem *E* | simpliciter *E* 102 appellare
K | uitiosus *T*¹ | malos *om.* *E*¹ 103 concesserim *K*
 108 104 sed illud est enim *K* 104 ordinem *K* 106 dere-
 linquit *E* 108 ab *om.* *E* | inb. *EK* 109 mala *om.* *E*¹
 110 manere^{re} *T* 114 at atqui *mg.* *al.* *T* | ut *om.* *T*¹ 115
 definimus^{ui} *T* diffiniuimus *K*

aliquis qui omnia posse homines putet? — Nisi quis insanlat nemo. — Atqui idem possunt mala. — Vtinam quidem, inquam, non possent. — Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia, non uero queant omnia potentes etiam malorum, eosdem qui mala possunt minus posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam omniaque expetenda referri ad bonum uelut ad quoddam naturae suae cacumen ostendimus. sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest, expetenda igitur non est. atqui omnis potentia expetenda est: liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia malorum uero minime dubitabilis apparet infirmitas ueramque illam Platonis esse sententiam liquet solos quod desiderent facere posse sapientes, improbos uero exercere quidem quod libeat, quod uero desiderant explere non posse. faciunt enim quaelibet, dum per ea quibus delectantur id bonum quod desiderant se adepturos putant: sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non ueniunt.

II Quos uides sedere celsos solii culmine reges
Purpura claros nitente saeptos tristibus armis
Ore toruo comminantes rabie cordis anhelos,
Detrahat si quis superbis vani tegmina cultus,
Iam uidebit intus artas dominos ferre catenas.
Hinc enim libido uersat audidis corda uenenis,
Hinc flagellat ira mentem fluctus turbida tollens

118 qui/ (f er.) T 119 infam& T¹ | at quidem K
121 tantummodo E 122 qui om. T¹ 124 numerandum
T¹ 125 omniaquae T¹ | uelud K 128 expetenda T¹
132 Platonis] ut in Gorgia 507 C Alcibiade primo 124 E sqq.
133 inq. K 136 desiderant E

C. II] 2 nitentes aeptos T¹ saeptos D 3 cominantes
E | anelos D hanelos T¹ β² E / añelos al. c. T² anhelos K
6 audidos T¹ audif β¹ 7 ire β² | f¹luctus pr. c.? D

Maeror aut captus fatigat aut spes lubrica torquet.
 Ergo cum caput tot unum cernas ferre tyrannos,
 10 Non facit quod optat ipse dominis pressus iniquis.

III Videsne igitur quanto in caeno probra uoluntur, qua probitas luce resplendeat? In quo perspicuum est numquam bonis praemia numquam sua sceleribus deesse supplicia. rerum etenim quae geruntur
 5 illud propter quod unaquaeque res geritur, eiusdem rei praemium esse non iniuria uideri potest: uti currendi in stadio propter quam curritur iacet praemium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum propter quod omnia geruntur ostendimus. est igitur hu-
 10 manis actibus ipsum bonum ueluti praemium commune propositum. Atqui hoc a bonis non potest separari neque enim bonus ultra iure uocabitur qui careat bono: quare probos mores sua praemia non relinquunt. Quantumlibet igitur saeuiant mali, sapienti tamen co-
 15 rona non decidet, non arescet. neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto laetaretur, poterat hoc uel alius quispiam uel ipse etiam qui contulisset auferre: sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo prae-
 20 mio carebit, cum probus esse desierit. Postremo cum omne praemium idcirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem praemii iudicet exper-tem? At cuius praemii? omnium pulcherrimi maximi-que. memento etenim corollarii illius quod paulo ante

8 memor T^1 meror $DEKT^2$ | captus $D^1 T^1 E^1 \beta$ captos $K?A$ 9 ergo non caput T^1

P. III] 1 caeno DTE | uoluntantur E 2 lucere splendeat K 5 eundem (pr. c.) T 6 p̄m̄ũ rei K | currendi ω currenti T^2 8 id est DE^1 id $\sim K$ id// T^1 idẽ C idem BN id A 14 seniant T | tamen om. E 15 decudẽ (id in ras.) T 16 quĩd D 17 laetarentur E^1 21 omnẽ K 22 cum potem $T^1 K$ | praemi iudicat T 23 \sqrt{t} E Ad K

praecipuum dedi ac sic collige: Cum ipsum bonum ²⁵
 beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quod boni sint fieri
 beatos liquet. sed qui beati sint deos esse conuenit.
 est igitur praemium bonorum quod nullus deterat dies,
 nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos
 fieri. Quae cum ita sint, de malorum quoque insep- ³⁰
 rabili poena dubitare sapiens nequeat. nam cum bo-
 num malumque item poenae atque praemium aduersa
 fronte dissideant, quae in boni praemio uidemus acce-
 dere eadem necesse est in mali poena contraria parte
 respondeant. sicut igitur probis probitas ipsa fit prae- ³⁵
 mium, ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam
 uero quisquis afficitur poena, malo se affectum esse
 non dubitat. si igitur sese ipsi aestimare uelint, pos-
 suntne sibi supplicii expertes uideri quos omnium ma-
 lorum extrema nequitia non affecit modo uerum etiam ⁴⁰
 uehementer infecit? Vide autem ex aduersa parte bo-
 norum, quae improbos poena comitetur. omne nam-
 que quod sit unum esse ipsumque unum bonum esse
 paulo ante didicisti, cui consequens est, ut omne quod
 sit id etiam bonum esse uideatur. hoc igitur modo ⁴⁵
 quidquid a bono deficit esse desistit: quo fit, ut mali
 desinant esse quod fuerant, sed fuisse homines adhuc
 ipsa humani corporis reliqua species ostentat. quare
 uersi in malitiam humanam quoque amisere naturam.
 Sed cum ultra homines quemque prouehere sola pro- ⁵⁰
 bitas possit, necesse est, ut quos ab humana condicione

25 praecipuum *T*¹ | ac si *K* 27 sint *T*¹*DK* sunt *E* |
 non uenit *K* 30 inseperabili *T* 31 pena *T* 32 poene
*DT*¹*K* poen^a. *T*² 33 defideant *T*¹ diffideatⁿ *E* | accedere
*DT*¹*E*¹*G* accidere *K*? 35 pro//bis (no uel bo er.) *T* 36
 inpr. *T* | neq ipsa (i. e. nequia ipsa) *K* | est om. *E*
 37 poe/na (n ex m) *K* 38 dubitet^a *K* | aestimare ω (exsti-
 mare *K*) 40 affecit *TDK* afficit *ECA* 41 infecit *TDK*
 inficit *ECA* 42 poena om. *T*¹ 43 quo sit *E*¹ 46 quid-
 quid *D* quicq. *TE* quod *K* 48 humana *T*¹ 49 quoque/
 amī/fere *T* 51 condicione *D*

deiecit, infra hominis meritum detrudat improbitas.
 euenit igitur, ut quem transformatum uitii videas ho-
 minem aestimare non possis. Auaritia feruet alienarum
 55 opum uiolentus ereptor? lupi similem dixeris. ferox
 atque iniques linguam litigiis exercet? cani comparabis.
 insidiator occultus subripuisse fraudibus gaudet? uul-
 piculis exaequetur. irae intemperans fremit? leonis
 animum gestare credatur. pauidus ac fugax non me-
 60 tuenda formidat? ceruis similis habeatur. segnis ac
 stupidus torpit? asinum uiuit. leuis atque inconstans
 studia permutat? nihil auibis differt. foedis inmun-
 disque libidinibus inmergitur? sordidae suis uoluptate
 detinetur. Ita fit, ut qui probitate deserta homo esse
 65 desierit, cum in diuinam condicionem transire non
 possit, uertatur in beluam.

III Vela neritii ducis

Et uagas pelago rates
 Euris appulit insulae,
 Pulchra qua residens dea
 5 Solis edita semine
 Miscet hospitibus nouis
 Tacta carmine pocula.
 Quos ut in uarios modos
 Vertit herbipotens manus,
 10 Hunc apri facies tegit,
 Ille marmaricus leo

53 & euenit *K* 55 opū/ (*er. f*) *T* | lipi *T*¹ 56 inque-
 tof *K* | compar. *K* 57 subrip. ω | uulpiculif *T*¹ *DK* uulpe-
 culif *E* 58 exequ. *T* 60 cerui similif *E* 61 torpit
*T*¹ *D* torpet *KE* | torpetasimū/Uiuit *K* | constans (*al. c.*) *D*
 62 defert *K* | fedis *T*¹ *E* fedis *K* | inmund. ω 63 inm. *TEK*
 65 deferit *E* | condicionem *D*

C. III] 1 Velani retii *K* | neritii *ni f. ex* niretii *c. T*
 neritii *NM*² neretii *M*¹ nericii *ex* niricii *al. c. E* niretii *T*¹
DK naretii β naricii *CG* naritii *A* 2 Et] Ut *K* | uagof *TC* |
 pelago/rates *T* 3 apulit *T*¹ 4 pulchra^r β

Dente crescit et unguibus.
 Hic lupis super additus,
 Flere dum parat, ullulat.
 Ille tigris ut indica 15
 Tecta mitis obambulat.
 Sed licet uariis malis
 Numen Arcadis alitis
 Obsitum miserans ducem
 Peste soluerit hospitibus, 20
 Iam tamen mala remiges
 Ore pocula traxerant,
 Iam sues cerealia
 Glande pabula uerterant
 Et nihil manet integrum 25
 Voce corpore praeditis.
 Sola mens stabilis super
 Monstra quae patitur gemit.
 O leuem nimium manum
 Nec potentia gramina, 30
 Membra quae ualeant licet,
 Corda uertere non ualent.
 Intus est hominum uigor
 Arce conditus abdita.
 Haec uenena potentius 35
 Detrahunt hominem sibi
 Dira quae penitus meant
 Nec nocentia corpori
 Mentis ulcere saeuunt.

13 lupus *E*¹ *K*¹ *B*¹ | nuper *ωβ* super *ci.* *Pulmannus* 14
 ullulat *T* ululat *DEK* ulula/ *β* eiulat *LMueller ci.* *uu.* 15 16
om. *β* | *OBAMBVLAT* (*ant. c.*) *T*¹ 16 inmitis *K* 18 halit/it
K 21 tamen (*a ex c. ant.*) *T* 22 ore (*e in ras. ant.*) *T* |
 pocula *β* 23 fuescere alia *T* 24 glande (*l in ras.*) *T*
 26 corpore (*e in ras.*) *T* | praeditis *DCRH* per ditis (*er in ras.*)
T perditis *Eβ?K?BAN* 28 que *T* 29 leū^e *K* 31 men-
 bra *E* *u.* 32 *om.* et iuxta *u.* 31 *ant. m. minio scriptus T*
 37 d/ira (*e er.*) *D* 39 uulnere *ω* ulcere *ci.* *Vallinus ad-*
stipulante ut ait non uno codice (?) | seniuunt *T*

III Tum ego: Fateor, inquam, nec iniuria dici uideo uitiosos, tametsi humani corporis speciem seruent, in beluas tamen animorum qualitate mutari: sed quorum atrox scelerataque mens bonorum perniciē saeuit, id ipsum eis licere noluissem. — Nec licet, inquit, uti conuenienti monstrabitur loco. sed tamen si id ipsum quod eis licere creditur auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum poena releuetur. Etenim quod incredibile cuiquam forte uideatur, infeliciores
 10 esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea quae cupiunt implere non possint. nam si miserum est uoluisse praua, potuisse miserius est, sine quo uoluntatis miserae langueret effectus. Itaque cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est
 15 urgeantur quos uideas scelus uelle posse perficere. — Accedo, inquam, sed uti hoc infortunio cito careant patrandi sceleris possibilitate deserti uehementer exopto. — Carebunt, inquit, ocius quam uel tu forsitan uelis uel illi sese aestiment esse carituros. neque enim est
 20 aliquid in tam breuib. uitae metis ita serum quod expectare longum immortalis praesertim animus putet: quorum magna spes et excelsa facinorum machina repentino atque insperato saepe fine destruitur, quod quidem illis miseriae modum statuit. Nam si nequitia
 25 seros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse iudicarem, si non eorum malitiam saltim mors extrema finiret. etenim si de prauitatis infortunio uera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam quam esse constat aeternam. — Tum ego:

P. III] 2 humani/ (f er.?) T 4 perniciē (e ex i) T
 8 releuetur ω releuatur C 9 cuiq. K 12 pua^a K 13 miser/ae K | Ita (q; rec. ss.) T 15 urgeantur TKD? urgeantur E 16 inquā ex inquit pr. c. T | ut in hoc DK uti hoc T? EBCA 18 quem Tⁱ 19 estim. T 20 metis T moctif K | exp. E 21 inm. TEK 22 et om. K 23 destruitur Tⁱ K distribuitur Dⁱ (bu er. i in e al. c.) destruitur ? 24 miseria K 27 saltim TK saltem Dⁱ E 29 constat effe A

Mira quidem, inquam, et concessu difficilis inlatio, sed ³⁰
 his eam quae prius concessa sunt nimium conuenire
 cognosco. — Recte, inquit, aestimas: sed qui con-
 clusioni accedere durum putat, aequum est uel falsum
 aliquid praecessisse demonstret uel collationem propo-
 sitionum non esse efficacem necessariae conclusionis ³⁵
 ostendat: alioquin concessis praecedentibus nihil pror-
 sus est quod de inlatione causetur. Nam hoc quoque
 quod dicam, non minus mirum uideatur, sed ex his
 quae sumpta sunt aequae est necessarium. — Quid-
 nam? inquam. — Feliciores, inquit, esse improbes ⁴⁰
 supplicia lucentes, quam si eos nulla iustitiae poena
 coerceat. Neque id nunc molior quod cuius ueniat
 in mentem, corrigi ultione prauos mores et ad rectum
 supplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse
 culpanda fugiendi, sed alio quodam modo infeliciores ⁴⁵
 esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio
 correctionis nullus respectus habeatur exempli. — Et
 quis erit, inquam, praeter hos alius modus? — Et illa:
 Bonos, inquit, esse felices malos uero miseros nonne
 concessimus? — Ita est, inquam. — Si igitur, inquit, ⁵⁰
 miseriae cuiuspiam bonum aliquid addatur, nonne fe-
 licior est eo cuius pura ac solitaria sine cuiusquam
 boni ammixtione miseria est? — Sic, inquam, uidetur.
 — Quid si eidem misero qui cunctis careat bonis, prae-
 ter ea quibus miser est malum aliud fuerit adnexum, ⁵⁵

30 concessa *K* | inlatio *ω* 31 eam quae *ω* ea quae *A*
 32 conclusione *K* 34 demonstrat *E* | collationem *TBA* col-
 locationem *DEKCN* | propoficionum *K* propositione *T¹*
 35 36 conclusioni/ostendat *E* 37 hoc *om. E¹* 39 quæ *τ*
 sumpta *E* | sumta *D* | aeq. (a in ras.) *T* /eque (n er.) *K*
 40 esse inquit *A* | reprobos *K* inpr. *E* 41 pena *K* 42
 melior *K* 43 in mentem] in *om. D¹* 44 errore *D*
 45 culpanda *om. E¹* | fugi *D* | alia *T¹* 46 inpr. *TE* | inpr.
TEK 47 nullus (que *om.*) *E¹* | Et//quis (si er.) *K* 48
 modos *K* 49 //felices (in er.) *D* 53 amixione *K*
 54 bonis//praeter *EK* (in utroque *II litt. erasis*) bonis eo prae-
 ter *RHG* 55 alium *T¹* | adnexum *ω*

nonne multo infelicioꝛ eo censendus est cuius infor-
 tunium boni participatione releuatur? — Quidni? in-
 quam. — Habent igitur improbi, cum puniuntur, qui-
 dem boni aliquid adnexum poenam ipsam scilicet quae
 60 ratione iustitiae bona est, idemque cum supplicio ca-
 rent, inest eis aliquid ulterius mali ipsa impunitas quam
 iniquitatis merito malum esse confessus es. — Negare
 non possum. — Multo igitur infelicioꝛes improbi sunt
 iniusta impunitate donati quam iusta ultione puniti.
 65 sed puniri improbos iustum, impunitos uero elabi ini-
 quum esse manifestum est. — Quis id neget? — Sed
 ne illud quidem, ait, quisquam negabit bonum esse
 omne quod iustum est contraque quod iniustum est
 malum liquere. — Respondi tum ego: Ista quidem con-
 70 sequentia sunt eis quae paulo ante conclusa sunt. Sed
 quaeso, inquam, te, nullane animarum supplicia post
 defunctum morte corpus relinquis? — Et magna qui-
 dem, inquit, quorum alia poenali acerbitate alia uero
 purgatoria clementia exerceri puto. sed nunc de his
 75 disserere consilium non est. Id uero hactenus egimus,
 ut quae indignissima tibi uidebatur malorum potestas
 eam nullam esse cognosceres quosque impunitos quere-
 bare, uideres numquam improbitatis suae carere sup-
 pliciiis, licentiam quam cito finiri precabaris nec lon-
 80 gam esse disceres infelicioꝛemque fore, si diuturnior,
 infelicissimam uero, si esset aeterna: post haec mise-
 riores esse improbos iniusta impunitate dimissos quam

57 Quini *E* Quid (*om. ni*) *K* | *PLangenus transponenda huc censet quae leguntur infra 65—69 sic: Quidni? inquam. P. Sed puniri.... malum esse. B. Liquet inquam. P. Habent-etqf.*

58 59 quidem boni ω 59 adnexum ω 60 itemque
A idemque ω 61 ulterioris *K* 62 meritum *K* 64 ini-
 iusta] in iustitiae *K* 65 inpun. *K* 67 negauit *T* ¹*DKE*
 negabit *A* 69 malum liquere respondi *TDK* malum liquet
 esse *EC m.* esse liquet *A* 70 sunt *om. E* 71 quæso *T* |
 te *om. E* 72 morte// (*m. er.*) *D* | Et] $\epsilon\tau$ *D* 73 poenali
T | acerbitate *DK* 75 disserere *E* | actenus *TK* 76 in-
 dignissima

dig// (*na er.*) *D* 77 inp. *D* 78 inpr. *E* 79 prae-
 cab. *DT* 80 quæ/ ex quæ *al. c. T* 82 demissos *DE*

iusta ultione punitos. cui sententiae consequens est,
 ut tum demum grauioribus suppliciis urgeantur, cum
 impuniti esse creduntur. — Tum ego: Cum tuas, in- 85
 quam, rationes considero, nihil dici uerius puto. At
 si ad hominum iudicia reuertar, quis ille est cui haec
 non credenda modo sed saltem audienda uideantur? —
 Ita est, inquit illa. nequeunt enim oculos tenebris
 assuetos ad lucem perspicuae ueritatis adtollere similes- 90
 que auiibus sunt, quarum intuitum nox inluminat dies
 caecat: dum enim non rerum ordinem, sed suos in-
 tuentur affectus, uel licentiam uel impunitatem scele-
 rum putant esse felicem. Vide autem quid aeterna lex
 sanciat. Melioribus animum conformaueris, nihil opus 95
 est iudice praemium deferente, tu te ipse excellentio-
 ribus addidisti: studium ad peiora deflexeris, extra ne
 quaesieris ultorem, tu te ipse in deteriora trusisti:
 ueluti si uicibus sordidam humum caelumque respicias,
 cunctis extra cessantibus ipsa cernendi ratione nunc 100
 caeno nunc sideribus interesse uidearis. At uulgus ista
 non respicit. Quid igitur? hisne accedamus quos be-
 luis similes esse monstrauius? quid si quis amisso
 penitus uisu ipsum etiam se habuisse obliuisceretur in-
 intuitum nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse 105
 arbitraretur, num uidentes eadem caecos putaremus?
 Nam ne illud quidem adquiescent quod aequae ualidis
 rationum nititur firmamentis: infeliciores eos esse qui
 faciant quam qui patiantur iniuriam. — Vellem, in-

- 84 urgeantur *DTE* urgeantur *K*? 85 inq. *EK*
 86 87 At si] si *om. K* 88 saltem *ω* | ad audienda *mg. add.*
 non *E* 90 adtollere *TE* 91 inl. *ω* 92 cecat *D*
 93 uel *om. D¹* | inq. *K* 94 autem *om. T¹* uide enim
 quid *E* 95 sanciat *K* | conf^ormaueris (1 *er.*) *D* 97 ad-
 dedisti *K* | deflexeris *K* 98 ultorum *T¹* | deteriora (a *ex c.*)
D 99 uitibus *E* uicibus (n *er.*) *K* 100 ratione *E*
 101 caeno *ω* | ad *K* 103 quod *T¹* 104 penitus *D*
 pen. *E* poen. *TK* | etiam *om. E* 106 eodem *K* 107 adq.
ω 108 eod esse *ω* eod *om. A* 108 109 qui faciant *om. K*

- 110 quam, has ipsas audire rationes. — Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? — Minime. — Infelices uero esse qui sint improbi multipliciter liquet. — Ita, inquam. — Qui igitur supplicio digni sunt miseros esse non dubitas? — Conuenit, inquam.
- 115 — Si igitur cognitor, ait, resideres cui supplicium inferendum putares, eum qui fecisset an qui pertulisset iniuriam? — Nec ambigo, inquam, quin perpresso satisfacerem dolore facientis. — Miserior igitur tibi iniuriae inlator quam acceptor esse uideretur. —
- 120 Consequitur, inquam. Hac igitur aliis de causis ea radice nitentibus, quod turpitudine suapte natura miseros faciat, apparet inlatam cuilibet iniuriam non accipientis sed inferentis esse miseriam. — Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores: pro his enim qui graue
- 125 quid acerbumque perpressi sunt miserationem iudicum excitare conantur, cum magis ammittentibus iustior misratio debeatur: quos non ab iratis sed a propitiis potius miserantibusque accusatoribus ad iudicium ueluti aegros ad medicum duci oportebat, ut culpa morbos
- 130 supplicio resecarent. quo pacto defensorum opera uel tota frigeret, uel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum uerteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula uirtutem relictam fas esset aspicere uitiorumque sordes poenarum cruciatibus se de-
- 135 posituros uiderent compensatione adipiscendae probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent defensorumque operam repudiarent ac se totos accusatoribus iudicibus-

110 inquit *D* 113 Ita inquam (*om. est*) *ω* 118 fatiffacerem// *K* | dolore/// (*m er.*) *D* 119 inl. *ω* 120 hac *TDE*¹ haec *K*? hinc *T²E²* Hinc & de causis aliis *A* aliis que nullus ex meis 121 turbitudo *K* 122 apparat *E*¹ | inl. *ω* 123 nunc] nun *K* 125 acerbumque *T*¹ 125 126 miserationem — conantur *om. infra add. D* 125 iudic/um *K* 126 admitentibus *K* 127 a *om. D*¹ 129 induci *E* 130 pacto ex facto *pr. c. T* 131 frigere *K* | accusationes *T*¹ 134 uicior. *T* | cruciatus *K*¹ | sede posituros *TC* 136 cruciatos *K* 137 totos *K*

que permitterent. Quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos uero odisse ratione caret. 140 nam si, uti corporum languor ita uitiositas quidam est quasi morbus animorum, cum aegros corpore minime dignos odio sed potius miseratione iudicemus, multo magis non insequendi sed miserandi sunt quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas. 145

IIII Quid tantos iuuat excitare motus

Et propria fatum sollicitare manu?

Si mortem petitis, propinquat ipsa

Sponte sua uolucres nec remoratur equos.

Quos serpens leo tigris ursus acrí

Dente petunt, idem se tamen ense petunt.

An distant quia dissidentque mores,

Iniustas acies et fera bella mouent

Alternisque uolunt perire telis?

Non est iusta satis saeuitiae ratio.

Vis aptam meritis uicem referre?

Dilige iure bonos et miserescere malis.

V Hic ego: Video, inquam, quae sit uel felicitas uel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari non nihil boni maliue inesse perpendo. neque enim sapientum quisquam exul inops ignominiosusque esse malit 5

141 langor *T¹K* | quidam est *DEK* quidā|//// est (ã *mg.* *al. add.*) *T¹* 142 animarum *T¹* 143 dignus *D¹* 145 omni *om. D¹* | langore *T* languore *EDK* | urget *EK* urget *TD*

C. IIII] 2 f/atum (1 *er.*) *D* 4 re//moratur (me *er.*) *D* 5 trigrif *K* | aper ω apri *ci. Vallinus* acrí *Obbarius* 6 idem ω | se/tamen (t *er.*) *K* | tamen^{en} se (*rec. c.*) *D* 7 diffidentur-que *K* 8 uouent *K* 9 te/lif (1 *er.*) *D*

P. V] 3 in *om. E¹* | non *om. D¹* 4 sapientum (ũ *in ras.*) *D* sapientum *TEK* sapientium *A* 5 quisque (*prius q in ras. f litt.*) *D* | exul *om. K* | inobf *K*

potius quam pollens opibus honore reuerendus' potentia
 ualidus in sua permanens urbe florere. Sic enim cla-
 rius testatusque sapientiae tractatur officium, cum in
 contingentes populos regentium quodam modo beatitudo
 10 transfunditur, cum praesertim carcer lex ceteraque
 legalium tormenta poenarum perniciosus potius ciuibus
 propter quos etiam constitutae sunt debeantur. Cur
 haec igitur uersa uice mutantur scelerumque supplicia
 15 bonos premant, praemia uirtutum mali rapiant, uehe-
 menter ammiror quaeque. tam iniustae confusionis ra-
 tio uideatur ex te scire desidero. Minus etenim mi-
 rarar, si misceri omnia fortuitis casibus crederem.
 nunc stuporem meum deus rector exaggerat. qui cum
 saepe bonis iucunda malis aspera contraque bonis dura
 20 tribuat malis optata concedat, nisi causa deprehenditur,
 quid est quod a fortuitis casibus differre uideatur? —
 Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione
 temerarium confusumque credatur. sed tu quamuis
 causam tantae dispositionis ignores, tamen quoniam
 25 bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne
 dubites.

V Si quis Arcturi sidera nescit
 Propinqua summo cardine labi,
 Cur legat tardus plaustra Bootes
 Mergatque seras aequore flammās,

10 carcer//ceteraque (et *er. uidetur*) *K* carceres caete-
 raque *G* carcer^{ex}//ceteraque *D* carcer lex cet. *TE* carcer
 nex cet. *R* et hoc *ci. Obbarius* c. nex *ci. Vulpus* 11 per-
 nitioff *E* pernetiofis (e *ex* i) *T* 12 quod (*f ss. pr.*) *D* | con-
 stitutae *DT¹A* constitute *E* constituta *KT²* 13 mutantur
E¹ 14 bono (*pr. c.*) *T* | praemant *D* premunt *K* 15 adm. *K* |
 iniuste *D* quae tam in iniuste *K* 16 etenim] etiam *E*
 18 rector *D¹* 19 iuc. *DK* ioc. *TE* 20 deprehenditur *ω*
 21 differe^r (*pr. c.*) *T* 22 inquit *K*

C. V] 3 regat *ci. Sitzmannus ex Octaviae u. 239*

Cum nimis celeres explicet ortus, 5
 Legem stupebit aetheris alti.
 Palleant plenae cornua lunae
 Infecta metis noctis opacae
 Quaeque fulgenti texerat ore
 Confusa Phoebe detegat astra: 10
 Commouet gentes publicus error
 Lassantque crebris pulsibus aera.
 Nemo miratur flamina cori
 Litus frementi tundere fluctu
 Nec niuis duram frigore molem 15
 Feruente Phoebi soluier aestu.
 Hic enim causas cernere promptum est,
 Illic latentes pectora turbant.
 Cuncta quae rara prouehit aetas
 Stupetque subitis mobile uulgus. 20
 Cedat inscitiae nubilus error,]
 Cessent profecto mira uideri.

VI Ita est, inquam; sed cum tui muneris sit latentium rerum causas euoluere uelatasque caligine explicare rationes, quaeso uti quae hinc decernas, quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras. — Tum illa paulisper arridens: Ad rem me, inquit, 5
 omnium quaesitu maximam uocas, cui uix exhausti

5 celeres] *suspecta haec uox* 7 pallant *T*¹ 8 opacae *K* 9 quaeque *T* 11 publicus *E* 12 lassantque *T*¹
 Lascientq; *K* 13 chori *ω* 14 fremitus/tundere *K* frumenti
*T*¹ | fluct' *K* flucti *T*¹ 16 feruenti *T*¹ | soluere ab estu *K*
 17 promptum *K* promptum *DE* 18 latantes *K* | turbent^a
D turbent *N* 19 rara *DTE* rare *K* raro *A* 20 subit^{if}. *D*
 subitus *K*¹ 21 caedat *T* | insciti *ci. Callyus* 22 cessant *T*¹

P. VI] 3 utique *DTE* utq; *K* uti quæ *A* uti (*om. que*)
C | decernat quoniam *TDKA* decernat & quō *E* decernat ///
 et quoniam (*sed ni f. er.*) *C* 4 me *om. K* 5 ar/ridens
 (*i er.*) *D* 6 exausti *T*¹*D*¹*K*

quicquam satis sit. talis namque materia est, ut una
dubitatione succisa innumerabiles aliae uelut hydrae
capita succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis
10 eas uiuacissimo mentis igne coerceat. In hac enim de
prouidentiae simplicitate de fati serie de repentinis ca-
sibus de cognitione ac praedestinatione diuina de ar-
bitrii libertate quaeri solet, quae quanti oneris sint
ipse perpendis. Sed quoniam haec quoque te nosse
15 quaedam medicinae tuae portio est, quamquam angusto
limite temporis saepti tamen aliquid deliberare conabi-
mur. Quod si te musici carminis oblectamenta dele-
ctant, hanc oportet paulisper differas uoluptatem, dum
nexas sibi ordine contexo rationes. — Vt libet, in-
20 quam. — Tum uelut ab alio orsa principio ita disse-
ruit: Omnium generatio rerum cunctusque mutabilium
naturarum progressus et quidquid aliquo mouetur modo,
causas ordinem formas ex diuinae mentis stabilitate
sortitur. Haec in suae simplicitatis arce composita
25 multiplicem regendi modum statuit: qui modus cum in
ipsa diuinae intellegentiae puritate conspicitur, prou-
identia nominatur: cum uero ad ea quae mouet atque
disponit refertur, fatum a ueteribus appellatum est:
quae diuersa esse facile liquebit, si quis utriusque uim
30 mente conspexerit. Nam prouidentia est ipsa illa di-
uina ratio in summo omnium principe constituta quae
cuncta disponit: fatum uero inhaerens rebus mobilibus
dispositio per quam prouidentia suis quaeque neclit
ordinibus. Prouidentia namque cuncta pariter quamuis

7 quicquam ω quicq K 8 succissa KC | hydre T
10 coerceat (h er.) T 11 repenti/n/lf K | cassibus K 12
praedestinatione D praedistinctione K 13 quaeri ex quaest
pr. c. T | quan quā (n ex m) T 16 saepti D | delib/rare K
delibare ci. *Pulmannus, scriptam lectionem dicit Bernartius*
18 oportet om. D^1 19 contex/oq; K | orationes T^1C 20
Tunc DT^2C Tum T^1EK | deferuit K 22 quidquid D quicq.
 TKE 25 rebus gerendis E regendis (om. rebus) TDK re-
gendi scripsi 27 eaq; K 30 illa ipsa A 31 sumo K
32 inherens T 34 quam (nif om.) D^1

diuersa quamuis infinita complectitur, fatum uero sin- 35
gula digerit in motum locis formis ac temporibus dis-
tributa: ut haec temporalis ordinis explicatio in diui-
nae mentis adunata prospectum prouidentia sit, eadem
uero adunatio digesta atque explicata temporibus fatum
uocetur. Quae licet diuersa sint, alterum tamen pen- 40
det ex altero. ordo namque fatalis ex prouidentiae
simplicitate procedit. sicut enim artifex faciendae rei
formam mente praecipiens mouet operis effectum et
quod simpliciter praesentariaeque prospexerat, per tem-
porales ordines ducit: ita deus prouidentia quidem sin- 45
gulariter stabiliterque facienda disponit, fato uero haec
ipsa quae disposuit multipliciter ac temporaliter ammi-
nistrat. Siue igitur famulantibus quibusdam prouiden-
tiae diuinis spiritibus fatum exercetur seu anima seu
tota inseruiente natura seu caelestibus siderum motibus 50
seu angelica uirtute seu daemonum uaria sollertia seu
aliquibus horum seu omnibus fatalis series textitur: illud
certe manifestum est immobilem simplicemque geren-
darum formam rerum esse prouidentiam, fatum uero
eorum quae diuina simplicitas gerenda disposuit mobi- 55
lem nexum atque ordinem temporalem. Quo fit, ut
omnia quae fato subsunt prouidentiae quoque subiecta
sint cui ipsum etiam subiacet fatum, quaedam uero
quae sub prouidentia locata sunt fati seriem superent.
ea uero sunt quae primae propinqua diuinitati stabi- 60

35 conpl. K 36 dirigit K | immotum T¹ 38 mentif
om. K | prospectum TDE prospectu KA | prouidentia/ sit K
39 degesta E¹ 40 pendit K 42 faciend/aerei (i er.)
K 43 praeciapiens TD percipiens EK | efectum D¹ 44
praesentariaeque D praesentarie que (eque in ras. pr. ni f.)
T praesentari aequae E praesentari aequae K | prospexerat o
prospexit A 46 stabiliter om. E¹ 47 aministrat K
48 quibus (om. dam) T¹ 49 diuinae K 51 solertia TK
foll. DE 52 fatalis om. T¹ 53 inm. E 55 erum E (E)
57 sub sunt (f in ras. litt. d pr.) D 58 inde a fatum usque
ad p. VII 8 deficit E 59 quae /// prou. pr. c. D | locuta T¹

liter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese uertentium qui est intimus ad simplicitatem medietatis accedit ceterorumque extra locorum ueluti cardo quidam circa quem
 65 uersentur existit, extimus uero maiore ambitu rotatus quanto a puncti media indiuiduitate discedit tanto amplioribus spatiis explicatur, si quid uero illi se medio conectat et societ, in simplicitatem cogitur diffundique ac diffuere cessat: simili ratione quod longius a prima
 70 mente discedit maioribus fati nexibus implicatur ac tanto aliquid fato liberum est quanto illum rerum cardinem uicinius petit. Quod si supernae mentis haeserit firmitati, motu carens fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio,
 75 ad id quod est id quod gignitur, ad aeternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiae stabilem simplicitatem. Ea series caelum ac sidera mouet, elementa in se inuicem temperat et alterna commutatione transformat: eadem
 80 nascentia occidentiaque omnia per similes fetuum seminumque renouat progressus. haec actus etiam fortunasque hominum indissolubili causarum conexione constringit, quae cum ab immobilis prouidentiae proficiscatur exordiis, ipsas quoque immutabiles esse necesse est. Ita enim res optime reguntur, si manens
 85 in diuina mente simplicitas indeclinabilem causarum ordinem promat. hic uero ordo res mutabiles et alioquin temere fluituras propria incommutabilitate coher-

63 ceterorumque (pr. c.) T 65 existat T | ex//timus (if
 er.) D | ro/atuf D 66 disce/dit K 67 si//quid T | illif
 (e om.) K 78 con/ectat (at in ras.) T | simplicitate K
 69 ac] ad D | diffuere K 72 Quo si K | heserit (f in ras.
 al.) T 74 ratiocinatio T 78 elimenta T aelementa
 DK 83 immobilif (if in ras.) D 84 exordif D | ipfaf
 DT¹K ipfam A | immutabilef DT¹K immutabilem A 85 ob-
 time K 88 fluituras ω fluitantef N | incommutabilitate T¹ |
 coherceat ω

ceat. quo fit, ut tametsi uobis hunc ordinem minime
 considerare ualentibus confusa omnia perturbataque 90
 uideantur, nihilo minus tamen suus modus ad bonum
 dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali
 causa ne ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uber-
 rime demonstratum est, bonum quaerentes prauus error
 auertit, ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens 95
 a suo quoquam deflectat exordio. Quae uero, inquires,
 potest ulla iniquior esse confusio, quam ut bonis tum
 aduersa tum prospera, malis etiam tum optata tum
 odiosa contingant? num igitur ea mentis integritate
 homines degunt, ut quos probos improbosue censuerunt 100
 eos quoque uti existimant esse necesse sit? atqui in
 hoc hominum iudicia depugnant et quos alii praemio
 alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut
 aliquis possit bonos malosque discernere: num igitur
 poterit intueri illam intimam temperiem, uelut in cor- 105
 poribus dici solet, animorum? non enim dissimile
 est miraculum nescienti, cur sanis corporibus his qui-
 dem dulcia illis uero amara conueniant: cur aegri etiam
 quidam lenibus quidam uero acribus adiuuantur? at
 hoc medicus, qui sanitatis ipsius atque aegritudinis 110
 modum temperamentumque dinoscit, minime miratur.
 Quid uero aliud animorum salus uidetur esse quam
 probitas? quid aegritudo quam uitia? quis autem alius
 uel seruator bonorum uel malorum depulsor quam re-
 ctor ac medicator mentium deus? qui cum ex alta 115
 providentiae specula respexit, quid unicuique conue-
 niat agnoscit et quod conuenire nouit accommodat. Hic
 iam fit illud fatalis ordinis iusigne miraculum, cum ab

90 -que] quae *T* 91 nihil hominuf *T* 92 cuncta *D*^t
 93 absif (ip om.) *T*¹ | inp. *K* 95 proficiscens *DKA* profi-
 ciscens *T?C?* 96 quoq, *K* 97 iniquior *T*¹ 98 obtata
K 100 inpr. *K* | censuerunt *T*¹*DK* censuerint *CA* 101
 ut ex. -*K* 103 concedamus *T*¹ 107 cur in sanis *K*
 109 adiuuantur *T*¹*DK* adiuuantur *CA* 113 autem om. *T*^t
 116 respexit *TK*¹*D* respi/cit ex respexit *K* respicit *C* re-
 spexerit *A* | quod *K*¹ 117 hic & hinc *C*

sciente geritur quod stupeant ignorantes. nam ut
 120 pauca quae ratio ualet humana de diuina profunditate
 perstringam: de hoc quem tu iustissimum et aequi ser-
 uantissimum putas omnia scienti prouidentiae diuersum
 uidetur. et uictricem quidem causam dis, uictam uero
 Catoni placuisse familiaris noster Lucanus ammonuit.
 125 Hic igitur quidquid citra spem uideas geri, rebus
 quidem rectus ordo est, opinioni uero tuae peruersa
 confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo
 diuinum iudicium pariter et humanum consentiat, sed
 est animi uiribus infirmus: cui si quid eueniat aduersi,
 130 desinet colere forsitan innocentiam per quam non po-
 tuit retinere fortunam. parcit itaque sapiens dispen-
 satio ei quem deteriore facere possit aduersitas, ne
 cui non conuenit laborare patiatur. Est alius cunctis
 uirtutibus absolutus sanctusque ac deo proximus. hunc
 135 contingi quibuslibet aduersis nefas prouidentia iudicat
 adeo, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat.
 nam ut quidam me quoque excellentior: ΑΝΔΡΟΣ ΔΗ
 ΙΕΡΟΥ ΔΕΜΑC ΑΙΘΕΡΕC ΟΙΚΟΔΟΜΗCΑΝ. Fit au-
 tem saepe, uti bonis summa rerum regenda deferatur,
 140 ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mixta quae-

120 rati/oualet T^1 121 serua/tiffimum (n er.) K
 123 Quod et uictr. (quod er.) K | dif DT dō K 124 Luca-
 nus *Phars. I* 126 „Victrix causa deis placuit sed uicta Ca-
 toni“ 125 quidquid D quicq. TK 126 quidem rectus ω
 rectus/quidem (q er.) A | opinionē (pr. c.) D 127 sed si al.
 K | ut/deo (ui er., unum e om.) K 128 pariter et huma-
 num $T^1 A$ p. humanumque T^2 ceteri 129 ueniat K 130 de-
 finat K 134 factusque T 137 quidam] sine dubio *Par-*
menides cuius reliquiis h. u. addas cf. περὶ φύσεως u. 116 et
146 sqq. | ait ss. H om. ω | ΑΝΔΡΟΣ DT ΑΝΔΡΟΣ K
 137 138 ΔΗΕΡΟΥ DT mg. /ΔΗΥΙΡΟΥ. (rasura ante Δ) T^1
 ΔΗΥΙΕΡΟΥ T^2 ΔΝΥ.Ε.Ρ.ΟΥ.ΕΡΟΥ K δη *iero ego*
 138 ΔΔΙΜΑC TDR ΔΔΙΝΑC K , δέμαc *ego et sic MHauptius*
Hermæ III (1868) 146 | ΑΙΘΕΡΕC DK Α.ΙΘΕΡΕC (e al. ss.)
 T | ΟΙΚΟΔΟΜΗCΑΝ DT ΟΙ.ΚΑΔΟΛΧΝΙCΑΝ: K 139
sepe T | bonifumma T^1 140 inpr. K

dam pro animorum qualitate distribuit: quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari, ut uirtutes animi patientiae usu atque exercitatione confirment. Alii plus aequo metuunt quod ferre possunt, alii plus aequo despiciunt quod ferre non 145 possunt. hos in experimentum sui tristibus ducit. Nonnulli uenerandum saeculi nomen gloriosae pretio mortis emerunt: quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum ceteris praetulerunt inuictam malis esse uirtutem: quae quam recte atque disposite et ex eorum 150 bono quibus accedere uidentur fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristitia nunc optata proueniunt, ex eisdem ducitur causis: ac de tristibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes existimant. quorum quidem supplicia tum 155 ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos quibus inuehantur emendant: laeta uero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de huiusmodi felicitate debeant iudicare quam famulari saepe improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quod est forsitan alicuius tam praeceps atque inopportuna natura, ut eum in scelera potius exacerbare possit rei familiaris inopia: huius morbo prouidentia collatae pecuniae remedio medetur. Hic foedatam probis conscientiam expectans et se cum fortuna sua comparans forsitan per- 165 timescit, ne cuius ei iucundus usus est, sit tristis amissio. mutabit igitur mores ac dum fortunam metuit

142 longe *K* | luxurient *TD*¹ luxur. *K* 143 fort. leg. agitari finit | uirtutis *T*¹*D* uirtutes *K* 144 ferre///possunt (non *er.*) *D* 145 quod *D* 146 experimentum *K* 147 praetio *DT*
 149 mali *K* 150 recte *K* | dispositae *K* 151 accedere
 ω accidere *CA* 152 inpr. *K* | tristitia *KC*¹ 153 obtata *K*
 154 malo *DK* male *TCA* 156 tum *om.* *K* 158 loquantur
*T*¹ | quod *T*¹ 159 inpr. *K* 161 inpr. ω | natura *om.* *K*
 162 exacerbare *T*¹*DK* exacerbare *CA* 163 collecte *K* |
 paecuniae *D* 164 fed. *TK* | expectant ω spectant *A*
 165 sua *om.* *K*¹*C* 166 nec/unuf (h *er.*) *K* | iuc. *DT* ioc. *K*
 167 amissio *K*

amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam praecipitavit indigne acta felicitas: quibusdam
 170 permissum puniendi ius, ut exercitii bonis et malis esset causa supplicii. nam ut probis atque improbis nullum foedus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire. quidni cum a semet ipsis discerpentibus conscientiam utiis quisque dissentiat faciantque saepe,
 175 quae cum gesserint non fuisse gerenda decernant? Ex quo saepe summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. nam dum iniqua sibi a pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantibus ad uirtutis frugem rediere, dum
 180 se eis dissimiles student esse quos oderant. Sola est enim diuina uis cui mala quoque bona sint, cum eis competenter utendo alicuius boni elicit effectum. ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod adsignata ordinis ratione decesserit, hoc licet in alium, tamen
 185 ordinem relabatur, ne quid in regno providentiae liceat temeritati. ΑΡΓΑΛΕΟΝ ΔΕ ΜΕ ΤΑΥΤΑ ΘΕΟΝ ΩC ΠΑΝΤ' ΑΓΟΡΕΥΕΙΝ. neque enim fas est homini cunctas diuinæ operae machinas uel ingenio comprehendere uel explicare sermone. Hoc tantum perspexisse
 190 sufficiat, quod naturarum omnium proditor deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat dumque ea quae protulit in sui similitudinem retinere festinat, malum

168 derelinquit *D* | alios *om.* *T*¹ 169 precip. *T* | acta
ω aucta *Vict. II*; in *T* ante acta litterae auct erasae videntur
 172 nullus *T*¹ 172—174 neque[unt — quisque] dissentiat quae uncinis inclusi *om.* *K* 174 quisque *ωA* | dissentiat
ωA 177 Nondum *K* 178 inqua (i *om.*) *DT*¹ 180 quo^f
 (pr. c.) *D* 181 sint *DK*? sunt *T*¹*C*? *A* 182 affectum *K*
 183 compl. *K* | adsignata (*om.* ab) *DT*¹ ad signa *K* ab
 assignata *C* ab signata *A* 184 185 tamen in ord.] in *om.*
ωA 186 ΑΡΤΑΛΕΟΝ *K*¹ 187 ΠΑΝΤΑ ΑΓΟΡΕΥΕΙΝ sic
 dist. *TK* ΠΟΡΕΥΕΙΝ *K* | *Homeri M* 176 ubi ἀγορεύει *IBekker*
 1858 * 189 perspexisse *DTA* prosp. *KC* 191 abonum *K*
 ad
 bonum (pr. c.) *D* | cuncta *D*¹ | disponat *ω* et *A* 192 similitudinem *ω* similitudine *A*

omne de reipublicae suae terminis per fatalis seriem
necessitatis eliminat. quo fit, ut quae in terris abundare
creduntur, si disponentem providentiam spectes, 195
nihil usquam mali esse perpendas. Sed uideo te iam
dudum et pondere quaestionis oneratum et rationis pro-
lixitate fatigatum aliquam carminis expectare dulcedi-
nem: accipe igitur haustum quo refectus firmior in
ulteriora contendas. 200

VI Si uis celsi iura tonantis
Pura sollers cernere mente,
Aspice summi culmina caeli.
Illic iusto foedere rerum
Veterem seruant sidera pacem. 5
Non sol rutilo concitus igne
Gelidum Phoebes impedit axem
Nec quae summo uertice mundi
Flectit rapidos ursa meatus
Numquam occiduo lota profundo 10
Cetera cernens sidera mergi
Cupit oceano tinguere flammās.
Semper uicibus temporis aequis
Vesper seras nuntiat umbras
Reuehitque diem Lucifer alinum. 15
Sic aeternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Haec concordia temperat aequis
Elementa modis, ut pugnancia 20

194 eliminat ω eliminat *A* | habund. *T* 195 spectes
(*e in ras. al.*) *T* 197 quest. *DT* | honoratum *K* | prolexi-
tate (*pr. c.*) *D* 200 ult^{rio}.ra (*pr. c.*) *D*

C. VI] uersuum ordo: 1—17 35—41 18—34 42—48 *K*
2 Dura *K* | solerf *K* β 3 celsi β 4 Illi *K* 5 seruent β
7 phebes *D* | impeditax^e *K* 10 occidua *K* 12 oc-
ceano *K* | tinguere *DTK* β 18 exulat *D* | oris *T*² 20 pu-
gnancia *LMueller de r. m. p. l. 147 uitiosum iudicauit*

Vicibus cedant umida siccis
 Iungantque fidem frigora flammis,
 Pendulus ignis surgat in altum
 Terraeque graues pondere sidant.
 25 Isdem causis uere tepenti
 Spirat florifer annus odores,
 Aestas cererem feruida siccatur,
 Remeat pomis grauis autumnus,
 Hiemem defluus inrigat imber.
 30 Haec temperies alit ac profert
 Quidquid uitam spirat in orbe.
 Eadem rapiens condit et aufert
 Obitu mergens orta supremo.
 Sedet interea conditor altus
 35 Rerumque regens flectit habenas
 Rex et dominus fons et origo
 Lex et sapiens arbiter aequi
 Et quae motu concitat ire,
 Sistit retrahens ac uaga firmat.
 40 Nam nisi rectos reuocans itus
 Flexos iterum cogat in orbem,
 Quae nunc stabilis continet ordo
 Dissaepta suo fonte fatiscant.
 Hic est cunctis communis amor
 45 Repetuntque boni fine teneri,
 Quia non aliter durare queant,
 Nisi conuerso rursus amore
 Refluant causae, quae dedit esse.

21 umida *DK* hum. *T* 24 grauis *K* | fideant *K* 25
 Hisdem *TKβ* Hif de *D?A* If de *C* Hisdem *ci. Vulpus* Hifdem
ego | causi *K* | tepenti *ωβ* 27 fererem *K* 28 aut. *ωβ*
 29 inr. *ω* 30 proferat *T*¹ 31 quidq. *D* quicq. *TKβ*
 32 et] ut *K* | aufer/t (a *er.?*) *K* 33 uergens *K* | ortu *T*¹
 34 altus *↔* *K* 35 rerumque (*pr. c.*) *T* Rerumque *K* |
 flecti. habenas (*h pr. ss., t om.*) *T* 40 reuocat *K* | situs *K*
 itum *D* 41 iteratim *β* | cogat *D* | in urbem *DT*¹ 43 dis-
 septa *ωβ* | *cf. V 3 107* 46 dura requeant *T* 48 refu//nt
 (*al. c.*) *T*

VII Iamne igitur uides quid haec omnia quae diximus consequatur? — Quidnam? inquam. — Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. — Et qui id, inquam, fieri potest? — Attende, inquit: cum omnis fortuna uel iucunda uel aspera tum remunerandi exercendiue bonos tum puniendi corrigendiue improbos causa deferatur, omnis bona quam uel iustam constat esse uel utilem. — Nimis quidem, inquam, uera ratio et si quam paulo ante docuisti prouidentiam fatumue considerem, firmis uiribus nixa sententia. sed eam si placet inter eas quas inopinabiles paulo ante posuisti numeremus. — Qui? inquit. — Quia id hominum sermo communis usurpat et quidem crebro quorundam malam esse fortunam. — Visne igitur, inquit, paulisper uulgi sermonibus accedamus, ne nimium uelut ab humanitatis usu recessisse uideamur? — Vt placet, inquam. — Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? — Ita est, inquam. — Quae uero aut exercet aut corrigit, prodest? — Fateor, inquam. — Bona igitur? — Quidni? — Sed haec eorum est qui uel in uirtute positi contra aspera bellum gerunt uel a uitiiis declinantes uirtutis iter arripiunt. — Negare, inquam, nequeo. — Quid uero iucunda, quae in praemium tribuitur bonis, num uulgius malam esse decernit? — Nequaquam. uerum uti est ita quoque esse optimam censet. — Quid reliqua, quae cum sit aspera, iusto supplicio malos coerchet, num bonam populus putat? — Immo omnium, inquam, quae excogitari possunt,

P. VII] 3 inquit *D* 34 qui id inquam *DH* quidinquam
*T*¹ qui/inquam (d *er.*) *K* qui inquam *CA* 4 inquit *D*
5 inc. *TD* ioc. *K* 7 quam] q *K* 8 inquam] *denuo inci-* *E*
pit *E* 8 9 ratio est et *A* est *om.* *ω* 10 nixa] iuxta *K*
12 Qui/inquit (d *er.*) *K* | id hominum *ω* id inq hom. *C* in-
quam *ss. al.* *T* 14 parumper *K* 15 accedamur *E*¹ | uel
ab *K* 16 recessisse *T*¹ 17 Omne igitur *K* 18 Ita in-
quam *K* | exerceat *K* 23 inc. *D* ioc. *TEK* 24 mala
*DT*¹ malam *EK* 26 reliqua *T*¹*DK* reliquam *EA* | aspera
et iusto *E* 27 suppho *T*¹ | coerchet *TDE* coerchet *E* | bo-
num *K*

iudicat esse miserrimam. — Vide igitur, ne opinio-
 30 nem populi sequentes quiddam ualde inopinabile con-
 fecerimus. — Quid? inquam. — Ex his enim, ait, quae
 concessa sunt, euenit eorum quidem qui uel sunt uel
 in possessione uel in prouectu uel in adeptione uir-
 tutis, omnem quaecumque sit bonam, in improbitate
 35 uero manentibus omnem pessimam esse fortunam. —
 Hoc, inquam, uerum est, tametsi nemo audeat confi-
 teri. — Quare, inquit, ita uir sapiens moleste ferre
 non debet, quotiens in fortunae certamen adducitur, ut
 uirum fortem non decet indignari, quotiens increpuit
 40 bellicus tumultus. utrique enim huic quidem gloriae
 propagandae illi uero conformandae sapientiae difficul-
 tas ipsa materia est. ex quo etiam uirtus uocatur
 quod suis uiribus nitens non superetur aduersis. Ne-
 que enim uos in prouectu positi uirtutis diffuere de-
 45 liciis et emarcescere uoluptate uenistis: proelium cum
 omni fortuna, a nimis acre, conseritis, ne uos aut
 tristis opprimat aut iucunda corrumpat: firmis medium
 uiribus occupate. quidquid aut infra subsistit aut ultra
 progreditur, habet contemptum felicitatis, non habet
 50 praemium laboris. in uestra enim situm manu qualem
 uobis fortunam formare malitis. omnis enim quae
 uidetur aspera nisi aut exercet aut corrigit punit.

VII Bella bis quinque operatus annis
 Vltor Atrides Phrygiae ruinis

29 iudicant *T*¹ | Vide te igitur *E*¹ 31 quæ om. *E*¹
 32 qui uel sunt uel in poss. *TD* qui uel sunt in poss. *KC* qui
 sunt uel in p. *EA* | uel in pr. uel in adu. *ω* 33 posse//ione
 (ff in ras.) *E* 34 omnem quaecumque sibi bonam *K*
 37 //ut (& er.) *D* 40 utique *K* 41 conformandae *ω* (-de
T) 44 defluere *K* | diluere *T*¹ 45 emarcescere debetis
 uoluptate; Ueniste *K* | prolium *E* 46 animis *DT*¹*E*¹*B*¹*HR*
l^a
 //nimis (a er. al. c.) *T* ac nimis *K* nimis *A* scripsi a!nimis
 47 ioc. *ω* | firmis om. *E*¹ 48 occupa/te (t er.) *K* | quidq. *D*
 quicq. *TEK* | aut *ω* autem aut ci. *Obbarius* 49 progreditur *K*
 50 enim om. *E* | situm est *A* est om. *ω* 51 enimq; *K* 52 aut] at *T*¹

C. VII] 2 atride/ (pr. c.) *D*

Fratrīs amissos thālamos piauit.
 Ille dum graiā dare uela classi
 Optat et uentos redimit cruore, 5
 Exuit patrem miserumque tristis
 Foederat natae iugulum sacerdos.
 Fleuit amissos Ithacus sodales
 Quos ferus uasto recubans in antro
 Mersit inmani Polyphēmus aluo. 10
 Sed tamen caeco furibundus ore
 Gaudium maestis lacrimis rependit.
 Herculem duri celebrant labores.
 Ille Centauros domuit superbos,
 Abstulit saeuo spoliū leoni 15
 Fixit et certis uolucres sagittis,
 Poma cernenti rapuit draconi
 Aureo laeuam grauior metallo,
 Cerberum traxit triplici catena.
 Victor immitem posuisse fertur 20
 Pabulum saeuis dominum quadrigis.
 Hydra combusto periit ueneno,
 Fronte turpatus Achelous amnis
 Ora demersit pudibunda ripis.
 Strauit Antaeum libycis harenis, 25
 Cacus Euandri satiauit iras
 Quosque pressurus foret altus orbis
 Saetiger spumis umeros notauit.

4 gra/iae *T* gra/ie *K* grate β | classis β 6 Ex/uit *K*
 7 Foederat *DT*²*CB*¹ foedera *T*¹*K* β fedarat (ar? ær?) *E* foe-
 darat *C*²*HRM*¹ foderat *AB*²*N* | na/te (n er.) *K* 8 itacul *K*
 itachul β | fodolef *D*¹ 9 ferof *D* | uasto/rec. *T* 10 Mer-
 sis *E* | imani *T*¹ inm. *DEK* | albo *D*¹*T*¹ 11 cae/o (al. c.)
E 14 centaurul *T*¹*E*¹ 17 cernendi *K* 18 laeuam
DTK leuam *E* β leua *A* 19 taxit *D* 20 Uictore inmit-
 tem *K* 23 achelo/ul (e er.) *E* 25 antheum *DT* β ant
 heum (h al.) *E* antehū *K* | libycis *D* lypicif *T*¹ 27 Quo-
 que *TDK* β Quisqu/e (a er.) *E* quisque *A* | pressus *T*¹*D* pres-
 surul *KA* compressul *E* β con ss. *T*² 28 saet. *DTK* | ume-
 ros *DT*

30 Vltimus caelos labor inreflexo
 Sustulit callo pretiumque rursus
 Vltimi caelum meruit laboris.
 Itē nunc sortes ubi celsa magni
 Ducit exempli uia. cur inertes
 35 Terga nudatis? superata tellus
 Sidera donat.

29 Vultimuf *E* | caelo ω celo β caelos *scripsi* caelum
CAN | inrefl. $\omega\beta$ 31 ultimo T^1 | celum *D* 34 nudatuf T^1
 35 donat $K\beta$ | uu. 34 35 *coniuncti KC*

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONSL. ORD. EXMAG. OFF. ATQVE PATRICII

PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS

LIBER QVARTVS EXPLICIT INCIPIT

LIBER V

I Dixerat orationisque cursum ad alia quaedam tractanda atque expedienda uertebat. Tum ego: Recta quidem, inquam, exhortatio tuaque prorsus auctoritate dignissima, sed quod tu dudum de prouidentia quaestionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re 5 experior. quaero enim an esse aliquid omnino et quidnam esse casum arbitrere. — Tum illa: Festino, inquit, debitum promissionis absolvere uiamque tibi qua patriam reueharis aperire. haec autem etsi perutilia cognitu tamen a propositi nostri tramite paulisper 10 auersa sunt uerendumque est, ne deuiis fatigatus ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. — Ne id, inquam, prorsus uereare. nam quietis mihi loco fuerit ea quibus maxime delector agnoscere, simul cum omne disputationis tuae latus indubitata fide constiterit, 15

ANCI E | MANL E | SEVNI E | BOETHII DT BOECII E | V. C.
 ET INL. om. K | EXCONSO L T EXCON S. DE EXCONSVLIS ORDIN
 K | EXMAG OFF. ATQVE om. K | PATRICIO DTC PATRI E PATR
 K | PHILOSOPHICAE DK | .IIII. DE explicit ante liber TK EX
 PLIC. LIB. IIII^{tal} ante ANICII K | QVARTVS T | EXPLI E | QVIN
 TVS TK | FELICITER add. TC

P. I] 3 exortatio DK | tuaquae T 5 quaestione/m//
 (m in ras. al.) T 7 festi (no om.) T 8 debitum//promissionis
 (de er.) K 10 proposita E¹ 11 fatigatus (f er.) K
 12 metiendum D¹E¹ 12 13 Ne id quam K¹ 14 delector
 (r al.) K 15 omni K | dispensationis K | indubitata T¹ |
 coⁿstiterit E

nihil de sequentibus ambigatur. — Tum illa: Morem, inquit, geram tibi, simulque sic orsa est: Si quidem, inquit, aliquis euentum temerario motu nullaque causarum conexione productum casum esse definiat, nihil
 20 omnino casum esse confirmo et praeter subiectae rei significationem inanem prorsus uocem esse decerno. quis enim coercente in ordinem cuncta deo locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo existere uera sententia est cui nemo umquam ueterum
 25 refragatus est, quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subiecto: hoc omnium de natura rationum quasi quoddam iecerint fundamentum. At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse uidebitur. quod si hoc fieri nequit, ne casum
 30 quidem huiusmodi esse possibile est qualem paulo ante definiuimus. — Quid igitur, inquam, nihilne est quod uel casus uel fortuitum iure appellari queat? an est aliquid, tametsi uulgus lateat, cui uocabula ista conueniant? — Aristoteles meus id, inquit, in Physicis et breui et ueri propinqua ratione definiuit. —
 35 Quonam, inquam, modo? — Quotiens, ait, aliquid cuiuspiam rei gratia geritur aliudque quibusdam de causis quam quod intendebatur obtingit, casus uocatur: ut si quis colendi agri causa fodiens humum de
 40 fossi auri pondus inueniat. Hoc igitur fortuitu quidem creditur accidisse: uerum non de nihilo est, nam proprias causas habet quarum inprovisus inopinatusque

18 alius T^1 | euentum E | mutū K^1 19 connex. E^1 |
 pductum K^1 21 inanem pr. uocem esse om. E^1 22 co-
 herc. DTK coerc. E 23 reliquus om. K^1 24 existe T^1 |
 cui//nemo T 25 quam ^{quam} al. c. D quamquam E 26 hoc
 est A est om. ω | natu ^{ra} E 28 ausis (pr. c.) D 31 defin.
 T^1 | nihil ^{Ne} (al. Ne ss.) D 34 aristoteles DC aristotelis TEK |
 Aristot. Phys. II 4 | id inquit meus $E^1 A$ | phisicis T
 35 definiuit K 36 quō K 38 optingit DK obt. TE
 40 fortuitu $T^1 E$ u ex o ni f. D^2 fortuito $D^1 K^1$? 41 acce-
 disse DK 42 inp. TK

concursum casum uidetur operatus. nam nisi cultor
 agri humum foderet, nisi eo loci pecuniam suam de-
 positor obruisset, aurum non esset inuentum. Haec 45
 sunt igitur fortuiti causa compendii, quod ex obuiis
 sibi et confluentibus causis, non ex gerentis intentione
 prouenit. neque enim uel qui aurum obruit uel qui
 agrum exercuit ut ea pecunia repperiretur intendit:
 sed uti dixi, quo ille obruit hunc fodisse conuenit at- 50
 que concurrat. Licet igitur definire casum esse inopi-
 natum ex confluentibus causis in his quae ob aliquid
 geruntur euentum. concurrere uero atque confluere
 causas facit ordo ille ineuitabili conexione procedens,
 qui de prouidentiae fonte descendens cuncta suis locis 55
 temporibusque disponit.

I Rupis achaemeniae scopulis ubi uersa sequentum

Pectoribus figit spicula pugna fugax,

Tigris et Euphrates uno se fonte resoluunt

Et mox abiunctis dissociantur aquis.

Si coeant cursumque iterum reuocentur in unum, 5

Confluat alterni quod trahit unda uadi:

Conuenient puppes et uulsi flumine trunci

Mixtaque fortuitos implicet unda modos,

Quos tamen ipsa uagos terrae decliua casus

Gurgitis et lapsi defluus ordo regit. 10

Sic quae permissis fluitare uidetur habenis

Fors patitur frenos ipsaque lege meat.

43 casus *T*¹ casu ex casu *K*² 44 der^{fo}& pr. c. *T* | in eo
 loco *E* eo loco *KC* eo loci *TDE*² *mg.* 45 esse *E* | haec *D*¹ *T*
 hae *EK* 46 causa *DT*¹ causae *EK* | comp. *E* 47 causis/ *K*
 49 a^grum (u er.) *K* | repper. *ω* 51 definire *K* 52 cau-
 sis] casus *T*¹ | hisq; *K* | ob aliud *E* 53 euentum *om.* *K*¹
 54 connex. *E* 55 desc.] discedens *K* | cuncta *D*¹

C. I] 1 achimēni *K*¹ | sequentur *D*¹ 2 figit *om.* *T*

3 euphrates *TEK* euphr. *D* 4 adiunctis *K*¹ | dissociantur *T*

5 Si quo eant *K* 6 uadit *K* 7 conuenient *TDE*
 conueniunt *K* 11 Sicq; *K*

II Animaduerto, inquam, idque, uti tu dicis, ita esse consentio. sed in hac haerentium sibi serie causarum estne ulla nostri arbitrii libertas an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? — Est, inquit, neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. nam quod ratione uti naturaliter potest id habet iudicium quo quidque discernat: per se igitur fugienda optandaue dinoscit. quod uero quis optandum esse iudicat
 10 petit: refugit uero quod aestimat esse fugiendum. quare quibus [in ipsis] inest ratio, inest etiam uolendi nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus aequam esse constituo. nam supernis diuinisque substantiis et perspicax iudicium et incorrupta uoluntas et efficax
 15 optatorum praesto est potestas. humanas uero animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis diuinae speculatione conseruant: minus uero, cum dilabuntur ad corpora minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema uero est seruitus,
 20 cum uitiiis deditae rationis propriae possessione ceciderunt. nam ubi oculos a summae luce ueritatis ad inferiora et tenebrosa deiecerint, mox inscitiae nube caligant, perniciosus turbantur affectibus quibus accedendo consentiendoque quam inuexere sibi adiuuant
 25 seruitutem et sunt quodam modo propria libertate captiuae. quae tamen ille ab aeterno cuncta prospiciens prouidentiae cernit intuitus et suis quaeque meritis prae-

P. II] 2 firie K 6 adfit ω 8 quodquidque $T^1 K^1$

quo quidque DE | igitur (i pr. ex q) D 9 dinol^{ct} D | obtandum K 10 aestimat DE estimat TK 11 in ipfif inest DK
 in ipfif om. TE 14 incorruptaf et (uoluntaf om. al. ss.)
 K 15 aptatorum K | prefto T | est om. K^1 20 ceciderunt E^1 22 inscientiae E insciftiae K 23 caligant[&] (& ant. ss.) E caligantur (ur al. add.) K | pernitiolis T^1 pernet. T^2 | accendendo K 24 adiubant $DT^1 K^1$ adiubent E^1
 26 eterno T 27 praedifstinata DTK

destinata disponit ΠΑΝΤ' ΕΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤ' ΕΠΑ-
ΚΟΥΩΝ.

II Puro clarum lumine Phoebum
Melliflui canit oris Homerus.
Qui tamen intima uiscera terrae
Non ualet aut pelagi radiorum
Infirma perrumpere luce. 5
Haut sic magni conditor orbis.
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terrae mole resistunt,
Non nox atris nubibus obstat.
Quae sint, quae fuerint ueniantque 10
Vno mentis cernit in ictu:
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere solem.

III Tum ego: En, inquam, difficiliore rursus am-
biguitate confundor. — Quaenam, inquit, ista est?
iam enim quibus perturbare coniecto. — Nimium, in-
quam, aduersari ac repugnare uidetur praenoscere uni-
uersa deum et esse ullum libertatis arbitrium. nam 5
si cuncta prospicit deus neque falli ullo modo potest,
euenire necesse est quod prouidentia futurum esse

28 post ΠΑΝΤΕ *dist. utrobique T (similiter CRMA)* ΕΦΟ-
ΡΑΝ ΤΔΕ ΠΝΔΝΤΕΡΑΝ ΦΟΡΑΝ Κ ΕΠΑΚΟΥΕΙΝ ΤΔΕ

Π Ο
ΠΑΝΤΤΕΝΔΚΥΕΙΝ (*alterum T lineola del.*) Κ ἐφορῶν et ἐπα-
κούων *scripsi cum Obbarto Homeri Γ 277 ἥελιος θ' δς πάντ'*
ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις μ 323 ἡελίου δς πάντ' ἐφορᾷ
καὶ πάντ' ἐπακούει.

C. II] 2 Homerus] λαμπρὸν φάος ἡελίοιο A 605 E 120
D 485 3 uiscera intima K 6 Haut T 7 hic T¹
u. 13 om. K¹ (*mg. al. et ideo uerum solem possis dicere*)
u. 13 inter uu. 11 et 12 positus E¹

P. III] 3 perturbare TK perturbare D perturbare (æ
ex a?) E | coniecto K 6 falli om. E¹

praeuiderit. quare si ab aeterno non facta hominum
modo sed etiam consilia uoluntatesque praenoscit, nulla
10 erit arbitrii libertas: neque enim uel factum aliud ul-
lum uel quaelibet existere poterit uoluntas nisi quam
nescia falli prouidentia diuina praesenserit. nam si
aliorum quam prouisae sunt detorqueri ualent, non
iam erit futuri firma praescientia, sed opinio potius
15 incerta, quod de deo credere nefas iudico. Neque
enim illam probo rationem qua se quidam credunt hunc
quaestionis nodum posse dissoluere. aiunt enim non
ideo quid esse euenturum, quoniam id prouidentia fu-
turum esse prospexerit, sed e contrario potius, quo-
20 niam quid futurum est, id diuinam prouidentiam latere
non posse eoque modo necessarium hoc in contrariam
relabi partem, neque enim necesse esse contingere
quae prouidentur, sed necesse esse quae futura sunt
prouideri: quasi uero quae cuius rei causa sit prae-
25 scientiane futurorum necessitatis an futurorum neces-
sitas prouidentiae laboretur. Ac non illud demonstrare
nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum,
necessarium esse euentum praescitarum rerum, etiam
si praescientia futuris rebus eueniendi necessitatem non
30 uideatur inferre. Etenim si quispiam sedeatur, opinio-

8 prouiderit (q al. ss.) T praeuideri D 9 praenoscit
K¹ 10 Neceni E 12 prou.diu. ω diuina prouidentia
D?A | praesenserit ex pcefferit K 14 praesentia K
15 iudic/o K 16 illam om. D¹ | probo in ras. D probo-
ra/tionem (p m. sec.) K 17 no//dum (n er.) D 17 18
non ideo] ni deo T¹ 18 esse et id om. K¹ 19 sed de
contraria K¹ 20 quid] q in ras. litterae Q? D 21 neces-
sarium///hoc T 22 contingere E 24 cuius (om, que)
ω cuiusque BR 24 25 praescientiane futurorum necessitas
(sic) an futurorum necessitas p. (necessitate K¹) TK pr. futu-
rorum necessitas (sic) prouidentiae (in E correctoris m. add. an
futura necessitas) ER pr. futurorum necessitatis an futurorum
necessitas prou. D? 26 ac non illud ω at nos nescio quis
27 quo E¹ 29 praesentia K | necessitate (ē in ras. pr.)
T | non om. D¹

nem quae eum sedere coniectat ueram esse necesse est: at e conuerso rursus, si de quopiam uera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. in utroque igitur necessitas inest, in hoc quidem sedendi, at uero in altero ueritatis. sed non idcirco quisque 35 sedet, quoniam uera est opinio, sed haec potius uera est, quoniam quempiam sedere praecessit. ita cum causa ueritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de prouidentia futurisque rebus ratiocinari patet. nam etiam si id- 40 circo, quoniam futura sunt, prouidentur: non uero ideo, quoniam prouidentur, eueniunt: nihilo minus tamen ab deo uel uentura prouideri uel prouisa necesse est euenire, quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Iam uero quam praeposterum est, 45 ut aeternae praescientiae temporalium rerum euentus causa esse dicatur? quid est autem aliud arbitrari ideo deum futura, quoniam sunt euentura, prouidere, quam putare quae olim acciderunt causam summae illius esse prouidentiae? Ad haec sicuti cum quid esse 50 scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum noui, id ipsum futurum esse necesse est. sic fit igitur, ut euentus praescitae rei nequeat euitari. Postremo si quid aliquis aliorum atque sese res habet

31 q^{vq} (vq al. ss.) T | con/lectat (con in ras. o in ras. litterae p, inter n atque i longum erasum est e) D 32 at (q, al. ss.) T atque KED? | fede K¹ | uer/a (f er.) K 33 sed
Et eum K | est (om. in) E 35 non om. K¹ 36 op^{nio} (o er.)
D 38 procedit T¹ 42 nihil hominuf D nihil ominuf E
43 ab deo ω | uel prouisa necesse est euenire prouisa quod
T¹D¹E¹ (alterum prouisa del. T²E²) uel necesse est euenire
prouisa K(?) 44 p^arimendum K 46 praesentiae K
47 arbitrai E 48 futura K 49 summe T 51 52 ita
cum — necesse est om. D¹ | esse necesse — id ipsum om.
mg. pr. add. T ipsum esse (futurum om. mg. add. ant.)
E | igitur fit D 54 aliquid D¹ | sese ref habet ω ref
om. A¹

55 existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax ab scientiae ueritate longe diuersa. quare si quid ita futurum est, ut eius certus ac necessarius non sit euentus, id euenturum esse praesciri qui poterit? sicut enim scientia ipsa impermixta est falsitati, 60 ita id quod ab ea concipitur, esse aliter atque concipitur nequit. ea namque causa est, cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? quonam modo deus haec incerta futura 65 praenoscit? nam si ineuitabiliter euentura censet quae etiam non euenire possibile est, fallitur: quod non sentire modo nefas est, sed etiam uoce proferre. at si ita, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut aequae uel fieri ea uel non fieri posse cognoscat, quae est 70 haec praescientia quae nihil certum nihil stabile comprehendit? aut quid hoc refert uaticinio illo ridiculo Tiresiae?

Quidquid dicam, aut erit aut non.

Quid etiam diuina prouidentia humana opinione prae- 75 stiterit, si uti homines incerta iudicat quorum est incertus euentus? quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est euentus quae futura firmiter ille praescierit. Quare nulla est humanis consiliis actionibusque libertas 80 quas diuina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens ad unum alligat et constringit euentum. quo semel recepto quantus occasus humanarum rerum con-

58 fit *om.* *K*¹ 59 inperm. *K* 60 esse aliter atque
 concipitur *om.* *D*¹ | concipitur *om.* *E*¹ 61 mendatio *TE*
 62 ita se *E* si iterarem (si ex se, er *euanida*) *K* 63 sese
om. *T*¹ ēē *K* | comp. *EK* 66 fallitur *K* 68 ita ea *o* ita
om. *A* 69 est *om.* *K* 70 comprae. *D*¹ comp. *EK*
 71 refert] differt *ci. Bentley ad Horat. Serm. II 5 59 sed*
uid. II 3 47 72 tiresie// *K* 73 Horat. Sat. II 5 59 |
 quidq. *D* quicq. *TEK* 75 & uti (c *er.*) *K* 79 Quare (re
mg. pr.?) *E* | actionibus quae *K*

sequatur liquet. frustra enim bonis malisque praemia
 poenaeue proponuntur quae nullus meruit liber ac uo-
 luntarius motus animorum. Idque omnium uidebitur 85
 iniquissimum quod nunc aequissimum iudicatur uel pu-
 niri improbos uel remunerari probos quos ad alter-
 utrum non propria mittit uoluntas, sed futuri cogit
 certa necessitas. nec uitia igitur nec uirtutes quid-
 quam fuerint, sed omnium meritorum potius mixta at- 90
 que indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratius ex-
 cogitari potest, cum ex prouidentia rerum omnis ordo
 ducatur nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut uitia
 quoque nostra ad bonorum omnium referantur aucto-
 rem. Igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla 95
 ratio est. quid enim uel speret quisque uel etiam
 deprecetur, quando optanda omnia series inflexa co-
 nectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines
 deumque commercium sperandi scilicet ac deprecandi.
 si quidem iustae humilitatis pretia inaestimabilem ui- 100
 cem diuinæ gratiae promeremur: qui salus modus est
 quo cum deo colloqui homines posse uideantur illique
 inaccessae luci prius quoque quam impetrent ipsa sup-
 plicandi ratione coniungi: quae si recepta futurorum
 necessitate nihil uirium habere credantur, quid erit 105
 quo summo illi rerum principi coniecti atque adhaerere
 possimus? Quare necesse erit humanum genus, uti
 paulo ante cantabas, dissaepum atque disiunctum suo
 fonte fatisce.

83 malisque *K* 84 poenaeue *T* | proponuntur (*sic*) *E* | li-
 ber/ (*τ er.?*) *T* 87 inpr. *K* 89 certa/////nec. (*cernit*
er.) *D* | quidq. *DT*¹ quicq. *EK* 91 Quoque *ω* Quo *A*
 94 ad om. *T*¹ 95 depraec. *D* 96 quisque *ω* 97 quan-
 doq; obtantur *K* 98 Auferetur *ω* at Auferatur *T*¹ Aufertur
A | unicum] iniquum *T*¹ 99 scilicet *K* | depraec. *D* 100
 inestim. *T* 101 promeremur] emur *in ras.* *T* | solis *E*¹
 102 quocum deo homines posse illideatur illique *K* 103 in-
 accessae *T* | supplicandi *T* supplicandi *E*¹ (*subbie. E*²)
 104 si om. *K* 105 necessitate] hinc usque ad eadem p. *IIII*
u. 52 lacuna II foliorum D 106 rerum om. *K* 107 pos- (*D*)
 sumus *K*¹ 108 cf. *IIII c. 6, 43* | dissepum *T*¹

III Quaenam discors foedera rerum
 Causa resoluit? quis tanta deus
 Veris statuit bella duobus,
 Vt quae carptim singula constant
 5 Eadem nolint mixta iugari?
 An discordia nulla est ueris
 Semperque sibi certa cohaerent?
 Sed mens caecis obruta membris
 Nequit oppressi luminis igne
 10 Rerum tenues noscere nexus.
 Sed cur tanto flagrat amore
 Veri tectas reperire notas?
 Scitne quod appetit anxia nosse?
 Sed quis nota scire laborat?
 15 At si nescit, quid caeca petit?
 Quis enim quidquam nescius optet
 Aut quis ualeat nescita sequi?
 Quoue inueniat, quisue repertam
 Queat ignarus noscere formam?
 20 An cum mentem cerneret altam,
 Pariter summam et singula norat?
 Nunc membrorum condita nube
 Non in totum est oblita sui
 Summamque tenet singula perdens.
 25 Igitur quisquis uera requirit,
 Neutro est habitu: nam neque nouit
 Nec penitus tamen omnia nescit:
 Sed quam retinens meminit summam
 Consulit alte uisa retractans,

C. III] 5 iuxta *T*¹ 6 An nulla est discordia ueris *ω*
ordinem uerborum restitui 7 coherhent *E* conherent *K*
 9 nequid *T*¹ 12 repperire *ω* 13 scit (ne *ss. al.*) *T*
 14 quid^s *pr. c. T* | nota *ω* an notum? uel notas *sc. cau-*
fas? | laborat *T* 16 quicq. *ω* | optat *E* 18 quisue *K*?
 quis (*om. ue*) *TE* quisque *B* an quis reppertam? 20 Anc
 cum *K* | cernere *K* 21 norant *K* 24 Summamquae *K*
 que *om. E* 29 tractant *K*

Vt seruatis queat oblitas

Addere partes.

30

III Tum illa: Vetus, inquit, haec est de prouidentia querela M. que Tullio, cum diuinationem distribuit, uehementer agitata tibi que ipsi res diu prorsus multumque quaesita, sed haud quaquam ab ullo uestrum hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. 5 Cuius caliginis causa est, quod humanae ratiocinationis motus ad diuinae praescientiae simplicitatem non potest ammoueri, quae si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui. quod ita demum patefacere atque expedire temptabo, si prius ea quibus 10 moueris expendero. Quaero enim, cur illam soluentium rationem minus efficacem putes: quae quia praescientiam non esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri praescientia arbitrii libertatem putat. num enim tu aliunde argumentum futurorum 15 necessitatis trahis, nisi quod ea quae praesciuntur non euenire non possunt? Si igitur praenotio nullam futuris rebus adicit necessitatem, quod tu etiam paulo ante fatebare, quid est quod uoluntarii exitus rerum ad certum cogantur euentum? Etenim positionis gratia, ut quid consequatur aduertat, statuamus nullam esse praescientiam. num igitur quantum ad hoc atti-

uu. 30 et 31 coniuncti TK (ordo uu. 9 sqq. turbatus in K iam pr. m. restitutus uidetur)

P. III] 1 uetus om. T¹ 2 querela quae tullio (.m.q. ss. ant.) T querela que tullio K querela m que tullio (mg. al. marcoq.) E (.m.que R mque C marcoque B meoque marco A) | diuinationem (ni er.) K | Cicero de diuin. l. II | distribuit] ibuit in ras. pr. T 4 sed om. K 5 actenus T¹ 6 caliginis T 7 praescientiae K | quae//t (n er.) K 9 ambui¹⁶ ant. c. T | quod tum demum K 10 temptabo T¹ | ea om. E¹ 11 expediero K¹ expetiiero K² | quero cur illam enim K 15 tu om. E¹ 16 necessitas E¹ | t/rahis (h er.) T | eaq; K 17 praenotio// (o in ras. al.) T 22 adinet EK

9*

net, quae ex arbitrio eueniunt ad necessitatem cogantur? — Minime. — Statuamus iterum esse, sed nihil
 25 rebus necessitatis iniungere: manebit ut opinor eadem uoluntatis integra atque absoluta libertas. Sed praescientia, inquires, tametsi futuris eueniendi necessitas non est, signum tamen est necessario ea esse uentura. Hoc igitur modo, etiam si praecognitio non fuisset,
 30 necessarios futurorum exitus esse constaret. omne etenim signum tantum quid sit ostendit, non uero efficit quod designat. Quare demonstrandum prius est nihil non ex necessitate contingere, ut praenotionem signum esse huius necessitatis appareat. alioquin si
 35 haec nulla est, ne illa quidem eius rei signum poterit esse quae non est. Iam uero probationem firma ratione subnixam constat non ex signis neque petitis extrinsecus argumentis sed ex conuenientibus necessariisque causis esse ducendam. Sed qui fieri potest, ut
 40 ea non proueniant quae futura esse prouidentur? quasi uero nos ea quae prouidentia futura esse praenoscit non esse euentura credamus ac non illud potius arbitremur, licet eueniant, nihil tamen ut euenirent sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facile perpen-
 45 das licebit. Plura etenim dum fiunt subiecta oculis intuemur: ut ea quae in quadrigis moderandis atque flectendis facere spectantur aurigae atque ad hunc modum cetera. num igitur quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit? — Minime. frustra enim
 50 esset artis effectus, si omnia coacta mouerentur. — Quae igitur cum fiunt carent existendi necessitate, ea-

23. eueniunt *TB* ueniunt *K* arbitrioueniunt (o ex c) *E* |
 cogantur *T¹E* coguntur *K* 24. se nihil *K* 25. opin/or *E*

27. necessitat^{ti} *K* 28. τῆ/ (n ex m) *T* | ē om. *E¹* 29.
 modo om. *K* 35. huius *T¹* 36. ratio *K* 39. -quae
T¹ | causis causam *de* *E¹* | quid *K¹* 43. ut euenirent *K*

44. quod hic *K¹* quid hicⁿ *K²* 47. flectentis *K* | adhuc
T¹ 48. quidquam *T¹* quicquam^c *E* quicq. *K* 49. comp. *EK*
 51. confunt *E¹*

dem prius quam fiant sine necessitate futura sunt. quare sunt quaedam euentura quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. nam illud quidem nullum arbitror esse dicturum, quod quae nunc fiunt, prius quam fierent, euentura non fuerint. Haec igitur etiam praecognita liberos habent euentus. nam sicut scientia praesentium rerum nihil his quae fiunt, ita praescientia futurorum nihil his quae uentura sunt necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum quae necessarios exitus non habent ulla possit esse praenotio. dissonare etenim uidentur putasque, si praeuideantur, consequi necessitatem: si necessitas desit, minime praesciri nihilque scientia comprehendisse nisi certum: quod si quae incerti sunt exitus ea quasi certa prouidentur, opinionis id esse caliginem non scientiae ueritatem. aliter enim ac sese res habeat arbitrari ab integritate scientiae credis esse diuersum. Cuius erroris causa est, quod omnia quae quisque nouit ex ipsorum tantum ui atque natura cognosci aestimat quae sciuntur. quod totum contra est. omne enim quod cognoscitur non secundum sui uim sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc breui liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter uisus aliter tactus agnoscit. ille eminus manens totum simul iactis radiis intuetur: hic uero cohaerens orbi atque coniunctus circa ipsum

52 prius quam] *D* denuo incipit 53—56 quorum — *D*
euentura om. sed add. mg. *D* 54 obsoletus *K*¹ 56 fierint
*E*¹ 58 59 quae fiunt — nihil his om. sed ss. *K* 58 praescientia *KC* 59 in p. *EK* 61 habet *E* 62 putasque *K*¹
63 si/ *K* 64 definit *K* | nihilque de scientia *E* | comp.
TEK 65 quodsi quae... ea quasi ω quodsi ea quae... quasi
A 66 certa *DKE* incerta *T*¹*C*¹*B* | opinionis /i de /i/se//
caliginem (i in ras., i et i mg. al.) *T* 67 sese (i in ras. al.)
T 69 quaeque *E* quaeque *K* 71 aestimat ω 72
uerba non sec. sui uim legi nequeunt *E* 73 comp. *EK* conprehentur *T*¹ 74 breui *T*¹ breuiliqueat (uili in ras. al.) *D*
77 coherens ω | coniunctis *T*¹

motus ambitum rotunditatem partibus comprehendit.
 Ipsum quoque hominem aliter sensus aliter imaginatio
 80 aliter ratio aliter intellegentia contuetur. sensus enim
 figuram in subiecta materia constitutam, imaginatio
 uero solam sine materia iudicat figuram. ratio uero
 hanc quoque transcendit speciemque ipsam quae sin-
 gularibus inest uniuersali consideratione perpendit. in-
 85 tellegentiae uero celsior oculus existit: supergressa
 namque uniuersitatis ambitum ipsam illam simplicem
 formam pura mentis acie contuetur. In quo illud ma-
 xime considerandum est: nam superior comprehendendi
 uis amplectitur inferiorem, inferior uero ad superio-
 90 rem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid
 extra materiam ualet uel uniuersales species imaginatio
 contuetur uel ratio capit simplicem formam, sed in-
 tellegentia quasi desuper spectans concepta forma quae
 subsunt etiam cuncta diiudicat: sed eo modo quo for-
 95 mam ipsam, quae nulli alii nota esse poterat, con-
 prehendit. nam et rationis uniuersum et imaginationis
 figuram et materiale sensibile cognoscit nec ratione
 utens nec imaginatione nec sensibus, sed illo uno ictu
 mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens.
 100 Ratio quoque cum quid uniuersale respicit, nec ima-
 ginatione nec sensibus utens imaginabilia uel sensi-
 bilia comprehendit. haec est enim quae conceptionis
 suae uniuersale ita definiuit: homo est animal bipes ra-
 tionale. quae cum uniuersalis notio sit, tum imagina-
 105 bilem sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa
 non imaginatione uel sensu sed in rationali conceptione

78 comp. *DE* 81 constitutam *D*¹ 83 quæ om. *E*¹

84 Intellegentia¹ *T* 85 oculuf *T* 88 89 comprehend
 u. a. inferiorem om. *K* 88 comprehendendi *T* comprehend
*D*¹*E*¹ 93 forma *DTK* formā *EC*¹ formam *N* 95 comp.
DEK 98 fed ullo *K*¹ 102 comp. *DE* | ē ss. *T* 103 de-
 finiuit *T* definit ceteri | bibef *T* bibēf *K* | rationabile *K*

106 n.ⁱⁿ imaginatione (al. in ss.) *T* in imag. *NM* | uel sensu —
 conceptione om. *D*¹*K* | inrationali *TC* inrationale *B* inratio-
 nabili *E* irrationabili *A* rationali *D*?

considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus
 uisendi formandique figuras sumpsit exordium, sensu
 tamen absente sensibilia quaeque conlustrat non sensi-
 bili sed imaginaria ratione iudicandi. Videsne igitur, 110
 ut in cognoscendo cuncta sua potius facultate quam
 eorum quae cognoscuntur utantur? neque id iniuria:
 nam cum omne iudicium iudicantis actus existat, ne-
 cesse est, ut suam quisque operam non ex aliena sed
 ex propria potestate perficiat. 115

III Quondam porticus attulit
 Obscuros nimium senes
 Qui sensus et imagines
 E corporibus extimis
 Credant mentibus imprimi, 5
 Vt quondam celeri stilo
 Mos est aequore paginae,
 Quae nullas habeat notas,
 Pressas figere litteras.
 Sed mens si propriis uigens 10
 Nihil motibus explicat,
 Sed tantum patiens iacet
 Notis subdita corporum
 Cassasque in speculi uicem
 Rerum reddit imagines, 15
 Vnde haec sic animis uiget
 Cernens omnia notio?
 Quae uis singula perspicit
 Aut quae cognita diuidit?
 Quae diuisa recolligit 20
 Alternumque legens iter

107 quaeque *T*¹ 108 sumpsit *DT*¹ 109 conl. *ω*
 113 actus] actu *cl. RVolkmannus*

C. III] 3 qui/sensus *T* 4 e/corporibus (*t uel x er.*)
E u. 6 nequit legi *E* 9 fieri *E* 12 tam patient *K*
 14 ca/sasque (*f in ras.*) *T* | uice *K* 16 sic in *ras.* *T* *fi*/
 (*c er.*) *K* 18 perspicit *ω* 19 que *T*

Nunc summis caput inserit,
 Nunc decedit in infima,
 Tum sese referens sibi
 25 Veris falsa redarguit?
 Haec est efficiens magis
 Longe causa potentior
 Quam quae materiae modo
 Inpressas patitur notas.
 30 Praecedit tamen excitans
 Ac uires animi mouens
 Viuo in corpore passio,
 Cum uel lux oculos ferit
 Vel uox auribus instrepit.
 35 Tum mentis uigor excitus
 Quas intus species tenet
 Ad motus similes uocans
 Notis applicat exteris
 Introrsumque reconditis
 40 Formis miscet imagines.

V Quod si in corporibus sentiendis, quamuis affi-
 ciant instrumenta sensuum forinsecus obiectae quali-
 tates animique agentis uigorem passio corporis antecedit
 quae in se actum mentis prouocet excitetque interim
 5 quiescentes intrinsecus formas: si in sentiendis inquam
 corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua
 ui subiectam corpori iudicat passionem, quanto magis
 ea quae cunctis corporum affectionibus absoluta sunt,
 in discernendo non obiecta extrinsecus sequuntur, sed
 10 actum suae mentis expediunt? Hac itaque ratione

23 decedit *D* decidit *KE* decedit (*e in ras.*) *T* defidit
Th. Wolfus 24 Tum *DK* Tum (*m in ras.*) *T* Tunc *E*
 28 Quae *in ras. al. T* 29 Inp. *DK* 34 Velox (*a om.*) *E*¹
 35 exitus *KC* 36 quas (*f in ras. al.*) *T* 38 aplicat
E 39 -qu/e (*a er.*) *K* | reconditus *K*¹

P. V] 2 qualitatis *K* 5 si in] *f* fed *al. ss. T* 9 se-
 cuntur *K* 10 Hac igitur *E*

multiplices cognitiones diuersis ac differentibus cessere
 substantiis. sensus enim solus cunctis aliis cognitio-
 nibus destitutus immobilibus animantibus cessit qua-
 les sunt conchae maris quaeque alia saxis haerentia
 nutriuntur: imaginatio uero mobilibus beluis quibus 15
 iam inesse fugiendi appetendiue aliquis uidetur affectus.
 Ratio uero humani tantum generis est sicut intellegen-
 tia sola diuini: quo fit, ut ea notitia ceteris praestet
 quae suapte natura non modo proprium sed ceterarum
 quoque notitiarum subiecta cognoscit. Quid igitur, si 20
 ratiocinationi sensus imaginatioque refragentur, nihil
 esse illud uniuersale dicentes quod sese intueri ratio
 putet? quod enim sensibile uel imaginabile est, id uni-
 uersum esse non posse, aut igitur rationis uerum esse
 iudicium nec quidquam esse sensibile, aut quoniam 25
 sibi notum sit plura sensibus et imaginationi esse sub-
 iecta, inanem conceptionem esse rationis quae quod
 sensibile sit ac singulare quasi quiddam uniuersale con-
 sideret. Ad haec, si ratio contra respondeat se qui-
 dem et quod sensibile et quod imaginabile sit in uni- 30
 uersitatis ratione conspicere, illa uero ad uniuersitatis
 cognitionem adspirare non posse, quoniam eorum notio
 corporales figuras non posset excedere, de rerum uero
 cognitione firmiori potius perfectiorique iudicio esse
 credendum? In huiusmodi igitur lite nos quibus tam ra- 35
 tiocinandi quam imaginandi etiam sentiendique uis inest
 nonne rationis potius causam probaremus? Simile est,
 quod humana ratio diuinam intellegentiam futura, nisi

11 cogitationes K^1 | a. D | differentibus (i in ras.) D
 13 destitutus T^1 | immobilibus D^1 /im/mobilibus K | cesset D^1
 14 haerentia T 17 sicut ω sicuti AB 19 sua apte
 K 21 refragatur T^1 23 potest K^1 24 non posse] hic
 abruptur D | aut igitur] hic desinit E 25 quicq. TK (D) (E)
 28 considerat CA 29 si quidem K 32 adsp. TK | posse
 om. K 33 posset ω 34 firmiore perfectioreque A 35
 rationandi K 36 sentiendique etiam A 37 probaremus
 causam A 38 ratio] natura A | intellegentia K | futuram]
 futurā (g er.) K

ut ipsa cognoscit, non putat intueri. nam ita disseris:
 40 Si qua certos ac necessarios habere non uideantur
 euentus, ea certo euentura praesciri nequeunt. harum
 igitur rerum nulla est praescientia, quam si etiam in
 his esse credamus, nihil erit quod non ex necessitate
 proueniat. Si igitur uti rationis participes sumus, ita
 45 diuinae iudicium mentis habere possimus, sicut ima-
 ginationem sensumque rationi cedere oportere iudica-
 uimus, sic diuinae sese menti humanam summittere
 rationem iustissimum censeremus. Quare in illius sum-
 mae intellegentiae cacumen, si possumus, erigamur:
 50 illic enim ratio uidebit quod in se non potest intueri,
 id autem est, quonam modo etiam quae certos exitus
 non habent, certa tamen uideat ac definita praenotio
 neque id sit opinio sed summae potius scientiae nullis
 terminis inclusa simplicitas.

V Quam uariis terras animalia permeant figuris:

Namque alia extento sunt corpore pulueremque uerrunt
 Continuumque trahunt ui pectoris incitata sulcum:
 Sunt quibus alarum leuitas uaga uerberetque uentos
 5 Et liquido longi spatia aetheris enatet uolatu:
 Haec pressisse solo uestigia gressibusque gaudent
 Vel uirides campos transmittere uel subire siluas.
 Quae uariis uideas licet omnia discrepare formis,
 Prona tamen facies hebetes ualet ingrauare sensus.
 10 Vnica gens hominum celsum leuat altius cacumen,

40 cessario^{no} B | uideatur K 41 uentura B | praescii C
 44 particeps K 45 mentifiudicium A | possumus T¹KAB¹R
 possemus T²B²CM 46 credere K¹ 47 fumitire K¹

48 illin/ K 52 habet K | certa^{la}men T | diffinita T difinita
 A 53 opinio^{sed}/it (sit ex sed, pr. autem opiniond(?) scripsisse
 uidetur) K 54 inclausa K

C. V] hoc carmen minusculis quas dicunt litteris scriptum
 T 1 permanaent K¹ permaneant B¹ perme///ant (e et a
 ex corr.) T 2 que om. C | uerrunt] Uer¹ K 3 fulcam B¹

5 longif patio/ C | gaudⁿ& A 8 discrepasse reformul^{re}
 B¹ 9 habetif B 10 alcus BC

Atque leuis recto stat corpore despicitque terras.
 Haec, nisi terrenus male desipis, ammonet figura,
 Qui recto caelum uultu petis exerisque frontem,
 In sublime feras animum quoque, ne grauata pectus
 Inferior sidat mens corpore celsius leuato. 15

VI Quoniam igitur, uti paulo ante monstratum est, omne quod scitur non ex sua sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc quantum fas est, quis sit diuinae substantiae status, ut quatenus etiam scientia eius sit, possimus agnoscere. Deum igitur 5 aeternum esse cunctorum ratione degentium commune iudicium est. quid sit igitur aeternitas consideremus. haec enim nobis naturam pariter diuinam scientiamque patefecit. Aeternitas igitur est interminabilis uitae tota simul et perfecta possessio, quod ex collatione 10 temporalium clarius liquet. nam quidquid uiuit in tempore id praesens a praeteritis in futura procedit nihilque est in tempore constitutum quod totum uitae suae spatium pariter possit amplecti. sed crastinum quidem nondum adprehendit, hesternum uero iam perdidit: in hodierna quoque uita non amplius uiuitis 15 quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur condicionem, licet illud, sicuti de mundo censuit Aristoteles, nec coeperit umquam

11 recte B¹ | disipis T¹ desepiam monet K¹ 15 fidat K¹

P. VI] 2 comp. TK 3 Intuemur K 4 qui sit K¹
 5 possumus K¹R¹ 7 quod K¹ | aeternitas igitur A 8 enim
 om. KC 9 -que K¹ | patefescit (r pr. m.?) T patefecit
 G Thu. duo patefacit K cett. 11 quicq. TK 11 12 ui-
 uit in tempore constitutum ad praesens K 12 a praet.] ac
 pr. T¹ | praeterito A - 13 -que T¹ | in tempore est constitutum
 A 15 adpr. TKC | hesternam K 18 h/c& (c al.) T |
 si cuti K 19 mundo censuit (o ex u? c pr. ss.?) T | are-
 stotelis TM¹ aristotelis ABRN aristoteles K | Aristoteles] li-
 bro I de caelo cf. II 1

20 esse nec desinat uitaque eius cum temporis infinitate
tendatur, nondum tamen tale est, ut aeternum esse
iure credatur. non enim totum simul infinitae licet
uitae spatium comprehendit atque complectitur, sed
futura nondum transacta iam non habet. Quod igitur
25 interminabilis uitae plenitudinem totam pariter com-
prehendit ac possidet, cui neque futuri quidquam ab-
sit nec praeteriti fluxerit, id aeternum esse iure per-
hibetur: idque necesse est et sui compos praesens sibi
semper adsistere et infinitatem mobilis temporis habere
30 praesentem. Vnde non recte quidam qui, cum audiunt
uisum Platoni mundum hunc nec habuisse initium tem-
poris nec habiturum esse defectum, hoc modo condi-
tori conditum mundum fieri coaeternum putant. aliud
est enim per interminabilem duci uitam, quod mundo
35 Plāto tribuit, aliud interminabilis uitae totam pariter
complexam esse praesentiam, quod diuinae mentis pro-
prium esse manifestum est. Neque deus conditis rebus
antiquior uideri debet temporis quantitate sed simplicis
potius proprietate naturae. hunc enim uitae immobilis
40 praesentarium statum infinitus ille temporalium rerum
motus imitatur cumque eum effingere atque aequare
non possit, ex immobilitate deficit in motum, ex sim-
plicitate praesentiae decrescit in infinitam futuri ac
praeteriti quantitatem: et cum totam pariter uitae suae
45 plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo
modo numquam esse desinit, illud quod implere atque

23 conpr. *K* | conpl. *K* 24 iam *om. A* 25 intermi-
nabilef *K*¹ 26 quicq. *TK* 27 fluxerint *T*¹ | id *om. A*
28 ut sui *K*¹*L* | ^fib1 (*al. c.*) *A* 29 adf. *TK* | et *om. A* |
infinitem *B*¹ 31 plantoni *K* | Platoni] *Timaeo* 28 *sqq.*
ceterum uid. Vallinum 32 nec *om. B*¹ 35 pariter *om.*
C 36 complexum *KBRM* complexam *TCA* 37 Ne-
que enim] enim *om. libri omnes* | deus *om. A* 40 praesen-
tarium *K* 42 imobilitate *K* | deficit *C*¹*L*¹ | Et ex *T*²*C*
& ex *A* et a *N* 43 praef//entiae *C* | futuri//ac praeteriti//
quant. *T* 44 suae *om. K* 45 plenitatem *B*¹ 46 mo-
do.ūquam (*al. c.*) *T*

exprimere non potest, aliquatenus uidetur aemulari
 alligans se ad qualemcumque praesentiam huius exigui
 uolucrisque momenti: quae, quoniam manentis illius
 praesentiae quendam gestat imaginem, quibuscumque 50
 contigerit id praestat, ut esse uideantur. quoniam uero
 manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit
 eoque modo factum est, ut continuaret eundo uitam
 cuius plenitudinem complecti non ualuit permanendo.
 Itaque si digna rebus nomina uelimus imponere, Pla- 55
 tonem sequentes deum quidem aeternum, mundum uero
 dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne iudi-
 cium secundum sui naturam quae sibi subiecta sunt
 comprehendit, est autem deo semper aeternus ac prae-
 sentarius status: scientia quoque eius omnem temporis 60
 supergressa motionem in suae manet simplicitate prae-
 sentiae infinitaque praeteriti ac futuri spatia comple-
 ctens omnia quasi iam gerantur in sua simplici cogni-
 tione considerat. Itaque si praesentiam pensare uelis
 qua cuncta dinoscit, non esse praescientiam quasi fu- 65
 turi sed scientiam numquam deficientis instantiae rectius
 aestimabis. unde non praeuidencia sed prouidentia
 potius dicitur, quod porro a rebus infimis constituta
 quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat.
 Quid igitur postulas, ut necessaria fiant quae diuino 70

49 uolucresq; K^1 51 prestat T 53 continuare K |
 uitam contin. eundo A 54 compl. K 55 Itaque] Igitur
 A | *Plato Timaeo 37 D sqq.* | in $p.$ K 56 sequent K | uero om. K

57 dicam C | K Quoniam K 58 sub¹ (1 al.) T 59 conp.
 K 60 omnem om. B 61 permanet C | simplicitatis prae-
 sentia A 63 generantur A 64 praesentiam TKB^1R^1AM
 praeuidenciam CB^2 praescientiam R^2 | pensare uelis — prae-
 scientiam om. K 65 quia B que A | cognoscit (1 di ss. pr.)
 B | praesentiam T^1 (et sic ni f. liber ex quo K descriptus est)

^{feix}
 A praescientiam MB^1T^2 praeuidenciam CB^2 66 sed etiam
 C 67 prou.] praescientia B 68 quod om. T^1 | a TK ab
 CBA | infimis om. T^1 69 excelsum A 70 Quod K^1 |
 postulat K 70—72 quae diuino — faciant om. B^1

lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria
 faciant esse quae uideant? num enim quae praesentia
 cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? —
 Minime. — Atqui si est diuini humanique praesentis
 75 digna collatio, uti uos uestro hoc temporario praesenti
 quaedam uidetis, ita ille omnia suo cernit aeterno.
 quare haec diuina praenotio naturam rerum proprie-
 tatemque non mutat taliaque apud se praesentia spe-
 ctat qualia in tempore olim futura prouenient. nec
 80 rerum iudicia confundit unoque suae mentis intuitu
 tam necessarie quam non necessarie uentura dinoscit.
 sicuti uos cum pariter ambulare in terra hominem et
 oriri in caelo solem uidetis, quamquam simul utrum-
 que conspectum tamen discernitis et hoc uoluntarium
 85 illud esse necessarium iudicatis. Ita igitur cuncta di-
 spiciens diuinus intuitus qualitatem rerum minime per-
 turbat apud se quidem praesentium, ad condicionem
 uero temporis futurarum. quo fit, ut hoc non sit
 opinio sed ueritate potius nixa cognitio, cum extatu-
 90 rum quid esse cognoscit quod idem existendi necessi-
 tate carere non nesciat. Hic si dicas quod euenturum
 deus uidet id non euenire non posse, quod autem non
 potest non euenire id ex necessitate contingere, me-
 que ad hoc nomen necessitatis adstringas, fatebor rem
 95 quidem solidissimae ueritatis sed cui uix aliquis nisi
 diuini speculator accesserit. Respondebo namque idem
 futurum, cum ad diuinam notionem refertur, necessa-
 rium, cum uero in sua natura perpenditur, liberum

71 lustrentur *C* 72 fiant *T*¹ 74 adqui *K*¹ | et hu-
 mani *A* 76 temporario *C* 78 taliaquae *T* 79 prouenient
*T*¹ prouenient *B* 80 unigue *B*¹ | suae *om.* *K* 81 neces-
 sariae *utrobique meliores libri necessaria G necessaria...ne-*
cessarie A 82 interra *om.* *T*¹ (*infra ss. al.*) 83 oriri *K*
 84 tamen] /ñ (*τ er. tamen in non c.*) *T* 85 dispiciens
K desp. ceteri 89 nexa *A* | extaturum *TCLMG* extaturum
K extaturum ABRN 93 meq. (*me in ras. al.*) *T* neque
*CB*¹ 94 necessit/f (*a er.*) *K* | adstr. *TK* | fateor *A*¹
 97 noticiam *B*

prorsus atque absolutum uideri. Duae sunt etenim
 necessitates, simplex una, ueluti quod necesse est 100
 omnes homines esse mortales, altera condicionis, ut si
 aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est.
 quod enim quisque nouit, id esse aliter ac notum est
 nequit, sed haec condicio minime secum illam simpli-
 cem trahit. hanc enim necessitatem non propria facit 105
 natura sed condicionis adiectio. nulla enim necessitas
 cogit incedere uoluntate gradientem, quamuis eum tum
 cum graditur incedere necessarium sit. Eodem igitur
 modo, si quid prouidentia praesens uidet, id esse ne-
 cesse est, tametsi nullam naturae habeat necessitatem. 110
 atqui deus ea futura quae ex arbitrii libertate proue-
 niunt praesentia contuetur. Haec igitur ad intuitum
 relata diuinum necessaria fiant per condicionem diui-
 nae notionis, per se uero considerata ab absoluta na-
 turae suae libertate non desinunt. fient igitur procul 115
 dubio cuncta quae futura deus esse praenoscit, sed
 eorum quaedam de libero proficiscuntur arbitrio: quae
 quamuis eueniant, existendo tamen naturam propriam
 non amittunt, qua prius quam fierent etiam non eue-
 nire potuissent. Quid igitur refert non esse necessa- 120
 ria, cum propter diuinæ scientiæ condicionem modis
 omnibus necessitatis instar eueniet? hoc scilicet, quod

99 Due enim sunt *K* D. etenim sunt *C* D. sunt etenim
T cett. 100 quod (t a ss. al.) *T* 101 ^{nt} si *B* 101 102
 si hominem aliquem *KC* hominem om. *T* cett. 103 aliter
 om. *KC* | notum *ē* *K* est om. *C* 107 108 uoluntate — gra-
 datur om. *K* 107 quam (uis om.) *B* | cum om. *T* tum om. *N*
 109 id *ē* *K* 111 ut quide/uf (c er.) *K* /dī////ea (dī in
 ras. al.) *T* deus om. *C* 113 rela//ta *B* | fiant *T*¹*K*¹ fiunt
 cett. 114 noticiōis *B* | ab absoluta *TBCR* ab om. *KA*
 115 fi/nt (a er.) *B* fiunt *N* 116 quae om. *K* 117 libro
C | prof//ficiscuntur *K* 118 quauif *K* 119 ammittunt *K* |
 qua *TNMLR* quia *A* cett. 119 120 quia — potuissent om.
*B*¹ | euenire non pot. *K* 122 necesatī *B*¹ | instare ueniet
K | eueniet *TKCMG* euenient *A* eueniat *R* eueniant *BL*

ea quae paulo ante proposui sol oriens et gradiens
 homo, quae dum fiunt, non fieri non possunt: eorum
 125 tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat
 existere: alterum uero minime. ita etiam quae prae-
 sentia deus habet, dubio procul existunt, sed eorum
 hoc quidem de rerum necessitate descendit, illud uero
 de potestate facientium. Haut igitur iniuria diximus
 130 haec, si ad diuinam notitiam referantur, necessaria,
 si per se considerentur, necessitatis esse nexibus ab-
 soluta: sicuti omne quod sensibus patet, si ad ratio-
 nem referas, uniuersale est, si ad se ipsum respicias,
 singulare. Sed si in mea, inquires, potestate situm
 135 est mutare propositum, euacuabo prouidentiam, cum
 quae illa praenoscit forte mutauero. respondebo: pro-
 positum te quidem tuum posse deflectere, sed quoniam
 et id te posse et an facias quoue conuertas praesens
 prouidentiae ueritas intuetur, diuinam te praescientiam
 140 non posse uitare, sicuti praesentis oculi effugere non
 possis intuitum, quamuis te in uarias actiones libera
 uoluntate conuerteris. Quid igitur inquires? ex meane
 dispositione scientia diuina mutabitur, ut cum ego nunc
 hoc nunc illud uelim, illa quoque noscendi uices alter-
 145 nare uideatur? — Minime. — Omne namque futurum
 diuinus praecurrit intuitus et ad praesentiam propriae
 cognitionis retorquet ac reuocat nec alternat, ut aesti-
 mas, nunc hoc nunc illud praenoscendi uice, sed uno
 150 ictu mutationes tuas manens praeuenit atque comple-
 ctitur. quam comprehendendi omnia uisendique prae-

123 paulo *T*¹ 127 dubio procul *TKCAM* procul dubio
BR | existent *KAMG* existunt *TBC* 129 Haut *BCL* Hand
 (d in *ras. al.*) *T* Aut *K* | iniuriam *KB*¹ iniuriā (*ā in a c.*) *T*
 131 necessitatib; (*ib er.*) *K*¹ necessitat *C* | a nexibus *C*
 133 ipsa *TKB*¹*RN* ipsum *CA* 134 potestate inquires *C*
 135 prouidentia *T*¹ 136 quae] *q*, *T*¹ *q*; *B*¹*C*¹*KAR* 137
 quide/ *al. ex* quidem *T* | tuum *es* posse *K* tuum te quidem
A 139 praescientiam te *K* 142 Quod igitur *K* 144
 illud *T*¹ aliud *ceteri* 148 uice *libri omnes* 149 compl. *K*
 150 comprehendendi *KB*¹ comprehendendi *T* | uisendiq; *K*

sentiam non ex futurarum prouentu rerum, sed ex propria deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resoluitur quod paulo ante posuisti indignum esse, si scientiae dei causam futura nostra praestare dicantur. haec enim scientiae uis praesentaria notione 155 cuncta complectens rebus modum omnibus ipsa constituit, nihil uero posterioribus debet. Quae cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas nec iniquae leges solutis omni necessitate uoluntatibus praemia poenasque proponunt. manet etiam spectator de- 160 super cunctorum praescius deus uisionisque eius praesens semper aeternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit bonis praemia malis supplicia dispensans. nec frustra sunt in deo positae spes precesque quae cum rectae sunt, inefficaces esse non 165 possunt. Aduersamini igitur uitia, colite uirtutes, ad rectas spes animum subleuate, humiles preces in excelsa porrigite. magna uobis est, si dissimulare non uultis, necessitas indicta prohibitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. 170

151 puentu *T*¹ 152 Et quo *B*¹ 153 154 esse si sc.]
 essentiae *B*¹ 155 scientiae uis] scientiae] (= iuf pro uif?)
K scientia eius *Thu*.2 | no//tione *T* no//cione *B* 156 compl.
K 157 uere *K* 158 mortalitas *K* 159 iniq; *T*¹*K**M*¹
 ini
 //quae (al. c.) *C* 160 poenasq;que *B*¹ | specta// (al. c.) *C*
 162 semper aet.] sempiternitas *R* *Volkmannus* ci. | nostrarum
*B*¹ 164 frustra (pr. c.) *C* 165 Quaecūq; *K* | recta *K* | sunt
 ω sint *A* 166 Aduersamini *T*¹*L* auers. *cett.* 167 excelsif
K 170 cuncta bis *C*

ANICII MANLII SEUERINI BOECII | ŪC ET ĪNL EXCONSĻ OŔD
 EXMĀG | OFFATO. PATRICIO PHILOSOPHIAE (sic) | ŪSOLATIONIS LIB
 atq;

QVINT'. | FELICITER EXPLICIT. dō GRATIAS AMHN *K* dō GRA
 TIAS EXPLICIT FELICITER *T* EXPLICIT LIBER QVINTVS *B*
 EXPLICIT LIBER .V. *M* EXPLICIT LIBER .V. PHILOSOPHICAE CON-
 SOLATIONIS. *R* om. *CAL*

SYMMACHI

meus Seuerine Boeti
Fortunae et uirtutis opus euanger scelera
E patria pulsus non tua peccata respice tua uirtus
Tandem ignotus habes qui te colat, sed quæstes
Vt tua fortuna promeruitque sophos. praesens
Post obitum dant fata locum, post fata superantiam
Vxoris propriae te quoque fama colit. non

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

INCERTORUMQUE

OPUSCULA

S A C R A

SIGLORUM TABULA

w	{ α	T	Tegernseensis (in I—III) uel
		C	Bernensis 618 (in V)
		E	Einsidlenfis 235
	{ ψ	B	Bernensis 510 (in V 517 ^d)
		A	Gothanus
R	{	R ¹	Regius parifinus uetustiffimus Vallini.
		R ²	Regius alter Vallini
			Vict. Codex Sti Victoris parifinus recentior sed bonae notae a Vallino inspectus
		P	Exemplar bafilienfe Henrici Petri a. MDLXX
		V	Exemplar lugdunenfe Renati Vallini a. MDCLVI

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

EX CONSL. ORD. PATRICII

DE SANCTA TRINITATE

DOMINO PATRI SYMMACHO DE TRINITATE BOETIUS.

Investigatam diutissime quaestionem, quantum nostrae mentis igniculum lux diuina dignata est, formatam rationibus litterisque mandatam offerendam uobis comunicandamque curavi tam uestri cupidus iudicii quam nostri studiosus inuenti. Qua in re quid mihi sit animi quotiens stilo cogitata commendo, cum ex ipsa materiae difficultate tum ex eo quod raris id est uobis tantum conloquor, intellegi potest. neque enim famae iacta-

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII EX | CONSOLATIONE ORD
PATRICII DE SCA: | TRINITATE | Domino patri symmacho de trinitate boethius; (ex consolatione coaeva manus effectit consulari litterae o expunctae superposita v deletisque one syllabis quibus quae praeterea supra scripserat ordine statim ipsa deleuit) T
AMBOETHII VIRI CONSVLA⁸ EXCS⁸ | ORD. ATQ: PATRICII DE SCA
TRINITATE | DOMINO PATRI SYMACHO DE S TRINIT BOETIVS E
ANCII · MANLII · SEVERINI · BOETHII · | V. C. & ILLUSTRIS EX CSVLIS
ORDINA | RII AC PATRICII INCIPIT LIB QUO | MODO TRINITAS UN
DS AC N TRES | DII AD QUINTU AURL · MEMIU (ss: SIMMACU) ETIL⁸
| VC. EXORDINARIU AT PATRICIU SOCER · | Investigatam etqf. B
ANICII · MANLII · SEVERINI · BOETHII · VC | ET INL · EXCONS⁸ · ORD ·
Patricii · INCIP LIBER | Quom Trinitas VN⁸ DS ac n tres dii .
atq; AVR: | MEM SIMACHV⁸ VU ET INL · EX | CONSVL ORD PATRI-
CIV ATQ · | SOCERYM · | DOMINO PATRI SIMA | CHO BOETIVS A
PR.] 1 inquantum E 2 ignicule E¹ igniculum l. d. d. e.
illustrare E illustrare om. T^ψ 3 litteris (ss. q;) A | esse
uobis A 4 tam uestri c. i. quam uestri A | cupid B 6
cogitata α excogitata ψ | tum E¹ A | materiae om. B 7
dific. E | id est] id. A 8 conl. T collocor E¹

tione et inanibus uulgi clamoribus excitamur; sed si
 10 quis est fructus exterior, hic non potest aliam nisi
 materiae similem sperare sententiam. Quocumque igitur
 a uobis deieci oculos, partim ignaua segnitie partim
 callidus liuor occurrit: ut contumeliam uideatur diuinis
 tractationibus inrogare qui talibus hominum monstris
 15 non agnoscenda haec potius quam proculcanda proiecerit.
 Idcirco stilum breuitate contraho et ex intimis sumpta
 philosophiae disciplinis nouorum uerborum significatio-
 nibus uelo, ut haec mihi tantum uobisque, si quando
 ad ea conuertitis oculos, conloquantur. Ceteros uero
 20 ita summouimus, ut qui capere intellectu nequiuierint
 ad ea etiam legenda uideantur indigni. Sed ne tantum
 a nobis quaeri oportet quantum humanae rationis in-
 tuitus ad diuinitatis ualet celsa conscendere. nam cete-
 ris quoque artibus idem quasi quidam finis est consti-
 25 tutus, quo usque potest uia rationis accedere. Neque
 enim medicina aegris semper adfert salutem, sed nulla
 erit culpa medentis, si nil eorum quae fieri oportebat
 omiserit. Idemque in ceteris. At quantum haec dif-
 ficilior quaestio est, tam faciliior esse debet ad ueniam.
 30 Vobis tamen etiam illud inspiciendum est, an ex beati
 Augustini scriptis semina rationum aliquos in nos ue-
 nientia fructus extulerint. ac de proposita quaestione
 hinc sumamus initium.

I Christianae religionis reuerentiam plures usur-

11 spectare *E* | quacumque *interpres E* 14 tractatio-
 nibus α tractatibus ψ | inr. *TB*¹ | qui ego tal. *B*¹ 15 haec]
 hic *R* | proiecerim *A* 16 brebitate *T* | extimis (in *om*) *B*
 18 mihi] m. *B* | uobisque *ss. pr. B* 18 19 si quando—oculos
mg. pr. B | conuertitis *TR interpres E* conuerteritis *E?* ψ 19
 conl. *T* collocantur *E*¹ 20 summouimus αA submouimus *BR*¹
Vict. submouemus V summoueimus *T*² 21 Sed ne *TBR*¹ *P*
 Sed nec *R*² Sane *T*² *EA* Sed nunc *V* | tatum *E*¹ 22 a
 uobis *A* 23 diuitatis *A*¹ 24 idem] id est (*sc*) *A* 26
 aegris semper α semper aegris ψ | adfert *T*¹ | nullas *B* 27
 nil *T* nihil *E* ψ | horum *E* | oportebant *A* 29 tanto ψ tan-
 tum *E* tam *T* | esse ad ueniam debet *E* 30 inspiciendum *E*
 31 agustini *T*

pant; sed ea fides pollet maxime ac solitarie quae cum propter uniuersalium praecepta regularum, quibus eiusdem religionis intellegatur auctoritas, tum propterea, quod eius cultus per omnes paene mundi terminos 5 emanauit, catholica uel uniuersalis uocatur. cuius haec de trinitatis unitate sententia est: Pater, inquit, deus filius deus spiritus sanctus deus. igitur pater filius spiritus sanctus unus non tres dii. cuius coniunctionis ratio est indifferentia. eos enim differentia 10 comitatur qui uel augment uel minuunt, ut Arriani qui gradibus meritorum trinitatem uariantes distrahunt atque in pluralitatem diducunt. principium enim pluralitatis alteritas est; praeter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intellegi potest. Trium namque rerum uel 15 quotlibet tum genere tum specie tum numero diuersitas constat. quotiens enim idem dicitur, totiens diuersum etiam praedicatur. Idem uero dicitur tribus modis: aut genere ut idem homo quod equus, quia his idem genus ut animal: uel specie ut idem Cato quod Cicero, quia 20 eadem species ut homo: uel numero ut Tullius et Cicero, quia unus est numero. Quare diuersum etiam uel genere uel specie uel numero dicitur. sed numero differentiam accidentium uarietas facit. nam tres homines neque genere neque specie sed suis accidentibus 25 distant: nam uel si animo cuncta ab his accidentia separaremus, tamen locus cunctis diuersus est quem

C. I] 2 tum *A* 3 precepta *T* 4 regionis *E*¹ 5 mundi pene terminos *E* mundi term. pene *A* | pene *TEA* poene *B* 6 uocatur] nuncupatur *E* 7 inquit] *ss. al. catholici B* 9 unus deus non t. d. *E* | coniunctionis *E* 10 ratio in indifferentia est *E* 11 qui uel a. u. minuunt *pr. mg. B* | arriani *ω* 13 pluralitatem *B* | deducunt *A* 16 quodlibet *TA* quotlibet *EB* | tum *ter*] *t...t...t... E*¹ 17 consistit *Vict.* 18 tribus *dñ* modis *A* 19 quia isdem (*l. al. del.*) *T* quia idem *T²EP* quia his idem *ψ* (*his er. B*) 21 Et numero *E* | tullius cicero (*et om.*) *E* 22 diuerso *B* 23 sed numero *α* sed in numero *ψ* 26 uel si *TBR Vict.* si uel *A* uel *om. E* 27 separaremus *T* separamus *E* separamus *ψ*

unum fingere nullo modo possumus. duo enim corpora
unum locum non obtinebunt, qui est accidens atque
30 ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures
fiunt.

II Age igitur ingrediamur et unumquodque ut in-
tellegi atque capi potest dispiciamus. nam, sicut op-
time dictum uidetur, eruditi est hominis unumquodque
ut ipsum est ita de eo fidem capere temptare. Nam
5 cum tres sint speculatiuae partes, naturalis: in motu
inabstracta ἀνυπεξαιρετός. considerat enim corporum
formas cum materia, quae a corporibus actu separari
non possunt. quae corpora in motu sunt ut cum terra
deorsum ignis sursum fertur, habetque motum forma
10 materiae coniunctae — mathematica: sine motu inab-
stracta. haec enim formas corporum speculatur sine
materia ac per hoc sine motu. quae formae cum in
materia sint, ab his separari non possunt — theologia:
sine motu abstracta atque separabilis. nam dei sub-
15 stantia et materia et motu caret: In naturalibus igitur
rationabiliter in mathematicis disciplinaliter in diuinis
intellectualiter uersari oportebit neque diduci ad ima-
ginationes, sed potius ipsam inspicere formam quae
uere forma neque imago est et quae esse ipsum est
20 et ex qua esse est: omne namque esse ex forma est.
statua enim non secundum aes quod est materia, sed
secundum formam qua in eo insignita est effigies ani-

29 optinebunt *A* obtinent *B* 30 nmro (v. et e ss. al.) *T*

C. II] 2 potest atque capi *A* 3 hominis est *E* 5
sunt *B* | in mota *T*¹ immota *B* in motu *ET*² *A* 6 ἀνυπεξαι-
PETOC (sed *I* expuncto) *T* id ἀνυπεξαιρετός *A* ἀπεξε-
PITOC *E* ἀπεριτός *B* ἀνυπεξαιρετός *V* correxi inseparabilis
s. phisica ss. *B* id est inseparabilis add. *V* 9 habet quoque *E*
10 matherice *B* | coniunctae α coniuncta ψ (iuncta *B*) | in ab-
stracta est. *A* 11 corporum formas *A* 12 //ac (h. er.?) *T*
13 ab his ω ab ea *V* | theologia α theologica ψ theologica (cū
i c.) *B* 14 hic sine *B* | nam] Non *T* 15 immaturalibus
B 16 rationabiliter *TER*¹ *A* rationaliter *B* 17 deduci *A*
21 quod mat. est (sed *m. fec. add.*) *E* 22 qua *TB* quae *EA* |
infigmata (pr. c.) *T*¹ | animalif *B*

malis dicitur. ipsumque aes non secundum terram
 quod eius materia, sed dicitur secundum aeris figu-
 ram. terra quoque ipsa non secundum ἄτοπον ὕλην ²⁵
 dicitur, sed secundum siccitatem grauitatemque quae
 sunt formae. Nihil igitur secundum materiam esse
 dicitur sed secundum propriam formam. Sed diuina
 substantia sine materia forma est atque ideo unum et
 est id quod est. reliqua enim non sunt id quod sunt. ³⁰
 unum quodque enim habet esse suum ex his ex quibus
 est id est ex partibus suis, et est hoc atque hoc id est
 partes suae coniuuctae, sed non hoc uel hoc singulariter,
 ut cum homo terrenus constet ex anima corporeque,
 corpus et anima est, non uel corpus uel anima in ³⁵
 partem: igitur non est id quod est. quod uero non est
 ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc, illud uere est
 id quod est: et est pulcherrimum fortissimumque quia
 nullo nititur. Quocirca hoc uere unum in quo nullus
 numerus nullum in eo aliud praeterquam id quod est. ⁴⁰
 neque enim subiectum fieri potest, forma enim est;
 formae uero subiectae esse non possunt. Nam quod
 ceterae formae subiectae accidentibus sunt ut humani-
 tas, non ita accidentia suscipit eo quod ipsa est, sed
 eo quod materiae subiecta est. dum enim materia sub- ⁴⁵
 iecta humanitati suscipit quodlibet accidens, ipsa hoc
 suscipere uidetur humanitas. Forma uero quae est sine

24 quod eius (est *mg. al. add.*) *T* quod est eius *EB* quae
 eius *A* | dicitur *hic. om.* *E* | figuram dicitur *E* ²⁵ secundum
 informem materiam id est *ΚΑΤ'ΑΤΗΝ ΥΛΗΝ* *E* id est *om.* *V*
 secundum *ΚΑΤ'ΑΤΗΝ·ΥΛΗΝ* (*ss. al.* secundum informem mathe-
 riam) *B* secundum *ΚΑΘ'ΑΤΗΝΙΕΝ* *A* secundum *·ΑΠΟΤΟΝ·*
ΥΛΗΝ *T* ἄτοπον [*scripsi* ²⁷ igitur] ergo *B* ²⁹ adque et
 sic *passim* *B* | unum & est (& *al. del.*) *T* unum est & *EB*
 unum est. & ē *A* ³¹ ex his *om.* *B* ³⁴ et corpore *B*
³⁵ uel solum anima *B* ³⁶ partem *TE²A* parte *E¹B* ³⁸
 pulcrum (*ss.* l' purcherrimum) *E¹* ³⁸ ³⁹ qui anullo *B* ³⁹
 nullis *T* ⁴⁰ nmr *T¹* | pr&erquam *T* praeter (*om.* quam) *B* |
 quo (*al. d. ss.*) *T* ⁴² uero] enim *B* | quod *ex* cum *ant. c.* *T*
⁴³ sunt ω sint *V* | human (u *ex* o?) *B* ⁴⁴ subcipit *B¹* ut
 uidetur | in eo *A* ⁴⁵ in eo *A* | materiae *TB* materia ei *EA*

materia non poterit esse subiectum nec uero inesse
 materiae, neque enim esset forma sed imago. ex his
 50 enim formis quae praeter materiam sunt, istae formae
 uenerunt quae sunt in materia et corpus efficiunt. nam
 ceteras quae in corporibus sunt abutimur formas uo-
 cantes, dum imagines sint. adsimulantur enim formis
 his quae non sunt in materia constitutae. Nulla igitur
 55 in eo diuersitas nulla ex diuersitate pluralitas nulla ex
 accidentibus multitudo atque idcirco nec numerus.

III Deus uero a deo nullo differt, ne uel acciden-
 tibus uel substantialibus differentiis in subiecto positis
 distent. ubi uero nulla est differentia, nulla est omnino
 pluralitas, quare nec numerus. igitur unitas tantum.
 5. Nam quod tertio repetitur deus, cum pater ac filius et
 spiritus sanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt
 pluralitatem numeri in eo quod ipsae sunt, si aduer-
 tamus ad res numerabiles ac non ad ipsum numerum.
 illic enim unitatum repetitio numerum facit. In eo
 10 autem numero qui in rebus numeralibus constat, repe-
 titio unitatum atque pluralitas minime facit numera-
 bilium rerum numerosam diuersitatem. Numerus enim
 duplex est, unus quidem quo numeramus, alter uero
 qui in rebus numerabilibus constat. etenim unum res
 15 est, unitas, quo unum dicimus. duo rursus in rebus
 sunt ut homines uel lapides: dualitas nihil, sed tantum
 dualitas qua duo homines uel duo lapides fiunt. et in
 ceteris eodem modo. Ergo in numero quo numeramus

49 enim *om. B* 53 sint] sunt *E* | adsim. *T* affimilan-
 tur *E*¹ | enim] etiam *B* 54 his ω eis *V* 56 i/circo *B*

C. III] 1 ne α nec ψ quod *Nitzschio p. 97 probatur* 2 in
 subi.] in *om. B* | possit] *B* 3 distent *T*¹ *R* distet *Vict.* distat
 ψT ² 5 quod] cum *R*¹ | pater & filius *B* 6 nuncupantur *E*
 7 nūm] *T* | aduertamus (f *del.*, r *ss. pr.*) *T* 8 nūm *A* 9
 unitatū (v *in ras.?*) *T* 10 numeralibus *A* *Vict.* numerabili-
 bus ψE ² 13 quidem *om. A* 14 numeralibus *A* numerabuf
 (*ss. bili*) *E* 15 quo αB qua *A* 17 qua] quia *E* | lapides
 duo *A* 17 18 Et ceteris (in *om.*) *E*¹ *A*

repetitio unitatum facit pluralitatem; in rerum uero numero non facit pluralitatem unitatum repetitio, uel 20 si de eodem dicam gladius unus mucro unus ensis unus. potest enim unus tot uocabulis gladius agnosci, haec enim unitatum iteratio potius est non numeratio. uelut si ita dicamus ensis mucro gladius, repetitio quaedam est eiusdem non numeratio diuersorum: uelut si dicam 25 sol sol sol, non tres soles effecerim, sed de uno totiens praedicauerim. Non igitur si de patre ac filio et spiritu sancto tertio praedicatur deus, idcirco trina praedicatio numerum facit. hoc enim illis ut dictum est imminet qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis 30 uero nihil in differentia constituentibus ipsamque formam ut est esse ponentibus neque aliud esse quam est ipsum quod est opinantibus recte repetitio de eodem quam enumeratio diuersi uidetur esse cum dicitur deus pater deus filius deus spiritus sanctus atque haec trinitas 35 unus deus uelut ensis atque mucro unus gladius uel ut sol sol sol unus sol. Sed hoc interim ad eam dictum sit significationem demonstrationemque qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem numerum pluralitatemque perficere. non uero ita dicitur pater et filius 40 et spiritus sanctus quasi multiuocum quiddam: nam mucro et ensis et ipse est et idem. pater uero ac filius et spiritus sanctus idem equidem est non uero ipse. in qua re paulisper considerandum est. requiruntur enim: Ipse est pater qui filius? minime in- 45 quiunt. rursus: Idem alter qui alter? negatur. non

20 21 uel si αA uelut si B 21 dicamus B 22 enim
om. E | unus gladius tot uoc. agn. A 23 iteratio αB repe-
titio A repetitio iteratio R 24 dicam E 25 si ita dicam
 V 26 effecerim T^1 | toties T^1 29 enim ut d. est illis B |
inm. EA 30 qui distantiam inter eos A 33 opinantibus
 B | de eodem om. E^1 34 diuersa A 35 trinitatis E
36 ueluti V | atque om. E^1 37 sol sol E | haec $T^1 A$ hoc
 $ET^2 B$ 37 38 dicta sint A 38 que] q. om. al. ss. T 39
rep&ionem T^1 40 p. ac f. A 43 quidem A 44 rē al.
ni f. ex re T 45 qui et fil. E 46 quod ex qui E^2

est igitur inter eos in re omni indifferentia: quare subintrat numerus quem ex subiectorum diuersitate confici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud, quem ad modum de deo unum quodque praedicatur, praemiserimus.

III Decem omnino praedicamenta traduntur quae de rebus omnibus uniuersaliter praedicantur, id est substantia qualitas quantitas ad aliquid ubi quando habere situm esse facere pati. Haec igitur talia sunt qualia subiecta permiserint. nam pars eorum in reliquarum rerum praedicatione substantia est, pars in accidentium numero est. at haec cum quis in diuinam uerterit praedicationem, cuncta mutantur quae praedicari possunt. Ad aliquid uero omnino non potest praedicari; nam substantia in illo non est uere substantia sed ultra substantiam: item qualitas et cetera quae uenire queunt. quorum ut amplior fiat intellectus exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus deus, substantiam quidem significare uidemur, sed eam quae sit ultra substantiam. cum uero iustus, qualitatem quidem sed non accidentem, sed eam quae sit substantia sed ultra substantiam, neque enim aliud est quod est, aliud est quod iustus est, sed idem est esse deo quod iusto. item cum dicitur magnus uel maximus, quantitatem quidem significare uidemur, sed eam quae sit ipsa substantia talis qualem esse diximus

47 indiferentia *T* | quare ω qua *V* 49 confiderauimus
*T*¹ | de eo *A* deo *E* 51 quotque *B* | premis. *T* premissis-
 rimus *A*.

Cap. III] 1 decem *T* 2 id est] id *A* 3 substantiam
T 50 aliquid *B* 4 situs (*om.* esse) *E* 6 substantia *om.* *E*¹
 accidentiam *B* 7 at ω atque *V* 9 ad *om.* *T*¹ at *B*¹
 uero *om.* *E*¹ | uerba ad aliquid... praedicari interpretis esse
suspiciatur Nitzschius p. 99. 11 ueniri *E* euenire *B*² *V* 14
 uidetur *B*¹ | ea *E* | substantia *om.* *E*¹ 15 16 Cur uero...
 substantiam *mg. pr. B* 16 sed nec eam *B* | sed *del. T*²
(rec. m. ss. Vt sit et mg. add. ita ante substantia) et ex sed
*E*² 17 aliud quod (*est om.*) *V* 18 idem] id *E* | iustum
E l'tum *rec. ss. T* 20 qualem eam esse *B*

ultra substantiam. idem est enim esse deo quod magno, de forma enim eius superius monstratum est, quoniam is sit forma et unum uere nec ulla pluralitas. Sed haec praedicamenta talia sunt, ut in quo sint ipsum esse faciant quod dicitur, diuise quidem in ceteris in deo uero coniuncte atque copulate hoc modo: nam cum dicimus substantia aut homo uel deus, ita dicitur quasi illud de quo praedicatur ipsum sit substantia, ut substantia homo uel deus. Sed distat, quoniam homo non integre ipsum homo est ac per hoc nec substantia. quod enim est, aliis debet qui non sunt homo: deus uero hoc ipsum deus est. nihil enim aliud est nisi quod est ac per hoc ipsum deus est. Rursus iustus, quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo praedicatur. id est si dicamus homo iustus uel deus iustus, ipsum hominem uel deum iustos esse proponimus. sed differt, quod homo alter alter iustus, deus uero idem ipsum est quod est iustum. Magnus etiam homo uel deus dicitur atque ita quasi ipse sit homo magnus uel deus magnus. sed homo tantum magnus, deus uero ipsum magnus existit. Reliqua uero neque de deo neque de ceteris praedicantur: nam ubi uel de homine uel deo praedicari potest, de homine ut in foro, de deo ut ubique. sed ita ut non quasi ipsa sit res id quod praedicatur de qua dicitur. non enim ita homo dicitur esse in foro quem ad modum esse albus uel longus nec quasi circumfusus et determinatus proprie-

21 idem enim est *E* est *om. B* | magnus *B?* l' nū *rec. ss.*
T 22 monstratum *T Vict. ψ* demonstratum *VE?* 23 unum
 ēē uere *E* 24 talia sint (*rec. v ss.*) *T* | in quo sunt *V*
 27 dicimus] dñs *A* | substantiam *AR²* | aut *αBR* (aud *E*) ut
AV 30 ac] hac *B* 31 qui *T* quae *Eψ* l' e *ss. T²* 32
 hoc ipsum quod est deus est *V* 37 differt *B* | quod ω quo-
 niam *V* | homo ///// alter alī iustus *B* est iustus *AV* est *om.*
αB 38 iustus *E* | Mag *B* 40 41 sed homo .. existit *mg B*
 40 tamen *T¹* 41 magnum *A* 43 44 uel de homine uel
 deo *T* uel de h. uel de deo *EA* uel de deo uel de homine *B*
 44 n̄ //// quasi /// sit ref ipsa id qđ (*post n̄ er. uidetur ipsa*)
B 46 ammodum *T²* | esse *EA* ēē *T* et *B* | uel *α* et *ψ*

tate aliqua qua designari secundum se possit, sed tantum quo sit illud aliis informatum rebus per hanc praedicationem ostenditur. de deo uero non ita, nam quod
 50 ubique est ita dici uidetur non quod in omni sit loco, omnino enim in loco esse non potest, sed quod omnis ei locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco; atque ideo nusquam in loco esse dicitur,
 55 quoniam ubique est sed non in loco. Quando uero, eodem praedicatur modo ut de homine heri uenit, de deo semper est. Hic quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum de quo hesternus dicitur aduentus, sed quid ei secundum tempus accesserit praedicatur.
 60 quod uero de deo dicitur semper est, unum quidem significat, quasi omni praeterito fuerit, omni quoque modo sit praesenti est, omni futuro erit. quod de caelo et de ceteris immortalibus corporibus secundum philosophos dici potest, at de deo non ita, semper enim
 65 est, quoniam semper praesentis est in eo temporis. tantumque interstrarum rerum praesens, quod est nunc, interest ac diuinarum, quod nostrum nunc quasi currens tempus facit et sempiternitatem, diuinum uero nunc permanens neque mouens sese atque consistens
 70 aeternitatem facit. cui nomini si adicias semper, facies eius quod est nunc iugem indefessumque ac per hoc perpetuum cursum quod est sempiternitas. Rursus habere uel facere eodem modo. dicimus enim uestitus currit de homine: de deo cuncta possidens regit. Rur-

48 aliqua proprietate A | tamen T tantum $E\psi$ l' tñ ss. E
 49 quo TA quod EB 55 in loco non (*pr. c.*) A 55 56
 quando praedicatur uero eodem modo B q. u. eodem modo
 praedicatur E 58 hic hesternus ψ hic *om.* α | eternus T
 59 quod A 60 61 unum quidem statum significat A 61
 n̄ quasi E | in omni B^1 61 62 quo quomodo α quoque
 modo ψ 62 praesenti est TBR est *om.* E^1A ē *mg.* E 63 in.
 T 64 dici fec. phil. A 65 praef. est] est *om.* B | in omni
 R^2 68 facit semp. (*et om.*) AR^2 | sempiternitatem (*it in rōf.*)
 T sempiternum V 71 indefessumque E^1 72 semp. est E
 74 om̄ine B

sus de eo nihil quod est esse de utrisque dictum est. 75
 sed haec omnis praedicatio exterioribus datur omniaque
 haec quodam modo referuntur ad aliud. cuius praedi-
 cationis differentiam sic facilius internoscimus: qui homo
 est uel deus refertur ad substantiam qua est aliquid,
 id est homo uel deus. qui iustus est refertur ad quali- 80
 tatem qua scilicet est aliquid, id est iustus, qui magnus
 ad quantitatem qua est aliquid, id est magnus. Nam
 in ceteris praedicationibus nihil tale est. qui enim
 dicit esse aliquem in foro uel ubique, refert quidem
 ad praedicamentum quod est ubi, sed non quo aliquid 85
 est uelut iustitia iustus. Item cum dico currit uel
 regit uel nunc est uel semper est, refertur quidem uel
 ad facere uel ad tempus. si tamen interim diuinum
 illud semper tempus dici potest, sed non quo aliquo
 aliquid est uelut magnitudine magnum. nam situm pas- 90
 sionemque requiri in deo non oportet, neque enim sunt.
 Iamne patet quae sit differentia praedicationum? quod
 aliae quidem quasi rem monstrant aliae uero quasi cir-
 cumstantias rei quodque illa quae ita praedicantur, ut
 esse aliquid rem ostendant, illa uero ut non esse, sed 95
 potius extrinsecus aliquid quodam modo adfigant: illa
 igitur, quae aliquid esse designant, secundum rem prae-
 dicationes uocentur. quae cum de rebus subiectis dicun-
 tur, uocantur accidentia secundum rem, cum uero de

75 de eo nihil *TA* nihil de eo *EB* l' de dō *mg E* 76
 sed haec] haec. *om. B* | omniaquae *T* que *om. B* 78 inter
 nos scimus *T* ēr noscimus *A* 79 uel est *A* 80 deus uel homo
A 81 qui] *q A* 82 id (*d rec. add.*) *T* 84 aliquem esse *B*
 esse aliqd *A* 85 quo] l' qđ *ss. interpres T* quod (*at mg.*
 quo) *E* 88 tamen] tñ *A* 89 non // quod aliquid est
E non quo ut aliquo a. est *V* non quo aliquo q. est dī aliqd
 (*ex aliqd corr.*) est *A* 90 uelut a magn. *A* 91 non oportet
 in deo ψ (dño *B*) 94 illā *B* | quae *T* que *E* q̄ *A* q; *B*
 quidem *V* illa ita (*om. media uoce*) *R*² 94 95 ut esse] ut
om. A 95 ut non] ut *om. A* 96 adf. *T* affingant *A* 97
 praedicationis *A* 98 pr. ēē uoc. *E* | uocantur *A* | quae-
 cumque *E*² 99 uocentur *E*

100 deo qui subiectus non est, secundum substantiam rei
praedicatio nuncupatur.

V Age nunc de relatiuis speculemur pro quibus
omne quod dictum est sumpsimus ad disputationem.
maxime enim haec non uidentur secundum se facere
praedicationem quae perspicue ex alieno aduentu con-
5 stare perspiciuntur. Age enim, quoniam dominus ac
seruus relatiua sunt, uideamus utrumne ita sit, ut se-
cundum se sit praedicatio an minime. Atqui si auferas
seruum, abstuleris et dominum, at non etiam si auferas
albidinem, abstuleris quoque album. Sed interest, quod
10 albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album.
at in domino, si seruum auferas, perit uocabulum quod
dominus uocabatur: sed non accidit seruus domino ut
albedo albo, sed potestas quaedam qua seruus coercetur.
quae quoniam sublato deperit seruo, constat non eam
15 per se domino accidere sed per seruorum quodam modo
extrinsecus accessum. Non igitur dici potest praedi-
cationem relatiuam quidquam rei de qua dicitur secun-
dum se uel addere uel minuere uel mutare. quae tota
non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est
20 in comparatione aliquo modo se habere, nec semper
ad aliud sed aliquotiens ad idem. age enim stet quis-
quam. ei igitur si accedam dexter, erit ille sinister ad
me comparatus, non quod ille ipse sinister sit, sed quod
ego dexter accesserim. rursus ego sinister accedo, idem

100 substantiam *A* 101 praedicationem *A* dicatio (prae
om.) *B* | nuncubatur *A*

Cap. V] 2 sumpsimus *T*¹*B* 4 perspicuae *T* 5 perspi-
ciuntur (1 *er.*) *B* 7 atque *T* 7 8 si abstuleris seruum
R *V*ict. 8 et dom.] et *T* etiam *E* quoque *B* quoque &
A | at] aut *E* | abstuleris *V* albedinem (e *ex* i) *T*² 10
albedo (e *ex* i) *T*² 11 quod *TE*² quō *A* quo *E*¹*B* 12
uocatur *A* 13 albedo *T*¹ | coercetur *A* 14 sēa *ex* & *B*

17 relationē *A* | quidquam *T*¹ 19 consistit *B* | sed 160 *B*
20 sedabere *B*¹ 23 ille ille ipse *A* ipse *om.* *E*¹ 24 dexter
illi acc. *A* | sinister accesserim *A* | idem *T* item *Ev*

ille sit dexter, non quod ita sit per se dexter uelut ²⁵
 albus ac longus, sed quod me accedente fit dexter
 atque id quod est a me et ex me est minime uero ex
 sese. Quare quae secundum rei alicuius in eo quod
 ipsa est proprietatem non faciunt praedicationem, nihil
 alternare uel mutare queunt nullamque omnino uariare ³⁰
 essentiam. Quocirca si pater ac filius ad aliquid di-
 cuntur nihilque aliud ut dictum est differunt nisi sola
 relatione, relatio uero non praedicatur ad id de quo
 praedicatur quasi ipsa sit et secundum rem de qua
 dicitur, non faciet alteritatem rerum de qua dicitur, ³⁵
 sed, si dici potest, quo quidem modo id quod uix in-
 tellegi potuit interpretatum est, personarum. Omnino
 enim magna regulae est ueritas in rebus incorporalibus
 distantias effici differentiis non locis. neque accessisse
 dici potest aliquid deo, ut pater fieret: non enim coepit ⁴⁰
 esse umquam pater eo quod substantialis quidem ei
 est productio filii, relatiua uero praedicatio patris. ac
 si meminimus omnium in prioribus de deo sententiarum,
 ita cogitemus processisse quidem ex deo patre filium
 deum et ex utrisque spiritum sanctum; hos, quoniam ⁴⁵
 incorporales sint, minime locis distare. quoniam uero
 pater deus et filius deus et spiritus sanctus deus, deus
 uero nullas habet differentias quibus differat ab deo,
 a nullo eorum differt. differentiae uero ubi absunt,
 abest pluralitas. ubi abest pluralitas, adest unitas: nihil ⁵⁰
 autem aliud potuit ex deo nisi deus. et in rebus

25 ille sit *B* sit ille *R*¹ 27 28 ex sese ex sua substan-
 cia Quare *B* 30 31 essentiam uariare *A* 33 praedica-
 mur *B*¹ 33 34 ad id de quo praedicatur *om.* *B*¹ 34 ipsa]
 l' sum ss. *interpres* *T* | et] sed *A* 35 non faciet... dicitur
om. *A* non faciet alt. rerum *om.* *B* | alternitatem *T* alteri-
 tatem *Ep* 36 dici si potest *A* | id *om.* *B* 39 differentias
*A*¹ | n/// locis *B* 40 deo] de eo *E*¹ *A* | cepit *EB* 41 um-
 quam esse *E* 41 42 est ei quidem *A* | relatio uero patris
 (*om.* praedicatio) *A* 42 43 at si *B*? 45 et ex α ex ψ 45 46
 hos quoque quoniam immortales sunt *A* 47 d. et f. α et
om. ψ | deus sp. (et *om.*) *A* 48 quibus differat ab *om.* *E*¹
 | ab *TE*² a/ (c er.) *B* a *E*¹ *A* 51 aliud *om.* *A* | potest *A*

numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee constituta est unitas.

VI Sed quoniam nulla relatio ad se ipsum referri potest, idcirco quod ea secundum se ipsum est praedicatio quae relatione caret, facta quidem est trinitatis numerositas in eo quod est praedicatio relationis, seruata uero unitas in eo quod est indifferentia uel substantiae uel operationis uel omnino eius quae secundum se dicitur praedicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem. atque ideo sola singillatim proferuntur atque separatim quae relationis sunt. nam idem pater qui filius non est nec idem uterque qui spiritus sanctus. idem tamen deus est pater et filius et spiritus sanctus, idem iustus idem bonus idem magnus idem omnia quae secundum se poterunt praedicari. Sane sciendum est non semper talem esse relatiuam praedicationem, ut semper ad differens praedicetur, ut est seruus ad dominum, differunt enim. nam omne aequale aequali aequale est et simile simili simile est et idem ei quod est idem idem est. et similis est relatio in trinitate patris ad filium et utriusque ad spiritum sanctum ut eius quod est idem ad id quod est idem. quod si id in cunctis aliis rebus non potest inueniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos uero nulla imaginatione diduci sed simplici intellectu erigi et ut quidque intellegi potest ita aggredi etiam intellectu oportet.

53 idoneq̃ A idonea B 54 unitat̃ est A

Cap. VI] 1 relatio om. A 2 ipsam A 6 operationes
T¹ 8 rel.] ratio B | trinitatem α unitatem ψ 9 singilla-
tim α singulatim ψ | separatim T | prof. atque sep. *bis scripta*
E 11 illud tamen B 12 13 id iustus id est bonus id est
magnus idē omnia A 14 potuerunt E | predic. T 15
relatiuam om. A 16 praedicatur T | seruus est A | differt
E idem *femel* A | simili (f *pr. ss.*) T¹ 19 patri T 20
utrisque B | ut] 7 (i. e. et) A 21 cunctos B¹ 22 cognita A
24 ut] ud B¹ | quidq̃, ex quidq̃ T quodq̃ A 25 aggredi B
acgredi E

Sed de proposita quaestione satis dictum est. nunc uestri normam iudicii expectat subtilitas quaestionis: quae utrum recte decursa sit an minime, uestrae statuet pronuntiationis auctoritas. Quod si sententiae fidei fundamentis sponte firmissimae opitulante gratia diuina ³⁰ idonea argumentorum adiumenta praestitimus, illuc perfecti operis laetitia remeabit unde uenit effectus. Quod si ultra se humanitas nequiuisset ascendere, quantum inbecillitas subtrahit uota supplebunt.

26 praeposita *E*¹*A* 27 sublimitas *B* 28 decursa *T*
 discursa ψ discussa *E* ss. *interpres* *T* | statuet α statuat ψ *R*²
 l' at ss. *T* (statuat *B*) 29 si om. *B*¹ | sentiae *T*¹ nre ss. *B*
 30 firmissima *T*¹*A* firmissimæ (æ ex a?) *B* firmissimae *E* |
 diuina gratia *E* 31 prest. *T* 33 ascendere (l' n ss. *pr.*) *A*
 34 suplebunt *B*¹ | EXPLIĈ *A* om. *TEB*

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII

VC. ET INL. EX CONSL. ORD. PATRIC.

AD IOHANNEM DIACONVM

VTRVM PATER ET FILIVS ET SPIRITVS SANCTVS DE
DIVINITATE SVBSTITANTIALITER PRÆDICENTVR

Quaero an pater et filius ac spiritus sanctus de
diuinitate substantialiter praedicentur an alio quolibet
modo. uiamque indaginis hinc arbitror esse sumendam,
unde rerum omnium manifestum constat exordium, id
5 est ab ipsis catholicae fidei fundamentis. Si igitur in-
terrogem, an qui dicitur pater substantia sit, respon-
detur esse substantia. Quod si quaeram, an filius sub-
stantia sit, idem dicitur. Spiritum quoque sanctum
substantiam esse nemo dubitauerit. Sed cum rursus
10 colligo patrem filium spiritum sanctum, non plures sed

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII VC ET INLVS EX | CONSOŁ
ORD PATRIC AD IOHANNEM DIACONVM UTRV | PATER ET FILIVS
ET SPVS SCS DE DIUINITATE SUBSTANTI | ALITER PRÆDICENTVR
∴ *T auctoris et nominibus et honoribus omissis inscriptio incipit:*
AD IOHANNEM DIACONEM (sic) ECCLESIAE ROMANAE UTRVM *etqss.*
cum T congruentia praeter ultima uerba: SUBSTANTIA UTRVM
PRÆDICENTVR *E INCIP CIVS DE* | ad scm ioh. diaconu aeclie
romane Vtru pat & Fili' | ac Spvs SCS De unitate Substan-
tialit Prædicentur *A AD SANCTUM IOANNEM*] *is titulus fuit in R²*
optimo codice Vallini. Inscriptioni sex uersus uacui relictii sunt
in B

1 Quae//ro (ue er) T | ac sp. T & sp. *Eψ* 5 ipis *E* |
interrogem (pr. c.) *A¹* 6 respondetur *E¹* 7 substantia
esse *E¹* 9 substantia *A* | dicitur e/rit (e ex t) *B* 10
p. & f. & sp. *A*

una occurrit esse substantia. una igitur substantia trium nec separari ullo modo aut disiungi potest nec uelut partibus in unum coniuncta est, sed est una simpliciter. Quaecumque igitur de diuina substantia praedicantur, ea tribus oportet esse communia. idque signi¹⁵ erit quae sint quae de diuinitatis substantia praedicantur, quod quaecumque hoc modo dicuntur de singulis in unum collectis tribus singulariter praedicabuntur hoc modo, si dicimus: Pater deus est, filius deus est, spiritus sanctus deus est; pater filius ac spiritus sanctus²⁰ unus deus. Si igitur eorum una deitas una substantia est, licet dei nomen de diuinitate substantialiter praedicari. ita pater ueritas est, filius ueritas est, spiritus sanctus ueritas est: pater filius et spiritus sanctus non tres ueritates sed una ueritas est. Si igitur una in²⁵ his substantia una est ueritas, necesse est ueritatem substantialiter praedicari: de bonitate de incommutabilitate de iustitia de omnipotentia ac de ceteris omnibus quae tam de singulis quam de omnibus singulariter praedicamus manifestum est substantialiter dici. Vnde³⁰ apparet ea quae cum in singulis separatim dici conuenit nec tamen in omnibus dici queunt, non substantialiter praedicari sed alio modo: qui uero iste sit, posterius quaeram. Nam qui pater est, hoc uocabulum non transmittit ad filium neque ad spiritum sanctum.³⁵ quo fit, ut non sit substantiale nomen hoc inditum.

12 potest ullo modo aut disiungi *A* 13 in unum *om. E*
 15 ea] eççe ^α*T* sea *B* 16 sint] illa *ss. E* | de *om. E*¹ 17
 qucumq, *T* | d; ⁿ*r* *E* 18 dicantur *B* 19 dicitur *A* |
 pater deus] est *om. E*¹ 20 unus est deus *A* est *om. αB*
 21 e/orum (*ex aeorum?*) *B* 24 pater et fil. *E* | f. et sp.]
 & *om. A* 25 ueritas est] est *om. A* | in his una *E* 26
 inis *B* | subst. est una et ueritas *E* subst. est. una ueritas *A* |
 ueritatatem *E* 29 quae—omnibus *om. E*¹ 31 aparet *E*¹
 quae *om. E*¹ | cum *α om. ψ* | conuenit] oportet *B* 32 nec
 tamen i. o. d. queunt non *om. A* | non subst.] nec subst. *B* |
 quaeunt *T* 34 queram *T* 35 neque *B* 36 ut non sit]
 fit *om. T* | inditum *B*² additum *A*

nam si substantiale esset, ut deus ut ueritas ut iustitia
 ut ipsa quoque substantia, de ceteris diceretur. Item
 filius solus hoc recipit nomen neque cum aliis iungit
 40 sicut in deo sicut in ueritate sicut in ceteris quae
 superius dixi. Spiritus quoque non est idem qui pater
 ac filius. Ex his igitur intellegimus patrem ac filium
 ac spiritum sanctum non de ipsa diuinitate substantia-
 liter dici sed alio quodam modo. si enim substantia-
 45 liter praedicaretur, et de singulis et de omnibus sin-
 gulariter diceretur. haec uero ad aliquid dici mani-
 festum est, nam et pater alicuius, pater est et filius
 alicuius filius est, spiritus alicuius spiritus: quo fit, ut
 nec trinitas quidem substantialiter de deo praedicetur.
 50 non enim pater trinitas: qui enim pater est, filius ac
 spiritus sanctus non est. nec trinitas filius nec trinitas
 spiritus sanctus secundum eundem modum. sed trini-
 tas quidem in personarum pluralitate consistit, unitas
 uero in simplicitate substantiae. Quod si personae di-
 55 uisae sunt, substantia uero indiuisa, necesse est quod
 uocabulum ex personis originem capit id ad substantiam
 non pertinere. at trinitatem personarum diuersitas
 fecit, trinitas igitur non pertinet ad substantiam. Quo
 fit, ut neque pater neque filius neque spiritus sanctus
 60 neque trinitas de deo substantialiter praedicetur, sed
 ut dictum est ad aliquid. Deus uero ueritas iustitia
 bonitas omnipotentia substantia immutabilitas uirtus

37 Nā substantiale ē// B 39 neque enim cum EA |
 iungit ω iungitur V(E?) 41 spiritus quoque sanctus EA
 sanctus om. TB | quo (q, ss.) E 42 patrem B | ac fil. ω
 ac om. V 43 diuinitate (ni pr. ss.) A 48 fil. est sp. ω fil.
 & sp. V | sp. quoque alicuius sp. est EA 50 nec enim A
 52 eundem E | modo (v̄ ss. B) 53 pluralitate α pluritate ψ
 54 in substantiae simpl. Eψ (substantiae B simplicitate c B)
 55 diuersae E¹ | substantiae (e rec. del.) T | nec ē. (sed ne-
 cesse pr. ss.) B 56 ad (τ ant. ss.) T 58 facit EA 60
 neque trin.] nec V | praedicentur V 61 iustitia ueritas E
 61 62 Dī ū bonitas ueritas omnipotentia (iustitia om.) B 62
 bonitas om. T | inmut. ω

sapientia et quicquid huiusmodi excogitari potest substantialiter de diuinitate dicuntur. Haec si se recte et ex fide habent, ut me instruas peto. aut si aliqua re ⁶⁵ forte diuersus es, diligentius intueri quae dicta sunt et fidem si poteris rationemque coniunge.

63 quicquid E^1 | uirtus . . . potest *haec bis exarata* A |
 postest B 64 dicuntur α dicitur ψ | Haec uero E Haec B
 64 65 et ex] et *om.* B 65 instuat E^1 66 est TA et EB |
 diligenciu, B 67 poterit T | coniuge E^1

ITEM EIVSDEM AD EUNDEM

QVOMODO SVBSTANTIAE IN EO QVOD SINT BONAE
SINT CVM NON SINT SVBSTANTIALIA BONA

Postulas, ut ex ebdomadibus nostris eius quaestionis obscuritatem quae continet modum quo substantiae in eo quod sint bonae sint, cum non sint substantialia bona, digeram et paulo euidentius monstrem. idque
5 eo dicis esse faciendum, quod non sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionum. tuus uero testis ipse sum quam haec uiuaciter fueris ante complexus. ebdomadas uero ego mihi ipse commentor potiusque ad memoriam meam speculata conseruo quam cuiquam participo quo-
10 rum lasciui ac petulantia nihil a ioco risuque patitur esse *disiunctum*. prohinc tu ne sis obscuritatibus breuitatis aduersus, quae cum sint arcani fida custodia tum id habent commodi, quod cum his solis qui digni sunt conlocuntur. Vt igitur in mathematica fieri solet
15 ceterisque etiam disciplinis, praeposui terminos regulasque quibus cuncta quae secuntur efficiam.

Inscriptionem libri T' in contextu exhibui INCIP̄ EIVSDEM A | AD EUNDEM om. E | LIBER T̄TIVS EIVSDEM DE SVBSTANTIIS QVOMODO etc. *Commentum bernense* | QVOD SUNT EB | BONE B | NON SINT] SINT om. A | SVBSTANTIA B spectalia A

1 ebdom. ω 3 quod sunt EB 4 et postulas paulo euid. monstrem ψ (paulo postulas A) postulas om. α 5 faciendum esse B | sint T 7 comp. T | ebdom. ω | 8 ipse mihi B | commtor B | potius quae T¹ 9 mea B mei A | speculata A 10 nihilque A 11 coniunctum ω disiunctum PV
12 archani EBA 13 cum his ωR cum om. V 14 conlocuntur T collocuntur E¹ψ 15 etiam om. A | discipuli/suis B | praeposui ω propofui V (E?) 16 quibus q̄; secuntur cuncta B | secuntur ω

I Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam. harum duplex modus est: nam una ita communis est, ut omnium sit hominum, ueluti si hanc proponas: Si duobus aequalibus aequalia 20 auferas, quae relincuntur aequalia esse. nullus id intellegens neget. Alia uero est doctorum tantum, quae tamen ex talibus communis animi conceptionibus uenit, ut est: Quae incorporalia sunt, in loco non esse, et cetera. quae non uulgi sed docti comprobant. 25

II Diuersum est esse et id quod est. ipsum uero esse nondum est, at uero quod est accepta essendi forma est atque consistit.

III Quod est participare aliquo potest. sed ipsum esse nullo modo aliquo participat. fit enim participatio 30 cum aliquid iam est. est autem aliquid, cum esse susceperit.

III Id quod est habere aliquid praeterquam quod ipsum est potest. ipsum uero esse nihil aliud praeter se habet admixtum. 35

V Diuersum est tantum esse aliquid et esse aliquid in eo quod est. illic enim accidens hic substantia significatur.

VI Omne quod est participat eo quod est esse, ut sit. alio uero participat, ut aliquid sit: ac per hoc 40 id quod est participat eo quod est esse, ut sit. est uero, ut participet alio quolibet.

VII Omne simplex esse suum et id quod est unum habet.

VIII Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. 45

VIII Omnis diuersitas discors, similitudo uero appe-

19 ita una *A* 20 uelut *V* | praeponat *A* 21 relin-
cuntur *T*¹ relinquantur *A* relinquantur *EB* 22 neget *TB*
negat *EA* *Vict.* 23 tamen ñ ex talibus *A* non *om.* *E*¹ 24
ut est hoc. quæ *ψ* | non esse in loco *A* 26 est esse] est
om. *E*¹ | ipsum enim esse *A* 27 uero · non (*EB* *ss.*) *T* | non
dñ (*ss. dñ*) *T* 28 substitit *E* 29 30 sed esse (ipsum *mg.*)
E 33 id · /// · quod · ē · *B* 36 diuersum est] est *om.* *T*¹ |
tantum] tamen *B* 39 quod est participat *ψ* (quod /// par-
ticipat *B*) est *om.* *α* 40 fit] fit *A*

tenda est. et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur quale est illud hoc ipsum quod appetit.

Sufficiunt igitur quae praemisimus. a prudente
50 uero orationis interprete suis unumquodque aptabitur argumentis.

Quaestio uero huiusmodi est: Ea quae sunt bona sunt. tenet enim communis sententia doctorum omne quod est ad bonum tendere, omne autem tendit ad
55 simile. quae igitur ad bonum tendunt bona ipsa sunt. sed quemadmodum bona sint, inquirendum est, utrumne participatione an substantia? si participatione, per se ipsa nullo modo bona sunt: nam quod participatione album est, per se in eo quod ipsum est album non est
60 et de ceteris qualitatibus eodem modo. si igitur participatione sunt bona, ipsa per se nullo modo bona sunt, non igitur ad bonum tendunt. sed concessum est. non igitur participatione sunt bona sed substantia. quorum uero substantia bona est, id quod sunt bona
65 sunt, id quod sunt autem habent ex eo quod est esse. esse igitur ipsorum bonum est. omnium igitur rerum ipsum esse bonum est. Sed si esse bonum est, ea quae sunt in eo quod sunt bona sunt idemque illis est esse quod bonis esse. substantialia igitur bona sunt,
70 quoniam non participant bonitatem. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium, quin, substantialia cum sint bona, primo sint bono similia ac per hoc hoc ipsum bonum erunt: nihil enim illi praeter

49 \tilde{p} misimus (lineola[~] rec. add., levis rasura supra dextram litterae p[~] partem) T 50 orationis α rationis ψT^2 | interprete orationis E | suis (al. ex sui c.) T^2 suis om. E^1 | aptabimur T^1 52 53 quaestio ... sententia om. B^1 62 ad bona V 64 est om. A^1 | sunt bona particione B 65 eo quod bis E 66 bonorum B? 69 boni esse $T^1 E^2 BR$ boni est A bona esse E bonum esse T^2 bonis esse ci. Vallinus | substantia A substantialia B 70 participat (al. n ss.) T^1 | bonitatem α bonitate ψE^2 71 qui/n T | substantiali (a al. ss.) T^1 72 bona similia α bono similia $\psi T^2 E^2$ | u. 74—119 in minore folio al. m. perscripti B 72 73 per hoc hoc ipsum TB^2 per hoc ipsum $\psi E?$

se ipsum simile est. ex quo fit, ut omnia quae sunt deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur sub-⁷⁵stantialia bona ac per hoc non in his est esse bonum. non sunt igitur in eo quod sunt bona: sed nec participant bonitatem, nullo enim modo ad bonum tenderent, nullo modo igitur sunt bona.

Huic quaestioni talis poterit adhiberi solutio: multa⁸⁰ sunt quae, cum separari actu non possunt, animo tamen et cogitatione separantur. ut cum triangulum uel cetera subiecta materie nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum triangulum proprietatemque eius praeter materiam speculatur. Amoueamus igitur primi boni⁸⁵ praesentiam paulisper ex animo, quod esse quidem constat idque ex omnium doctorum indoctorumque sententia barbararumque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse quae sunt bona atque ea consideremus quemad-⁹⁰modum bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. hinc intueor aliud in eis esse, quod bona sunt, aliud quod sunt. ponatur enim una eademque substantia bona esse alba grauis rotunda: tunc aliud esset ipsa illa substantia aliud eius rotunditas aliud⁹⁵ color aliud bonitas. nam si haec singula idem essent quod ipsa substantia, idem esset grauitas quod color

76 his effe (est om.) *E*¹ 77 bona *A* | Si nec (an S;?)
in *raf. B* 78 bonitatē (sed lineola erasa ss. l' m) *T* boni-
tate *ψE*? | ad bono *E*¹ ad bonum tenderent in *raf. B* ^h 80
Huic questioni poterit esse solutio talis *B* | potuerit adhiberi
E 81 ac tu *T* | possunt α possint *ψ* 82 seperantur (ant.
c.) *T*¹ 82 83 cetera subiecta α cetera α subiecta *ψ* 83
materiae α (æ ex a *T* q *E*) materia *ψ* | actu *ET*² | seperat
*T*¹*B* 85 matheriā specular² in *raf. B* | amouemus *B* 86
ab animo *A* 88 barbararum α barbarum *ψ* | -que *TB*
quoque *EA* 89 ponamus ea omnia *B* 91 polent *E*¹
92 defluissent (x ss.) *E* | in his aliud *B* 92 93 bona sint *A*
93 aliud quod secundum substantiam sunt *B* | Ponitur *A* |
enim] ergo *E* 94 bona substantia *B* 95 illa ipsa *E* |
eius] eē *E* ei *B*

quod bonum et bonum quod grauitas, quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud
 100 aliquid esse, ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minime haberent bonum. igitur si ullo modo essent, non a bono ac bona essent ac non idem essent quod bona, sed eis aliud esset esse aliud bonis esse. quod si nihil omnino aliud essent nisi bona neque
 105 grauia neque colorata neque spatii dimensione distenta nec ulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent, tunc non res sed rerum uiderentur esse principium nec potius uiderentur, sed uideretur. unum enim solumque est huiusmodi, quod tantum bonum aliudque nihil sit.
 110 quae quoniam non sunt simplicia, nec esse omnino poterant, nisi ea id quod solum bonum est esse uoluisset. Idcirco quoniam esse eorum a boni uoluntate defluxit, bona esse dicuntur, primum enim bonum, quoniam est, in eo quod est bonum est. secundum uero bonum,
 115 quoniam ex eo fluxit cuius ipsum esse bonum est, ipsum quoque bonum est. Sed ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit quod est primum bonum et quod bonum tale est, ut recte dicatur in eo quod est esse bonum. Ipsum igitur eorum esse bonum est. tunc
 120 enim in eo quod essent non essent bona, si a primo bono minime defluxissent.

Qua in re soluta quaestio est. idcirco enim licet in eo quod sint bona sint, non sunt tamen similia

98 natura bis E^1 99 eis] his B | effet om. T 100 quidem bona E | essent effe] esse om. B 101 si // ullo (a er.?) T 101 102 modo eent non E 102 ac non] pro tunc ss. B et tunc non est in P 103 aliud eif A bona f. Sed ei' aliud B | bonif $T\psi$ bona ET^2 104 quod nihil (fi ant. ss.) T^1 105 distantia V 107 tunc uero ref E^1 107 rerum uideretur esse T 108 sed potius uideretur B 109 tantū (tū in *raf.*) T tm B quod est ambiguum 114 in eo q,///÷ B 119 igitur bonum eorum esse bonum est A^1 120 121 uerba quod essent... defluxissent om. $T^1\psi$ leguntur ET^2 mg. Tunc enim in eo bona sunt. Qua etqf. ψ (haec autem uerba: bona sunt desiderantur in T^1) 122 qua re (in om.) A qua /// in re B 123 quod sint $T\psi(\omega?)$ quod sunt E (E^2 ut uidetur)

primo bono, quoniam non quoquo modo sint res ipsum esse earum bonum est, sed quoniam non potest esse ¹²⁵ ipsum esse rerum, nisi a primo esse defluerit, id est bono: idcirco ipsum esse bonum est nec est simile ei a quo est. illud enim quoquo modo sit bonum est in eo quod est. non enim aliud est praeterquam bonum. hoc autem nisi ab illo esset, bonum fortasse esse posset, ¹³⁰ sed bonum in eo quod est esse non posset. tunc enim participaret forsitan bono. ipsum uero esse quod non haberent a bono, bonum habere non possent. Igitur sublato ab his bono primo mente et cogitatione, ista licet essent bona, tamen in eo quod essent bona esse ¹³⁵ non possent. et quoniam actu non potuere existere, nisi illud ea quod uere bonum est produxisset, idcirco et esse eorum bonum est et non est simile substantiali bono id quod ab eo fluxit. et nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse ¹⁴⁰ non possent, quoniam et praeter bonum et non ex bono essent, cum illud ipsum bonum primum est et ipsum esse sit et ipsum bonum et ipsum esse bonum. At non etiam alba in eo quod sunt alba esse oportebit ea quae alba sunt. quoniam ex uoluntate dei fluxerunt, ¹⁴⁵ ut essent, alba minime. aliud enim est esse, aliud albis esse: hoc ideo, quoniam qui ea ut essent effecit, bonus quidem est, minime uero albus. uoluntatem igitur boni comitatum est, ut essent bona in eo quod

124 quoque *T*¹ quo *A* 124 125 ipsum earum (esse *om.*)
B 126 defluerint *B* | id est] idē. *B* 127 a bono *A* a *om.*
αB | neque *V* 129 praeterquam quod bonum *PB*? 130
bonum est hoc *P* inter bonum et hoc interstitium *III* litt. *B*
132 uere (*al. c.*) *T*¹ 133 habere//t (*n. er.*) *B* | posset *B* posset *E*
134 primo bono *B*? 135 bona *ē/ē* *B* 136 'non potuere' /actu *E*
137 illud // quod (*ea. er.*) *B* | bonum uere est *A* 142 143 pr.
est et ipsum *ωR* est *om.* *V* 144 at *EBT*² ut *T*¹ an *A* |
oportet *A* 145 uoluntate (*sic etiam* 150 152) *B* 146
minime *om.* *B* | enim est *T* est enim *EA* est *om.* *B* | enim
quod est esse *E* | esse et aliud *A* 147 albis *T*¹ alba *Eψ* |
ideo] idē *B* | ut ut *B*¹ 149 comitatum est *α* (comitatum ē
T) comitata sunt *ψ* | in equod *B*

nt: uoluntatem uero non albi non est comitata talis
 quidem proprietas, ut esset album in eo quod est,
 que enim ex albi uoluntate defluerunt. Itaque quia
 uult esse ea alba qui erat non albus, sunt alba tan-
 m. quia uero uoluit ea esse bona qui erat bonus,
 nt bona in eo quod sunt. Secundum hanc igitur
 tionem cuncta oportet esse iusta, quoniam ipse iustus
 t qui ea esse uoluit? Ne hoc quidem. nam bonum
 se essentiam, iustum uero esse actum respicit. idem
 tem est in eo esse quod agere; idem igitur bonum
 se quod iustum. nobis uero non est idem esse quod
 ere, non enim simplices sumus. non est igitur nobis
 em bonis esse quod iustis, sed idem nobis est esse
 nibus in eo quod sumus. bona igitur omnia sumus,
 n etiam iusta. amplius bonum quidem generale est,
 tum uero speciale nec species descendit in omnia.
 circo alia quidem iusta alia aliud omnia bona.

150 uero albi (non om.) A | non est comitata α non est
 nitatum B non sunt comitata A | talis αB ? ut talis A
 ei quidem proprietat (quidem in *raf. al.*?) T eius quidem
 (ē *ss.*) E eius esset *pr.* V ei esset quod est *pr.* ψ | ut esse^t
 | ut album esset A | album Non in eo B 152 ex sua
 untate (albi om.) R^2 153 ea esse E | tantum om. A
 nen B *tm* (*ss.* tantum *ant.*) T 154 esse ea A | bonus erat
 156 rationes cuncta B 158 essentiam α ad essentiam
 actum α ad actum ψ 159 Idem uero bonum A 161
 a igitur (est om.) E 162 bonos esse EA | iustos EA | nobis
 e (est om.) E^1 163 omnibus bonis ψ (omn. nobis A^1)
 nibus (om. bonis) α an *leg.* sed idem bonis est esse omnibus
 eo q. s.? | sumus T l' sumus *pr.* *ss.* A sunt $E\psi$ 165 spe-
 le ē. nec spetiale ē descend B 166 iusta & alia A alia
 aliud (ad *lineola subductum*) T | omnia] omnia B | omnia igi-
 bona A | EXPLICIT EA om. TB

auct
 intra
 signa
 ginis
 nostr
 Haec
 atque
 asser
 ante
 cabu
 titiss
 filiu
 sed
 stan
 filiu
 est,
 infir

PATR
 aduer
 Inscr

4
 dimu
 uoca
 f. &
 nec
 nota
 fidel
 filium
 ss.) A

INCERTI DE FIDE CATHOLICA

Christianam fidem noui ac ueteris testamenti pandit auctoritas. et quamuis nomen ipsum Christi uetus intra semet continuerit instrumentum eumque semper signauerit affuturum quem credimus per partum uirginis iam uenisse, tamen in orbem terrarum ab ipsius nostri saluatoris mirabili manasse probatur aduentu. Haec autem religio nostra, quae uocatur christiana atque catholica, his fundamentis principaliter nititur asserens ex aeterno, id est ante mundi constitutionem, ante omne uidelicet quod temporis potest retinere uocabulum, diuinam patris et filii ac spiritus sancti extitisse substantiam: ita ut deum dicat patrem deum filium deum spiritum sanctum; nec tamen tres deos sed unum. Patrem itaque habere filium ex sua substantia genitum et sibi nota ratione coaeternum, quem filium eatenus confitetur, ut non sit idem qui pater est, neque patrem aliquando fuisse filium, ne rursus in infinitum humanus animus diuinam progeniem cogitaret,

ANIICI · MANLII · SEURBINI · BOETII · EX CONSULARI ORDINE ·
PATRICII · DE FIDE CATHOLICA INCIPIT *E* (in quo praecedat liber
aduersus Nestorium) ISTA EPLA IN QLIIS LIBRIS | Ñ INUENITUR *A*
Inscriptione carent *TB*

4 signauerit *αA* designauerit *BR*² significauerit *V* | tra-
dimus *V* 8 catholica *B* 10 11 retinere potest temporis
uocabulum *B* 11 p. & f. ac sp. *α* p. ac f. & sp. *V* p. &
f. & sp. *ψ* 12 ita ut *ω* ita *om.* *V* | dicat deum *A* 13
nec *ω* non *V* 14 unum deum patrem. Itaque *A* 15
nota sibi *A* | co&num *T* | quem] quam *B* 16 confitetur
fides *V* *B* fides *om.* *αA* 16 17 pater est *ω* est *om.* *V* 17
filium fuisse *E* 17 18 ne rursus in finitum (*alterum* in
ss.) *E*

neque filium in eadem natura qua patri coaeternus est aliquando fieri patrem, ne rursus in infinitum diuina progenies tenderetur. Sanctum uero spiritum neque patrem esse neque filium atque ideo in illa natura nec genitum nec generantem sed a patre quoque procedentem uel filio. qui sit tamen processioneis istius modus ita non possumus euidenter dicere, quemadmodum generationem filii ex paterna substantia non potest humanus animus aestimare. Haec autem ut credantur, uetus ac noua informat instructio. de qua uelut arce religionis nostrae multi diuersa et humaniter atque ut ita dicam carnaliter sentientes aduersa locuti sunt ut Arrius qui licet deum dicat filium, minorem tamen patre multipliciter et extra patris substantiam confitetur. Sabeliani quoque non tres existentes personas sed unam ausi sunt affirmare eundem dicentes patrem esse qui filius est eundemque filium qui pater est atque spiritum sanctum eundem esse qui pater et filius est. ac per hoc unam dicunt esse personam sub uocabulorum diuersitate signatam. Manichaei quoque qui duo principia sibi coaeterna et aduersa profitentur, unigenitum dei esse non credunt. indignum enim iudicant, si deus habere filium uideatur, nihil aliud cogitantes nisi carnaliter, ut quia haec generatio duorum corporum commixtione procedit, illic quoque indignum esse intellectum huiusmodi applicare: quae res eos nec uetus facit recipere testamentum neque in integro nouum. nam sicut illud omnino error eorum non recipit ita ex uirgine

21 uero *om. B* 22 filium atque *om. A* | in illa ω nulla
V 22 23 neque ... neque *V* 24 uel filio ω et f. *V* |
 qui ω quis *V* | tamen *plene TB* tam *E* $\tau\tilde{m}$ (*quod plerumque*
tamen est) *A* tantum *V* | istius processioneis *E* modus istius *A*
 26 filii & paternam substantiam *A* 28 de quaue ludar ce
T 30 arrius ω 31 minorem non patre (*mg. al. tam*) *T*
 31 profitetur *E* 33 exist. *B* | sed unam] sed unitatem ausi
 uniter *Vict.* 36 pater .ē .& filius est *B* 36 37 atque per
E 38 manichei ω 39 coeterna *T* | participia (*at pr. c.*)
*A*¹ 40 non credunt unigenitum esse dei *B* 41 filium habere
A | uideatur] iudicatur *A* 43 intellectum indignum esse *E*

generationem filii non uult admittere, ne humano corpore polluta uideatur dei fuisse natura. Sed de his hactenus, suo enim loco ponentur sicut ordo necessarius postularit.

50

Ergo diuina ex aeterno natura et in aeternum sine aliqua mutabilitate perdurans sibi tantum conscia uoluntate sponte mundum uoluit fabricare eumque cum omnino non esset fecit, ut esset, nec ex sua substantia protulit, ne diuinis natura crederetur neque aliunde molitus est, ne iam extitisse aliquid quod eius uoluntatem existentia propriae naturae iuuaret atque esset etiam quod neque ab ipso factum esset et tamen esset. sed uerbo produxit caelos, terram creauit, ita ut caelesti habitatione dignas caelo naturas efficeret ac terrae terrena conponeret. De caelestibus autem naturis, quae uniuersaliter uocatur angelica, quamuis illic distinctis ordinibus pulchra sint omnia, pars tamen quaedam plus appetens quam ei natura atque ipsius auctor naturae tribuerat de caelesti sede proiecta est. quoniam angelorum numerum, id est supernae illius ciuitatis cuius ciues angeli sunt, imminutum noluit conditor permanere, formauit ex terra hominem atque spiritu uitae animauit, ratione composuit, arbitrii libertate decorauit eumque perfixa lege paradisi deliciis constituit, ut, si sine peccato manere uellet, tam ipsum quam eius progeniem angelicis coetibus sociaret: ut quia superior natura per

50 postularit (al. c.) T 51 &no T 52 sibi tamen B
 sibi tam E 54 ^{ss} ee//t (n er.) A 55 diuinis α diuinis
 ψ T² 56 extitisse α B extitisset T² A 57 existentia TB
 (exsist.) existentiae EA | natura TA naturam E nature B |
 atque esset et quod B atque esset quod (et om.) A atque et
 quod (esset om.) E atque & quod T¹ lineola super & er. al. ss.
 eet T² 58 et tamen] et om. A 60 efficeret B 61
 comp. T | quae] q, T¹ | 62 uocantur angelicae V 64 quā
 mei B 65 tribuerat B | Et quoniam ψ et om. α 66 idē
 E | superne TB 67 inm. A 69 rationem R² Vict. | comp.
 T | decorauit] liberauit E 70 perfixa α praefixa ψ (pfixa
 T¹ pfixa T²) | paradyfi A 71 eius prog.] ipsum pr. B 72
 cotiaret T¹

superbiae malum ima petierat, inferior substantia per humilitatis bonum ad superna conscenderet. Sed ille auctor inuidiae conferens hominem illuc ascendere ubi ipse non meruit permanere, temptatione adhibita fecit etiam ipsum eiusque comparem, quam de eius latere generandi causa formator produxerat, inoboedientiae suppliciis subiacere ei quoque diuinitatem affuturam promittens, quam sibi dum arroganter usurpat elisus est. Haec autem reuelante deo Moysi famulo suo comperta sunt, cui etiam humani generis conditionem atque originem uoluit innotescere sicut ab eo libri prolati testantur. Omnis enim diuina auctoritas his modis constare uidetur, ut aut historialis modus sit, qui nihil aliud nisi res gestas enuntiet, aut allegoricus, ut non illic possit historiae ordo consistere, aut certe ex utrisque compositus, ut et secundum historiam et secundum allegoriam manere uideatur. Haec autem pie intelligentibus et ueraci corde tenentibus satis abundeque relucet. Sed ad ordinem redeamus.

Primus itaque homo ante peccatum cum sua coniuge incola paradisi fuit. at ubi aurem praebuit suatori et conditoris praeceptum neglexit attendere, exul effectus terram iussus est excolere atque a paradisi fine seclusus in ignotis partibus sui generis posteritatem transposuit atque poenam quam ipse primus homo praeuaricationis reus exceperat generando transmisit in posteros. Hinc factum est, ut et corporum atque ani-

73 humanitatif *A* 74 conscenderet *A* 75 conferens
 α non ferens $\psi T^2 E^2$ | illic *B* 76 abhihita T^1 adhihita *A* |
 non manere (*p pr. ss.*) meruit *A* 78 inoboed. α inobed. ψ
 79 suppliciis *B* | affuturum $T^1 A$ affuturam *EB* 80 quam
 q ; *B* | usurpa *B* | elis *B* 84 enim *om. V* 86 gestat *B* |
 enunciat (d in t c.) *B* 87 illic ωR^2 illi *V* 88 composit
B | ut et] et *om. B* 89 allegoria *B* 93 praebuit *T* 94
 preceptum *T* | /prae. /cond. *E* | attendere *A* 95 iusuf
 T^1 | est *om. EBR^2* 96 fine ω *Vict.* sinu *V* 97 atque *om.*
 (*ss ant.*) *T* 98 praeuaricationis suae reus *A* | acceperat
Vict. | generando *om. A* 99 postero (*f ant. s. add.*) *T*

marum corruptio et mortis proueniret interitus pri-
 musque mortem in Abel filio suo meruit experiri, ut
 quanta esset poena quam ipse exceperit probaret in
 sobole. quod si ipse primus moreretur, nesciret quo-
 dammodo ac si dici fas est nec sentiret poenam suam,
 sed ideo expertus in altero est, ut quid sibi iure debe-
 retur contemptor agnosceret et dum poenam mortis
 sustinet, ipsa expectatione fortius torqueretur. Hoc
 autem praeuaricationis malum, quod in posteros natu-
 raliter primus homo transfuderat, quidam Pelagius non
 ammittens proprii nominis haeresim dedicauit, quam
 catholica fides a consortio sui mox repulisse probatur.
 Ab ipso itaque primo homine procedens humanum genus
 ac multiplici numerositate succrescens erupit in lites
 commouit bella, occupauit terrenam miseriam qui feli-
 citatem paradisi in primo patre perdiderat. Nec tamen
 ex his defuerunt quos sibi conditor gratiae sequestraret
 eiusque placitis inseruirent. quos licet meritum naturae
 dampnaret, futuri tamen sacramenti et longe postmodum
 proferendi faciendo participes perditam uoluit superare
 naturam. Impletus est ergo mundus humano genere
 atque ingressus est homo uias suas qui malitia propriae
 contumaciae despexerat conditorem. Hinc uolens deus
 per iustum potius hominem reparare genus humanum

100 prouen.] preuer& B 101 morte B | in abel filio
 suo mortem A | meruit T¹ψ promeruit E p ss. ant. T 102
 ipse B | exceperit αA exceperat VB? 103 subole B | mo-
 rireretur E | quodmodo (ant. c.) T | quid] qd A 107 exp. A
 108 preuar. T 109 primus homo naturaliter A | transfuderat
 B | pelagiuf B 110 ammittens T¹E | heresim TB heresim
 E heresen A 111 fui ω suo V | reppulisse EA 113 de-
 crescent A 114 occupauit T¹ | qui αA quod BT² 116
 defuere A | sibi] suae T² | conditor ωR² conditoris V | gratiae
 ω gratia VB? gratiarum R² 117 placit B | nature T 118
 dampnaret ψ 119 faciendo proferendi A | participe E |
 superare α reparare ψ 120 ergo om. A¹ | mudus umano B
 121 homo om. E | maliciae Vict. 122 contumaciae αB
 contumacia Vict. | despexerat α despexerat ψ | hic T¹ 123
 recuperare E reuocare ss. A²

quam manere proteruum, poenalem multitudinem effusa
 125 diluuii inundatione excepto Noe iusto homine cum suis
 liberis atque his quos secum in arcam introduxerat
 interire permisit. Cur autem per arcae lignum uoluerit
 iustos eripere, notum est diuinarum scripturarum men-
 tibus eruditis. et quasi prima quaedam mundi aetas
 130 diluuiio ultore transacta est.

Reparatur itaque humanum genus atque propriae.
 naturae uitium, quod praeuaricationis primus auctor
 infuderat, amplecti non destitit. creuitque contumacia
 quam dudum diluuii unda punierat et qui numerosam
 135 annorum seriem permissus fuerat uiuere, in breuitate
 annorum humana aetas addicta est. maluitque deus
 iam non diluuiio punire genus humanum, sed eodem
 permanente eligere uiros per quorum seriem aliqua
 generatio commearat, ex qua nobis filium proprium
 140 uestitum humano corpore mundi in fine concederet.
 Quorum primus est Abraham, qui cum esset aetate
 confectus eiusque uxor decrepita, in senectute sua re-
 promissionis largitione habere filium meruerunt. Hic
 uocatus est Isaac atque ipse genuit Iacob. Idem quoque
 145 XII patriarchas non reputante deo in eorum numero
 quos more suo natura produxerat. Hic ergo Iacob
 cum filiis ac domo sua transigendi causa Aegyptum

124 penalem *A* 125 ne *A* | hominem *B* 126 quof
A q̄f sic nī f. *T*¹ quas *B* quae *ET*² mg. q̄ (of er.) *T*² in con-
 textu | archam *E* 127 Quur *B* | arce *T* archae *E* | uoluit
*BR*² 128 diuarum *B* 129 q̄fi (al. ss. ua) *T*¹ | quaedam
 prima *A* 134 quam om. *E*¹ | punierat α*A* puniuerat *BT*²*E*²
 | qui ω quae *V* | per num. *V* per om. ω *R*² 135 permissus
 ω permiffa *E*²*V* | in om. *A* 136 maluitq, iam n̄ diluuiio
 (uoci iam al. ss. d̄f, praeterea m. rec. ss. haec: ·/· nouū non
 iā) *T* 136 137 deus nouum diluuiio *E* d. non iam d. ψ
 137 138 sed de eodem perm. *E* eodem m̄ perm. *A* 139
 commaneret *A* | filiuf *A*¹ 140 corpore un mundi *A* | in
 finem *B* | conced.] crederet *B* 141 abraam *B* 142 in
 sen.] in om. *B* 145 XII α duodecim ψ | patriarchas *B* |
 d̄ *B* 146 prodixerat *B* 146 147 iacob filiuf isaac cum
 domo sua *A* 147 transiendi *T*

uoluit habitare atque illic per annorum seriem multi-
 tudo crescens coeperunt suspicioni esse aegyptiacis im-
 periis eosque Pharaon magna ponderum mole premi 150
 decreuerat et grauibz oneribus affligebat. Tandem
 deus aegyptii regis dominationem despiciens diuiso
 mari rubro, quod numquam antea natura ulla cogno-
 uerat, suum transduxit exercitum actore Moysen et Aaron.
 Postea igitur pro eorum egressione altis Aegyptus plagis 155
 uastata est, cum nollet dimittere populum. Transmisso
 itaque ut dictum est mari rubro uenit per deserta heremi
 ad montem qui uocatur Syna. ibique uniuersorum
 conditor deus uolens sacramenti futuri gratia populos
 erudire per Moysen data lege constituit, quemadmodum 160
 sacrificiorum ritus et populorum mores instruerentur.
 et cum multis annis multas quoque gentes per uiam
 debellassent, uenerunt tandem ad fluuium qui uocatur
 Iordanis duce iam Iesu Naue filio atque ad eorum tran-
 situm quemadmodum aquae maris rubri ita quoque 165
 Iordanis fluentia siccata sunt. peruentumque est per
 eam ciuitatem quae nunc Hierosolyma uocatur. Atque
 dum ibi dei populus moraretur, post iudices et pro-

148 anorum *A*¹ | seriem inferre multitudo *A* 149 cre-
 scenf α concrescenf ψ | coeperunt suspicio... aegyptiacis (*in-*
terstitium uacuum post susp.; *litteris spicio deletis bici ss. rec. m.*)
T coepit esse suspitioni aegyptiacis *E* coeperunt esse suspi-
 cione aegyptiacis *B* ceperunt suspicionis aegyptiacis *A* coepe-
 runt esse subditi *ci*. *Vallinus* c. suspitioni esse uel c. suspici
 ab aeg. ego 150 pharaon *T* farao *B* pharao *EA* | pondere
B 151 honeribus *B* 152 desp.] *litterae e ss. i rec. m. T*
 153 antea ω ante *V* 154 transduxerat *A* | actore *TAE*²
 auctore *E*¹*BR*² *Vict.* ductore *V* | moysen αA moyse *B* 155
 egressione *om. E* 157 desertum *E* | heremi ω eremum *R*²
 158 syna *TA* fina *EB* *Vict.* Sinai *V* 159 conditor *om. B*
 160 moysen ω Moysen *V* | quemadmodum *T* 161 & sacr. ψ
 & *om. \alpha* 163 qui uocatur *om. E* | uocat *B* 164 iordanus
B | iam c. *is/lu* (*post m. er. e uel c. inter e et f. er. i*) *T* iam
 cHu *E* | naue filio *T\psi* filio naue *B* | adque *T*¹ 165 quem-
 ammodum *T* 166 -que] quae *T* | per *TB* ad *EA* 167
 nunc] n *B* nomine *Vict.* | hierusalem *E* ierosolima *B* iherofo-
 lima *A* | uocitatur *Vict.* 168 populus dei *B* pptos *A*

phetas reges instituti leguntur: quorum post Saulem
 170 primatum Dauid de tribu Iuda legitur adeptus fuisse.
 Descendit itaque ab eo per singulas successiones regum
 stemma perductumque est usque ad Herodis tempora
 qui primus ex gentilibus memoratis populis legitur im-
 perasse. sub quo exstitit beata uirgo Maria quae dau-
 175 tica stirpe prouenerat, quae humani generis genuit con-
 ditorem. hoc autem ideo, quia multis infectus crimi-
 nibus mundus iacebat in morte, electa est una gens
 in qua dei mandata clarescerent. ibique missi pro-
 phetae sunt et alii sancti uiri per quorum ammonitionem
 180 ipse certe populus ut amore peruicaciae reuocaretur.
 illi uero eosdem occidentes in suae nequitiae peruersitate
 manere uoluerunt.

Atque iam in ultimis temporibus non prophetas
 neque alios sibi placitos sed ipsum unigenitum suum
 185 deus per uirginem nasci constituit, ut humana salus
 quae per primi hominis inoboedientiam deperierat per
 hominem deum rursus repararetur et quia extiterat
 mulier quae causam mortis prima uiro suaserat, esset
 haec secunda mulier quae uitae causam humanis uisce-
 190 ribus apportaret. Nec uile uideatur, quod dei filius ex
 uirgine natus est, quoniam praeter naturae modum con-
 ceptus et editus est. Uirgo itaque de spiritu sancto
 incarnatum dei filium concepit, uirgo peperit, post eius
 editionem uirgo permansit. atque hominis factus est

171 per sing. successiones *om. EB* | regum *E* 172 que]
 quae *T*¹ 173 gentilibus *ω Vict.* gentibus *V* 174 ext. *Eψ*
 | de dau. *ψ* de *om. α* | dauidica *αA* dauidica *B* 175 stirpe
B 176 hoc] haec *Vict.* | quia] *q A* | //ideo (*u er.*) *T* 177
 morte *ωR*² mortem *V* 178 proph. missi *A* 179 sunt *om.*
V | quorum *B* | ammon. *TA* 180 ut *α* ut *om. ψV* | amore
*TAE*² a morte *E*¹*B* a tumore *V* | peruatitē *αB* 181 uero]
 ergo *A* | occidente (*f rec. ss. uidetur*) *T* perueritatē *B* 182
 manenere *T* 183 in ultimis] multif *A* 186 inoboed. *αA*
 inobed. *B* 187 repararetur *A* | quia] *q A* 188 mortis...
 uitae causam *om. B*¹ | prima *TA* primo *EB* 189 hec *T* |
 esset haec] etiam esset *Vict.* 190 uideatur *om. E* 191
 uirgine *B* | quoniam] quando *A*

idemque dei filius, ita ut in eo et diuinae naturae 195
radiaret splendor et humanae fragilitatis appareret as-
sumptio. Sed huic tam sanae atque ueracissimae fidei
extiterant multi qui diuersa garrirent et praeter alios
Nestorius et Eutyches repertoires haereseos extiterunt.
quorum unus hominem solum alter deum solum putauit 200
asserere nec humanum corpus quod Christus induerat
de humanae substantiae participatione uenisse. Sed haec
hactenus.

Creuit itaque secundum carnem Christus, baptizatus
est, ut, qui baptizandi formam erat ceteris tributurus, 205
ipse primus quod docebat exciperet. Post baptismum
uero elegit duodecim discipulos quorum unus traditor
eius fuit. et qui sanam doctrinam Iudaeorum populus
non ferebat, eum inlata manu crucis supplicio pere-
merant. Occiditur ergo Christus, iacet tribus diebus 210
ac noctibus in sepulchro, resurgit a mortuis, sicut ante
constitutionem mundi ipse cum patre decreuerat, ascen-
dit in caelos ubi, in eo quod dei filius est, numquam
defuisse cognoscitur, ut assumptum hominem, quem
diabolus non permiserat ad superna conscendere, secum 215
dei filius caelesti habitationi sustolleret. Dat ergo for-
mam discipulis suis baptizandi docendi salutaria efficien-
tiam quoque miraculorum atque in uniuersum mundum
ad uitam praecipit introire, ut praedicatio salutaris non
iam in una tantum gente sed orbi terrarum praedica- 220

196 radicaret *T*¹*B* radiaret *EA* | humane *TB* | appareret
T | assumptio *T* 197 sane *T* sanctae *Vict.* | ueracissime *T*
199 eutices *E* | erefseof *T* herefseof ψ herefseof^s *E* 202 haec \int
he *A* 203 actenus *T* 204 baptizatus *A* 205 bapti-
zandi *A* | tribuiturus *E*¹ 206 baptismum *A* 207 XII *EA*
208 qui sanam *T*¹*A* quia sanam *T*²*EB* | discipulos] apostolos
Vict. | iudeorum *T\psi* 209 inl. ω | peremerant α peremerunt
B peremerat *A* 211 sepulchro *A* 212 mundi constit. *B*
213 dei filius est α filius dei est *B* dei est filius *A* 215
secum *om. B* 216 habitationi *TV* habitatione *E\psi R*² *Vict.*
217 discipulis *B* | baptizandi *A* 218 mundum *om. B* 219
p̄dicat (io *rec. ss.*) *T* 220 gentem (m̄ *rec. del.*) *T* gente *E\psi*
| gente tantum *A* | sed in orbe *A*

retur. Et quoniam humanum genus naturae merito, quam ex primo praeuaricatore contraxerat, aeternae poenae iaculis fuerat uulneratum nec salutis suae erat idoneum, quod eam in parente perdiderat, medicinalia
 225 quaedam tribuit sacramenta, ut agnosceret aliud sibi deberi per naturae meritum aliud per gratiae donum, ut natura nihil aliud nisi poenae summitteret, gratia uero, quae nullis meritis adtributa est, quia nec gratia diceretur si meritis tribueretur, totum quod est saluti
 230 suae afferret.

Diffunditur ergo per mundum caelestis illa doctrina adunantur populi instituuntur ecclesiae fit unum corpus quod mundi latitudinem occuparet, cuius caput Christus ascendit in caelos, ut necessario caput suum membra
 235 sequerentur. Haec itaque doctrina et praesentem uitam bonis informat operibus et post consummationem saeculi resurrectura corpora nostra praeter corruptionem ad regna caelestia pollicetur, ita ut qui haec bene ipso donante uixerit, esset in illa resurrectione beatissimus,
 240 qui uero male, miser post munus resurrectionis adesset. Et hoc est principale religionis nostrae, ut credat non solum animas non perire, sed ipsa quoque corpora, quae mortis aduentus resolverat, in statum pristinum futura de beatitudine reparari. Haec ergo ecclesia ca-
 245 tholica per orbem diffusa tribus modis probatur existere. quidquid in ea tenetur, auctoritas est scripturarum aut

221 mer/o B 222 primae praeuaricatione Vict. 223 poene T | suae salutis A | salutis V 224 medicanalia T¹
 227 poenae se summ. A | summ. TA subm. EB 228 adtrib. TA 229 230 salutisferret (rec. ue del. af ss.) T salutis ferret A salutis afferret EB 231 ergo sic ni f. T at o er. 232 aeccle A aeclēsiæ E 233 capud T 234 membra T 235 presentem T | uitam om. E 236 consumptionem A 238 caelestia ire poll. E | haec T hic Eψ 239 uixerit om. E | illa] alia E | ref. foret beat E 240 ad. e& (litterae d rec. ss. b) T 241 credat ωR² credamus V 243 quae] que T 244 de beat. ω de om. V | aeccle A 245 existit. A 246 quidquid T quicq. Eψ | in ea ecclā tenetur B | aut auct. EB aut om. TA

traditio uniuersalis aut certe propria et particularis instructio. sed auctoritate tota constringitur, uniuersali traditione maiorum nihilominus tota, priuatis uero constitutionibus et propriis informationibus unaquaeque²⁵⁰ uel pro locorum uarietate uel prout cuique bene uisum est subsistit et regitur. Sola ergo nunc est fidelium expectatio qua credimus affuturum finem mundi omnia corruptibilia transitura resurrecturos homines ad examen²⁵⁵ futuri iudicii recepturos pro meritis singulos et in perpetuum atque in aeternum debitis finibus permansuros solumque esse praemium beatitudinis: contemplatio conditoris tanta dumtaxat, qua, ut creaturae ad creatorem, fieri potest, ut ex iustis parato angelico numero superna illa ciuitas impleatur, ubi rex est uirginis filius eritque²⁶⁰ gaudium sempiternum delectatio cibus opus laus perpetua creatoris.

249 nihil hominuf *TB* 250 unaquaeque *T* 252 fidelium nunc est *A* 253 exp. *B* | credibilia *T* | fidem *A* 255 receptirot *B* 255 256 et in perpetuum . . . permansurof *om. E* 257 pemium *E* | contemplatio *TE²A* contemplationem *E¹BV* 258 tanta *ωR² Vict.* tantam *V* | quā ut a creaturae ad cr. (quia *mg. add. ant.*) *T* qua ut creaturae ad cr. *A* quanta creature ad cr. *E* quanta a creatura ad cr. *BV* 259 ex iussu paratof *T¹A* ex iussu parato *E* ex eis reparato *BV* atque eis *al. mg. add. T* ex iustis parato *[scripsi* 260 filiu uirginis *E* | eritque] que *om. R²* 261 del. cibus] delectationibus *A* | EXPLICIT *E* FINIT *A om. TB*

INCERTI

LIBER CONTRA EYTYCHEN ET NESTORIVM

Anxie te quidem diuque sustinui, ut de ea quae in conuentu mota est quaestione loqueremur. Sed quoniam et tu quominus uenires occupatione distractus es et ego in crastinum constitutis negotiis implicabar,
 5 mando litteris quae coram loquenda seruaueram. Meministi enim, cum in concilio legeretur epistola, recitatum Eutychianos ex duabus naturis Christum consistere confiteri, in duabus autem negare: catholicos uero utrique dicto fidem praebere, nam ex duabus eum
 10 naturis consistere et in duabus apud uerae fidei sectatores aequaliter credi. Cuius dicti nouitate percussus harum coniunctionum quae ex duabus naturis uel in duabus consisterent differentias inquirebam multum scilicet referre ratus nec inerti negligentia praetereundum,
 15 quod episcopus scriptor epistolae tamquam ualde necessarium praeterire nolisset. Hic omnes apertam esse differentiam nec quicquam in eo esse caliginis inconditum confusumque strepere nec ullus in tanto tumultu

INCIPIT LIBER CONTRA EUTICEN ET NESTORIVM EIVSDEM *E*
 Boetij adūsus nestoriū ⁊ eutychen p pfona ⁊ natura · 10m̄i diacono *C* INCIP CONTRA EUTICHEN ⁊ NESTORĒ · *A* DOMINO SANCTO AC VENERABILI PATRI IOHANNI DIACONO *B* (*haec om. ECA*)

2 nota *A* 4 implicabar *Eψ* implicabor *C* 5 loquenda (*a in ras.*) *E* 6 recitatum *α* recitata *ψ* 7 eutich. *αB* sic plerumque 7 duabus autē *B* 7 8 confiteri consistere *E* 8 in duabus autem neg. *α* autem *om.* *ψ* | cath. autem *E* 9 utrique d. f. praebere *om.* *R*¹ | nam] An in *ras.* *E* | ex *EB* et ex *CA* 9—12 eum naturis . . . quae ex duabus *om.* *E* | uere *CB* 11 percussus *B* percussus *αA* 14 nec puto inerti *V* | inerti *B* | praeterendum *E*¹ 17 in ea *B* 18 strepere ///t nec *B* strepere nullus *E*

qui leuiter attingeret quaestionem, nedum qui expediret inuentus est. Absederam ego ab eo quem maxime in-
 tueri cupiebam longius atque ab eo, si situm sedentium recorderis, auersus pluribusque oppositis, ne si aeger-
 rime quidem cuperem, uultum nutumque eius aspicere poteram ex quo mihi aliqua eius darentur signa iudicii. Atqui ego quidem nihil ceteris amplius afferebam, immo 25
 uero aliquid etiam minus. nam de re proposita aequae nihil ceteris sentiebam: minus uero quam ceteri ipse afferebam falsae scilicet scientiae praesumptionem. Tuli aegerrime fateor compressusque indoctorum grege conticui metuens, ne iure uiderer insanus, si sanus inter 30
 furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quaestiones nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis consilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores et ueritas inuenta quaerenti omnes nebulas eutychniani reclusit 35
 erroris. Unde mihi maxime subiit admirandum, quae-
 nam haec indoctorum hominum esset audacia qui inscientiae uitium praesumptionis atque inpudentiae nube conentur obducere, cum non modo saepe id quod proponatur ignorent, uerum in huiusmodi contentionibus 40
 ne id quidem quod ipsi loquantur intellegant. quasi

19 attigeret *E* adtingeret *A* 20 Obsederam *E* adfede-
 ram *AR*¹ *Vict.* affederam *CR*² afederam *B* absced. *P* absed. *V*
 21 abeo αR ¹ adeo ψ 22 aduersus *E* auersus *C\psi* | pluribus *E*¹ |
 aegerrime *om.* *BR*² 25 atqui *EB* atque *CA* | adf. *A* effere-
 bam *E* 26 de prop. re *B* 27 cum ceteris *V* cum *om.* ωR *Vict.*
 27 28 ipse aff. ωR *Vict.* ipse *om.* *V* 28 sententiae *CR*²
 31 fu///riosos *A* 32 deglutiebam α eglutiebam ψ | quod |
 que *A* 33 rumigabam *R*¹ 35 inuentura *B* | eutychiaci *E*
 eutychiani (sic plerumque c pro ch) *C* | exclusit *B* 36 errores
*A*¹ | subi///it *E* | admirandum α admirand/dum *B* ammirari *A*
 37 hec esset ind. hom. audacia *E* | indoctorum *A* | inscientiae
EA institi *CB* 38 psumtionis *E*¹ | inp. *E* | nube *C\psi* nebula
E 39 conentur *ER*¹ *Vict.* conarentur *CA* conantur *B* |
 ponatur *E* proponatur *R*¹ pponatur *C* proponitur ψ 40
 quaestionibus *CB* contentionibus *EA* 41 loquantur *E\psi* lo-
 cuntur *C* | intellegunt *A* 41 quasi non *EA* quasi *CB*

non deterior fiat inscientiae causa, dum legitur. Sed
 ab illis ad te transeo, cui hoc quantumcumque est
 examinandum prius perpendendumque transmitto. Quod
 45 si recte se habere pronuntiaueris, peto ut mei nominis
 hoc quoque inseras chartis: sin uero uel minuendum
 aliquid uel addendum uel aliqua mutatione uariandum
 est, id quoque postulo remitti meis exemplaribus ita
 ut ad te reuertatur transcribendum. quae ubi ad calcem
 50 ducta constiterint, tum demum eius cuius soleo iudicio
 censenda transmittam. Sed quoniam semel res a col-
 locutione transfertur ad stilum, prius extremi sibi
 contrarii Nestorii atque Eutychis summoveantur errores.
 post uero adiuuante deo, christianae medietatem fidei
 55 temperabo. Quoniam uero in tota quaestione contra-
 riarum sibi met haereseon de personis dubitatur atque
 naturis, haec primitus definienda sunt et propriis diffe-
 rentiis segreganda.

I Natura igitur aut de solis corporibus aut de solis
 praedicatur substantiis, id est corporeis atque incorporeis,
 aut de omnibus rebus quae quocumque modo esse di-
 cuntur. cum igitur tribus modis natura dici possit,
 5 tribus modis sine dubio definienda est. Nam si de
 omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur

42 inscientiae *EA* inscitiae *CB* 44 exanimandum *E* |
 perpendendumque *C* 45 si *om. E*¹ | recte pronuntiaueris habere
 peto (*om. fe*) *E* 46 cartis ω (/cartis *B*) 47 aliqua rōne
 mutatione *C* 48 remitti *E* 49 ad te α a te ψC ² | trans-
 scrib. *E*²*A* 49 50 ad calcem deducta peruenerint *A* 50
 tum *EA* tunc *CB* 51 conl. *A* 52 pius *E*¹ | sibi (*om. que*)
B 53 summou. ω 54 med. fidei *EA* fidei med. *CB* 55
 qeptione *B* 56 HPECEON *B* 57 primitus *om. E* | diffi-
 nienda αB sic passim ut et diffinitio quod semel moneo | post 58
statim sequitur Natura igitur | aut de solis, deinde lacuna II
 uersuum *B*

Cap. I] 1 de solis specialibus *E* | corporibus dici potest
CA haec tria uoc. *om. B* dici potest *om. E* 2 praedicatur
 α (praed. subst. id est *E* subst. praed. id est *C*) praedicatur
om. \psi | atque] et *E* | atque incorporeis *om. A* 3 quę in *raf.*
E 6 rebus *om. B* | natura *B* | placeat *E*¹

quae res omnes quae sunt possit includere. erit ergo huiusmodi: Natura est earum rerum quae, cum sint, quoquo modo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione et accidentia et substantiae definiuntur, haec 10 enim omnia intellectu capi possunt. Additum uero est quoquo modo, quoniam deus et materia integro perfectoquo intellectu intellegi non possunt, sed aliquo tamen modo ceterarum rerum priuatione capiuntur. Idcirco uero adiunximus quae cum sint, quoniam etiam 15 ipsum nihil significat aliquid sed non naturam. neque enim quod sit aliquid sed potius non esse significat: omnis uero natura est. et si de omnibus quidem rebus naturam dici placet, haec sit naturae definitio quam superius proposuimus. Sin uero de solis substantiis 20 natura dicitur, quoniam substantiae omnes aut corporeae sunt aut incorporeae, dabimus definitionem naturae substantias significanti huiusmodi: Natura est uel quod facere uel quod pati possit. pati quidem ac facere, ut omnia corporea atque corporeorum ut anima; haec enim 25 in corpore et a corpore et facit et patitur. facere uero tantum ut deus ceteraque diuina. Habes igitur definitionem eius quoque significationis naturae quae tantum substantiis applicatur. Qua in re substantiae quoque est reddita definitio. nam si nomen naturae 30 substantiam monstrat, cum naturam descripsimus substantiae quoque est assignata descriptio. Quod si na-

7 possint *C* | erit ergo *EA* ergo erit *CB* 8 huiusmodi
 definitio natura est///earum *E* 9 quo modo *E*¹ | posunt *E*
 10 diffn. *ψ* sic non raro 11 est uero *E* 18 est om. *B*
 19 placeat *E* posuimus *V* 23 significanti *EB* signifi-
 cantif *CA* 24 25 pati quidem ut omnia corpora. facere ac
 pati. ut corporeorum anima *C* 25 corporeorum] in ss. *E*²
 | ut anima *E*²*CB* ut om. *E*¹*A* 26 faciet *A* 26 27 facere
 autem tantum *E* facere uero tantum *CB* facere tantum uero
A 28 29 naturae substantiif (q̄ ss., tantum *prorsus* om.) *E*
 adplic. *A* 30 definitio] significatio *A* 32 quoque *B*
 assignata est *E* est aff. *CB* reddita est *A* est reddita *R*¹
 deser.] diffinitio *C*

turae nomen relictis incorporeis substantiis ad corporales usque contrahitur, ut corporeae tantum substantiae naturam habere uideantur, sicut Aristoteles ceterique et eiusdem et multimodae philosophiae sectatores putant, definiemus eam, ut hi etiam qui naturam non nisi in corporibus esse posuerunt. Est autem definitio hoc modo: Natura est motus principium per se non per accidens. Quod motus principium dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motum, ut ignis sursum terra deorsum. Item quod per se principium motus naturam esse proposui et non per accidens, tale est, quoniam lectum quoque ligneum deorsum ferri necesse est, sed non deorsum per accidens fertur. idcirco enim quia lignum est, quod est terra, pondere et grauitate deducitur. non enim quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est, id est quia terrae contigit, ut lectus esset. unde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum uero artificialiter. Est etiam alia significatio naturae per quam dicimus diuersam esse naturam argenti atque auri in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes: quae significatio naturae definitur hoc modo: Natura est unam quamque rem informans specifica differentia. cum igitur tot modis uel dicatur uel definiatur natura, tam catholici quam Nesto-

33 ut incorporeae *E* 34 35 ut corporeae . . . uideantur
om. B¹ | tantum substantiae *tm C* subst. tantum *A* 35 aristoteles *A* 36 et eiusdem *αA* et eiusmodi *B Vict.* eiusmodi *V* | et eiusmodi philosophi et *B* | philosophiae *B* 37 hii *E* | etiam diffinierunt *CB* diff. *om. EB* 38 corporalibus *A* | autem eius definitio *A* 39 natura est per se principium (motus *ss.*) motus principium *A* princ. motus *CB* | secundum se uel per se *B* per se *C* (*de E cf. supra, de A infra*) | secundum usque ad motus principium *om. A* 39 40 non per accidens *om. E* 40 princ. motus *C* 47 deducitur *R¹* | quia] qui *A* | lectus est] est *om. B* . 48 quia] q *A* id *A* | contingit *C* 50 artificialiter *B* 52 argenti atque auri per *Cψ* auri atque argenti *E* 53 definitur *EA* diffinir *C* diffinitur *B* 55 specifi (ca *ss.*) *E* 56 uel diffiniatur natura uel dicatur *E* | quam] quae *A*

rius secundum ultimam definitionem duas in Christo naturas esse constituunt neque enim easdem in deum atque hominem differentias conuenire.

II Sed de persona maxime dubitari potest, quatenam ei definitio possit aptari. Si enim omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quatenam inter naturam personamque possit esse discretio; aut si non aequatur persona naturae, sed infra terminum spatium-⁵ que naturae persona subsistit, difficile dictu est ad quas usque naturas persona perueniat, id est quas naturas conueniat habere personam, quas a personae uocabulo segregari. nam illud quidem manifestum est personam subiectam esse naturae nec praeter naturam personam¹⁰ posse praedicari. Vestiganda sunt igitur haec inquirentibus hoc modo. Quoniam praeter naturam non potest esse persona quoniamque naturae aliae sunt substantiae aliae accidentes et uidemus personam in accidentibus non posse constitui: quis enim dicat ullam¹⁵ albedinis uel nigredinis uel magnitudinis esse personam? relinquitur ergo ut personam in substantiis dici conueniat. Sed substantiarum aliae sunt corporeae aliae incorporeae. corporearum uero aliae sunt uiuentes aliae minime. uiuentium aliae sunt sensibiles, aliae²⁰ minime, sensibilibus aliae rationales aliae inrationales. [Item corporearum uero aliae sunt rationales, aliae minime, ut pecudum uitae.] rationalium uero alia est

59 differentias om. E

Cap. II] 2 ei possit definitio aptari A 3 indissolubilis B
4 aut αA at BE^2 5 naturae om. B 6 7 subsistit... per-
sona om. B atque subsistit difficile dictu mg. add. B² 6
dictum E^1 7 id er. B 8 personae f. e. naturam C^2R^1
10 praeter] propter B 11 uestiganda αR^1 Vict. inuestiganda
A uestigandum B | sunt igitur αA .ē. igitur B | haec αA hoc
B 12 hoc modo] hoc om. B | quoniam] quando A | propter
B | quoniamq; E quoniam quae ceteri 13 naturae dicuntur
 ψV dicuntur om. αB^2 14 personae E^1 15 ullum E^1 16
albinif A | uel magnitudinis om. B 19 corporeum E^1 20
sensibiles aliae u. minime B 21 inrationabiles E^1 22 23
Item... uitae ψP (uero om. B) haec desiderantur in αV 23
rationabilium B | alia est $E\psi$ (aliq. ē A^1) est alia C est om. V

inmutabilis atque impassibilis per naturam ut deus, alia
 25 per creationem mutabilis atque passibilis, nisi impassibilis gratia substantiae ad impassibilitatis firmitudinem permutetur ut angelorum atque animae [rationalis]. Ex quibus omnibus neque in non uiuentibus corporibus personam posse dici manifestum est, nullus enim lapidis
 30 ullam dicit esse personam. neque rursus eorum uiuentium quae sensu carent, neque enim ulla persona est arboris. nec uero eius quae intellectu ac ratione deseritur, nulla est enim persona equi uel bouis ceterorumque animalium quae muta ac sine ratione uitam solis
 35 sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus dei, dicimus angeli. Rursus substantiarum aliae sunt uniuersales aliae particulares. Uniuersales sunt quae de singulis praedicantur ut homo animal lapis lignum ceteraque huiusmodi quae uel genera uel
 40 species sunt. nam et homo de singulis hominibus et animal de singulis animalibus lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia uero sunt quae de aliis minime praedicantur: ut Cicero Plato lapis hic unde haec Achillis statua facta est, lignum
 45 hoc unde haec mensa composita est. Sed in his omnibus nusquam in uniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atque in indiuiduis. animalis enim uel generalis hominis nulla persona est, sed uel Ciceronis uel Platonis uel singulorum indiuiduorum
 50 personae singulae nuncupantur.

24 inm. *EA* | inp. *EA* 25 motabilif *B* | inp. ω 26 subst. gratia *B* | impassibilitatf *A* inp. *EB* 27 permutentur *B* | atque animae rationalif ψ (rationalif atque animae *A*) rationalis *om.* α | neque in uiuentibus neque in non uiuentibus α (in minentib' *C*) neque in uiuentibus *om.* ψC^2 29 dici posse *C* | lapif *B* 30 esse dicit *E* 32 neque uero *B* 33 ceterarumque *B* 36 subafaraur (?) *C* 37 particularet *C*¹ 38 sunt *om.* *C*¹ 41 42 et lapif de singulif lapidibuf ac lignum de singulif lignif dicuntur *B* 43 minime *om.* *C*¹ 46 nunquam *E* | in uniu.] in *om.* *C*¹ 47 in ind.] in *om.* *A* 47 48 animalis enim αA ergo animalis *BR*² *Vict.* | enim \dagger gnr \dagger hominif *E* | hominis] omf *B*

III Quocirca si persona in solis substantiis est atque in his rationabilibus substantiaque omnis natura est nec in uniuersalibus sed in indiuiduis constat, reperta personae est definitio. persona est naturae rationabilis indiuidua substantia. Sed nos hac definitione eam quam Graeci ὑπόστασιν dicunt terminauimus. Nomen enim personae uidetur aliunde traductum, ex his scilicet personis quae in comoediis tragoe-diisque eos quorum interest homines repraesentabant. Persona uero dicta est a personando circumflexa paen-¹⁰ultima. quod si acuatur antepaenultima, apertissime a sono dicta uidebitur. idcirco autem a sono, quia concauitate ipsa maior necesse est uoluatur sonus. Graeci quoque has personas prosopa uocant ab eo quod ponantur in facie atque ante oculos obtegant uultum,¹⁵ παρὰ τοῦ πρὸς τοὺς ὤπας τίθεσθαι. Sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines quorum intererat in tragoedia uel in comoedia ut dictum est repraesentabant, id est Hecubam uel Medeam uel Simonem uel Chremetem, idcirco ceteros quoque homi-²⁰nes, quorum certa pro sui forma esset agnitio, et La-

Cap. III] 2 rationabilibus *E* rationalibus *cett.* | subst. namque omnis *C* 3 in uniu.] in *om.* *A* | in ind.] in *om.* *CA* 4 personae α persona ψ | est igitur def. *VB?* | persona est nat. α persone igitur est nat. *B* persona igitur nat. *A* | persona est *etqf.*] *deesse dicuntur haec in R¹* 5 rationalibus *E¹ψ* (*R¹?*) rationalibus *C* | ac *E¹B* 6 eam *om.* *C* | ὑποστασιν *C* ὑπωσθασιν *B* ὑποστασιν *A* recte *E* 7 tractatum] tractum *E* 8 comediis α*B* | tragediisque *C* 9 quorum] quis *E¹* quos *E²* | quorum sexus interest *A* 10 penultima α*B* p/enē ultima (o *er.*) *A* 11 quod si ac. antep. *om.* *B* | antepen. α ante p/enē ultima (o *er.*) *A* | apertissi (me *ss.*) *E* aperte *V* 13 in conc. *VC?* in *om.* *Eψ* 14 prosopa α*B* προσοπον *A* 15 proponuntur *B* | in fac.] in *om.* *C¹* | obtegant *E* 16 παρὰ ὕπαρ *C* | πρὸς] πρως *EB* πρωο *C* πρως *A* | τοῦ////ωπας *E* τοῦσπας *A* | τοῦς] θλς *B* | τεθειν *E* τιθετα*YC* τιθεσαι *A* *om.* *B* 17 iltriones *C* hiltrones *A¹* 18 interest *B* | uel in com. α*B* in *om.* *A* 19 ecubam *E¹* ecubam *CB* | symonem *C* 20 cremetem α cremētem *B* | quoq; (*pr. ni f. c.*) *A* 21 efet *B*

tini personam et Graeci prosopa nuncupauerunt. Longe uero illi signatius naturae rationabilis indiuiduam substantiam ὑποστάσεως nomine uocauerunt. nos uero per
 25 inopiam significantium uocum translatiuam retinuimus nuncupationem eam quam illi ὑπόστασιν dicunt personam uocantes. sed peritior Graecia sermonum ὑπόστασιν uocant indiuiduam substantiam. atque, uti graeca utar oratione in rebus quae a Graecis agitata latina
 30 interpretatione translatae sunt: αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθολικοῖς εἶναι δύνανται· ἐν δὲ τοῖς ἀτόμοις καὶ κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται. id est: essentiae in uniuersalibus quidem esse possunt, in solis uero indiuiduis et particularibus substant. intellectus enim uniuersalium
 35 rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca cum ipsae substantiae in uniuersalibus quidem sint, in particularibus uero capiant substantiam, iure substantias

22 prosopa *EB* προσωπα *CA* 22—24 Longe... uocauerunt *om. E*¹ 24 uero] enim *E* 25 signatius ω signantius *R*¹*P* 23 rationalis *V* | diuiduam *A* | substantiam *V*
 24 ὑποστάσεως *E* ὑποσθασεως *C* ὑπωσθασεως *B* recte *A* | uocauerunt nomine *C* 25 uocum] uerborum *E* | translatitiam *B* 26 nuncup.] significōne *C* | eamque quam *B* eam quamque *C* | ὑποστάσιν *E* ὑποσθασεσιν *A* ὑποσθασιν *B* recte *C*
 27 ὑποστάσιν *E* ὑπωστωσιν *B* recte *CA* 28 uocant *E*¹*B* uocat *CA* | substantiam *EA* substantentiam *CB* | uti] ut *A* 29 oratione α ratione ψ | quae *om. E* | agitatae *C* | interpreta^{ar}///
ar /-essentiae in /-quidem
E | translatae α*B* translata *AC*² | αἱ . ΟΥΣΙΑΙ ΕΝ ΜΕΝ.
^{art} /-uniuersalibus /-esse /-possunt in uero ^{art}
 ΤΟΙΣ ΚΑΤΟΛΙΚΟΙΣ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΝΤΑΙ . ΕΝ . ΔΕ ΤΟΙΣ
 /-indiuiduis /-particularibus /-singularis /-substant
 ΑΤΟΜΟΥΣ . ΚΑΙ . ΚΑΜΕΡΟΣ . ΜΟΝΟΥΣ . ΥΦΙΣΤΑΝΤΑΙ sic *E*
 a quo quid differant ceteri subiungam: αἱ] αἱ . *B* | οὐσίαι] οἰσίαι
C οὐσίαι *B* | τοῖς] τοῦς *B* 31 κατολικούς] κατοικους *B* καθολο-
 υος *A* καεοσος *C* | δύνανται] αἰκνταῦ *C* αἰκνται *A* δυνανται
B | ἐν] ἐν *C* | δέ] αὐ *AC* Δε *B* | τοῖς ἀτόμοις καὶ] *om. AC* τῶς
 λθομούς καὶ *B* 32 καμέρος] κατα μέρος *A* κατα μέρος *C*
 κατα μέρος *B* | μόνοις] μονους . *B* | ὑφίστανται] ὑφισθανται
B ὑφιστανται *C* | in uniu.] in *om. A* 34 substant α*A* sub-
 stantie *B* substantentiae substantunt *Vict.* 36 substantentiae *V*
 | in uniu.] in *om. E* 37 capiunt *E* | cap. substantentiam *B*
 cap. substantentiaf *A* | iure substantiaf α iure substantentiaf ψ

particulariter substantes ὑποστάσεις appellauerunt. Neque enim pensius subtiliusque intuenti idem uidebitur esse subsistentia quod substantia. nam quod Graeci οὐσίωσιν uel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiam uel subsistere appellamus. quod uero illi ὑπόστασιν uel ὑφίστασθαι, id nos substantiam uel substare interpretamur. subsistit enim quod ipsum accidentibus, ut possit esse, non indiget: substat autem id quod aliis accidentibus subiectum quoddam, ut esse ualeat, sumministrat: sub illis enim stat, dum subiectum est accidentibus. Itaque genera uel species subsistunt tantum, neque enim accidentia generibus speciebusue contingunt. Indiuidua uero non modo subsistunt uerum etiam substanti, nam 50 neque ipsa indigent accidentibus, ut sint. informata enim sunt iam propriis et specificis differentiis et accidentibus ut esse possint ministrant, dum sunt scilicet subiecta. Quocirca εἶναι atque οὐσιῶσθαι esse atque subsistere, ὑφίστασθαι uero substare intellegitur. neque 55 enim uerborum inops Graecia est, ut Marcus Tullius alludit, sed essentiam subsistentiam substantiam personam totidem nominibus reddit essentiam quidem οὐσίαν, subsistentiam uero οὐσίωσιν, substantiam ὑπόστασιν, personam πρόσωπον appellans. Ideo autem ὑποστάσεις 60 Graeci indiuiduas substantias uocauerunt, quoniam ceteris subsunt et quibusdam quasi accidentibus subpositae subiectaeque sunt atque idcirco nos quoque eas sub-

38 subsistentes *A* | ὑπωστλήσις *B* 39 inpenius *C*²
 40 ουσίωσιν *E* ουσίωσιν *B* 41 ουσιάται *E* οισίωσται *C*
 ουσίωσται *ψ* 42 appellauimus *A* | uero illi *α* uero *om.* *ψ* |
 ὑπωσθλήσιν *B* 43 υποστασθαι *E* ὑφίστασται *C* ὑπυστασται *B* |
 subsistere *CB* substare *EA* 46 ualeat *α* ualeant *ψ* | summi-
 nistrat *EA* 48 genera *A* 53 ministrant///dum *C* | sci-
 licet sunt *E* 54 εἶναι] εἶνε *E* ἵνα *ψ* *B* | ουσιάται *E* οισί-
 ωσται *C* ουσίωσται *B* | esse atque subs. ὑφίστασθαι *α* haec uerba
om. *ψ* 55 υποστασται *E* υποστασται *C* | uero] iure *B* 56
 inobf *C* | est *om.* *A* | Marcus] .m. *A* | u. Cicero *tu sc. disputt.*
II 35 57 substantiam subsistentiam *B* 58 ουσίαν *A*
 59 ουσίωσιν *E* | ὑπωσταςιν *B* υποστασιν *A* 60 πρόσωπον *E*
 πρῶσῶπον (*ss.* *ω*) *B* | ὑπωσταςίς *B* 62 suppos. *EB*

stantias nuncupamus quasi subpositas quasi ὑποτάσεις.
 65 cumque etiam πρόσωπα nuncupent easdem substantias,
 possumus nos quoque nuncupare personas. Idem est
 igitur οὐσία esse quod essentiam, idem οὐσίαν quod
 subsistentiam, idem ὑπότασιν quod substantiam, idem
 70 est πρόσωπον quod personam. Quare autem de in-
 rationabilibus animalibus Graecus ὑπότασιν non dicat,
 sicut nos de eisdem nomen substantiae praedicamus,
 haec ratio est: quoniam nomen hoc melioribus appli-
 catum est, ut aliqua, id quod est excellentius, tametsi
 non descriptione naturae et secundum id quod ὑφίστα-
 75 τhai atque substare est, at certe ὑποτάσεως uel sub-
 stantiae uocabulis discerneretur. Est igitur et hominis
 quidem essentia, id est οὐσία, et subsistentia, id est
 οὐσίαν, et ὑπότασιν, id est substantia, et πρόσωπον,
 id est persona: οὐσία quidem atque essentia quoniam
 80 est, οὐσίαν uero atque subsistentia quoniam in nullo
 subiecto est, ὑπότασιν uero atque substantia, quoniam
 subest ceteris quae subsistentiae non sunt, id est οὐσί-
 αις: est πρόσωπον atque persona, quoniam est ratio-
 nabile indiuiduum. deus quoque et οὐσία est et essen-

64 subpos. ω | quasi ω quas illi V | ὑποτάσεις B 65
 ὡ
 πρόσωπα E profopa CA ὡς profopa B 66 est om. B 67
 οὐσίαν E οὐσίαν A 68 ὑπότασιν E ὑποτάσιν B οὐσί-
 αις A 68 69 idem est EB idē CA 69 προ/////////κοπον
 E προσωπων C πρωσωπων B | inrationabilibus α inrationa-
 libus ψ 70 ὑποτάσιν B 73 id om. B | id qđ q ē A 74
 nature scđm EA naturae et secundum CB | id quod subsistere
 ὑφίστασθαι V | ὑποτάσται E ὑφίσταται C ὑφίσταται B ὑφί-
 σταται A 75 ὑποτάσεως C ὑποτάσεως B 77 id E |
 fit
 substantia E 78 οὐσίαις EC οὐσίαις A οὐσίαν B | ὑπο-
 τάσει C ὑποτάσει B | προσκοπον E πρωσωπων B 80
 οὐσίαις E οὐσίαις CBA | Est uero atque B 80 81 quo-
 niam in nullo subiecto est α (subiecta E¹) quoniam non in-
 diget accidentibus ut fit ψ 81 ὑποτάσει uero atque sub-
 stantia ~ quod in nullo subiecto est & quoniam subest
 ceteris A 82 substantię E | id οὐσίαις E 83 προσκοπον
 EC πρωσωπων B | rationale est E | rationale B 84 ef-
 sentia] substantia B

tia, est enim et maxime ipse est a quo omnium esse 85
 proficiscitur. est οὐκίωσις, id est subsistentia, subsistit
 enim nullo indigens, et ὑπάρτασθαι, substat enim. Unde
 etiam dicimus unam esse οὐκίαν uel οὐκίωσιν, id est
 essentiam uel subsistentiam deitatis, sed tres ὑποστά-
 σεis, id est tres substantias. Et quidem secundum 90
 hunc modum dixere unam trinitatis essentiam tres sub-
 stantias tresque personas. Nisi enim tres in deo sub-
 stantias ecclesiasticus loquendi usus excluderet, uide-
 retur idcirco de deo dici substantia, non quod ipse
 ceteris rebus quasi subiectum subponeretur, sed quod 95
 idem omnibus uti praeesset ita etiam quasi principium
 subesset rebus, dum eis omnibus οὐκίωσθαι id est sub-
 sistere subministrat.

III Sed haec omnia idcirco sint dicta, ut diffe-
 rentiam naturae atque personae id est οὐκίαν atque
 ὑποστάσεως monstraremus. quo uero nomine unum-
 quodque oporteat appellari, ecclesiasticae sit locutionis
 arbitrium. Hoc interim constet quod inter naturam 5
 personamque differre praediximus: quoniam natura est
 cuiuslibet substantiae specificata proprietas, persona
 uero rationabilis naturae indiuidua substantia. Hanc
 in Christo Nestorius duplicem esse constituit eo sci-
 licet traductus errore, quod putauerit in omnibus na- 10
 turis dici posse personam. Hoc enim praesumpto
 quoniam in Christo duplicem naturam esse censebat,

86 οὐκίωσις E οὐκίωσις CBA 87 ὑποστα^ςται E ὑπάρταται
 B οὐφυσταται B ὑφίσταται A 88 οὐκίωσιν EC | id est] idē
 A 89 ὑπάρτασιν B 93 ecclesiastica A¹ | excluderet, (?)
 C 94 substantiam C 95 subpon. EB 96 praeesset E
 96 97 ita etiam ceteris quasi principium sibi subesset A¹ 97
 dum eis] de eis E | οὐκίωσθαι E οὐκίωσθαι C οὐκίωσθαι A |
 id E id est P uel Cψ

Cap. III] 1 sunt A | differentia B 3 ὑποστάσεως EC
 ὑπάρτ. B | monstrare. A oportet B | ecclesiasticę E
 aecclēf. A 7 specifica B 8 substantia EA subsistentia CB
 11 psumpto C 12 esse naturam B

duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in
 re eum falsum esse cum definitio superius dicta con-
 uincat, tum haec argumentatio euidenter eius decla-
 15 rabit errorem. Si enim non est Christi una persona
 duasque naturas esse manifestum est hominis scilicet
 atque dei: nec tam erit insipiens quisquam, qui utram-
 libet earum ratione seiungat: sequitur, ut duae uideantur
 20 esse personae. est enim persona ut dictum est naturae
 rationalis indiuidua substantia. Quae est igitur facta
 hominis deque coniunctio? num ita quasi cum duo
 corpora sibimet apponuntur, ut tantum locis iuncta sint
 et nihil in alterum ex alterius qualitate perueniat?
 25 quem coniunctionis Graeci modum κατὰ παράθεσιν
 vocant. Sed si ita humanitas diuinitati coniuncta est,
 nihil horum ex utrisque confectum est ac per hoc nihil
 est Christus. Nomen quippe ipsum unum quiddam
 significat singularitate uocabuli. At si duabus personis
 30 manentibus ea coniunctio qualem superius diximus
 facta est naturarum, unum ex duobus effici nihil potuit.
 omnino enim ex duabus personis nihil umquam fieri
 potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus
 est ac per hoc omnino nihil. quod enim non est
 35 unum, nec esse omnino potest, esse enim atque unum
 conuertitur et quodcumque unum est est. etiam ea quae
 ex pluribus coniunguntur ut acruus chorus, unum tamen
 sunt. Sed esse Christum manifeste ac ueraciter confi-
 temur, unum igitur esse dicimus Christum. Quod si
 40 ita est, unam quoque Christi sine dubitatione personam

13 dupl. etiam perf. *E* 14 diffinito *A* 18 tam uidetur
 om. *B* | qui αR^1 ut ψ | utramlibet α utramque ψ *Vict.* utram
*R*¹ 19 consequitur *V* 21 rationalis *B* | substantia *B*
 22 coniunctio *E* | quasi duo (cum om.) *E* 23 sibi (met om.)
A | apponantur *E* 24 peruenia^r. *A* (*nata lectio ex male in-*
tellecta interrogandi nota ut supra u. 3) 25 κατὰ παράθε-
 σιν *B* καταπαράθεσιν *C* 29 ac si *B* ut si *A* 30 ea] hęc
B 31 confici *C* 36 quodcumque unum est est etiam αA
 quodcumque est, unum est. etiam *B* 37 compluribus *B* |
 cōrūf *E* 38 ac *EA* & *CB* 40 quoque in christi *B*

esse necesse est. nam si duae personae essent, unus esse non posset. duos uero esse dicere Christos nihil est aliud nisi praecipitatae mentis insania. cur enim omnino duos audeat Christos uocare, unum hominem alium deum? uel cur eum qui deus est Christum uocat, 45 si eum quoque qui homo est Christum est appellaturus, cum nihil simile, nihil habeant ex copulatione coniunctum? Cur simili nomine diuersissimis abutatur naturis, cum, si Christum definire cogitur, utrisque ut ipse dicit Christis non possit unam definitionis adhibere substan- 50 tiam? Si enim dei atque hominis diuersa substantia est unumque in utrisque Christi nomen nec diuersarum coniunctio substantiarum unam creditur fecisse personam, aequiuocum nomen est Christi et nulla potest definitione concludi. Quibus autem umquam scripturis 55 nomen Christi geminatur? Quid uero noui per aduentum saluatoris effectum est? nam catholicis et fidei ueritas et raritas miraculi constat. Quam enim magnum est quamque nouum, quam quod semel nec ullo alio saeculo possit euenire, ut eius qui solus est deus natura 60 cum humana quae ab eo erat diuersissima conueniret atque ita ex distantibus naturis una fieret copulatione persona. Secundum Nestorii uero sententiam quid contigit noui? Seruant, inquit, proprias humanitas diuinitasque personas. quando enim non fuit diuinitatis 65 propria humanitatisque persona? quando uero non erit? uel quid amplius in Iesu generatione contingit quam

41 necesse est esse *B* 42 uero dicere (esse *om.*) *E* |
 christof dicere *C* 45 alterum *B* 46 est *om.* *A* | appellatur
*E*¹ appellat *E*² 47 nihil simile *om.* *B* | habebant *C* 49
 definiri *E* | ut ipse dicit utrisque (utrisque *m. sec. interpositum*
uidetur) *C* 50 *xpc* *A* | definicionis unam *B* 53 coniunctio
*B*¹ | substantiarum (anti *ss.*) *E* | unam cr. fec. unam personam *E*
 54 et nulla] et *om.* *E* | defin. *E* 57 affectum *B* 58
 raritas *C* 59 quam quod *om.* *P* quam *om.* *V* 62 ita ut ex
E | ex copul. *A* 63 nestoris *C* | contingit *C* 64 seruant
E | inquit *CB* 66 humanitas persona *E* 67 ihu *CA* *gē*
 ihu *B* | generatione *C* | contingit *αB* contigit *A*

in cuiuslibet alterius, si discretis utrisque personis
 discretæ etiam fuere naturæ? Ita enim personis ma-
 70 nentibus illic nulla naturarum potuit esse coniunctio,
 ut in quolibet homine, cuius cum propria persona sub-
 sistat, nulla est ei excellentissimæ substantiæ con-
 iuncta diuinitas. Sed fortasse Iesum id est personam
 hominis idcirco Christum uocet, quoniam per eam mira
 75 quaedam sit operata diuinitas. Esto, deum ipsum
 Christi appellatione cur uocet, cur uero non elementa
 quoque ipsa simili audeat appellare uocabulo per quæ
 deus mira quaedam cottidianis motibus operatur? An
 quia inrationabiles substantiæ non possunt habere per-
 80 sonam quæ Christi uocabulum excipere possint? Nonne
 in sanctis hominibus ac pietate conspicuis apertus diui-
 nitatis actus agnoscitur? Nihil enim intererit, cur non
 sanctos quoque uiros eadem appellatione dignetur, si
 in assumptione humanitatis non est una ex duarum
 85 naturarum coniunctione persona. Sed dicat forsitan:
 illos quoque Christos uocari fateor, sed ad imaginem
 ueri Christi. Quod si nulla ex homine atque deo una
 persona coniuncta est, omnes ita ueros Christos arbi-
 tramur ut hunc qui ex uirgine genitus creditur. nulla
 90 quippe in hoc adunata persona est ex dei atque hominis

68 in cuiusl.] in om. A¹ 69 natuq (r ss.) A¹ 70
 naturarum om. B | contunccio B 71 subsistit E¹ 72 nulla
 ei (est om.) E 73 ihū A ih̄m αB | idē A idē E 74
 per eū āmira B (C?) 75 diuitas A¹ | Esto uero deum C
 Esto deum uero EA esto dñ B 76 uocet /// cur C 78
 cottid. EA cotid. CB | motibus] modis Viet. 79 quia] qⁿ C
 | inr. Eψ irrationabilis C¹ 80 possit V 82 agnoscitur
 EB cognoscitur CA | enim om. E 84 assumptione A 84 85
 humanitatis . . . coniunctione om. B¹ 85 in coniunctione
 B ex coni. αAR¹ | non est duarum naturarum una in coni. B
 non est una duarum naturarum ex coni. C non est una ex
 duarum naturarum coni. E non est una ex coni. (duarum
 naturarum ss. al.) A 86 cristof A 87 quod nulla (si om.) E
 88 arbitramur EA arbitramur CB 89 genitus om. B
 90 est persona C

copulatione sicut nec in eis, qui dei spiritu de uenturo uero Christo praedicabant, propter quod etiam ipsi quoque appellati sunt Christi. Iam uero sequitur, ut personis manentibus nullo modo a diuinitate humanitas credatur assumpta. omnino enim disiuncta sunt quae 95 aequae personis naturisque separantur, prorsus inquam disiuncta sunt nec magis inter se homines bouesque disiuncti quam diuinitas in Christo humanitasque discreta est, si mansere personae. Homines quippe ac boues una animalis communitate iunguntur, est enim 100 illis secundum genus communis substantia eademque in uniuersalitate collectione natura. Deo uero atque homini quid non erit diuersa ratione disiunctum, si sub diuersitate naturae personarum quoque credatur mansisse discretio? Non est igitur saluatum genus 105 humanum, nulla in nos salus Christi generatione processit, tot prophetarum scripturae populum inlusere credentem, omnis ueteris testamenti spernatur auctoritas per quam salus mundo Christi generatione promittitur. Non autem prouenisse manifestum est, si 110 eadem in persona est quae in natura diuersitas. eundem quippe saluum fecit quem creditur assumpsisse. nulla uero intellegi assumptio potest, si manet aequae naturae personaeque discretio. Igitur qui assumi manente persona non potuit, iure non uidetur per Christi genera- 115

91 quidei] qđm C qui om. E | de uenturo α uenturum ψ
 92 uero α om. ψ | chrifto αB? xpu A | praedicabant EA prae-
 dicebant CB | etiam ipsi E 95 cred'r (ss. atur) C | sunt
 om. A 97 disiuncti sunt A 99 permanere C 100 com-
 munitate] cōmutatione cōmunitione A | eft] idē B 101 illis
 om. E | eadem (que om.) E 102 in uniu. EV in om. Cψ |
 uniuersalitat C | nature B¹ 103 quid CB qđ EA | erat E
 106 humanum genus B 107 tot] et E | inlusere EA illudere
 B irriferunt C 108 actoritat B 111 eundem α eandem
 ψ (eadem B) 112 saluum fecit α saluam fecit A saluauit
 B | quem α quam ψ 113 maneret E manet CB mane A
 114 quia E | sumi C 115 uidetur α uidebitur ψ

tionem potuisse saluari. Non est igitur per generationem Christi hominum saluata natura, quod credi nefas est. Sed quamquam permulta sint quae hunc sensum impugnare ualeant atque perfringere, de argumentorum copia tamen haec interim libasse sufficiat.

V Transeundum quippe est ad Eutychem qui cum a ueterum orbitis esset euagatus, in contrarium cucurrit errorem asserens tantum abesse, ut in Christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. ita quippe esse assumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum deo, ut natura humana non permanserit. Huius error ex eodem quo Nestorii quoque fonte manasse probabitur. nam sicut Nestorius arbitratur non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex, atque ideo, cum in Christo naturam duplicem confitetur, duplicem credidit esse personam: ita quoque Eutyches non putauit naturam duplicem esse sine duplicatione personae et cum non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus est consequens, ut una uideretur esse natura. Itaque Nestorius recte tenens duplicem in Christo esse naturam sacrilege confitetur duas esse personas: Eutyches uero recte credens unam esse personam impie credit unam quoque esse naturam. Qui conuictus euidencia rerum,

116 saluari potuisse *C* 117 saluata hominum *C* 118 permultae *B*? 119 sensum *om. E* | *inp. E* | perfringere (*ss. al. ualde frangere*) *B* 120 copia tamen α tamen copia ψ | sufficiat *EB* sufficiant *CA*

Cap. V] 2 incurrit *A* 4 duplicem in eo *C* 5 oporteat] conueniat *C* | quippe *B* 6 sit ///// adunatio *B* 7 permanserit α manserit ψ (*mansit B*) | ex *om. A*¹ 7 8 quo et nestorii ψ quo nestorii quoque *E* quo nestorii etiam *ut uidetur C* 8 fonte manasse probabitur α [probitur (*ba ss.*) *E*¹] fonte prolabitur ψ 9 duplicem (*hic et 10—16*) *C* | duplicem naturam *E* 11 duplicem esse conf. *E* | confiteretur αB confitetur *AE*² *R*¹ | post confitetur *erasum est* ampliorem *B* | credit *E* 13 esse posse sine *A* 14 esse *om. A* 15 conf. esse ut *V* 16 tenens] confe/////tenf (*renf er.*) *B* | natura *B* 18 19 quoque unam *B*

quandoquidem manifestum est aliam naturam esse homi- 20
 nis aliam dei, ait duas se confiteri in Christo naturas
 ante adunationem, unam uero post adunationem. Quae
 sententia non aperte quod uult eloquitur. ut tamen
 eius dementiam perscrutemur, adunatio haec aut tem-
 pore generationis facta est aut tempore resurrectionis. 25
 Sed si tempore generationis facta est, uidetur putare
 et ante generationem fuisse humanam carnem non a
 Maria sumptam sed aliquo modo alio praeparatam,
 Mariam uero uirginem appositam ex qua caro nasce-
 retur quae ab ea sumpta non esset, illam uero car- 30
 nem quae antea fuerit esse et diuisam atque a diuini-
 tatis substantia separatam: cum ex uirgine natus est,
 adunatam esse deo, ut una uideretur facta esse natura.
 Uel si haec eius sententia non est, illa esse poterit
 dicentis duas ante adunationem, unam post adunationem, 35
 si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidem
 a Maria sumpserit, sed, antequam sumeret, diuersam
 deitatis humanitatisque fuisse naturam: sumptam uero
 unam factam atque in diuinitatis cessisse substantiam.
 Quod si hanc adunationem non putat generatione sed 40
 resurrectione factam, rursus id duobus fieri arbitrabitur
 modis. aut enim genito Christo et non assumente de
 Maria corpus aut assumente ab eadem carnem, usque
 dum resurgeret, quidem duas fuisse naturas, post re-
 surrectionem unam factam. de quibus illud disiunctum 45

21 a/it C | conteri (fi ss.) E 22 qua Vict. 23 sentia
 A¹ | ut] ú C 24 dēnēciā (dēñ al. ss.) B 28 sumptam]
 l' fufceptā al. ss. A 30 affumpta E 31 antea EA ante
 CB | effe et diuifam αR¹ et om. ψE² | atque] aq; E | a diuin.]
 a om. A¹ 33 deo] do B | /effe natura /facta E 36 fi
 ad.] fed ad. E | in generatione A 37 fumpferit E 38
 humanitatif (om. que) B | fuptā A 38 39 uero /// unam B
 39 adque B | in indiuitatif A 40 41 quod fi hanc....
 resurrectione factam om. E | adunationem hanc B 41 arbi-
 tram^v B arbitratur A 42 43 de Maria] de om. C¹ 43
 affumpta VB? | carnem ω carne V | carnē/ſu ///// ufque (ſu
 er.) B 44 dual quidem B

nascitur, quod interrogabimus hoc modo: natus ex Maria Christus aut ab ea carnem humanam traxit aut minime. si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit, utrumne eo qui deciderat
 50 praeuaricatione peccati an alio? Si eo de cuius semine ductus est homo, quem uestita diuinitas est? Nam si ex semine Abrahae atque David et postremo Mariae non fuit caro illa qua natus est, ostendat ex cuius hominis sit carne deriuatus. quoniam post primum homi-
 55 nem caro omnis humana ex humana carne diducitur. Sed si quem dixerit hominem a quo generatio sumpta sit saluatoris praeter Mariam uirginem, et ipse errore confundetur et ascribere mendacii notam summae diuinitati illusus ipse uidebitur, quando quod Abrahae atque
 60 David promittitur in sanctis diuinationibus, ut ex eorum semine toti mundo salus oriatur, aliis distribuit, cum praesertim, si humana caro sumpta est, non ab alio sumi potuerit nisi unde etiam procreabatur. Si igitur a Maria non est sumptum corpus humanum sed a quolibet
 65 alio, per Mariam tamen est procreatum, quod fuerat praeuaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non eo homine Christus indutus est qui pro peccati poena sustinuerat mortem, illud

46 interrogauimus *A* 46 47 ex Maria] de maria *B* 48
 Sed si non *A* 49 eo] ab eo *B* | qui dec.] q̄//de-ciderat *C*
 50 Si non eo *A* 51 quem] quo *E* 52 ex emine *E* | adque
B | postremo *E*¹ 53 quę nata est *B* 1' q̄ nata ss. *A*² | ost-
 ndit *C* 54 quoniam] quē *B* 55 caro/omnis *C* | diducitur
 α deducitur ψ 55 56 diducitur /// sed *C* 56 sed si quis
 .. dixerit (lacuna II litterarum) *B* 57 errorē *E* 58 con-
 funditur *V* | ascribere *E* ascr. *C* ascr. ψ | /notam /mendacii
E 59 illusuf *C*ψ (inl. *A*) illusor *E* | habrahe *E* | atq;//////dđ
A adque daut *B* 60 in sc̄is promittitur *A* 61 totius
 mundi *E* toti mundo *cell.* | distribuit] tribuatur *C*¹ 62 si
 humana α si om. ψ | quę sumpta est *A* 63 procreabitur
Vict. 64 corpus om. *E* 65 est tamen *B* 66 preuari-
 ca
 //tione (al. c.) *A* 67 quodsi in eo (non om.) *E* eo om. *C*
 68 pro om. *E* | pēna *B* | sustinuerit *B* | post mortem lacuna
 III litterarum *B*

eueniet ex nullius hominis semine talem potuisse nasci qui fuerit sine originalis poena peccati. Ex nullo igitur 70 talis sumpta est caro: unde fit ut nouiter uideatur esse formata. sed haec aut ita hominum uisa est oculis, ut humanum putaretur corpus quod reuera non esset humanum, quippe quod nulli originali subiaceret poenae, aut noua quaedam uera nec poenae peccati subiacens 75 originalis ad tempus hominis natura formata est? Si uerum hominis corpus non fuit, aperte arguitur mentita diuinitas, quae ostenderet hominibus corpus, quod cum uerum non esset, tum fallerentur hi qui uerum esse arbitrarentur. At si noua ueraque non ex homine 80 sumpta caro formata est, quo tanta tragoedia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidem non stulte fieri puto quod inutiliter factum est. Ad quam uero utilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis, si homo qui periit generatione ac 85 passione Christi saluatus non est, quoniam negatur assumptus? Rursus igitur sicut ab eodem Nestorii fonte Eutyichis error principium sumpsit, ita ad eundem finem relabitur, ut secundum Eutychen quoque non sit saluatum genus humanum, quoniam non is qui aeger esset 90 et saluatione curaue egeret, assumptus est. Traxisse autem hanc sententiam uidetur: si tamen huius erroris fuit, ut crederet non fuisse corpus Christi uere ex homine sed extra atque adeo in caelo formatum: quoniam

69 eneniat *E*¹ 70 poena] alii causa teste Vallino 71
tali *B* | nouiter] ñ uera *B* 72 aut om. *B* | uisa est hominum
E 75 aut] an *B* | uera α uero ψ 75 76 poenę subiaceret
originali (peccati om.) *A* 77 hominis corpus α corpus ho-
minis ψ 78 hominibus corpus] diuinitus corpus *E* 79
tunc *B* | hii *EA* | uerum om. *B* 80 At si *E* aut si *C* sed si
ψ l' vt ss. *A*² 82 Ego] Ergo *E* 83 quidem om. *E* 84 85
tanta //// humilitas *E* 87 assumptus *A* 89 relabatur ni f.
C 90 his *C*² | is //// qui (quid er.) *B* 91 egeret curaue
B ac cura egeret *C* | traxisse ex c. *C* 92 uidetur hanc sen-
tentiam *B* 93 uerum *E* Vict. uere *C*ψ 94 ex homine
(xh in ras.) *C* | extra (e in ras.) *C* | adque *B* | ab eo *E* a deo
CV ideo ψ | formatum ~ quoniam *B*

95 cum eo in caelum creditur ascendisse. quod exemplum
continet tale: non ascendit in caelum, nisi qui de caelo
descendit.

VI Sed satis de ea parte dictum uidetur, si corpus
quod Christus excepit ex Maria non credatur assumptum.
Si uero assumptum est ex Maria neque permansit per-
fecta humana diuinaque natura, id tribus effici potuit
5 modis: aut enim diuinitas in humanitatem translata est
aut humanitas in diuinitatem aut utraque in se ita tem-
peratae sunt atque commixtae, ut neutra substantia pro-
priam formam teneret. Sed si diuinitas in humanitatem
translata est, factum est, quod credi nefas est, ut huma-
10 nitate inmutabili substantia permanente diuinitas uerte-
retur et quod passibile atque mutabile naturaliter exi-
steret, id inmutabile permaneret, quod uero immutabile
atque impassibile naturaliter creditur, id in rem muta-
bilem uerteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione con-
15 tingit. Sed humana forsitan natura in deitatem uideatur
esse conuersa. Hoc uero qui fieri potest, si diuinitas
in generatione Christi et humanam animam suscepit et
corpus? Non enim omnis res in rem omnem uerti ac
transmutari potest. nam cum substantiarum aliae sint
20 corporeae aliae incorporeae, neque corporea in incor-

95 in caelum cum eo *B* | ascendisse *E* 96 ascendit *E* |
in celo *B* 97 descendit de caelo *B*

Cap. VI] 1 dictum de ea parte *A* 2 credatur α cre-
ditur ψ 3 si u. a. est *om.* *C*¹ humana perfecta *C* 5
id \div aut enim *B* 6—9 aut humanitas... quod credi nefas
est *om.* *E* 6 utraque α utraque ψ 9 in humanitatem *AV*
in *om.* *EBC*? humanitate *E* 10 non inmutabili *V* non *om.*
 ω in inmutabili *CR*¹ inmutabili (in *om.*) *EB*? mutabili (in
im *om.*) *A* | uertetur *CA* 11 motabile *B* 12 id inmuta-
bile permaneret α id in rem inmutabilem permaneret *A* id
in rem inmutabilem uerteretur *B* | immotabile *B* 13 in p.
E ψ | motabilem *B* 15 uideatur *E*¹ 16 esse *om.* *C* | si
diu. *EA* ut diu. *B* si uel ut *om.* *C* 18 in ref omnes *E*
18 19 ac mutari *E* | fi (i. e. sunt) *E* 20 neque corporea *E*
neque enī corporea *C*

poream neque incorporea in eam quae corpus est mutari potest, nec uero incorporea in se inuicem formas proprias mutant: sola enim mutari transformarique in se possunt quae habent, unius materiae commune subiectum, nec haec omnia, sed ea quae in se et facere 25 et pati possunt. id uero probatur hoc modo: neque enim potest aes in lapidem mutari nec uero idem aes in herbam nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest, nisi et eadem sit materia rerum in se transeuntium et a se et facere et pati possint: 30 ut, cum uinum atque aqua miscentur, utraque sunt talia quae actum sibi passionemque communicent. potest enim aquae qualitas a uini qualitate aliquid pati. potest item uinum ab aquae qualitate aliquid pati. atque idcirco si multum quidem fuerit aquae, uini uero paululum, non dicuntur inmixta, sed alterum alterius qualitate corrumpitur. si quis enim uinum fundat in mare, non mixtum est mari uinum sed in mare corruptum idcirco quoniam qualitas aquae multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate uini, sed potius in se ipsam 40 uini qualitatem propria multitudine commutauit. Si uero sint mediocres sibique aequales uel paulo inaequales naturae quae a se facere et pati possunt, illae miscentur et mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atque

21 incorporēa *E* 22—24 uerba inuicem . . . transformarique in se *om. A* 22 incorporeae *B* 23 sole *B* 24 habent] *hē C¹* | unius materiae *om. C¹* | materiae // commune *B* 25 neque *V* nec *E* | et facere] et *om. B* 27 mutari *E¹* cō *ss. E²* transmutari *C* permutari *ψ* 28 herbam *E* | nec in quodlibet *E* | q/ibet (od *ss.*) *C* 28 29 in quolibet alio corpore transfigurari *E* 29 et eadem] et *om. B¹* 30 possint *V* possunt *ω* (poss *B*) 31 misceretur *CB* | atque] & *A* 32 talia] alia *B* | communicant *C* 33 enim *om. A* | aque in *raf. C* 33 34 potest item . . . pati *om. C¹* post communicent (*u. 32*) ea leguntur *B* 34 item] enim *E* | uini *E* 35 quidem *om. E* fuerit quidem *C* 36 non dicuntur] noscuntur *A* | inmixta *ω* 37 uinum *om. E* 38 in mare] in *om. B* 39 sui *om. B* 43 a se et facere et pati *E* | facere pati *C¹* | possint *VA*

45 haec quidem in corporibus neque his omnibus, sed
 tantum quae a se, ut dictum est, et facere et pati
 possunt communi atque eadem materia subiecta. Omne
 enim corpus quod in generatione et corruptione sub-
 sistit communem uidetur habere materiam, sed non
 50 omne ab omni uel in omni uel facere aliquid uel pati
 potest. Corporea uero in incorporea nulla ratione
 poterunt permutari, quoniam nulla communi materia
 subiecta participant quae susceptis qualitatibus in alter-
 utram permutetur. omnis enim natura incorporeae
 55 substantiae nullo materiae nititur fundamento. nullum
 uero corpus est cui non sit materia subiecta. Quod
 cum ita sit cumque ne ea quidem quae communem
 materiam naturaliter habent in se transeant, nisi illis
 adsit potestas in se et a se faciendi ac patiendi, multo
 60 magis in se non permutabuntur quibus non modo com-
 muni materia non est, sed cum alia res materiae fun-
 damento nititur ut corpus, alia omnino materiae sub-
 iecto non egeat ut incorporeum. Non igitur fieri potest,
 ut corpus in incorporalem speciem permutetur, nec
 65 uero fieri potest, ut incorporalia in sese commixtione
 aliqua permutentur. Quorum enim communis nulla
 materia est, nec in se uerti ac permutari queunt. nulla
 autem est incorporalibus materia rebus, non poterunt
 igitur in se inuicem permutari. Sed anima et deus
 70 incorporeae substantiae recte creduntur: non est igitur
 humana anima in diuinitatem a qua assumpta est per-
 mutata. Quod si neque corpus neque anima in diui-

47 eidem materiae *E* 50 in omni *B* 51 in incorp.]
 in corporea *A* 53 susceptis] subiectis *B* | alterutra *E* alter-
 utrum *A* 56 57 quod uero cum *E* 57 cum neque ea *A*
 | eadem *B* 58 habeant in se transeant *C*¹ | habeant *CB*
 59 et pat. *V* 60 permutantur *Vict.* permutabitur *BR*¹ 62
 nititur fundamento *C* | aliq. *C*¹ | subiecta *E* 63 Non *αA*
 nullo *B* 64 corpus *om. E* 66 communionis *E* 67 nec]
 ne *C* | queant *C*¹ 68 est autem *E*¹ | in incorp. *E* | potue-
 runt *C* 69 in se igitur *E* igitur in se *Cψ* 70 credantur
CA 71 assumpta *A*

nitatem potuit uerti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas conuerteretur in deum. multo minus uero credi potest, ut utraque in sese confunderentur, quoniam ⁷⁵ neque incorporalitas transire ad corpus potest neque rursus e conuerso corpus ad incorporalitatem, quando quidem nulla his materia subiecta communis est quae alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At hi ita aiunt ex duabus quidem naturis Christum con- ⁸⁰ sistere, in duabus uero minime: hoc scilicet intendentes, quoniam quod ex duabus consistit ita unum fieri potest, ut illa ex quibus dicitur constare non maneant, ueluti cum mel aquae confunditur neutrum manet, sed alterum alterius copulatione corruptum quid- ⁸⁵ dam tertium fecit: ita illud quidem quod ex melle atque aqua tertium fit constare ex utrisque dicitur, in utrisque uero negatur. non enim poterit in utrisque constare, quando utrorumque natura non permanet, ex utrisque enim constare potest, licet ea ex quibus con- ⁹⁰ iungitur alterutra qualitate corrupta sint. in utrisque uero huiusmodi constare non poterit, quoniam ea quae in se transfusa sunt non manent ac non sunt utraque in quibus constare uideatur, cum ex utrisque constant in se inuicem qualitatum mutatione transfusis. Catho- ⁹⁵ lici uero utrumque rationabiliter confitentur, nam et ex utrisque naturis Christum et in utrisque consistere. Sed id qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. nunc illud est manifestum conuictam esse Eutyichis

73 humanitas *E* 74 conuerteret *A* | uero *om. A* 75
ut *om. C*¹ | in se *E* | transfunderentur *C* fundarentur (*con om., a in e c.*) *B* 78 his] if *C* | est communis *C* 80 hii α |
hi aiunt (*ita om.*) *A* | quidem naturis quidem consistere (*Christum om.*) *E* 81 hoc uero scilicet *E* 84 maneat *B* |
ueluti mel cum aqua conf. *C* 84 85 manet neutrum *B*
86 facit *A* | ita illud α (*ita om. E*) iuxta illud ψ | quidem
om. C 89 utrarumque *E* 90 enī (*ss. aut*) *C* 91 cor-
rupta bis *A* | sint] [t̄ *A* | ex utrisque *V* 94 in quibus αA
in *om. B* | quibus stare *A* | uidetur *E* | constant α constet ψC ²
96 et ex] ex *om. E*¹ 99 conuinctam *E* conuinctum *C*¹ con-
uictam ψC ² *ss.*

100 sententiam eo nomine, quod cum tribus modis fieri
possit, ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut diui-
nitas in humanitatem translata sit aut humanitas in
diuinitatem aut utraque permixta sint, nullum horum
modum fieri potuisse superius dicta argumentatione
105 declaratur.

VII Restat ut, quemadmodum catholica fides dicat,
et in utrisque naturis Christum et ex utrisque con-
sistere doceamus. Ex utrisque naturis aliquid consistere
duo significat; unum quidem, cum ita dicimus aliquid
5 ex duabus naturis iungi sicut ex melle atque aqua.
id autem est ut ex quolibet modo confusis, uel si una
uertatur in alteram uel si utraeque in se inuicem mi-
sceantur, nullo modo tamen utraque permaneant. se-
cundum hunc modum Eutyches ait ex utrisque naturis
10 Christum consistere. Alter uero modus est ex utrisque
consistendi quod ita ex duabus iunctum est, ut illa
tamen ex quibus iunctum esse dicitur maneant nec in
alterutra uertantur, ut cum dicimus coronam ex auro
gemmisque compositam. Hic neque aurum in gemmas
15 translatum est neque in aurum gemma conuersa, sed
utraque permanent nec formam propriam derelinquunt.
talìa ergo ex aliquibus constantia et in his constare

100 eo nomine α eo modo ψ | feri E 101 ut *om.* E 102
umanitatem E 104 posse B

Cap. VII] 3 4 doceamus. Ex utrisque naturis aliquid
consistere duo significat α doceamus. Duplex quidem modus
est (est *om.* A) qui unum ex duobus consistere (consiste B)
significat ψ 4 unus quidem A 5 sicut et melle et aqua
 C 6 ut ex] ut *om.* B 7 utraque E | inuicem misceantur
 CB inuicem *om.* A misceantur inuicem EV 9. ex utr.] & utr.
 A 11 ita] iā B | iunctum] l'unitum *ss.* C 12 13 ne in
alterutrum E | uertantur] *ss.* l'v (*i. e.* uertuntur) A^2 14 in
gemmis B neque aurum (in *om.*) C^1 hic neq; | aurū ///
gēma conuersa. sed (ī *mg. postea add., post aurū er.* in, gēma
ex gēma c.) A | gemmę conuersę E 16 derelinquunt E^1 de-
relinquent A 17 talia ergo ex aliquibus constantia α tales
ergo modi sunt. ex quibus constantia ψ | et in his] et *er.* C
om. V 18 constare B

dicimus ex quibus consistere praedicantur. tunc enim possumus dicere coronam gemmis auroque consistere, sunt enim gemmae atque aurum in quibus corona consistat. nam in priore modo non est mel atque aqua in quibus illud quod ex utrisque iungitur constet. cum igitur utrasque manere naturas in Christo fides catholica confiteatur perfectasque easdem consistere nec alteram in alteram transmutari: iure dicit et in utrisque naturis Christum et ex utrisque consistere. in utrisque quidem, quia manent utraeque, ex utrisque uero, quia utrarumque adunatione manentium una persona fit Christi. Non autem secundum eam significationem ex utrisque naturis Christum iunctum esse fides catholica tenet, secundum quam Eutyches pronuntiat. Nam ille talem significationem coniunctionis ex utraque natura sumit, ut non confiteatur in utrisque consistere neque enim utrasque manere: catholicus uero eam significationem ex utrisque consistendi sumit quae illi sit proxima eamque conseruet quae in utrisque consistere confitetur. Aequiuocum igitur est ex utrisque consistere ac potius amphibolum et gemina significatione diuersa designans. una quidem significatione non manere substantias ex quibus illud quod copulatum est dicatur esse coniunctum, alio modo significans ita ex utrisque coniunctum, ut utraque permaneant. Hoc igitur expedito aequiuocationis atque ambiguitatis modo nihil est ultra

18 praedicantur *EA* praedicamus *CB* 19 gemmisq; *B*
 20 gemmae *om. B* | adque *B* | in quibus αA ex quibus *B*
 quibus *V* | confitatur α constat *A* fit *B* 22 constat *A* 23
 igitur *E* | permanere *A* 24 confiteatur αA^2 confitetur ψ |
 consistere α persistere ψ 25 iure // dicitur *A* | dicit α dicitur
 ψ | et in] ex E^2 26 naturis *om. C* | et in utr. *E* 27
 utraque Ex trisque *E* 29 aũ *C* 30 ex *om. B* 31 euti-
 de^s *C* enticif *B* 32 talem *om. B* | coniunctionis *B* 33 34
 neque enim αR^1 enim *om. \psi* 34 utraque R^1 36 confer-
 uat *B* 37 consistere uideatur (*pr. ss. l'confiteatur*) *A*
 38 amphibolum *E* amphiboloum *A* 39 designans *EA* signifi-
 cans *CB* 42 coniunctu^s *C*² 43 modo αA^1 nodo *B* l' nodo A^2

quod possit opponi, quin id sit quod firma ueraque
 45 fides catholica continet: eundem Christum hominem
 esse perfectum eundem deum eundemque qui homo sit
 perfectus atque deus unum esse deum ac dei filium,
 nec quaternitatem trinitatis astrui, dum homo additur
 supra perfectum deum, sed unam eandemque personam
 50 numerum trinitatis explere. ut cum humanitas passa
 sit, deus tamen passus esse dicatur, non quod ipsa dei-
 tas humanitas facta sit, sed quod a deitate fuerit as-
 sumpta. Item qui homo est dei filius appellatur non
 substantia diuinitatis sed humanitatis, quae tamen diui-
 55 nitati naturali unitate coniuncta est. Et cum haec
 ita intellegentia discernantur permisceanturque, tamen
 unus idemque et homo sit perfectus et deus: deus
 quidem, quod sit ex patris substantia genitus, homo
 uero, quod ex Maria sit uirgine procreatus. Item qui
 60 homo, deus eo quod a deo fuerit assumptus. et qui
 deus, homo, quoniam uestitus homine sit, cum in una
 eademque persona aliud sit diuinitas quae susceperit,
 aliud quam suscepit humanitas: idem tamen deus atque
 homo est. Nam si hominem intellegas, idem homo est
 65 atque deus, quoniam homo ex natura, deus assumptione.
 Si uero deum intellegas, idem deus est atque homo,

48 nec quatern.] nec uel quantitatem *A* | trinitati *A* |
 adstrui *A* | additur homo *E* 49 un // (II *litt. er., al. ss. am*)
C 51 non quod *EA* non quo *CB* 52 assumpta fuerit *B*
 54 55 diuinitas naturalis humanitati coni. *E* 55 56 ita haec
E. ita *om. B* 56 discernuntur *E*¹ 57 et homo *om. A* |
 sit α *om. B* est *AC*² 58 quod ipse sit *CA* ipse *om. EB* |
 ex *om. E*¹ | genus *B* 59 uero est quod *A* | itemque *CA*
 que *om. EB* 60 deus est eo *E* 61 deus idem homo *E* |
 uestitus homine *EA* hom. uest. *CB* | cumque in *A* 61 62
 in una eademque *EB* in eadem *CA* 63 aliud quam α aliud
 est quam ψ | humanitas quam suscepit *B* 63 64 deus est
 adque homo *B* | est] sit *E* 64 hominem christum intellegas
E christum *om. C\psi* 64 65 idem homo est... assumptione
om. A 64 quoniam homo ex n. d. assumptione *om. E* deinde
A inter intellegas (64) et Si uero interposita habet haec: idem
 deus est. | deus ex assumptione nature *B* 66 deus *om. B* |
 adque *B*

quoniam natura deus est homo assumptione. fitque in eo gemina natura geminaque substantia, quoniam homo deus una persona, quoniam idem homo atque deus. mediaque haec est inter duas haereses uia sicut uirtutes quoque medium tenent. omnis enim uirtus in medio rerum decore locata consistit. siquid enim uel ultra uel infra quam oportuerit fiat, a uirtute disceditur. medietatem igitur uirtus tenet. Quocirca si quatuor haec neque ultra neque infra esse possunt ut in Christo, aut duae naturae sint duaeque personae ut Nestorius ait, aut una persona unaque natura ut Eutyches ait, aut duae naturae sed una persona ut catholica fides credit, aut una natura duaeque personae, quod nullus adhuc haereticus attigit. cumque duas quidem naturas duasque personas in ea quae contra Nestorium dicta est responsione conuicerimus: unam uero personam unamque naturam esse non posse Eutyche proponente monstrauius neque tamen tam amens quisquam huc usque exstitit, ut unam naturam in eo crederet sed geminas esse in eo personas: restat ut ea sit uera quam fides catholica pronuntiat geminam substantiam sed unam esse personam. Quia uero paulo ante diximus Eutychen confiteri duas quidem in Christo ante adunationem

67 deus natura *B* | assumptione *A* | fit (que *om.*) *B* 68 69 homo deus α homo et deus ψ 70 unaque *V* 71 est haec *A* est *om.* *B* | hereses *EB* 72 decore *om.* *E* | si quid enim *EAC*² *Vict.* si quidem *B* si q/// (id n ss.) *C* 73 discedit *E* 74 *unor* *C* 75 neque ultra neque infra esse possunt *E* neque ultra esse possunt neque infra *A* neque infra *om.* *C*¹*B* (ss. *C*²) | in alio (ss. $\chi\rho o$) *C* 76 aud *E*¹ 77 aut una natura (*al.* ss. persona) *C* 80 81 quod ... attigit *EAC* *mg.* *al.* (q. nullus adhuc hereticus ^h *a.* *E* q. adhuc nullus attigit hereti | *C* q. n. h. adhuc attigit *A*) *om.* *C*¹*B* 84 unam (que *om.*) *E* | ut eutiche *A* 85 monstrauius *V* | tamen tam *A* tam tam *E* tñ tñ *C* tantum (tam *om.*) *B* tam *V* 85 exstitit αB (ext. *C*) extiterit *VA* | nat. in eo crederet *E* in eo cred. nat. *B* in eo nat. cred. *CA* 85 86 genas (mi ss.) esse in eo personas *E* in eo *om.* ceteri 86 uera ratio quam *A* 88 ante paulo *A*

90 naturas, unam uero post adunationem, cumque hunc errorem duplicem interpretaremur celare sententiam, ut haec adunatio aut generatione fieret, cum ex Maria corpus hominis minime sumeretur aut sumptum quidem ex Maria per resurrectionem fieret adunatio, de utrisque quidem partibus idonee ut arbitror disputatum est. 95 Nunc quaerendum est, quomodo fieri potuerit, ut duae naturae in unam substantiam miscerentur.

VIII Verumtamen est etiam nunc et alia quaestio quae ab his inferri potest qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt, sed alias fuisse sequestratum praeparatumque quod in adunatione ex Mariae 5 utero gigni ac proferri uideretur. Aiunt enim: si ex homine sumptum est corpus, homo uero omnis ex prima praeuariance non solum peccato et morte tenebatur, uerum etiam affectibus peccatorum erat implicatus, eaque illi fuit poena peccati, ut, cum morte teneretur obstrictus, 10 tamen esset reus etiam uoluntate peccandi: cur in Christo neque peccatum fuit neque uoluntas ulla peccandi? et omnino habet animaduertendam dubitationem talis quaestio. si enim ex carne humana Christi corpus assumptum est, dubitari potest, quatenus caro haec 15 quae assumpta sit esse uideatur. eum quippe saluauit quem etiam assumpsit. sin uero talem hominem assumpsit qualis Adam fuit ante peccatum, integram uide-

91 duplicem *C* 92 gñe (*ss.* generatione) *C*¹ | maria] materia *B* 93 sumpto *V* 94 maria] materia *B* | maria feret (*i ss.*) per *C* 95 idonee *Eψ* | ut arbitror idonee *C* | disputatū (*tum ss.*) *C* 96 potuit *B*

Cap. VIII] 1 Verumtamen — quaestio *αΑ* (& pro etiam *C*) Nec non et alia quaedam nascitur quaestio *B* 3 esse *om.* *E* 7 mariae] ma//riē (*te er.*) *B* 5 ac] atque *A* 6 est *om.* *A* | prima *om.* *C* 7 peccat//// *E* 8 impl. *E* impl. *CA* implicatus *B* | eaque *C*¹ 9 astrictus *Vict.* | τῷ *A* 10 etiam *om.* *E* 13 talisq.] illa *q.* *A* | talis quaestio dubitationem *E* | enim *om.* *E* enim *bis A* 14 assumptum *A* | q̄/nā/ *C* quae *B* | haec caro *A* 16 assumpsit *E* | Si uero *E* 17—20 ante peccatum... qualis Adam fuit *om.* *E* 17 integram quidem uidetur *B*

tur humanam assumpsisse naturam, sed tamen quae medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest, ut talem assumpserit hominem qualis Adam fuit, ²⁰ cum in Adam potuerit esse peccandi uoluntas atque affectio? unde factum est, ut etiam praetergressis diuinis praeceptis inoboedientiae delictis teneretur astrictus. In Christo uero ne uoluntas quidem ulla creditur fuisse peccandi, cum praesertim si tale corpus hominis assumpsit quale Adae ante peccatum fuit, non debuerit esse mortalis, quoniam Adam, si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. cum igitur Christus non peccauerit, quaerendum est cur senserit mortem, si Adae corpus ante quam peccaret assumpsit. Quod si talem ³⁰ statum suscepit hominis qualis Adae post peccatum fuit, uidetur etiam Christo non defuisse necessitas, ut et delictis subiceretur et passionibus confunderetur obductisque iudicii regulis bonum a malo non sincera integritate discerneret, quoniam has omnes poenas Adam delicti praeuaricatione suscepit. Contra quos respon- ³⁵ dendum est tres intellegi hominum posse status: unum quidem Adae ante delictum in quo, tamenetsi ab eo mors aberat nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo uoluntas esse peccandi: alter in quo mutari ⁴⁰ potuisset, si firmiter in dei praeceptis manere uoluisset.

19 egeat *B* 20 hominem *om. C* 21 uoluntas pec-
candi *E* | adque *B* 22 effectio *E* | etiam *om. A* 23 in-
oboedi/entiae (*r er.*) *A* | inoboed. *ψ* inobed. *α* | delictis in adam
ten. *B* | adstrictus *EA* astrictus *BC*² affectus *C*¹ 24 nec]
ne *V* | ulla *om. B* | cred. esse *C* 26 quale ante peccatum
adde fuit *C* 27 si adam non *A* 28 nulla ratione mortem
A 30 peccasset *E* | assumpserit *A* 31 hominis suscepit *A*
| adde *C* 32 etiam christo *EA* etiam in *om. sed adest inter-*
stitium III litterarum C etiam in christo *B* | fuisse non defuisse
B 35 discernet *A* 36 praeuaricationem *C* 37 est *om.*
B | intellegi tres *E* | intellegi *////* posse hominum posse (*ho-*
minum *er.*) *B* 38 ante adq̃ *A* | tamenetsi *E* tamenetsi *Cψ* 39
potuerat *A* 40 esse uoluntas *B* | alter uero est in quo *B*
41 posset *////* si *B* | manere | (*t er.*) *B* | noluisse *E*²

tunc enim id addendum foret, ut non modo non peccaret aut peccare uellet, sed ne posset quidem aut peccare aut uelle delinquere. Tertius status est post
 45 delictum in quo mors illum necessario subsecuta est et peccatum ipsum uoluntasque peccati. Quorum summatum atque contrariorum haec loca sunt: is status qui praemium esset, si in praeceptis dei Adam manere uoluisset et is qui poenae fuit, quoniam manere noluit.
 50 in illo enim nec mors esset nec peccatum nec uoluntas ulla peccandi, in hoc uero et mors et peccatum et delinquendi omnis affectio omniaque in perniciem prona nec quicquam in se opis habentia, ut post lapsum posset adsurgere. Ille uero medius status in quo praesentia
 55 quidem mortis uel peccati aberat, potestas uero utriusque constabat, inter utrumque statum est collocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corporeae naturae singulas quodammodo indidit causas; nam quod mortale corpus assumpsit, ut mortem a genere humano fugaret,
 60 in eo statu ponendum est, quod post Adae praeuariationem poenaliter inflictum est. Quod uero non fuit in eo uoluntas ulla peccati, ex eo sumptum est statu qui esse potuisset, nisi uoluntatem insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status id est medius,
 65 ille scilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat

42 id *om.* *V* | modo . . . peccaret (*lac. III litt.*) *B* non *om.* *C*¹ 43 nec *C?V* | posse *A* 44 derelinquere *A* 45 illum sequuta ÷ necessario subsecuta est *B*¹ | sequuta *V* 46 uoluntasque *C*¹ | peccati *αB* peccandi *AE*² | quorum *ExR*¹ *Vict.* quarum *C?V* | summatum *R*¹ *Vict.* 47 haec locuta *E* loca haec *B* | is ille [status *V* | *status *E* 48 qui primum *A* | ēē^τ *C* 49 et // if *C* | pene /// fuit (cēt *er.*) *B* | uoluit *E*¹ 50 peccandi *CψE*² peccati *E*¹*R* 53 quoq; *B*¹ et *C*¹ ni *f.* quicq; *B*² qsq̃ *C* 54 adf. *EA* | praesententia *E* 55 utrisque *B* 55 56 utr. naturae constabat *C* 56 est *om.* *A* | collocatus xpc. nec totum sumpsit ab illis sed quoddam ab utrisque. Ex his igitur *etc.* *A* 57 corporeae christus *B* | corpore *Vict.* sui corporis *E* | naturae suae *C?V* suae *om.* *Ex* 58 qd adm *A* 62 peccati *α* peccandi *ψE*² | statu sumptum est *C* | est *om.* *B* 63 effect *C* 64 tertius] totus *C*¹ 65 eo *om.* *E*¹

et adesse poterat delinquendi uoluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet ut accepta digereret, ut laberetur in somnum et alia quae ei non defuerunt humana quidem sed concessa et quae nullam poenam mortis inferrent. quae omnia habuisse Christum ⁷⁰ dubium non est. nam et manducauit et bibit et humani corporis officio functus est. neque enim tanta indigentia in Adam fuisse credenda est, ut nisi ex omni ligno escam sumeret uiuere non potuisset, sed, si ex omni ligno quidem escam sumeret, semper uiuere potuisset ⁷⁵ hisque non mori. idcirco paradisi fructibus indigentiam explebat. quam indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate non necessitate. et ipsa indigentia ante resurrectionem in eo fuit, post resurrectionem uero talis extitit, ut ita illud corpus in- ⁸⁰ mutaretur humanum, sicut Adae praeter praeuaricationis uinculum mutari potuisset. quodque nos ipse dominus Iesus Christus uotis docuit optare, ut fiat uoluntas eius sicut in caelo et in terra et ut adueniat eius regnum et nos liberet a malo. Haec enim omnia illa beatissima ⁸⁵ humani generis fideliter credentium inmutatio deprecatur.

Haec sunt quae ad te de fidei meae credulitate scripsi. Qua in re si quid perperam dictum est, non ita sum amator mei, ut ea quae semel effuderim meliori ⁹⁰ sententiae anteferre contendam. Si enim nihil est ex

67 ac] et *E* | ut acc. *E* ut om. *A* & acc. *ψ* 68 degeret *C*¹ digeret *A* 70 penam *C* 71 nam ut *E*¹ et om. *C* | ac bibit *B* 72 officio // functus (de *er.*) *E* | tanta indig. α tanta om. *ψ* 73 defuisse *A* | credendū *C* 73 74 nisi ex omni quidem (quidem om. *C*) ligno escam (escam *E*) sumeret α nisi manducaffet *ψ* 75 ligno quidem α quidem ligno *ψ* | uiuere /// pot. (non *er.*?) *C* 76 hisque] isque *R* atque *E* 80 exst *A* 80 81 inmutaretur α (inm. *C*) mutaretur *ψ* 82 quodque] quod *A* q/// *C* 84 et ut] et om. *V* | regnum eius *B* 85 et nos] id ~ ut nos *B* | liberaret *R* 86 inmutatio α immutatione fieri *ψ* | deprecatur α deprecamur *B* deprecamur *A* 88 EPILOGVS *E* | ad te] ante *B* | de meq̃ fidei *B* 88 scripsi α digessi *B* | edictum *E*

nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare
debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona qui solus
est bonus, illud potius bonum esse credendum est quod
⁹⁵ illa incommutabilis bonitas atque omnium bonorum
causa perscribit.

94 quod] qđ/ *C* 95 incommutabilitatē *E* 96 per-
scribet; *C*¹ | FINIT *E* EXPLICIT *C* *om. A* EXPLICIT. LIB BŌ · CON-
TRA EUTICHEN ET NESTORIŪ · dñs dñs mñs xp̃s lucis creator *B*

I INDEX METRICVS

crucem (†) adposui in indice simplicium metrorum carminibus quae constant uersibus compositis. haec collegi altera parte. quae continuo metro decurrunt, maioribus numeris indicaui in A et B: minoribus carmina δίκωλα signifi-caui, quae tertia indicis parte C recensentur.

A METRA SIMPLICIA

I TROCHAICOS non nisi aliis metris copulatos auctor adhibuit.

1 trochaica penthemimeris (i. e. prior pars sapphici) cum adonio copulata IIII 5† (11)

2 dimeter acatalectus, cum anacreontio IIII 2† (10). arsibus non solutis.

3 dimeter brachycatalectus (ithyphallicus) alcmanio subicitur V 5† (15) arsibus non solutis.

II IAMBICI

1 iambici penthemimeris (i. e. prior pars alcaici hendecasyllabi quem spreuit Boetius) cum adonio coniuncta IIII 5† (11)

2 dimeter acatalectus II 7 III 8 IIII 1 (13. 11. 15)

trimetro iambico uel asclepiadeo uel alcmanio subiecit Boetius. tertia sede anapaestus semel (II 7, 16 *rigidus Cato*)*); caesura post thesin tertiae sedis uel, si ibi est omissa (quod duodeciens factum), post thesin alterius sedis.

3 trimeter acatalectus II 7 III 3 (13. 3) dimetro iambico uel pentametro praemissus. anapaestus in prima sede bis (II 7, 15 III 3, 3), in paenultima quater (II 7, 1. 9.

*) cf. Senecae Med. 781 (*qui uirus herculeum bibit*) Martialis I 49, 42 (*cum fuma quod satis est habet*)

15. 25.); tribrachus in altera sede bis (II 7, 11. 13) in tertia semel (ib. 13) in quarta semel (ib. 25); soluti pedes bini in tribus uersibus (II 7, 13. 15. 25); paenultima iambica ter (II 7, 5. 19 III 3, 5.), ceterum spondaica.

4 trimeter acatalectus claudus II 1 III 11 (9. 16) paenultima spondeum habet duodeciens, quod reicit Terentianus 2408 sqq. neque Ansonius spondeum in hunc locum admisit. anapaestus in prima sede bis (II 1, 4 III 11, 5); tribrachus in altera sede ter (II 1, 5. 6. III 11, 5); binae solutiones semel admissae (III 11, 5); caesura ubique penthemimeris.

III DACTYLICI

1 dimeter catalecticus in disyllabum (adonius) I 7 I 2 † III 5 † III 7 (32. 27. 22. 1) acceptissimus Boetio uersus. κατὰ τριχὰς usurpauit I 7 ut Terentianus 2161 sqq. Martianus II 125 Ennodius in paraenisi didascalica atque in carminum libro I mansitque hic usus per medium aeuum*). Cum trimetro dactylico catal. in syll. copulatur I 2, cum trochaica uel iambica penthemimeri III 5, denique sapphici carminis III 7 clausula praeunte Seneca. — De anapaestis adoniorum similibus infra exponetur: ne clausula quidem carminis V 3 uerus adonius est

2 trimeter acatalectus

cum pyrrhichio copulatus (metrum phaliscum) III 1 † (13)

3 trimeter catalecticus in syllabam

cum adonio copulatum I 2 † (27) — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ —

4 tetrameter acatalectus (alcmانيus) I 3 III 1 V 5 † (5. 15. 15) — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — | $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ continuus alcmانيis quales Seneca alique fecerunt Boetius abstinuit: aliis metris uel subiunxit (hexametro) uel praemisit (dimetro iambico) uel denique in unum uersum copulauit (dim. troch.) frequens est apud eum contractio thesium, quin etiam binos spondeos admisit; caesura ubique post tertiam arsin. In V 5 ultima syllaba ithyphallico praecedens nusquam producitur. quam legem quamquam Seneca quoque obseruauit, auctor in I 3 et III 1 aliquotiens neglexit.

5 tetrameter catalecticus in disyllabum V 2 (13)

— $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ | — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$ — $\overline{\text{u}}\overline{\text{u}}$

κατὰ τριχὰς Boetius solus inter latinos poetas adhibuit. caesura ante adonium non nisi bis neglecta (u. 4. 10.). prior pars duobus dactylis constat quater, duobus spondeis octiens, spondeo et dactylo semel; adonius ubique purus. anapaesticos dimetros Obbarius falso existimabat: nam ut taceam caesuram bis neglectam, purus anapaestus ne semel quidem legitur atque numerus anapaesticorum qui dactylicorum te-

*) exempla sint Sti Patricii carmen, Pauli Diaconi, Herimanni contracti, Theobaldi physiologi auctoris aliorumque.

trametrorum sint similes, in boetianis carminibus perexiguus est; quattuor enim leguntur in CLXV uersibus.

6 tetrameter catalecticis in syllabam. III 6 † (9)

— — — — —

cum anacreontio copulatus*). meris dactylis semel constat (u. 13), spondeus in prima ter, in altera quater, in tertia quoque quater. bini spondei in eodem uersu ter deprehenduntur (u. 9. 11. 15). ante commissuram semper longa syllaba seruatur.

7 pentameter elegiacus I 1 V 1 III 3 III 4
uel hexametro (bis) uel trimetro iambico uel hendecasyllabo subiectus.

8 hexameter herous III 9 I 1 V 1 I 3 (28. 11. 6. 5)
κατὰ τριχὺς semel, cum pentametro bis, cum alcmanio semel coniunctus.

III ANAPAESTICI

1 dimeter acatalectus I 5 III 2 III 6 V 3 (48. 38. 48. 31 = 165) de boetiano huius metri usu diximus in praefatione ad Senecae tragoedias p. XII.

In exitu uersuum auctor non raro admisit hiatum uel breuem syllabam (32 uersibus); in caesura quoque libri perperam breuem syllabam habent I 5, 6 (*totis fratris obuia flammis*); librarii culpa semel caesura neglecta V 3, 6 (*An nulla est discordia ueris*) quod nequit eo defendi, quod non raro in aliis metris praecipue in hendecasyllabis post praepositiones uel ante *que* encliticum auctor uersum incidit (uelut III 1, 3 *flicem*|*que* V 2, 5 *per*|*rumpere* I 4, 6 *ex*|*citantis* 14 *im*|*potentis* III 10, 13 *ex*|*citat**que* III 4, 5 *im*|*probis* III 4, 1 *ex*|*citare* 7 *dis*|*sident**que*). — In monometris quae caesura existunt non nisi una plerumque solutio admissa est: anapaestus cum dactylo bis tantum legitur (III 2, 10 III 6, 29; quominus I 5, 30 transpositis uocibus eandem pedum coniunctionem cum L. Muellero efficiamus, prohibet sensus). *dactylus cum dactylo* quater (III 2, 11. 19. V 3, 13. 27). ne *anapaesti* quidem duo nimis frequenter committuntur (26 exempla habes, quorum 16 in priore uersus parte, 10 in posteriore); pro anapaesto dactylus ponitur plerumque sic ut euadant *adonii* quorum 18 ante caesuram, 126 post caesuram inueniuntur. *spondeo dactylus* septiens subiungitur: I 5, 16. 33. 37. III 6, 19. 26. V 3, 6 haec in priore parte, in altera III 6, 20 *elementa modis* | *ut pugnancia*. cui addas eadem ratione formatum, dum modo emendationem meam probes, I 5, 45 *homines quatinus* | *fortunae sale* (*salo* libri). *spondeus cum spondeo* frequens concurrit in priore hemistichio

*) κατὰ τριχὺν usurparunt praeter Terentianum Ausonius Prudentius medique aevi scriptores uelut Saxo grammaticus Herimannus Theobaldus.

(46), non nisi bis in altero (I 5, 44 et V 3, 6) eademque fere ratione *spondeum anapaesto* praemisit uel subiunxit: subiunxit 45 et 10, praemisit 27 et 13 uersibus. — De monometris, quibus rarius quam Seneca usus est, infra dicetur.

2dimeter catalecticus (paroemiacus) **II 5 III 5** (30. 10)

— — — — —

non nisi continuos eius generis uersus fecerunt latini poetae aetate inferiores: Terentianus 1812—1838 Ausonius*) Hosidius Geta**) neque ab hac ratione discessit Boetius. posterior pars pura seruatur, prior plerumque spondeum continet cum anapaesto, rarius duo anapaestos uel duo spondeos (illud nouiens, hoc quinquiens), quater anapaestus spondeo praemittitur.

3 monometri singuli inter dimetros non nisi bis inueniuntur (I 5, 36. VI 3, 31) alter in fine carminis adiectus. uterque adonii formam seruat.

V IONICI

1 dimeter acatalectus (anacreontium) **III 6 † IIII 2 †** (9. 10.) — — — — copulatus cum tetrametro dactylico catal. in syll. et troch. dim. acat. Non raro ubi a spondeo incipit uersus, accentu efficitur pherecrateo similis e. g. **IIII 2, 4. 8. 14. 16. 18:** reuera non sunt pherecratei: nam nouiens basis est anapaestica quam in ueris pherecrateis bis tantum auctor admisit. spondeo autem prima sede deciens utitur Boetius. unde prodiit ionicorum forma ceteris latinis poetis prorsus inusitata.

2 infracta ionicorum forma bis usus est poeta **III 7 II 4** (11. 6) — — — — continuus uersibus in tertio libro (cf. Terentianus 2484 sqq.), in secundo libro pherecrateum submisit. Contracta basi Seneca usus erat in Medea, quem et Boetius secutus est et rarius quidem Symmachus ep. I 8 (Meyeri Anth. 268. cf 309 et 320 = 298 et 309 ed. Ries.). Iambum a prima sede auctor prorsus exclusit, anapaestum in **III 7** ubique seruauit, in **II 4** ter cum spondeo commutauit.

VI LOGAEDICI

1 pherecrateus **II 2 II 4** (10. 11.) — — — — Boetius et asclepiadeum et ionicum praemisit. praeterea basin anapaesticam exhibuit bis (**II 2, 14** *alios pandit hla-tus II 4, 8 bibulas uitet harenas*).

2^a glyconeus **I 6 II 8 III 12 V 4 II 3** (22. 30. 58. 40. 9)

— — — — —

κατὰ τριχὰς graecorum nemo, latinorum praeter Boetium

*) Parent. 17, ubi u. 13 (*mente bonus ingenio ingens*) corruptus legitur. An merito bonus?

) adde Martianum **II 123 hunc secutus est Saxo grammaticus, Boetium Liudprandus Dudo Herimannus.

(qui semel sapphico subiunxit) Seneca Terentianus (1—84, 2606—42, 2666—88, 2726—45, 2782—92) Septimius (apud Terentianum 2629 s. 2632 s. 2635 s. *) Basis apud nostrum plerumque spondaica, quinquens iambica**) (III 12, 29 V 4, 11. 13. 38 II 3, 16)

2^b glyconeus ex trochaica basi incipiens IIII 3 (39)

— ~ — ~ — ~ —
hoc metrum Boetius ex Senecae Oedipo 903—935 repetiuisse uidetur (excepta dactyli contractione) cui exemplum praebuit Catallus c. XXXIII uid. Observatorum in Senecae tragicodis librum p. 21.

3 hendecasyllabus I 4 III 10 III 4 IIII 4 (18. 9. 4. 6)

— — — ~ — | ~ — ~ — ~
semel continuo cursu, ceteris carminibus praemissus sapphico uel alcaico uel pentrametro.

In c. III 10 hoc metrum in pares tantum uersus occupat: igitur u. 2 in sapphicum mutandus erat. basis semper spondaica praeter III 4, 6 (*Quis illos igitur putet beatos*); caesura plerumque post choriambum (sexiens post monosyllabas praepositiones), quinquens post quintam syllabam.

4 alcaicus decasyllabus III 4 (4)

— ~ — ~ — | ~ — ~
subiectus hendecasyllabo. caesura ter post septimam, semel post sextam syllabam.

5 sapphicus hendecasyllabus II 6 IIII 7 III 10 II 3 (17. 34. 9. 9.) — ~ — — — | ~ — ~ — ~ κατὰ τριγώνου nemo graecorum, latinorum Seneca eiusque sectator Boetius atque Luxorius (Anthol. n. 294 311 326 358). adonius in fine c. IIII 7 additus. hendecasyllabo subiectus semel (de III 10 u. 2 u. supra), semel praemissus glyconeo. caesura ubique post quintam syllabam, quarta syllaba semper producta, uersus igitur prorsus ex seuera norma neroniani aevi formatus.

6 asclepiadeus minor dodecasyllabus II 2 III 8 (10. 11). — — — ~ — | — ~ — ~ — praemissus pherecrateo aut dimetro iambico.

caesura nusquam neglecta; ante caesuram plerumque uox anapaestica, iambica quinquens, choriambica ter, ne

*) inter sequioris aevi poetas Liudprandus Dudo Herimannus Saxo.

**) quam Terentianus euitauit praeter u. 2634 qui propter artis uocabulum quod est *trochaus* excusari potest (nam u. 2641 sine dubio *binos* legendum pro uoce *duos*) uelut idem eadem de causa ex iambo incipere iussit asclepiadeum u. 2678 (*epodum ex geminis subicit alterum*) caesuramque neglexit u. 2705 (*hanc docti tetracolon uocitant strophē*)

semel quidem monosyllaba. igitur Senecae normam Horatio seueriorem auctor secutus est.

B METRA CONPOSITA

1 trimeter dactylicus cum pyrrhichio (phaliscium) **III 1** (13) — ∞ — ∞ — | ∞ ∞ ∞ Terentianus u. 1991 ab Sereno inuentum ait: ipse adhibuit 1992—2000 subiunctis Sereni uersibus 2001—4 uid. praeterea Seruius **VIII 1** (p. 374 Gaisf.) Victorinus **III 14**, 9. 15, 6. Caesuram post arsin tertii pedis ne semel quidem Boetius neglexit eandemque legem et Serenus et Terentianus sibi dixisse uidentur; nam Terentiani u. 1998. et Sereni qui est apud Seruium ex nominibus propriis excusationem habent; quod autem in Terentiano u. 1996 legitur: *uel si ponitur unus alius* corruptum esse uel rhythmus prodit. mihiq; potius auctor scripsisse uidetur sic: *unus sit positus uel alius*. Quare hic uersus rectius trimeter catalecticis in syllabam cum paeone quarto dicetur.

2 tetrameter dactylicus acatalectus (alcmanius) cum ithyphallico (archilochius maior) **V 5** (15)

— ∞ — ∞ — | ∞ — ∞ || — ∞ — ∞ — ∞

Horatius more graecorum huic metro epodum alius generis subiunxit (**I 4**). praeter Terentianum 2920 sqq. continuos archilochios inter latinos solus Boetius uidetur conscripsisse legibus horatianis obseruatis. nam caesura ubique est penthemimeris, incisio ante ithyphallicum. quartus pes semper est dactylus neque umquam admittitur hiatus.

3 tetrameter dactylicus catalecticis in syllabam cum anacreontio **III 6** (9)

— ∞ — ∞ — ∞ — || ∞ — — ∞ — —

Metrum Boetio proprium.

Falso binos uersus fecerunt edd. priores. uetustissimi libri non distinxerunt praeter E in quo duae columnae factae sunt quarum altera tetrametros continet initialibus minio pictis, altera anacreontios maioribus quidem litteris incipientes sed atramento exaratis; praeterea interstitia quae erant inter tetrametrum atque anacreontium, librarius lineis atramento ductis, quo coniungeret uersus distractos, expleuit. Boetius ante commissuram syllabam longam seruauit.

4 dimeter trochaicus acatalectus cum anacreontio **III 2** (10) — ∞ — ∞ — ∞ — ∞ || ∞ — — ∞ — — Boetianum inuentum. hiatus non admissus est in commissura. Falso dirimunt edd. priores contra auctoritatem uetustissimorum librorum (TDHR al.) excepto Emmeramensi (E) cui accedunt CA. de K non liquet.

5 trochaica penthemimeris cum adonio } IIII 5
 6 iambica penthemimeris cum adonio } (11.11.)

— — — — —
 — — — — —

Haec metra quin ex imitatione corruptorum canticorum, quae sunt in Oedipo Senecae atque in incerti auctoris Agamemnone, originem traxerint nullus dubito. Caesura ubique ante adonium, adonius integer. In trochaeis semel dactylus pro spondeo (5 cum nimis celeres) quod non ausim defendere.

Iambicum breui syllaba bis tantum incipit (2. 20); in altera sede tribrachys semel (20 stupetque subitis). Ante caesuram brevis syllaba in arsi*) producitur bis (6: legem stupabit aetheris alti 19: cuncta quae rara prouehit aetas — ubi raro codicis Gothani est scriptura —) nam producendi uim litterae pr non habent (uid. II 6, 15). Corruptus est u. 21: cedat inscitiae nubilus error, alia enim synizesis exempla a Boetii opere absunt, nec sanatus ille uidetur Callyi coniectura, qui insciti reponendum putabat.

7 trimeter dactylicus catalecticis in syllabam cum adonio I 2 (27) — — — — — metrum Boetio proprium effectum ex hendecasyllabo altero Terentiani 1946 sqq.**) ita ut pro spondeo uersum incipiente dactylus positus sit nouiens, pro dactylo alterius sedis spondeus sexiens. Quattuor igitur prioris partis schemata prodeunt:

- a) — — — — — semel (u. 6)
- b) — — — — — quae primaria est forma in XVII uersibus adhibita
- c) — — — — — quater (u. 2. 7. 14. 27.)
- d) — — — — — quinquiens (u. 3. 5. 13. 20. 24.)

Caesura ubique obseruatur post tertiam arsin.

Possis etiam hunc uersum natum putare simili ratione eius qua metra carminis IIII 5 a Boetio effecta sunt, nempe ut asclepiadei priorem partem adonio continuare uoluerit, ut ibi alcaici et sapphici. Verum enim uero hoc quominus probemus impedit dactylus nouiens positus pro spondeo, spondeus sexiens pro dactylo, cum in illo carmine semel tantum uel bis legem metri sustulerit.

*) at haec ratio non adhibenda V 3, 14 ubi nota aperte falsum est.

**) idem metrum sic describit Ausonius epist. IIII 88 sqq. „Sunt quos hexametri creant reuulsi, Vt penthemimeris prior locetur, Tum quod bucolice tome relinquit.“

C STROPHARUM GENERA

ex binis uersibus composita, ab ipso Boetio inuenta
praeter primum et duodecimum.

1 metrum elegiacum I 1 V 1

2 hexameter dactylicus cum tetrametro acatalecto I 3

ex systemate alcmatio Horatii (I 7. 28.) inmutatum. imitatus est Liudprandus III 18.

3 tetrameter dactylicus acatalectus cum dimetro iambico III 1. imitatus est Dudo (Pertz MM VI p. 104)

4 asclepiadeus cum pherecrateo II 2

5 asclepiadeus cum iambico dimetro III 8

6 sapphicus cum glyconeo II 3

7 hendecasyllabus cum alcaico III 4

8 hendecasyllabus cum sapphico III 10

9 hendecasyllabus cum pentametro elegiaco III 4

10 pseudo-alcaicus cum pseudo-sapphico III 5

11 iambicus dimeter catalecticus cum pherecrateo II 4

12 iambicus trimeter cum iambico dimetro II 7

sic Horatius epod. I—X Seneca Medea 774—89

13 iambicus trimeter cum pentametro elegiaco III 3

D INITIA CARMINUM XXXVIII
BOETIANORUM

Bella bis quinis operatus annis	III	7
Carmina qui quondam studio florente peregi . .	I	1
Cum Phoebi radiis graue	I	6
Cum polo Phoebus roseis quadrigis	II	3
Eheu quae miseros tramite deuos	III	8
Felix nimium prior aetas	II	5
Felix qui potuit boni	III	12
Habet omnis hoc uoluptas	III	7
Haec cum superba uerterit uices dextra . . .	II	1
Heu quam praecipiti mersa profundo	I	2
Huc omnes pariter uenite capti	III	10
Nouimus quantas dederit ruinas	II	6
Nubibus atris	I	7
Omne hominum genus in terris similisurgit ab ortu	III	6
O qui perpetua mundum ratione gubernas . .	III	9
O stelliferi conditor orbis	I	5
Puro clarum lumine Phoebum	V	2
Quaenam discors foedera rerum	V	3

Quam uariis terras animalia permeant figuris . . .	V	5
Quamuis fluente diues auri gurgite	III	3
Quamuis se tyrio superbus ostro	III	4
Quantas rerum flectat habenas	III	2
Quicumque solam mente praecipiti petit	II	7
Quid tantos iuuat exitare casus	III	4
Qui se uolet esse potentem	III	5
Qui serere ingenuum uolet agrum	III	1
Quisquis composito serenus aeuo	I	4
Quisquis profunda mente uestigat uerum . . .	III	11
Quisquis uolet perennem	II	4
Quod mundus tabili fides	II	8
Quondam porticus attulit	V	4
Quos uides sedere celsos solii culmine reges .	III	2
Rupis achaemeniae scopulis ubi uersa sequentum	V	1
Si quantas rapidis flatibus incitus	II	2
Si quis arcturi sidera nescit	III	5
Si uis celsi iura tonantis	III	6
Sunt etenim pinnae uolucres mihi	III	1
Tunc me discussa liquerunt nocte tenebrae . .	I	3
Vela neritii ducis	III	3

II INDEX LOCORUM QUOS BOETIUS EX SENECAE TRAGOEDIIS TRANSTULIT

- I 1, 3s. Oct. 339s. scindit uestes Augusta suas lace-
ratque comas rigat et maestis fletibus ora.
- 2, 6sqq... Oct. 396 sqq. Phaed. 509 aperto aethere cf.
Herc. I 141 prato aperto.
- 10 Phaed. 970 cursusque uagos rapis astrorum
18 sqq. (cf. IIII 6, 25) Phaed. 974 sqq. Herc. II 1580sqq.
(ceterum conf. Horat. Ep. I 12, 16—19).
- 3, 3 Phaed. 745 ocior nubes glomerante coro.
- .1 Med. 68 noctem discutiens HO 337 nocte dis-
cussa Thy. 899 discutiam tibi tenebras.
- 4, 2 HO 107 quisquis sub pedibus fata rapacia
... posuit.
- 5 (pontus) HO 111 sqq. cf. Ag. 614 621 630.
- 9 Phaed. 1145 Ag. 92, 96 (Horat. C. II 10, 11).
- 10 Thy. 359 quem non concutiet cadens obliqui
uia fulminis.
- 5, 1 Phaed. 968 sqq. O.. igniferi rector Olympi qui
sparsa cito sidera mundo celerique polos car-
dine uersas etc.
- 3 Thy 621 res deus nostras celeri citatas turbine
uersat.
- 7 Phaed. 756 nec tenent stellae faciem minores.
- 5 sqq.. Med. 790 Video Triniæ currus agiles Non quos
pleno lucida uultu pernox agitat etc.
Phaed. 752 Clarior quanto micat orbe pleno,
Cum suos ignes coeunte cornu lunxit etc.
- 6 Thy. 841 phoebeis obuia flammis.
- 10 Phaed. 757 Qualis est primas referens tene-
bras Nuntius noctis modo lotus undis He-
sperus, pulsus iterum tenebris Lucifer idem.
- 14 Phaed. 974 canae frigora brumae.
- 18 Phaed. 979 uiresque suas temperet annus
(Horat. Ep. I 12, 16).

- 32 Phaed. 989 uincit sanctos dira libido.
 29 HO 752 insontem premat.
 35 Phaed. 993 tristis uirtus peruersa tulit praemia
 recti.
 42 Oed. 112 respicis terras miseranda Thebe.
- I 6, 20 Oed. 930 quicquid excessit modum Pendet in-
 stabili loco.
 7, 1 Phaed. 683 aether... atris nubibus condant diem.
 24 Oed. 1008 omnia recto tramite uadunt Thy.
 804 limite certo.
- II 1, 1 sqq..cf Thy. 35 Miser ex potente fiat, ex misero
 potens.
 2 Euripus instabilis Herc. II 783 s. Tro. 848
 Herc. I 381.
 2, 4 Oct. 1 iam uaga caelo sidera fulgens Au-
 rora fugat.
 6 Med. 65 quae... cornu retinet diuite copia m.
 3, 16 Phaed. 781 Res est forma fugax. quis sapiens
 bono confidit fragili?
 18 Herc. II 1039 aeternum fieri nihil. 1103 quod
 natum est poterit mori. 1097 leges in su-
 peros datas.
 4, 15 cf Herc. I 202 Thy. 455 Non uertice alti
 montis impositam domum et eminentem ci-
 uitas humilis tremit. Phaed. 1147 s. Oed.
 910. Ag. 77—108 Oct. 915—18.
 5, 1 sqq..Phaed. 535 sqq. primae aetatis descriptio
 cf. Med. 301 sqq. Oct. 408 sqq. (Ouid. M.
 I 89).
 5 Thy. 64 soluimus...famem: Ieinnia exple.
 10 Phaed. 519 caespite nudo leues duxisse somnos.
 13 sqq..Phaed. 538 Nondum secabant credulae pon-
 tum rates, Sua quisque norat maria. cf.
 Med. 334 nisi quas tulerat natale solum,
 non norat opes.
 25 Aetna. cf. Thy. 583 Herc. II 289 Med. 413
 Herc. I 106 Herc. II 1162.
 7, 11 Oct. 960 nomen clarum toto fulsit in orbe.
 pr. 7, 77 Tro. 387 An toti morimur?
 8, 1.2... Oct. 805 quos iam tenet Poppaea concordi
 fide (*sic uolgo ubi face optimum liber*).
- III 2, 7 Phaed. 356 poeni quatiunt colla leones.
 17 Oed. 460 garrula per ramos anis obstrepit.
 34 Herc. I 1086 mens repetat pristina cursum.
 3, 3 Herc. II 664 non gestat pelagi dona rubentis
 nec gemmiferas detrahit aures (Phaed.

- 400 deducat auris) Lapis eoa lectus in unda.
Thy. 371 rubri uada litoris.
- 4 Tro. 1030 centum rura qui scindunt opulenta bubus.
- 4, 1 tyrium ostrum Thy. 959. Herc. II 648 Phaed. 335 Thy. 345. 396.
- 2 nineus lapis Phaed. 400.
- pr. 5, 21 Herc. II 606 Tu quicumque es qui sceptratenes... quom tot populis stipatus eas, in tot populis uix una fides.
- 5, 6 Med. 760 lege confusa aetheris.
- 7 Vergil. Ge. I 30 tibi seruiat ultima Thule. Med. 382 nec sit terris ultima Thyle.
- 6, 13 Herc I 344 Qui genus iactat suum, aliena laudat.
- 3 Herc II 1591 Te pater rerum miseri precamur.
- pr. 8, 13. 20.. Phaed. 769 sqq. 781 sqq. (Ouid. ars am. II 113 s.)
- 8, 11 (cf. III 4, 1. 2.) Thy. 371 Herc. II 664 Phaed. 400 nineus lapis (Horat. S. I 2, 80).
- 17 Phaed. 793 stellifero despiciens polo sidus.
- 10, 7 Thy. 353 Non quicquid fodit occidens Aut unda Tagus aurea Claro deuehit alneo (cf. Herc. II 630. Herc. I 1332).
- 8 Herc. II 631 nec si totus seruiat Hermus.
- 9 Herc. II 41 Indus Phoebos subditus. Thy. 602 Phoebi propioris Indus cf. Herc. I 913.
- 4 Ag. 613 portus aeterna placidus quiete (cf. Herc. I 1071. 1076 s.) Oct. 731 nec diu placida frui quiete licuit.
- 5 (hoc patens unum miseriis asyllum) Ag. 612 cum pateat mali effugium et miseros libera mors uocet.
- 12, totum ex Senecae Hercule I 570—595 atque Incerti Hercule II 1035—1134. add. Med. 628—636.
- 6 HO 1104 uati .. thracio.
- 7 HO 1095 solamina cantibus quaerens flebilibus modis haec Orpheus cecinit Getis.
- 8 HF 576 quae siluas et aues saxaque traxerat ars, quae praebuerat fluminibus moras, ad cuius sonitum constiterant ferae HO 1040 Illius stetit ad modos torrentis rapidi fragor etc. HO 1058 ad cantus ueniunt suos ipsis cum latebris ferae 1060 Iuxtaque impavidum pecus sedit marmaricus leo nec dammae trepidant lupos cf. Oed. 150 Non lupos cerui metuunt rapaces. (Ouid.

- Saepe canes leporesque umbra iacuere sub una Et stetit in saxo proxima cerua leae).
- 17 HF 579 mulcet non solitis uocibus inferos.
- 18 HF 573 immites potuit flectere cantibus umbrarum dominos.
- 19 HO 1066 manes cum tacitos adit.
- 21 HO 1084 Orpheus carmina* fundens.
- 26 HO 1068 cantu tartara flebili et tristes Erebi deos mouit (*sic A, uidit E*).
- 28 HF 573 potuit flectere cantibus umbrarum dominos et prece supplici Orpheus.
29. 30. custos stygius HO 1249 Ag. 13 Thy. 16 Oed. 573.
- triformis canis HO 1206 trigemina colla iactans Ag. 13. triplici catena uinctus Ag. 914. (Geryon pastor triformis HF 236 Ag. 888.)
- Charontem pro Cerbero habet auctor Herculis oetaei 1076—78: audito carmine 1076.
- 32 Med. 13 sceleris ultrices deae Oct. 995 Erebiq̄ue deas scelerum ultrices.
- 33 Oct. 706 cur genae fletu madent.
- 34 HO 1072 haesit non stabilis rota.
- 37 HO 1079 stygius senex undis stantibus immemor excussit ravidam sitim.
- 38s.... HO 1074 increuit Tityi iecur, dum cantus uolucres tenet.
- 40 HF 586 Tandem mortis ait „uincimur“ arbiter. Thy. 14 umbrarum arbiter. HO 1011 inferorum arbitri.
- 42 HF 588 Tu post terga tui perge uiri comes.
- 43 HO 1092 cantus praemia HF 593 munus.
- 44 HF 587 lege tamen data.
- 45 HO 1083 cum linqueret inferos Orpheus.
- 46 HF 589 tu non ante tuam respice coniugem. HO 1089 dum respicit.
- 47 HF 592 Odituersus amor nec patitur moras.
- 50 HF 575 Orpheus Eurydicen dum repetit suam HO 1091 nec credens... Orpheus Eurydicen sequi.
- 58 HO 1092 cantus praemia perdidit HF 593 munus, dum properat cernere, perdidit.
- III 2, 9 cf. Herc. II 652 sqq, O si pateant pectora ditum etc.
- 11 sqq.. Phaed. 549 s. ira praiceps quaeque succensas agit libido mentes etc.
- 3, 11 marmaricus leo Ag. 776. Herc. II 1061.
- 4, 8 Oct. 819 quid fera frustra bella mouetis

- (Herc. I 123 Mouenda iam sunt bella. Oct. 767 bella haud mouebit).
- 5, 3 Oct. 238 qua plaustra tardus...regit Bootes. Med. 314 quae sequitur...tardus plaustra Bootes. cf. Ouidi Met. II 177. Thy. 876 custos sui tardus plaustri... Arctophylax.
- 20 Tro. 1153 stupet omne uulgus 1138 magna pars uulgi leuis Herc. I 171 fluctu magis mobile uulgus.
- 6, 8 Oed. 484 quasque despectat rig(idus Bootes) Arcadum sidus geminumque plaustrum uertice summo.
- 10 Thy. 824 Sol auroram uidet occiduus.
11. 12. Thy. 820 nescit fessos tingere currus nec fumantes sudore iubas mergere ponto. cf. Herc. II 1588 s. (Claudian. Ep. ad Olybr. 16 uetito proluat ursa mari).
18. 19. (cf. Horat. Ep. I 12, 19. Rerum concordia discors).
- 20—22. cf. Oct. 227 s. Iungentur ante saeua sideribus freta et ignis undae etc.
- 24 Ag. 88 sidunt ipso pondere magna.
- 25—28. Herc. II 1580 sqq. Vere dum flores uenient tepenti etc. (cf. Phaed. 974 sqq.)
- 27 Phaed. 978 aestini colla leonis cererem magno feruore coquant.
- 37 Herc. I 734 aequi arbiter.
- 41 Med. 693 serpens .. tumidum nodis corpus aggestis plicat cogitque in orbes.
- 7, 1 Ag. 654 Troia bisquini restitit annis.
- 5 Ag. 171 cruore uentos emimus, bellum nece.
- 9 Med. 642 (Alcides) uiuus ardenti recubans in Oeta.
- 12 Med. 663 patrioque pendit crimine poenas.
- 14 ille Centauros domuit superbos (Herculis laudes) = Oed. 487 Ille dispersos domuit Gelonos (Bacchi laudes) Herc. I 782 Centauri truces (ab Hercule uicti; desunt in Agamemnone).
- 15 Ag. 874 s. cf. Herc. I 1158 spolio leonis item Herc. II 790 Herc. I 1161 spolia Phaed. 332 feri terga leonis Oed. 97 saeui leonis cf. Tro. 806 Oct. 89.
- 16 Ag. 900—902. Phaed. 61 certis telis Herc. II 1659 certa praedae tela Phaed. 283 certo arcu 198 figit sagitta certior missa puer. (cf. Phaed. 66. 690 Herc. I 1136 Herc. II 156.

- 17 Ag. 903—912. (912 plenus Alcides... metallo).
 19 Ag. 913—917 (913 tractus ad caelum canis
 inferorum triplici catena).
 20 Ag. 893—897 (894 stabulis... saenis).
 21 Ag. 881—883
 23 Achelous in Agamemnonis cantico deest, sed
 memoratur Herc. II 303 s. 498 s. Herc. I
 1185 uterque tacitus ora pudibunda opte-
 git. Oed. 632 uocatus saepe pudibundum
 extulit caput.
 25 Antaeus Libys quem Agamemnonis auctor prae-
 teriit, describitur Herc. I 486. Herc. II 24.
 1793. 1905. cf. Herc. I 1178. Boetius h. u.
 duo hemistichia ex Medae cantico sustulit,
 alterum ubi Seneca Ancaëum memorat 646:
 Strauit Ancaëum (codices Eϣ Anthëum
 uel Antaeum falso tradunt) alterum 656:
 libycis harenis.
 26 pro Caco Agamemnonis auctor Geryonen po-
 suit 888.
 37 Ag. 871 s. Phaed. 333 cuiusque umeris se-
 derat alti regia caeli.
 28 saetiger Herc. II 1893 (Ancaëum saetiger
 strauit Med. 647).
 29 summus labor Herc. II 477. 820 Herc. I 639.
 Amazon ultimus metus Tro. 252. spolia ul-
 tima (Cerberus) Herc. II 1201.
 31 Ag. 851 bisseño meruit labore adlegi
 caelo.
 32 Med. 653 ite nunc fortes perarate pontum.
 V 2, 3 Oed. 194 intima uiscera (corporis).
 4, 10 Oct. 754 quaecumque mentis agitat infestus
 uigor (Quintilian. XI 2, 3 mentis uigore).

III INDEX NOMINVM ET RERVM

A IN PHILOSOPHIAE CONSOLATIONIS LIBROS V

- academica studia I 1, 37.
 achaemeniae rupis V 1 v. 1.
 Achelous IIII 7 v. 23.
 aduersa fortuna plus prodest
 quam prospera II 8, 7.
 adyton philosophiae II 1, 14.
 aequanimitas II 4, 59.
 aera crebris pulsibus lassata
 IIII 5 v. 12.
 aetas prior II c. 5.
 aeterna lex IIII 3, 94 II 3
 v. 17.
 aeternitas II 7, 58 V 6, 7.
 aeternus mundus V 6, 35.
 Aetna II 5 v. 25 Aetnae *pl.*
 II 6, 4.
 Agamemnon u. *Atrides*
 angelica uirtus IIII 6, 51.
 agrorum pulchritudo II 5, 30.
 Albinus consularis uir I 4,
 46. 105.
 Alcibiades III 8, 24.
 amici III 5, 37.
 amor II 8 v. 29 III 12 v. 48.
 Anaxagorae fuga I 3, 28.
 anima libera V 2, 16 caelum
 petit II 7, 80 animarum sup-
 plicia IIII 4, 71.
 animal III 11, 30.
 annona III 4, 41.
 Antaeus IIII 7 v. 25.
 Antoninus (*Caracallus*) III 5, 29.
 aquilo I 6 v. 9. II 3 v. 11.
 arbitrii libertas V 3, 5 V 2, 3.
 arbores III 11, 51.
 arcadis alitis numen IIII 3
 v. 18.
 arcturus I 5 v. 21 IIII 5 v. 1.
 Aristoteles III 8, 21 (*unde*
hauserit B. non liquet) in
 Physicis (II 4): V 1, 34.
de caelo I: V 5, 19.
 astrologicae demonstrationes
 II 7, 10.
 Atheniensium patria I 5, 10.
 Atrides ultor fratris IIII 7
 v. 2. natae sacerdos v. 7.
 auaritia III 3, 51 II 5, 55
 IIII 3, 54.
 aulici I 4, 50.
 aurea aetas II c. 5.
 aurigae V 4, 47.
 aurum II 5 v. 28.
 auster II 3 v. 7 II 4 v. 9.
 Bacchus I 6 v. 15 bacchica
 munera II 5 v. 6.
 barbarorum *i. e. Gothorum*
 auaritia I 4, 34.
 barbari III 4, 31.
 barbarae nationes III 4, 30.
 Basilius I 4, 51.
 beatitudo II 4, 65. 77. III 2,
 10. 10, 34. 131. 133.

beluarum similes homines fi-
unt probitate deserta IIII
3, 54 *sqq.*

Boetius studiis eleaticis et
academicis innutritus I 1,
37 bybliothea I 4, 7. 5, 20.
scripsit carmina I 1 v. 1
ingenium laudatur II 4, 23.
intempestium senium I 1
v. 9.

dum fortuna faueret, paene
mors eum oppresserat I 1
v. 17.

astrorum et naturalis scien-
tiae peritia I c. 2 I 4, 11
stupore pressus lethargum
patitur I 2, 11

decreta philosophiae in actum
publicae administrationis
transferre uoluit I 4, 23

affluentia et splendore for-
tunae circumdatus II 2, 12
desolatum parente uirorum
summorum cura suscepit
II 3, 15

delectus est in affinitatem
principum ciuitatis 16

splendor socerorum II 3, 19
Symmachus socer adhuc
uiget II 4, 14 coniunx II
3, 20. uiuit adhuc, patri
similis, Boetii desiderio ta-
bescit 4, 17—22.

masculae proles oportunitas
II 3, 20 duos filios pariter
consules uidit 27

consulares *dicuntur* II 4, 22
pueri *ibid.* 23 eorum uel
paterni uel auiti specimen
elucet ingenii 23

maximas dignitates in adu-
lescentia sumpsit II 3, 22
triumphalem largitionem po-
pulo pro filiis consulibus
exhibet in circo 31

regiae laudis orator 29
non ambitio mortalium re-
rum ei dominata est, sed

materiam gerendis rebus
optauit, ne uirtus consene-
sceret II 7, 1

B. etiam felicitas animus semper
aliquidangebatur II 3, 18.
in magistratu pro tuendo iure
spreuit potentiorum offen-
sionem I 4, 28

grauas cum inprobis inde
discordiae 27

Conigastum Triguillam alios
conspescuit 30 31

prouincialium fortunas uecti-
galibus pessumdari indo-
luit 36 Campaniam coem-
ptione liberauit 40

Paulinum 43 Albinum con-
sulares defendit 45. 105.
Cypriani delatoris odiis se
opposuit 47

ut cum Decorato delatore ge-
reret magistratum tot peri-
culis adduci non potuit III
4, 11.

Basilius, Opilio, Gaudentius
delatores Boetii I 4, 51. 54.
61. cf. I 5, 28

cuius criminis accusatus I
4, 65 criminis seriem ipse
stilo mandauit 79 cf. I 5, 26.
senatum saluum esse uoluit
66. 70. senatum defendit 107.

conpositae falso litterae,
quibus libertatem argueba-
tur sperasse romanam 81

absens inauditus morti pro-
scriptioneue damnatus 120
exilium eius I 3, 6. 5, 3. 4.

sacrilegii accusatus I 4, 125
cf. I 5, 31. bonis expulsus
dignitatibus exutus I 4, 152.

bona humana II 3 v. 16. 4,
40 III 9, 87.

boni IIII 1, 25. 2, 130. 3, 26

bonum III 2, 5. 72. 10,
27. 131. 11, 21. 105. 109.
114. 12, 60 IIII 3, 25. 4, 68.

- Bootes IIII 5 v. 3.
 boreas I 3 v. 7 I 5 v. 19.
 Brutus II 7 v. 16.
 Busiris II 6, 32.
 bybliothea I 4, 7. 5, 20.

 Cacus Euandri IIII 7 v. 26.
 Caesar u. *Gaius*.
 caelum IIII c. 6. II 7, 10.
 III 7, 17. c. patria hominum
 I 5, 6. IIII 2 v. 25 *eius* an-
 tiquissima lex I 5, 14.
 Calliope dea mater *Orphei*
 III 12 v. 23.
 camenae I 1 v. 3.
 Campania provincia I 4, 40.
 cancri sidus I 6 v. 2.
 Canios I 3, 30 Canii uer-
 bum I 4, 86.
 caput hominum erectum V 5
 v. 10.
 carcer IIII 5, 10.
 casus V 1, 7. 38.
 Cato rigidus II 7 v. 16 Ca-
 toni uicta causa placuit IIII
 6, 124.
 Catullus (c. *LII*, 2) III 4, 6
 Caucasus mons II 7, 30.
 Centauri IIII 7 v. 14.
 Cerberus IIII 7 v. 19 terge-
 minus ianitor III 12 v. 29.
 cerealia IIII 3 v. 23.
 Ceres I 6 v. 5 III 1 v. 4
 IIII 6 v. 27.
 chorus (musarum) I 1, 39.
 Cicero
 Marcus Tullius (*de rep. VI*
 20) II 7, 29. M. Tullio (*de*
diuin. II) V 4, 2.
 Circe solis semine edita IIII
 3 v. 4.
 circus II 3, 31.
 claritas III 2, 22.
 classica II 5 v. 16.
 coemptio I 4, 39. 43.
 cognitor IIII 4, 115.
 cognoscendi facultas V 4, 72.
 Conigastus I 4, 29.
 constantis uiri descriptio I c. 4.
 consularis uir I 4, 43. 46. li-
 beri consulares II 4, 23. con-
 sulare imperium abolitum
 II 6, 6.
 consulatus multiplex III 4, 29.
 consules II 3, 27. consulum
 superbia II 6, 7.
 corollarium III 10, 78. 86.
 III 3, 24.
 corona stadii praemium IIII
 3, 7.
 corporis uoluptates III c. 7.
 c. bona III 8, 13.
 corus I 3 v. 3 IIII 5 v. 13.
 Croesus II 2, 32.
 culpa morbi supplicio rese-
 candi IIII 4, 130.
 curia II 3, 29.
 curule III 2, 6.
 curules II 3, 29 III 4 v. 6.
 Cyprianus delator I 4, 47.
 Cyrus II 2, 32.

 daemonum sollertia IIII 6, 51.
 Decoratus *noluit cum eo B.*
magistratum gerere III 4, 11.
 defensores IIII 4, 130.
 delator III 4, 12 I 4, 47.
 51. 61. 84. 5, 28.
 deus unus I 5, 11 III 6 v. 2.
 bonus III 10, 22 dei sub-
 stantia in bono III 10, 135.
 uerus sol V 2 v. 13.
 signat tempora I 6 v. 16.
 mundum regit III 12, 11
 oratio ad deum III c. 9
 I c. 5.
 auctor III 6 v. 8. 9 v. 2 *sqq.*
 10, 22. conditor orbis I 5
 v. 1. 6, 9. pater rerum
 III 6 v. 2.
 commercium inter homines
 deumque V 3, 95. spes pre-
 cesque in eo non frustra
 positae V 6, 164.
 uoluntaria omnia regit III
 12, 47.

ipsum bonum III 12, 35 sum-
 mum bonum III 10, 22.
 beatitudo 133.
 omnia bonitatis clauo gu-
 bernat III 12, 36. 45.
 dei fraenae agi summa liber-
 tas I 5, 13.
 dei scientia V 6, 60. 66.
 prouidentia III 6, 45 *sqq.*
 εἴπου θεὸν I 4, 131 consimi-
 lem deo facit philosophia I
 4, 133.
 deus omnia respicit V 2 v. 12.
 cuncta prospicit V 3, 6.
 deo praetermisso nullum fun-
 datur exordium III 9, 99.
 nil naturam seruans deo con-
 traire conatur III 12, 53. 57.
 aeternus V 6, 5. 56. 59 *sqq.*
 162.
 si deus, unde mala? unde
 bona, si non est? I 4, 96.
 plena sufficientia in deo III
 12, 32.
 omnium potens III 12, 70
 malum facere non potest
 75. bona tantum uult III
 1, 17.
 seruator bonorum, malorum
 depulsor III 6, 114 bonis
 praemia, malis supplicia
 dispensat V 6, 163.
 quid unicuique conueniat
 agnoscit 117.
 dei res publica III 6, 193
 iura celsi tonantis III c. 6.
 stabilis manens cuncta mo-
 uet III 9 v. 3. pulcher-
 rimus v. 7.
 principium et terminus v. 28
 requies, portus, asylum mi-
 serorum III 10 v. 4 *sqq.*
 conditis rebus antiquior pro-
 prietate simplicis naturae
 V 6, 37.
 fiunt, quae praenoscit V 6,
 96. 116.
 iudex V 6, 170.

dignitas III 4, 18. 25. 46.
 dignitates II 6, 1. 12. 43. 57.
 III 4, 1. 26. 8, 6.
 Dionysius tyrannus III 5, 14.
 diuina mens III 6, 23. 69.
 86 ratio 31 uis III 6, 180.
 diuinitas III 10, 80 III 6,
 60.
 diuitiae III 3, 43. 48 II 5,
 6. 16. 92. III c. 8. II c. 2.
 eleatica studia I 1, 37.
 elementa III 9 v. 10 III 6
 v. 20.
 epicureum uulgus I 3, 20.
 Epicurus III 2, 46 quidam
 tuorum [*i. e. philosophiae*]
 familiarium I 4, 95.
 Euandri filius Cacus III 7
 v. 26.
 Euphrates V 1 v. 3.
 Euripides (*Androm.* 420) III
 7, 16.
 (*Androm.* 319 s.) III 6, 2.
 Euripus II 1 v. 2.
 eurus II 4 v. 4 III 3 v. 3.
 Eurydice III 12 v. 50.
 exilium II 4, 57 I 3, 36 I
 4, 55.
 existimatio bona I 4, 146.
 exterarum nationes III 4, 37.
 Fabricii ossa II 7 v. 15.
 fabulae III 12, 64 12 v. 52.
 fama II 7, 27. 48. 58. 75.
 famuli II 5, 47.
 fatum III 6, 32. 35. 54. 59. 71.
 felicitas III 9, 76 III 6, 169.
 III 2, 24. 9, 1 II 4, 5.
 finis rerum III 11, 114. 116
 I 6, 23.
 flammarum leuitas III 11, 72.
 forenses querimoniae III 3, 34.
 forma (humana) III 18, 19
 forma boni III 12, 86.
 fortis uir I c. 4.
 fortuna III 7, 3. 5. 13. 35. 51
 I 4 v. 3 II 1 II 2 II 8.

- Gaius Caesar Germanici filius I 4, 87.
 Gaudentius I 4, 54.
 gemmae II 5, 21. 5 v. 29.
 geometrae III 10, 76.
 Germanici filius u. *Gaius*.
 gigantes III 12, 65.
 gloria II 7, 22. 33. 78 III 6, 1.
 graeca] I 1, 18 I 4, 2. 3. 131. I 5, 11 II 2, 38 III 6, 2 III 12, 97 IIII 6, 137.
 graia classis IIII 7 v. 4.
 gratia diuina V 3, 101.
 Hercules II 6, 33. H-is labores IIII 7 v. 13 *sqq.*
 Hermus III 10 v. 8.
 hesperos I 5 v. 11 II 8 v. 7.
 hesperius I 2 v. 16 III 2 v. 31. uesper IIII 6 v. 14.
 Homerus V 2 v. 1; *citantur*: A' 363: I 4, 3 A' 204: I 5, 11 Ω' 527 s.: II 2, 38 M' 176: IIII 6, 186 Γ' 277 uel μ' 323: V 2, 28 κ': IIII c. 3.
 homo I 6, 33 IIII 3, 33 II 7, 70. 72 II 5, 85.
 homo animal bipes rationale V 4, 103.
 hominum studia III 2, 49. 59. 68 III c. 8 II 4, 25. 39.
 honores populares III 4, 20.
 Horatius *Sat.* II 5, 59: V 3, 71 *Ep.* I 12, 16—19: I c. 2 *Sat.* I 2, 90: III 8, 22.
 humanum genus II 5, 76 eius origo III c. 6 caput erasum V 5 v. 10. ratio V 5, 47 anima V 2, 16.
 humilitas V 3, 100.
 hydra IIII 7 v. 22.
 hydrae capita *prouerb.* IIII 6, 8.
 ignis III 11, 71. 81.
 ignorantia erroris et administrationis causa IIII c. 5.
 imaginatio V 4, 79. 5, 15.
 imagines V 4 v. 3. imagines fumosae I 1, 16.
 improbus III 4, 25 IIII 3, 36. 4, 40. 46. 58. 114. 145. 6, 100. 152. 7, 34.
 impunitas IIII 4, 61.
 indica tellus III 5 v. 5.
 Indus III 10 v. 9.
 indigentia II 5, 41.
 inferi III 12 v. 58.
 intelligentia V 5, 17.
 Iouis limen II 2, 40.
 Ithacus IIII 7 v. 8.
 iudicium V 4, 113.
 Iuuenalis X 22: II 5, 97.
 iuxionium caput III 12 v. 34.
 labyrinthus III 12, 77.
 lapides adhaerent partibus suis III 11, 77.
 legalium poenarum tormenta IIII 5, 11.
 lethargus I 2, 11.
 lex aeterna II 3 v. 17 IIII 4, 94. lex IIII 5, 10.
 liberi III 2, 32. 7, 11.
 libertatis arbitrium V 3, 5 *sqq.*
 libertas arbitrii V 2, 3. 6, 158. libertas romana I 4, 82. 85.
 libri I 5, 22. 23.
 libycae harenae IIII 7 v. 25.
 litterae V 4 v. 9.
 Lucanus familiaris philosophiae IIII 6, 124. *citatur Phars.* I 126 *ibidem*.
 lucifer I 5 v. 13 III 1 v. 9 IIII 6 v. 15.
 Lydorum rex Croesus II 2, 32.
 Lyncei oculi III 8, 22.
 mala IIII 1, 10.
 mali IIII 1, 25. 2, 66. 97. 106. 129. 3, 14. 36. 49. 4, 3. 10. 15. 6, 93. 177.

marmaricus leo IIII 3 v. 11.
 medicator mentium deus IIII
 6, 115.
 medicina. I 2, 1 II 6, 51.
 medici II 6, 51 I 4, 3 I
 5, 41 I 6, 3 IIII 2, 67. 6,
 110. 4, 129.
 mediocritas uitae II c. 4.
 medulla III 11, 62.
 Menelai thalami amissi IIII
 7 v. 3.
 mens IIII 1 v. 3 *sqq.* V 3
 v. 8. 4 v. 10 *sqq.* I 2 v. 2
 II 4, 87 IIII 1, 33.
 Mercurius arcadis alitis nu-
 men IIII 3 v. 18.
 meretriculae scaenicae I 1, 28.
 metus I 4 v. 13.
 ministerium regium I 4, 52.
 miseria II 3, 58. IIII 4, 29.
 miseri I 4, 149 IIII 4, 113
 IIII c. 2.
 miserum nihil nisi cum putes
 II 4, 58.
 mors I 1 v. 13 II 7 v. 12
 v. 26 IIII 4 v. 3 III 11, 87
 mortem animal deuitat III
 11, 47.
 mundana machina III 12, 39.
 mundus III 12, 11 V 6, 19.
 31. 56.
 non aeternus V 6, 21 mundi
 anima III c. 9. intermina-
 bilis uita V 6, 35.
 Musa I 5, 35 Musae I 1,
 25. 38 s.
 musica II 1, 23. 6, 51. mu-
 sici II 6, 51 musicum car-
 men IIII 6, 17.
 mutatio rerum subita II 1, 15.
 natura III 10, 55 II 5, 25.
 42. 66 III 3, 51. 11, 90.
 necessitas V 6, 99.
 neritii ducis IIII 3 v. 1.
 Neronis rabies II 6 v. 15 lu-
 xuria III 4 v. 4.

Senecam ad mortem coegit
 III 5, 27. 32.
 nobilitas III 6, 18. 25. c. 6.
 Nonius struma III 4, 7.
 notas insigniti frontibus I
 4, 59.
 notio V 4 v. 17.
 notus II 6 v. 12 III 1 v. 7.
 opes IIII 3, 27. 41. 52. 30 v. 2 v. 6.
 Opilio I 4, 53.
 oratores IIII 4, 124.
 ordo rerum IIII 6, 182 *sqq.*
cf. V 1, 55.
 Orpheus III 12 v. 50. v. 6.
 pagina V 4 v. 7.
 palatinae canes I 4, 44.
 Papinianus III 5, 29.
 Parmenides *citatur* III 12, 97.
 (quidam me quoque excellen-
 tior) IIII 6, 137.
 Parthi II 7, 31.
 patria hominum I 5, 6. 9 III
 12, 27 IIII 1 v. 25.
 Paulinus consularis uir I 4, 43.
 Paulus Persi regis uictor II 2, 35.
 pecunia III 3, 31. 35 II 5,
 8. 12.
 perturbationes I 6, 28.
 Perses rex a Paulo captus II
 2, 35.
 pessimi I 3, 36.
 philosophi (sapientia) I 3, 8.
 36 II 7, 72.
 Philosophia I 1, 2. 3. 3, 4. 5.
 11. 17 II 4, 1 III 1, 4
 IIII 1 v. 1. 6, 1.
 quidam familiarium u. Epi-
 curus. familiaris noster
 Lucanus IIII 6, 124. qui-
 dam me quoque excellen-
 tior IIII 6, 137.
 philosophus fuisses, si ta-
 cuisses II 7, 72.
 philosophiae adyton II, 1, 14.
 Phoebe II 8 v. 8 IIII 5 v. 10.
 6 v. 7.
 Phoebus I 3 v. 9 I 5 v. 9.

- v. 13 I 6 v. 1 II 3 v. 1.
 6 v. 10 II 8 v. 5 III 2
 v. 31. 6 v. 3. 10 v. 18. 11
 v. 8 IIII 1 v. 10. 5 v. 16
 V 2 v. 1.
 Phrygiae ruinae III 7 v. 2.
 Platonismus III 11 v. 15. Plato
 I 3, 16. *citantur*
Phaed. XX 76 A: III 12, 1
Gorg. 507 C: IIII 2, 132
Tim. 27 C: III 9, 94
 — 28: V 6, 31, 35
 — 29 B: III 12, 103
 — 37 D: V 6, 55
De rep. V 473: I 4, 15 s.
 — VI 485: I 4, 76
 — VI 487: I 4, 18.
 poena IIII 4, 59 poenalis
 acerbitas 73.
 Poeni II 6, 34. poeni leones
 III 2 v. 7.
 poeticae musae I 1, 25.
 porismata III 10, 77. 86.
 Polyphemus IIII 7 v. 10.
 pondus terrae III 11, 72.
 populares aerae II 7, 60 p.
 rumor III 6, 9 p. gratia 16
 p. fauor III 2, 30.
 porticus i. e. *Stoa* V 4, 1.
 potentia II 6, 1 III 5 v. 10.
 5, 5. 34. 8, 8.
 praefectura annonae III 4,
 39—42.
 praefectus praetorii I 4, 41.
 praescientia V 3, 46. 70. 4,
 7. 13. 58. 6, 65. 77. 139.
 praesens diuinum et humanum
 V 6, 74.
 praeuidentia V 6, 67.
 Π i. e. *πρακτική* I 1, 18.
 precatio V 3, 95. 6, 167.
 probitas IIII 3, 2.
 probra IIII 2, 138.
 prouerbiū graecum ὄνως
 λύρας I 4, 2 uelut hydrae
 capita IIII 6. 8.
 prouidentia IIII 6, 13 V 6, 67.
 prouinciales I 4, 36.
 prudentia II 1, 44.
 Ptolomaeus *citatur* II 7, 14.
 pulchritudo III 2, 38. 8, 24.
 punctum II 7, 19.
 pythagoricum illud *ἔπος θεόν*
 I 4, 131.
 quadrigae V 4, 46.
 ratio V 2, 11. 4, 80. 96. 5, 17.
 Rauenna urbs I 4, 58.
 reges III 5, 1. 11. 13. 24 IIII
 c. 2 II c. 1.
 Regulus II 6, 34.
 rex (*Theodericus*) I 4, 42. 57.
 104.
 regia censura I 4, 55 re-
 giae laudis orator II 3, 29
 regium ministerium I 4, 52
 r. nomen II 6, 8.
 res publicae I 4, 16. 19.
 rhetorice. rhetorici II 6, 51
 rhetoricae dulcedinis sua-
 dela II 1, 21.
 romana libertas I 4, 82 r.
 rei publicae fama II 7, 30
 r. hominis fama r. nominis
 gloria II 7, 34 s.
 Rusticiana *Boetii uxor* II
 3, 20 II 4, 17. Symmachi
 epigr. v. 5.
 rotunditas V 4, 75.
 sacerdotes I 4, 117.
 sacrarum aedium defensio I
 4, 56 inflammatio 117.
 sacrilegium I 4, 126.
 sapiens IIII 5, 5. 7, 37 III
 4, 15. IIII 2, 133. 3, 14
 I 4, 18.
 sapientia I 3, 15.
 Saturnus gelidus senex IIII
 I v. 11.
 scaena uitae II 3, 42.
 scaenicae meretriculae I 1, 28.
 scientia V 3, 55. 59. 62. 4,
 57. 64. 6, 143
 humanarum et diuinarum re-
 rum I 4, 10.

naturae rerumque caelestium
scientia I c. 2.
scurra III 4, 12.
senatus I 4, 66. 68. 98 s. 105 s.
patres II 3, 28 III 4 v. 6.
senatorius census III 4, 40.
Senecas I 3, 30 Seneca III
5, 28. 31.
Serum uellera II 5 v. 8.
sensus V 4, 79. 5, 12 V 4
v. 3.
septem triones II 6 v. 11.
sermone III 12, 104.
serui II 5, 47.
signum V 4, 31.
Sirenes I 1, 38.
sirius I 5 v. 22.
Socrates I 3, 18 Socratis
uenenum I 3, 29 socraticum
decretum I 4, 76.
sol V 2 v. 13 u. *Phoebus*.
Solis semine edita *Circe* III
3 v. 5.
Soranus I 3, 31.
sors II 4, 59.
spes V 3, 95. 6, 167 I 4
v. 13.
stadium III 3, 7.
stilus V 4 v. 6.
stoicum uulgu I 3, 20 ob-
scuri senes V 4 v. 2.
struma Nonius III 4, 7.
substantia diuina III 12, 86
V 6, 4.
substantiae supernae diui-
naeque V 2, 13.
sui ipsius cognitio II 5, 82.
summum bonum II 4, 74 III
2, 7. 39. 47. 9, 64. 88. 9
v. 23 11, 104. 110 116.
12, 57 III 2, 59.
summa felicitas II 4, 69.
supplicia animarum III 4, 71.
Symmachus socer *Boetii* II 4,
14 cf. I 4, 135. socii II
3, 19.
Symmachus cuiusdam epigramma
p. 146.

Boetii cons. ed. Peiper.

tactus V 4, 75.
Taenara III 12 v. 26.
Tagus III 10 v. 7.
Tantalus III 12 v. 37.
Tartara III 12 v. 45. tarta-
reum specus v. 55.
temeritas V 1, 23.
temporalia V 6, 11 sqq.
terrae ambitus II 7, 9. 13.
Theodericus rex *uid. rex*.
Θ i. e. Θεωρητική I 1, 18.
threicius I 3 v. 7 uates III
12 v. 6.
Thyle ultima III 5 v. 7.
Tigris *fluuius* V 1 v. 3.
Timaeus u. *Plato*
Tiresiae uaticinium V 3, 72.
Tityi uultur III 12 v. 39.
tortores III 7, 13.
tragicus (i. e. *Euripides*) III
6, 2.
tragoediarum clamor II 2, 36.
tridua febris III 8, 28.
Triguilla regiae praepositus
domus I 4, 31.
triumphalis largitio II 3, 32.
tyranni III 2 v. 90 u. *reges*
tyrium uenenum II 5 v. 9.
tyrrhena uada III 8 v. 8.

uera duo V 3 v. 3.
Veronae I 4, 103.
uerum III 11 v. 1 v. 11 V 3
v. 3 v. 12.
Vesenus I 4 v. 8.
uesper u. *Hesperos*
uestes II 5, 45.
uirtus II 6, 12. III 7, 42.
1, 14.
uisus V 4, 75.
uita mediocris II c. 4. uitae
ratio I 4, 13 u. ultimus dies
II 3, 46.
uitiositas III 4, 141.
Ulixes u. *Ithacus et Neritus*
ultrices deae III 12 v. 32.
umbrabiles dignitates III 4,
28.

umbrarum domini III 12 v. 28
 arbiter v. 40.
 uoluptates III 7, 1. 6. 7 v. 1
 —6.
 uoluptaria uita III 8, 11.
 uoluntas III 11, 88 III 2,
 14. 16.

ursa *sidus* III 6 v. 9.
 uxor III 2, 31.

Zenonis tormenta I 3, 29 *cf.*
 II 6, 25.
 zephyrus I 5 v. 20 II 3 v. 5.

B IN OPVSCVLA SACRA V

Aaron *abl.* III 154.
 Abel III 101.
 Abraham III 141. Abrahæ
 V 5, 52. 59.
 Achilles statua V 2, 44.
 Adam V 8, 17. 20 s. 27. 35.
 48. Adæ V 8, 26. 29. 31.
 38. 60. 67. 73. 81.
 primus homo III 92.
 Aegyptus III 147. 155.
 aegyptiaca imperia III 149.
 aegyptius rex III 152.
 aetas prima mundi III 130.
 aeternitas I 4, 70.
 allegoricus modus III 86.
 alteritas I 1, 14.
 angelica natura III 62. a.
 coetus 72. a. numerus 259.
 angeli III 66 s. V 2, 27. 36.
 angelorum casus III 63.
 ἀνυπεράλπετος I 2, 6.
 arca III 126 s.
 Aristoteles V 1, 35.
 Arriani I 1, 11.
 Arrius III 30.
 ἄστρος ὅλη I 2, 25.
 Augustini beati scripta I
 pr. 31.
 baptismus III 206. bapti-
 zare III 204 s. 217.
 barbararum gentium religio-
 nes III 88.
 beatus Augustinus I pr. 31
 b. uirgo Maria III 174.
 boni nihil est ex nobis V
 8, 91.

bonum III 108.

catholica uel uniuersalis re-
 ligio I 1, 6 III 7. c. fides
 II 5 III 111 V 7, 1. 23.
 45. 78. 87. ecclesia III 244.
 catholici I 3, 30 V pr. 8 V
 1, 56. 4, 57. 6, 95.
 catholicus V 7, 34.
 Cato I 1, 20.
 Chremes (*in comoedia*) V 3, 20.
 Christus III 2. 201. 204. 210.
 233 V pr. 7. 4, 9. 12. 16.
 28. 33. 38 s. 40 *sqq.* saluator
 III 6 V 4, 57. 5, 57. Christi
pl. V 4, 42 *sqq.*
 christiana religio I, 1, 1 III
 1. 7. chr. fides V pr. 54.
 Cicero I 1, 20. 21 V 2, 43.
 49. M. Tullius (*tusc. dispp.*
II 35) V 3, 56.
 comoediae V 3, 8. 18.
 conceptio communis animi III
 17 s.
 concilium V pr. 6.
 corporea in incorporea non
 mutantur V 6, 51.

Dauid III 170 V 5, 52. 60.
 dauitica stirps III 175.
 deitatis essentia una sed tres
 substantiae V 3, 89.
 deus est ipsum quod est I 4,
 32 I 2, 30.
 ipsum est quod est iustum
 38.
 magnus 41

- creavit mundum IIII 52 crea-
toris laus IIII 262
d. et materia integro intel-
lectu intellegi non possunt
V 1, 12
d. est οὐκία et οὐκίωσις et
ὀπίσθασθαι V 3, 84 *sqq.*
diabolus IIII 215 auctor in-
uidiae IIII 75 suator 93.
dictum quoddam de erudito
homine I 2, 3
differentia I 1, 10. 5, 48s.
diluvium IIII 125. 130. 134.
diuersitas I 1, 16. diuersum
I 1, 17. 22.
diuina natura aeterna IIII 51
diuina substantia I 2, 14. 28.
diuinitas Christi V 6, 5 *sqq.*
diuinationes sanctae V 5, 60.
discipuli duodecim Christi
IIII 207
docti III 22. 25. 53. 87.

ebdomades III 1. 7.
ecclesiae IIII 232 e. catho-
lica IIII 244.
ecclesiasticus loquendi usus
V 3, 93 e. locutionis arbi-
trium V 4, 4.
εἰς V 3, 54.
epistola episcopi in concilio
recitata V pr. 6. 15.
eruditi hominis signum I 2, 3.
esse, essentia V 3, 32. 54.
57s. 67. 77. 79. 84. 89.
esse III 26s. 34. 127.
esse id quod est I 2, 37
III 26
Euripides u. *Medea et He-
cuba*
Eutyches IIII 199 V pr. 53
V 5, 1. 12. 17. 88s. 6, 99.
7, 9. 31. 77. 83. 88.
Eutychiani V pr. 7.
eutychianus error V pr. 35.
formae I 2, 7 *sqq.* 49. 52.
gentiles IIII 173.

Graecia peritior sermonum V
3, 27 uerborum non inops
ut M. Tullius alludit V 3, 56.
Graeci V 3, 6. 14. 22. 29. 40.
61. 4, 25.
graeca oratio V 3, 29.
[*graeca*] unde *prosopa dicta*
sint V 3, 16. 30. *de οὐκίαις*
V 3, 30.

haeresis IIII 110. 199 V pr.
56. 7, 70.
haereticus V 7, 80.
Hecuba (*in tragoedia*) V 3, 19.
heremi deserta IIII 157.
Herodes IIII 173.
Hierosolyma IIII 167.
historialis modus IIII 85.
histriones V 3, 17.
homo non est id quod est I
2, 36.
Horatius (*Ep. II* 3, 94.
238. 123. 185.) uid. *Chremes*
et Simo et Medea
humana natura Christi V 6,
5. 15.
humanum genus reparatum
IIII 131.

Iacob IIII 144. 146.
idem I 1, 17.
Iesu Naue filius IIII 164.
Iesus (Christus) V 4, 67. per-
sona hominis 73
imagines I 2, 53.
incerti locus de οὐκίαις V
3, 30.
Iordanis IIII 164. 166.
Isaac IIII 144.
Iuda tribus IIII 170.
Iudaeorum populus IIII 208.
iudices IIII 168.

κατὰ παράθεσιν V 4, 25.
Latini V 3, 21.
latinae linguae inopia V 3, 25.

Manichaei IIII 38.

- Maria beata uirgo IIII 174
 V 5, 28 s. 37. 43. 47.
 52. 57. 64 s. 6, 2 s. 7, 59.
 92. 94. 8, 3.
 uirgo IIII 4. 46. 185.
 materia I 2, 7 s q q. 42. V 1, 12.
 mathematica (speculatiua) I
 2, 10 III 14.
 Medea (*in tragoedia*) V 3, 19.
 medicina I pr. 26.
 miraculum aduentus christi
 V 4, 58.
 Moysen acc. IIII 160 abl.
 IIII 154.
 Moysi dat. IIII 81.
 mulier prima IIII 188 se-
 cunda m. 189.
 natura V 1, 7. 39. 54. 4, 6.
 naturalis (speculatio) I 2, 5.
 Naue filius Iesus IIII 164.
 Nestorius IIII 199 V pr. 53.
 1, 56. 4, 9. 33. 63. 5, 8 s.
 15. 87. 7, 76. 81.
 Noe abl. IIII 125.
 numerus duplex I 3, 12.
 paradisus IIII 70. 93. 95. 115
 V 8, 76.
 πατὴρ παπάθεος V 4, 25.
 pater filius spiritus sanctus
 non sunt uocabula substan-
 tialia II 32 s q q.
 patriarchae XII: IIII 145.
 Pelagius IIII 109.
 persona V 2, 1. 3, 4. 60. 66.
 69. 78. 83. 4, 7. 20. 32. 40.
 p. in comoediis et tragoe-
 diis V 3, 8
 a personando dicta (*cf. Gell.*
 V 7) ib. 10.
 Pharaon IIII 150.
 philosophi I 4, 64.
 philosophiae (aristotelicae)
 sectatores V 1, 36.
 Plato V 2, 43. 49.
 pluralitas I 1, 14. 3, 19. 5, 50.
 praedicamenta decem I 4,
 1 s q q. relatiuae I 5, 1 s q q.
 praeuaricatio IIII 97. 108.
 prophetae IIII 168. 179. 183.
 V 4, 107.
 prosopa V 3, 14 s q q.
 πρόσωπον V 3, 60. 65. 69.
 78. 83.
 reges (*Iudaeorum*) IIII 169.
 relatio I 6, 1 s q q. relationis
 praedicatio I 5, 1. 17.
 religio christiana I 1, 1. IIII
 1, 7.
 resurrectio corporum IIII
 239 s q q.
 rubrum mare IIII 153. 157.
 165.
 Sabelliani IIII 32.
 sancti uiri IIII 179.
 Saulem acc. IIII 169.
 scripturae diuinae IIII 128.
 246 V 4, 55. prophetarum
 V 4, 107.
 sempiternitas I 4, 68. 72.
 Seneca tragicus? uid. *Me-*
 dea Hecuba
 Simon (*in comoedia*) V 3, 19.
 speculatiuae tres partes I
 2, 5.
 statua Achillis V 2, 44.
 subsistentia, subsistere V 3,
 41. 54. 59. 68. 77. 80. 86 s q q.
 substantiae V 2, 18. 36 sub-
 stantia, substare 3, 28 s q q.
 43. 55. 59. 64 s. 68 s q q.
 s. diuina I 2, 14. 28 I 6,
 7 II 11.
 s. in eo quod sunt bonae
 sunt III 3.
 Syna mons IIII 158.
 Terentius (*Heaut. V 4 Phorm.*
 IIII 4, 1 *cf. Horat. AP.* 94.
 238) u. *Chremes Simon*
 testamentum uetus ac nouum
 IIII 1. 44. uetus V 4, 108.
 instrumentum uetus IIII 3
 instructio uetus ac noua IIII

28. instructio propria et particularis IIII 247.
 theologia I 2, 13.
 traditor Christi IIII 207.
 traditio uniuersalis IIII 247.
 tragoediae V 3, 8. 18 V 5, 81.
 triangulum III 82. 84.
 trinitatis unitas I 1, 7. 6, 3. 8 II 11.
 tr. substantialiter de deo non praedicatur II 49 *sqq.*
 Tullius I 1, 21 .
 uarietas I 1, 24.

ueteres V 5, 2.
 unitas I 3, 15 I 5, 50 II 48 unum I 2, 39.
 unitas et trinitas *uid. trinitas.*
 οὐσία V 3, 30. 58. 67. 77. 79. 84 *sqq.*
 οὐσίωσις. V 3, 41. 59. 67. 77. 80. 82 *sqq.*
 οὐσιῶσθαι V 3, 41. 54.
 ὕλη ἄτοπος I 2, 25.
 ὑπόστασις V 3, 6. 24. 26s. 38. 42. 59s. 64. 68 *sqq.*
 ὑφίστασθαι V 3, 32. 43. 55. 74 *sqq.*

BIBLIOTHECA GRAECA

CURANTIBUS

FR. JACOBS ET VAL. CH. FR. ROST.

- Aeschinis oratio in Ctesiphontem, notis instr. I. H. BREMI.** *ms. 197*
8. mai. 1826 — 7½
- Aeschyli Agamemno, illustr. R. H. KLAUSEN. Ed. II. ed.**
R. ENGER. 8. mai. 1863 1 7½
— Choephorae, illustr. R. H. KLAUSEN. 8. mai. 1835 — 22½
- Anacreontis carmina, Sapphus et Erinnae fragmenta, annotatt. illustr. E. A. MOEBIUS. 8. mai. 1826 — 6**
- Aristophanis Nubes. Ed. illustr. praef. est W. S. TRUFFEL. Ed. II. 8. mai. 1863 — 12**
- Delectus epigrammatum Graecorum, novo ordine conc. et comment. instr. FR. JACOBS. 8. mai. 1826 — 18**
- Demosthenis conciones, rec. et explic. H. SAUPPE. Sect. I. (cont. Philipp. I. et Olynthiacae I—III.) Ed. II. 8. mai. 1845 — 10**
- Euripidis tragoediae, ed. PFLUGK et KLOTZ. Vol. I, II et III. Sect. I—III. 4 27**
Einzeln:
Medea. Ed. II. 15 *ngl* — Hecuba. Ed. II. 12 *ngl*
Andromacha. Ed. II. 12 *ngl* Heraclidae. Ed. II. 12 *ngl*
Helena. Ed. II. 12 *ngl* — Alcestis. Ed. II. 12 *ngl*
Hercules furens. 18 *ngl* — Phoenissae. 18 *ngl* —
Orestes. 12 *ngl* — Iphigenia Taurica 12 *ngl* — Iphigenia quae est Aulide. 12 *ngl*
- Hesiodi carmina, recens. et illustr. C. GOETTLING. Ed. II. 8. mai. 1843 1 —**
Einzeln:
Theogonia. 7½ *ngl* — Scutum Herculis. 5 *ngl* — Opera et dies. 10 *ngl* — Homeri certamen, fragmenta et vita Hesiodi. 15 *ngl*
- Homeri Ilias, varietat. lect. adi. SPITZNER. Sect. I—IV. 8. mai. 1832—36 1 15**
Einzeln:
Sect. I. lib. 1—6. 9 *ngl* — Sect. II. lib. 7—12. 9 *ngl*
Sect. III. lib. 13—18. 13½ *ngl* — Sect. IV. lib. 19—24. 13½ *ngl*
Die einzige Ausgabe der Ilias, welche den kritischen Apparat vollständig enthält.
- Lysiae et Aeschinis orationes selectae, ed. I. H. BREMI. 8. mai. 1826 — 15**
- Lysiae orationes selectae, ed. I. H. BREMI. 8. mai. 1826 — 9**
- Pindari carmina cum deperditarum fragm., variet. lect. adi. et comment. illustr. L. DISSEN. Ed. II. cur. G. SCHNEIDEWIN. Vol. I. 1843. 1 9**
— Vol. II. Sect. I. II. (Comment. in Olymp. et Pyth.) 1846. 47. (à 15 Ngr.) 1 —
- Platonis opera omnia, recensuit, prolegomenis et commentariis instruxit G. STALLBAUM. X Voll. (21 Sectiones). 8. mai. 1836—65., compl. 21 15**

Platonis opera omnia. Einzeln:

Apologia Socratis et Crito. Ed. IV. 1858. 24 *ngl* —
 Phaedo. Ed. IV. 1866. 27 *ngl* — Symposium c. ind.
 Ed. III. 1852. 22½ *ngl* — Gorgias. Ed. III. 1861. 24 *ngl*
 Protagoras. Ed. III. c. ind. 1865. 18 *ngl* — Politia
 sive de republica libri decem. 2 Voll. Ed. II. 2 *as* 15 *ngl*
 Einzeln: Vol. I. Lib. I—V. 1858. 1 *as* 12 *ngl*, Vol.
 II. Lib. VI—X. 1859. 1 *as* 3 *ngl* — Phaedrus. Ed.
 II. 1857. 24 *ngl* — Menexenus, Lysis, Hippias uterque,
 Io. Ed. II. 1857. 27 *ngl* — Laches, Charmides, Alci-
 biades I. II. Ed. II. 1857. 27 *ngl* — Cratylus cum ind.
 1835. 27 *ngl* — Euthydemus. 1836. 21 *ngl* — Meno
 et Euthyphro itemque incerti scriptoris Theages, Erastae
 et Hipparchus. 1836. 1 *as* 12 *ngl* — Timaeus et Cri-
 tias. 1838. 1 *as* 24 *ngl* — Theaetetus. 1839. 1 *as*
 12 *ngl* — Sophista. 1840. 27 *ngl* — Politicus et incerti
 auctoris Minos. 1841. 27 *ngl* — Philebus. 1842. 27 *ngl*
 — Leges. Vol. I. Lib. I—IV. 1858. 1 *as* 6 *ngl*, Vol. II.
 Lib. V—VIII. 1859. 1 *as* 6 *ngl*, Vol. III. Lib. IX—XII.
 — Epinomis. 1860. 1 *as* 6 *ngl*

Sophoclis tragoediae, rec. et explan. E. WUNDERUS. 2 Voll.
 8. mai. 1847—57 3 —

Einzeln:

Philoctetes. Ed. III. 12 *ngl* — Oedipus tyrannus. Ed.
 IV. 12 *ngl* — Oedipus Coloneus. Ed. III. 18 *ngl* —
 Antigona. Ed. IV. 12 *ngl* — Electra. Ed. III. 12 *ngl* —
 Ajax. Ed. III. 12 *ngl* — Trachiniae. Ed. II. 12 *ngl*

Thucydidis de bello Peloponesiaco libri VIII, explan. E. F.
POPPO. 4 Voll. 8. mai. 1856—1866 4 —

Einzeln:

Lib. I. Ed. II. 1 *as* — Lib. II. Ed. II. 22½ *ngl* — Lib. III.
 18 *ngl* — Lib. IV. 15 *ngl* — Lib. V. 15 *ngl* — Lib. VI.
 18 *ngl* — Lib. VII. 15 *ngl* — Lib. VIII. 15 *ngl* —
 Indices et de historia Thucydidea commentatio. 20 *ngl*

Xenophontis Cyropaedia, comment. instr. F. A. BORNEMANN.

8. mai. 1838 — 15

— Memorabilia (Commentarii), illustr. R. KÜHNER. 8. mai.
 1858. Ed. II. — 26

— Anabasis (expeditio Cyri min.), illustr. R. KÜHNER. 1852. 1 6

Einzeln à 18 *ngl*:

Sect. I. Lib. I—IV. Sect. II. Lib. V—VIII.

— Oeconomicus, rec. et explan. L. BREITENBACH. 8. mai.
 1841. — 15

— Agesilaus ex ead. recens. 8. mai. 1843 — 12

— Hiero ex ead. rec. 8. mai. 1844. — 7½

— Hellenica, Sect. I. (lib. I. II.), ex ead. rec. 8. mai. 1853. — 12

— — Sect. II. (lib. III—VII.) ex ead. rec. 8. mai. 1863. 1 18

UNIV. OF MICHIGAN,

OCT 21 1912

Digitized by Google

